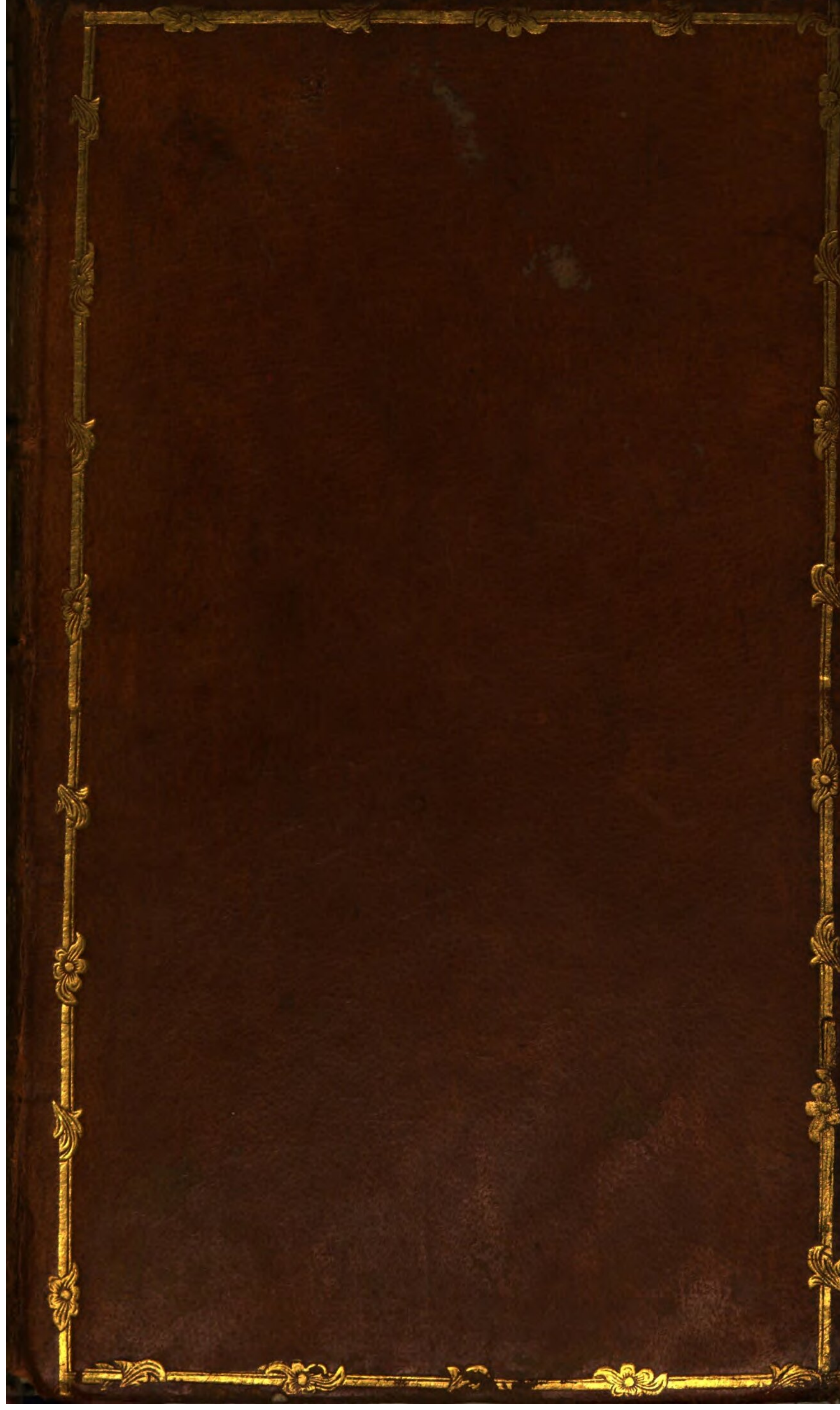

A Lat a

~~1205~~
2205

(1

BL 1904 = a

<36633491920013

<36633491920013

Bayer. Staatsbibliothek

P. VIRGILII MARONIS

OPERA

EDITIONE ALDINA

LIBER

DE GEORGICIS

LIBER

DE GEORGICIS

LIBER

DE GEORGICIS

LIBER

DE GEORGICIS

P. VIRGILII MARONIS

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS
OPERA.

PERPETVAM ADNOTATIONEM

ADIECIT

HENRICVS BRAVN.

TOM. I.

CVM ELECTORALI PRIVILEGIO.

MONACHII 1780.

Typis Ioan. Paul. Vötter, Elect. Aul. Academ. Typogr.

Prostat apud Ioannem Georgium Ruprecht, Bibliopeg.

Bayrische
Staatsbibliothek
München

Super Virgilio multa dicere facile
est, at pauca recte dicere, fatis
difficile.

Ch. Gottl. Heyn, praef. tom. 2 in Virg.

Scheüffele delin.

Söckler sculp.

Multis enim in hoc seculo
lectores agendum foret, si quas
vel de principibus, vel de
varione rerum, & moribus
vel de rebus interpresantibus
scilicet, & alijs rebus, in
quibus habetur, vixit prae-
terea, & hoc loco ne-
cessitas non solum habet, sed
etiam in medium addere, quae
solum solum, et quod excutit, secus
etiam in medio addere, quae

PRAEFATIO.

Multis mihi nunc tecum, beneuole Lector, agendum foret, si quae vel de Principe Poetarum P. Virgilio Marone nouis a me curis illustrando, vel de ipso interpretationis genere difficili fane, fatisque arduo dicenda in animo haberem, vnica praefatione effundere vellem. Praefari me hoc loco necesse est; non librum libro adiicere, aut ea omnia in medium adferre, quae a fefqui abhinc, et quod excurrit, seculo a viris et ingenio et doctrina praestan-

P R A E F A T I O.

tibus doctissime adlata sunt. Nemini dubium est, Heinios, Burmannos, Heynios, aliosque plures praeclare de Virgilio Marone meritos fuisse, nec defuere etiam, qui celeberrimos hos interpretes certatim laudibus extulere, hoc tamen aequissimus quisque rerum aestimator mihi concedet, non quamvis, etsi cetera doctissimam interpretationem pro quibusvis Lectoribus esse, nouamque vtiliter curari posse editionem, quam et lectores rerum poeticarum periti probent, et tirones paruo parabilem inueniant.

Ego quidem, si ad primam antea actae adolescentiae meae aetatem, eosque annos cogitatione redeo, in quibus prima litterarum fundamenta ieci, ingenue fateri debeo, pro ea temporum conditione, praeposteroque, vt erat, poetarum in scholis vfu, defuisse mihi non intelligentiores modo Virgilii interpretes, sed et ipsum defuisse Virgilium; quae enim ea tempestate vulgo circumfere-

P R A E F A T I O.

ferebantur editiones, ne textum quidem referebant correctum, ne quid de animadversionibus dicam, quae legentem vel ad cognoscendum Poetae ingenium, artemque, qua romanas aures, animosque tenuit, vel ad sentiendam rerum, locutionumque pulchritudinem adducerent. Numeratis versuum pedibus, qui memoriae imprimendi erant, acceptaque ieiuna verborum explicatione, quae verbum latinum alio verbo latino eoque plerumque deteriore commutaret, non ultra tertium Aeneidos librum progressi *Bucolicon*, ac *Georgicon* ne manu quidem attigimus. Locutiones seu metaphoricas seu metonymicas, et cuius cuius nominis figuras, troposque studiose confectati, has veluti gemmas, ornatusque notatu dignissimos maximi fecimus, iisque magno numero compilatis vtramque impleuimus paginam; de natura vero poematis epici, de summa Aeneidos, de structura contextuque partium tum singularum tum vniuersarum, de cognoscendis picturis,

P R A E F A T I O.

imaginibusque poeticis, de inuentione, ingenio, spirituque Poetae, de vera ac harmonica locutionum suauitate, ac exquisitiore elegantia magistrum nec duobus vumquam verbis loquutum esse memini. Cum Theocrito, Hesiodo, Homero conferri Virgilius non potuit; graecorum enim poetarum nomina adeo in latio nostro peregrina erant, vt contingere mihi potuisset, quod illi, qui peracto studiorum suorum curriculo e scholis redux audito de *Homeri Odyssea* discursu *Odysseam* Graeciae urbem, *Homerumque* regem fuisse Graecorum putabat, opinionemque suam ceu veram certamque non sine acri disputatione tuebatur.

Non haec malo a me animo, confilione dicta sunt; commemorari tamen ea debuerunt, vt qua itum antehac, quaque eundum sit, clarius pateat, primoque intuitu facile conspici possit, quara-
tione, quamque diuersa ab iis animaduersionibus, quas ipse accepi, quaeque

non-

P R A E F A T I O.

nendum omnino e scholis exulant, tractanda diuini Virgilii opera susceperim.

Sed vt de ipsa interpretatione paucis agam, duplicis eam praecipue generis pro duplici legentium conditione esse reperio. Sunt, qui variis linguis, graeca inprimis praeter latinam, imbuti, eam prae aliis interpretationem studiose sectantur, quae strictissimas modo critices, modo poetices regulas docte exhibet, numerum, ac rationem variarum lectionum accurate examinat, diuerforum vel Codicum manu scriptorum, vel editionum impressarum fidem diiudicat; apprehensa subito, quae forte occurrit, quauis occasione digressiones, excursionisque facit, quae, si intelligi penitus debeant, virum requirunt intelligentem, criticas etiam subtilitates solerter excutientem, virum inquam magno ingenio, exquisitaque doctrina satis liberaliter instructum, qui diem ipsi Poetae dicere, ac de eo, si quando reprehensionem vel meruit, vel tulit, ratio-

P R A E F A T I O.

rationibus vtramque in partem acri supercilio perpenſis ſententiam ferre poſſit. Praelectiones hac ſuper re inſtitutae mire quidem tironum etiam ingenia acuunt, ſed inſtitui eae vtiliter vix poſſunt, niſi vel in academiis vel lyceis, in quibus e ſcholis, quas inſtituto noſtro inferiores vocamus, aduenae iuvenes aetatem non nihil maturiorem, ingeniumque adferunt, praeniis cultiorum litterarum fundamentis ſatis excultum.

Verum enim vero quota legentium pars eſt, cui eo animum curamque intendere libeat, vt collata cum graecis exemplaribus latinorum poetarum opera diurna nocturnaue manu verſare, fontibus poeticarum imaginum, locutionumque inhiare, laboremque in ſe ſuſcipere libenter velit viris etiam doctis ſatis durum, operoſumque? Multo certe plures reperire erit, qui tantum ſtudium, tamque multam in poetarum lectione operam adeo non ponendam eſſe arbitran-

P R A E F A T I O.

trantur, vt potius hoc esse studium paucorum putent. Ceterum ipsa exquisitiore poetarum elegantia illecti vsu fere quotidiano poetas sibi familiares reddunt, mirantur artem, quae prima politam humanitatem, sapientiamque aut finxit, aut aluit; sentiunt picturarum poeticarum pulchritudinem, suauitatemque; eas vero emendato textui notulas adiectas esse cupiunt, quarum ope tum artem inuentionis, tum elocutionis ornatum non quidem absque omni, absque multo tamen studio cognoscere possint. Et quis denique in iis, in quorum praecipue gratiam, vtilitatemque meam confero operam, gymnasiorum nostratum tironibus eam linguae graecae, graecorumque poetarum notitiam requirat, quae ad conferendum cum Homero, Hesiodoue Maronem sufficiat? — Nec ii tamen poetarum latinorum lectione carere debent, eorum in primis, qui ad formandum in *Gymnasis* iuuenile ingenium aptissimi sunt, quibus lectis, explicatisque ad seueriorem in *Lyceis*
crisin

P R A E F A T I O.

crisin optime praeparantur, iis posthac editionibus magno cum fructu vsuri, quas viris hac in re summis Heinſio, Burmanno, Heynio *cet.* in acceptis referimus, in quibus praeter multiplicem lectionum varietatem, perpetuasque adnotationes, doctissimos insuper excursus, disquisitionesque reperient.

De notulis ipsis pauca dicturus, non equidem diffiteor, me iustae breuitati, quantum poteram, studuisse; et vnico saepe verbo monuisse, quod diffusiore calamo notisque copiosioribus longe minori cum difficultate explicassem; sed poscebat id a me et muneris mei et initi a me consilii ratio. Ne tamen obscurus fierem, quum brevis esse laborabam, hinc et hinc vsus non numquam sum lingua patria latinae commixta, qua plus lucis me textui virgiliano adfuisse arbitror, quam si amplissimis circuitionibus vtramque paginam impleuissem. Et si quidem (quae mens omnium doctorum est) ars cogitandi cum elo-

P R A E F A T I O.

elocutionis arte intimo adeo nexu cohaereat, vt singulis ideis, ac notionibus singulae expressiones, ac locutiones quavis fere in lingua respondeant, quibus temere mutatis ipsam saepe vel imaginis vel sensus poetici coniunctionem perire necesse est, non dubito, quin aequi bonique id omnes ii lectores accipiant, qui ceterum duarum linguarum in vna eademque pagina mixturam aegre ferrent. Addo, earum praecipue rerum, quae seu ad historiae naturalis, seu ad rei rusticae seriem pertinent, non nisi difficillimam explicationem fore, nisi nomina peregrina nominibus nobis notis, linguaeque nostrae patriae propriis reddantur. Multum etiam breuitatem collatio duorum locorum adiuuit, quorum vnus altero illustratur, quam igitur nec facile praeteriri, nec insuper haberi a quoquam velim, nisi quis fructu gustuque poeticae dulcedinis carere malit, qui ex diligente diuerforum locorum comparatione sponte nascitur.

Quam-

P R A E F A T I O.

Quamquam interea neminem ad lectionem poetarum accessurum fore arbitrer, qui vel in cognitione rituum, qui olim apud Romanos Graecosque obtinuerunt, vel in fabulosa Deorum, Dearumque historia omnino hospes sit, ea tamen rei mythologicae notitia, quae ad plenam veterum poetarum intelligentiam requiritur, vix in quouis lectore facile reperies. Nolui quidem eorum persequi morem interpretum, qui fabulosis narratiunculis integras paginas explent, etsi duabus saepe lineis res confecta foret; ne tamen ieiunos tiro-nes dimitterem, saepe numero eos ad eum libellum remisi, quem ad vsum scholarum non ita pridem in lucem publicam edidi, quique in gymnasiis nostris praelegi iussus omnium manibus teritur. *) Reliquis lectoribus, quibus vel hic vel alius eiusdem argumenti libellus ad manus non est, in fine tom. 3
con-

*) Einleitung in die Götterlehre der alten Griechen und Römer, zum Gebrauche der Schulen. Zweyte, verbesserte Auflage. Augsburg 1776.

P R A E F A T I O.

consultum esse volui. Quum enim per operis decursum variae continuo, novaeque difficultates occurrerent, quarum multitudinem, varietatemque initio non praeuideram, re iterum iterumque curatissime perpenſa duplicem operi adiacere constitui indicem, *rerum* vnum; alterum *locutionum*; idque eo a me consilio factum est, vt, quae desiderari in adnotationibus poterant, reperiantur in indice, et quae labore peracto addi vtiliter, demum posse arbitrabar, supplementi loco in indices coniecta adparerent. Ceterum novos hos indices non sine multo studio a me confectos esse nemo non intelliget, qui quidem eos lexicī instar virgiliani in vtilitatem suam conuertere et sciuerit, et voluerit.

Vitam Virgilii consulo hic omisimus; eam enim, quam maxima potui diligentia, scriptam *historiae cultiorum litterarum* inserui, quae vel vna cum hoc opusculo, vel non multo post temporis interuallo prelum relinquet. Qui
ean-

P R A E F A T I O.

eandem ab ineptiis veterum grammaticorum purgatam, ac per annos et Consules digestam legere vult, P. Virgilii Maronis opera adeat varietate lectionis et perpetua adnotatione illustrata a *Chr. Gottl. Heyne*, qua quidem omnino excellentissima editione neminem carere posse puto, qui poetam elegantissimum, quem omnium aetatum homines politiores maximi fecerunt, aliquo saltem in numero habet.

Scrib. Monachii d. XXII Aprilis
elbCCLXXX.

P. VIR.

P. VIRGILII MARONIS
BVCOLICON

LIBER.

ARGVMENTVM.

Amicum duorum pastorum collo-
quium, *Tityri* cantui pastoritio
quiete indulgentis cum *Meliboeo*
belli calamitatibus presso.

7

MELIBOEVS. TITYRVS.

MELIBOEVS.

Tityre, tu patulae recubans sub tegmine fagi
Siluestrem tenui Musam meditaris auena:
Nos patriae fines et dulcia linquimus arua;
Nos patriam fugimus: tu, Tityre, lentus in
vmbra
Formosam resonare doces Amaryllida filuas. 5

A 2

TI-

Tityre, tu patulae cet. Horat. ut pictura poesis erit. Confer versus 52 - 59, et finge tibi amoenissimam loci faciem, lucum raris arboribus consitum - prospectum in vastam planitiem, - errantes hinc et hinc pecorum pascentium greges, - examen apum circa flores, - raucas palumbes, - gementes turtures, - fontes, - flumina, - opacum frigus, - amicum Meliboei cum Tityro colloquium - Meliboei belli calamitatibus pressi, - capellas aegre in urbem agentis cum Tityro felice - sub vmbra late patentis arboris sedentis - immo semisupini quiescentis, - meditantis ludere ac mox luxuri fistula, quam manu tenet. Coniunge actionem innocentissimam, sim-

*plicissimam cum pulcherri-
ma loci descriptione. Digna
vtique carminibus a Ma-
rone, vt coloribus a Berg-
hemio exprimi scena!*

*Dulcia - arua, vt cuius
patria sunt. Audi gementem
Ouidium: nescio qua natale
solum dulcedine captos ducit,
et immemores non sinit esse
sui. de pont. el. 4.*

*Nos patriam fugimus bel-
lo expulsi, quasi in exilium
acti.*

*Resonare. Sonare est so-
num edere; resonare est so-
num e siluis aut rupibus re-
percussum reddere. Elegan-
ter, qui sonum eo consilio
edit, vt repeti possit, dicitur
docere filuas, vt reddant sae-
pius, ac repetant nomen
Amaryllida.*

TITYRVS.

O Meliboee, Deus nobis haec otia fecit.
 Namque erit ille mihi semper Deus: illius aram
 Saepe tener nostris ab ouilibus imbuet agnus.
 Ille meas errare boues, vt cernis, et ipsum
 Ludere, quae vellem, calamo permisit agresti. 10

MELIBOEVS.

Non equidem inuideo; miror magis. vndi-
 dique totis
 Vsq̃ue adeo turbatur agris. en, ipse capellas
 Protenus aeger ago: hanc etiam vix, Tityre,
 duco.
 Hic inter densas corulos modo namque gemellos,
 Spem

Deus Octavianus Caesar. Vide Ouidium hac voce
 Caesari continuo blandien-
 tem, immo et Ciceronem,
 qui Caesares nulla re pro-
 pius Diis accedere dixit,
 quam beneficia hominibus
 dando.

Haec otia. Otia quietem,
 securitatem. *Haec,* qua vi-
 des me frui. Confer v. g. *vt*
cernis. ille meas errare bo-
ues. cet.

Namque erit. Magnum
 hic locus gratitudinis adfec-
 tum exprimit. Fatetur Cae-
 sarem sibi Deum fuisse bene-
 ficiis; promittit Deum sibi
 continuo futurum, i. e. Dei
 loco a se continuo colen-
 dum; sequitur enim: *illius*
aram. cet. Imbuere pro-
 prium sacrificiis verbum,
 besenchten subint. sanguine.

Sic. Aen. 7, 554. sanguis no-
uus imbuit arma.

Errare, vagari ungestört
 da und dort herumgehen,
 untereinander vermischt die
 Wende suchen. proprie de
 pecoribus.

Et ipsum me.

Non equidem inuideo. Can-
 dida, ac innocentissima re-
 sponso. Innocentia enim ac
 tranquillitas vitae pastor-
 tiae non patitur inuidiam.

Miror magis; - sed miror,
 tantos inter bellorum tu-
 multus te frui posse tranquil-
 lo otio. Ego quidem eo non
 fruor, sed en! - *vt cernis cet.*
hanc; quam vides, capellam-
duco ligatam fune. Hic, da,
auf diesem Plaze. Oculis lo-
quitur; non credi modo
narrationem vult; sed spec-
tari.

Spem gregis, ah! filice in nuda connixa reli-
quit. 15

Saepe malum hoc nobis, si mens non laeua fuisset,
De coelo tactas memini praedicere quercus:
(Saepe sinistra caua praedixit ab ilice cornix.)
Sed tamen, iste deus qui sit, da, Tityre, nobis.

TITYRVS.

Urbem, quam dicunt Romam, Meliboeae, putavi 20
Stultus ego huic nostrae similem, quo saepe so-
lemus

Pastores ouium teneros depellere fetus.

Sic canibus catulos similes, sic matribus haedos

Noram: sic paruis componere magna solebam.

Verum haec tantum alias inter caput extulit vr-
bes 25

Quantum lenta solent inter viburna cupressi.

A 3

ME-

*Spem gregis, marem et fe-
minam, (diuitias meas) per
quos continuo reparandum
gregem sperare poteram. Et
hos gemellos haec capella
connixa, i. e. enixa est, pe-
perit in nuda filice auf bloßen
Boden, ohne Streu. Ah!
dolentis, et miserationem ex-
citare volentis est.*

*Mens - laeua, ungeschickt,
unachtsam. Non sine omine
quercus fulmine tactae fue-
re. Monuit nos coelum, mo-
nuere superi. Praedixit lu-
gubri cantu cornix. Iam
tum intelligere poteramus
ventura super nos mala, si
adtendissemus, si intelligen-
tes fuissetus. Bene hic stul-
ta superstitio credulae ple-*

*bis rusticae adfertur. De
Augur. et auspic. vid. Nieu-
poort. p. 233.*

*Da - nobis. Dare et acci-
pere pro dicere, et audire. Te-
rent. Heaut. Nunc quam ob-
rem has artes didicerim, pau-
cis dabo. Aen. 2, 25. Accipe
nunc Danaum insidias.*

Huic nostrae vrbi Mantuae.

*Sic canibus. Sequuntur op-
timae et vitae pastorum
conuenientes comparatio-
nes, sumtae e rebus notis, ac
in vita rustica vulgaribus.*

*Verum haec Roma non
tantum magnitudine vt ca-
pella ab haedo differt, sed
genere, vt cupressi viburnis;
sedes enim Deorum est. Seru.*

MELIBOEVS.

Et quae tanta fuit Romam tibi causa videndi?

TITYRVS.

Libertas : quae, fera, tamen respexit inertem ;
 Candidior postquam tondenti barba cadebat ;
 Respexit tamen, et longo post tempore venit, 30
 Postquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit.
 Namque (fatebor enim), dum me Galatea te-
 nebat,

Nec spes libertatis erat, nec cura peculi :
 Quamuis multa meis exiret victima septis,
 Pinguis et ingratae premeretur caesus vrbi, 35
 Non vinqum grauis aere domum mihi dextra
 redibat.

ME-

Libertas, amor, spes re-
 superandae libertatis, quam
 nullibi locorum, nisi Romae,
 obtinuissim. Sed elegantius
 praecise *libertas* dicitur.
 Was trieb dich nach Rom? -
 Die Freyheit.

Respexit. Eleganter. Warf
 einen Blick auf mich zurück.
Cad mich mit einem günsti-
 gen Blicke an. Fugit illa hac-
 tenus a me, tergum mihi
 vertit, sed tandem (quam-
 quam fero) respexit. *Iner-*
tem (iunge cum seq. *candi-*
dior cet.) nempe aetate.
 Ouid. T. 4. a. 3. Iam subeunt
 anni fragiles, et inertior aetas.

Candidior - barba cadebat,
 vt fit apud viros aetate pro-
 uectos. Sed Virgilius eo tem-

pore annum agebat vigesi-
 mum octauum? - qui fieri
 poterit, vt illi hae locutio-
 nes *candidior barba*, *fera li-*
bertas, *fortunate senex* con-
 ueniant? - Missis interpreta-
 tionibus multa arte effectis
 putem, iuniorem poetam
 sub senili persona latere vo-
 luisse. Nempe (vt Cerdan,
 Prob. ali.) eadem licentia se
 senem dixit, quum esset iu-
 uenis, qua pastorem se fecit,
 quum esset in vrbe; aut Ti-
 tyrum nominat, quum sit
 Virgilius.

Quamuis multa victima.
 Elegantissime pecora, quae
 venduntur, dicuntur *victi-*
mae, translato vocis usu a
 sacrificiis.

MELIBOEVS

Mirabar, quid moesta deos, Amarylli, vocares :
 Cui pendere sua patereris in arbore poma.
 Tityrus hinc aberat. ipsae te, Tityre, pinus,
 Ipsi te fontes, ipsa haec arbuſta, vocabant. 40

TITYRVS.

Quid facerem? neque ſeruitio me exire licebat,
 Nec tam praefentes alibi cognoſcere diuos.

Hic illum vidi iuuenem, Meliboe, quotannis
 Bis ſenos cui noſtra dies altaria fumant.

Hic mihi reſponſum primus dedit ille petenti : 45

Pascite, vt ante, boues, pueri : ſubmittite tauros.

MELIBOEVS.

Fortunate ſenex, ergo tua rura manebunt?

Et tibi magna ſatis? quamuis lapis omnia nudus

Limosoque palus obducatur pascua iunco :

Non inſueta graues tentabunt pabula fetas : 50

Nec mala vicini pecoris contagia laedent?

Fortunate ſenex, hic, inter flumina nota

A 4

Et

Tityrus hinc aberat. Haec igitur cauſa erat triſtitiae. Ille Tityrus, quem arbores, quem fontes, quem arbuſta vocabant, quibus locutionibus amorem inter paſtores, ac deſiderium in bucolicis carminibus exprimi notum eſt.

Quid facerem? Retineri me triſtitia, ac querelis paterer? - ſed vicit maior amor libertatis, quam non niſi Romae, ſperare poteram.

Alibi, quam Romae.

Illum Iuuenem, Caefarem Octavianum.

Pascite, vt ante paſcebatis, libere.

Manebunt illaeſa ab hoſtibus, manebunt - tua?

Quamuis agri tui gignendis fructibus non adeo utiles; paludibusque impediti ſint.

Graues vtero.

Fetas, enixas, partu liberatas.

Flumina nota, eleganter nota, quia patria. Sacri fon-

Et fontes sacros, frigus captabis opacum.
 Hinc tibi, quae semper vicino ab limite sepes,
 Hyblaeis apibus florem depasta salicti, 55
 Saepe leui somnum suadebit inire susurro.
 Hinc alta sub rupe canet frondator ad auras.
 Nec tamen interea raucae, tua cura, palumbes,
 Nec gemere aerea cessabit turtur ab ulmo.

TITYRVS.

Ante leues ergo pascentur in aethere cerui, 60
 Et freta destituent nudos in litore pisces:
 Ante, pererratis amborum finibus, exsul
 Aut Arariim Parthus bibet, aut Germania Tigrim,
 Quam nostro illius labatur pectore vultus.

MELIBOEVS.

At nos hinc alii sitientes ibimus Afros: 65

Pars

tes, quibus Numina Nym-
 pharum inesse credebantur.

*Hinc tibi - hinc alto, pro
 hinc - illinc.* Enumerat ruris
 delicias. *Hinc* murmur cir-
 cum volitantium apum te ad
 dulcem somnum inuitabit.
Illinc tum cantus laboran-
 tium in vineis, tum volu-
 crum te recreabit. Difficul-
 tatem textus solutam vid. in
Burman. et Heyn.

Frondator, qui vites am-
 putat.

Gemere communiter de
turturibus.

Aeria, alta, quae verticem
 in aera tollit.

Ante leues - quam. His lo-
 cutionibus Poetae non nisi
 ea exprimunt, quae vel diffi-
 cillima, vel plane impossibi-

lia sunt. Sic Ouid. trist. 1, 7,
 1. *In caput alta suum laben-
 tur ab aequore retro flumina,
 conuersis solque recurret equis.
 Terra feret stellas; coelum
 findetur aratro.* cet. Sincil.
 Propert. 1. 2. 18. Ouid. me-
 tam. 13.

Bibet. Frequens poetis lo-
 cutio de accolis fluuiorum.

Labatur pectore vultus.
 Confer. ex 4. v. 689. Aen.
Haerent infixi pectore vultus.

At nos. Opponit Meli-
 boeus felicitati Tityri cala-
 mitatem et suam, et reliquo-
 rum, quorum eadem cum
 ipso fors est. Nos quidem,
 nos miseri, patria relictā
 extremas orbis partes quae-
 rere cogemur. *Alii* in zo-
 nam Afrorum torridam; *alii*

Pars Scythiam et rapidum Cretae veniemus Oaxem,
Et penitus toto diuisos orbe Britannos.

En, vñquam patrios longo post tempore fines,
Pauperis et tugurî congestum cespite culmen,
Post aliquot, mea regna videns, mirabor aristas? 70
Impius haec tam culta noualia miles habebit?
Barbarus has segetes? en, quo discordia ciues
Produxit miseros! en, quîs consenuimus agros!
Inferre nunc, Meliboeë, pìros, pone ordine vites.
Ite meae, felix quondam pecus, ite capellae. 75
Non ego vos posthac, viridi proiectus in antro,
Dumosa pendere procul de rupe videbo:
Carmina nulla canam: non, me pascente, capellae,
Florentem cytisum et falices carpetis amaras.

TITYRVS.

Hic tamen hanc mecum poteras requiescere noctem 80

Fronde

(pars) in gelidam Scythiam
etc. ibimus. *Sitientes* Afri
dicuntur ob terram nimio
calore aridam, rarosque fon-
tes.

Oaxem. Frequenter poe-
tae fluuios pro ipsis regionibus
ponunt. Sed cur hic *Oa-*
xem, ignobilem Cretae am-
nem? - Verone simile est,
vel nomen fluuii huius no-
tum fuisse genti rusticae? -

En vñquam, pro nun-
quamne redire licebit in pa-
triam? - *saltem* post multo-
rum annorum circuitum? *Post*
aliquot aristas, i. e. annos.

Mea regna, meos agros,
meum tugurium.

Impius, inhumanus miles,
etsi romanus. *Barbarus*, mi-
les extraneus.

Quîs, quibus, pro quibus.
Ite meae - *ite* - non ego vos
cet. Velut aeternum vale di-
ceret capellis. *Felix pecus*,
quum ego felix eram.

Pendere, vt procul adspi-
cientibus videntur. Simil.
Ouid. de pont. el. 9. Mar-
tial. l. 13. *Pendentem summa*
capream de rupe videbis. *Ca-*
suram speres.

Hic tamen. Quasi diceret:
mitte curas de temporibus
futuris; sua cuiusuis diei
miseria sufficit, sed requies-
ce mecum. cet.

Fronde super viridi: sunt nobis mitia poma,
 Castaneae molles, et pressi copia lactis.
 Et iam summa procul villarum culmina fumant.
 Maioresque cadunt altis de montibus umbrae.

ALEXIS. ECLOGA II.

ARGUMENTVM.

Pastor Corydon puerum Alexin amat,
 quem a seruitiis Iolae abstrahere ni-
 titur. Sub Corydone Virgilium late-
 re vulgo aiunt, qui argutiis allegori-
 cis delectantur. Re tamen vera po-
 tius imitatio Theocriti est Idyll. II,
 23 et 3.

Formosum pastor Corydon ardebat Alexim,
 Delicias Domini: nec, quid speraret, habebat.
 Tantum inter densas, umbrosa cacumina, fagos
 Adsidue veniebat. Ibi haec incondita solus
 Montibus et siluis studio iactabat inani: 5

O

<i>Pressi copia lactis, caseus.</i> <i>Et iam.</i> Hisce descriptio- nibus poetae simplicem in prosa locutionem expri- munt: nox ingruit. Signa fumi pro caena ad vesperum paranda, ac maioris umbrae, recedente sole, apta pro pa- store sunt, qui diem in ho- ras distinguere nescit.	lionis, in cuius seruitio Ale- xis erat. <i>Quid speraret, consensum?</i> <i>an repulsam?</i> <i>Incondita</i> subint. <i>verba,</i> <i>vel carmina.</i> Die aus vollem Herzen, aus heftiger Ge- müthsregung famen, nulla arte, solo naturali impetu effusa. <i>Montibus - iactabat,</i> nemi- ne praesente, ut solent, qui amoris dolore quasi amentes vel Caesaris forte vel Pol-
---	---

Ardebat, vehementer a-
 mabat.

Delicias domini alterius,
 vel Caesaris forte vel Pol-

Montibus - iactabat, nemi-
 ne praesente, ut solent, qui
 amoris dolore quasi amentes
 quaesita solitudine, caelo,

O crudelis Alexi, nihil mea carmina curas?
 Nil nostri miserere? mori me denique coges.
 Nunc etiam pecudes umbras et frigora captant:
 Nunc virides etiam occultant spineta lacertos:
 Thestylis et rapido fessis messoribus aestu 10
 Allia serpyllumque herbas contundit olentes.
 At mecum raucis, tua dum vestigia lustro,
 Sole sub ardenti resonant arbusa cicadis.
 Nonne fuit fatius, tristes Amaryllidis iras,
 Atque superba pati fastidia? nonne Menalcan? 15
 Quamuis ille niger, quamuis tu candidus esses.
 O formose puer, nimium ne crede colori.
 Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur.
 Despectus tibi sum, nec qui sim quaeris, Alexi:
 Quam diues pecoris niuei, quam lactis abun-
 dans. 20

Mille

terrae, saxi, arboribus amo-
 res suos narrant. *Iactare*
 mit Hestigkeit sagen, oft sa-
 gen, mit Unwillen. *Studio*
inani frustra, non sine cona-
 tu quidem, sed sine effectu.

Nunc etiam. Comparat
 inquietudinem animi sui
 cum aliena quiete. Pecudes,
 lacertique (serpentum ge-
 nus) quiete sua fruuntur in-
 ter umbras. Messores fessi
 vires cibis reficiunt, quos
 illis Thestylis (nomen rusti-
 cae mulieris) parat, v. g.
 olentes herbas, vt *allia*, *ser-*
pyllum cet.

At mecum. Solus ego mi-
 seria conficior. *Mecum* - re-
 sonant. Cantui meo non re-
 spondent, nisi mecum male
 cantantes, et potius striden-
 tes cicadae. *Raucae* a sono,
 a cantu suo, reischern.

Ne crede, ne confide, ver-
 laß dich nicht darauf.

Ligustra quamuis alba ca-
 dunt in terram sine usu, non
 colliguntur, quia nihil
 utilitatis habent. *Vaccinia*
 quamuis nigra in pretio
 sunt, quia vestibis tingen-
 dis utilia.

Mille meae Siculis errant in montibus agnae.
 Lac mihi non aestate, nouum non frigore desit.
 Canto, quae solitus, si quando armenta vocabat,
 Amphion Dircaeus in Actaeo Aracyntho.
 Nec sum adeo informis: nuper me in litore
 vidi, 25

Quum placidum ventis staret mare. Non ego
 Daphnim

Iudice te metuam, si numquam fallat imago.
 O tantum libeat mecum tibi fordida rura,
 Atque humiles habitare casas, et figere ceruos,
 Haedorumque gregem viridi compellere hibis-
 co! 30

Mecum vna in filuis imitabere Pana canendo.
 Pan primus calamos cera coniungere plures
 Instituit: Pan curat oues, ouiumque magistros.
 Nec

Mille, i. e. multae, pluri-
 mae, -*meae*, quarum domi-
 nus, ac possessor sum.

Quae solitus subint. can-
 tare solitus erat Amphion
 pastor; *dircaeus* dictus a
Dirce fonte Boeotiae. *Ara-*
cynthus mons est in finibus
 Boeotiae et Atticae, vnde
actaeus, vt omnis Attica
Actaea dicitur.

Vocabat simplex verbum
 pro composito *conuocabat*
 ad pabulum, vel *vocabat*
 flexo in vesperum die, vt
 domum redant. Pastores ho-
 dieque dato fistula signo
 educunt, et reducunt armen-
 ta. Non numquam singulis
 bobus singula, eaque pro-

pria nomina sunt, quibus
 vocatae illico conueniunt.

Non ego Daphnim me-
tuam. Daphnis pulchrior
 me non est. Te ipsum iudi-
 cem facio. *Si numquam fal-*
lat, si quidem me non deci-
 piat imago mea in vndis,
 velut in speculo, a me visa.

Sordida urbium respectu,
 vel, quae tu pro sordidis
 habes (tibi fordida). Com-
 mendari enim pro rei ar-
 gumento h. l. vita rustica
 debuit, non contemptui ex-
 poni.

Compellere hibisco.. Hibis-
 cus e genere maluarum agre-
 stium, flexilis in virgam,

Nec te poeniteat calamo triuisse labellum.

Haec eadem vt sciret, quid non faciebat Amyntas ?

35

Est mihi disparibus septem compacta cicutis

Fistula, Damoetas dono mihi quam dedit olim :

Et dixit moriens : Te nunc habet ista secundum.

Dixit Damoetas : inuidit stultus Amyntas.

Praeterea duo, nec tuta mihi valle reperti,

40

Capreoli sparsis etiam nunc pellibus albo

Bina die ficcant ouis vbera : quos tibi seruo.

Iam pridem a me illos abducere Thestylis orat :

Et faciet : quoniam fordent tibi munera nostra.

Huc ades, o formose puer : tibi lilia plenis

45

Ecce ferunt Nymphae calathis : tibi candida Naïs,

Pallentes violas et summa papauera carpens,

Narcissum et florem iungit bene olentis anethi ;

Tum,

qua, velut baculo agi ar-
menta, pellique possunt.

Calamo triuisse labellum,
i. e. labra atterere fistula,
mollia labra, vt sunt apud
vrbum incolas. *Labella.*

Fistula non vulgaris, sed
septem cicutis compacta, pre-
tio igitur, vt artificio, rara.
Cicuta ein Rohr. *Disparibus*
sicutis ; weil immer ein Rohr
unten kürzer war, als das
andere, um einen verschiede-
nen Ton zu geben. Vid. Fib.
l. 2. el. 5.

Moriens. Non dederat
eam bene valens, aut con-
ualescens, sed - moriturus.
Nec testamento mihi reli-
quit, sed, vt donum pluris

facerem, *moriens dedit, di-*
xitque ad inuidiam Amyn-
tae : *Te. cet.*

Nec tuta valle, i. e. non
tuta, non sine periculo ac-
quisiti.

Etiam nunc male, vt pu-
to, Heynius ad *ficcant* re-
fert, vt sensus sit : *etiamnum*
lactent ; sed ad colorem, qui
etiamnum idem est, ad ma-
culas albas pellibus insper-
sas, quae colorem non mu-
tant, qui color pluris aesti-
matur, quique capere iuue-
nis animum poterat.

Siccant, fugunt, vel potius
exfugunt. *Die* i. e. quotidie.

Summa papauera, capita
papauerum.

Tum, casia atque aliis intexens suauibus herbis,
Mollia luteola pingit vaccinia caltha. 50

Ipse ego cana legam tenera lanugine mala,
Castaneasque nuces, mea quas amaryllis amabat.
Addam cerea pruna: honos erit huic quoque
pomo.

Et vos, o lauri, carpam, et te, proxima myrte:
Sic positae quoniam suaues miscetis odores. 55

Rusticus es, Corydon; nec munera curat Alexis:
Nec, si muneribus certes, concedat Iolas.

Heu, heu, quid volui misero mihi? floribus Au-
strum

Per-

Pingit. Sic eleganter Poëtae de versicoloribus plantis, fructibus, floribus inter se commixtis. Animaduerte miram poetici cantus suauitatem, ac varietatem. lilia, violas cet. iubet Maro a *Nymphis* adferri; poma, nuces etc. ipse *Corydon* legit. Formosa, candida *Nais* *Alexi* seruitio est. Nuces non aliae sunt, quam *Amaryllidi* amatae. Ipsa epitheta selectissima. cet.

Cerea, mollia, satis matura.

Honos erit. Sensus: amabat *Amaryllis* castaneas nuces, quas non sine gustu, non sine voluptatis sensu comedebat, et hic honor huic quoque pomo erit a te gustato. Vid. *Quid. Metam.* 13, 817. *Pruna* - generosa, nouasque incitantia ceras. Nobis *Pflaumen*, forte *Apri-cosen*. *Flos anethi*, *Dill*, ein

Kraut. *Casia*, ein Strauch mit einer dünnen, wohl riechenden Rinde, forte *Lavendel*. *Vaccinia*, *Hyacinth*, *Purpurviole*, *Caltha*, *Ringelblume*.

Rusticus es, Corydon; se adloquitur *Corydon*, secum quasi discurrens: me miserum! me simplicem! muneribus lucrari animum *Alexis* volo, - non curat munera *Alexis*, - et si curaret, - et si certare vellem muneribus, *Iolas* rivalis meus, - herus pueri, - ditior me non concedet mihi palmam, plura ei munera dabit.

Heu, heu! locum difficilem sic intelligo. *Heu!* quid egi miser? Audito nomine heri sui *Iolae*, - qui ditior me est, - omnia spernet munera *Alexis*. Non discedet ab hero suo. Omnem ergo mihi spem ipse succidi. Tantum perditus i. e. imprudens,

Perditus, et liquidis innisi fontibus apros.
 Quem fugis, ah demens? habitarunt Dî quo-
 que filuas, 60
 Dardaniusque Paris. Pallas, quas condidit, ar-
 ces
 Ipsa colat: nobis placeant ante omnia filuae.
 Torua leaena lupum sequitur: lupus ipse ca-
 pellam:
 Florentem cytisum sequitur lasciuia capella:
 Te Corydon, o Alexi: trahit sua quemque vo-
 luptas. 65
 Adspice, aratra iugo referunt suspensa iuueni,
 Et sol crescentes decedens duplicat umbras:
 Me tamen vrit amor: quis enim modus adfit
 amor?
 Ah Corydon, Corydon, quae te dementia cepit!
 Semiputata tibi frondosa vitis in vltimo est. 70
 Quin tu aliquid saltem potius, quorum indiget
 vltus,

Vi-

amens mihi ipse nocui, quan-	cet, quam inutilibus quere-
tum Auster floribus. cet.	lis ac amor indulgeat. Vitis
Quem fugis Alexi!	Semiputata est; putanda ergo
Cytisum, Geisklee.	tota est, labor inceptus per-
Te Corydon subint. sequitur.	ficiendus. cet.
Adspice cet. i. e. aduespe-	Quin tu - paras. Cur non
rascit. Confer. eclog. 1, 82.	potius paras aliquid (quod
Semiputata. Reuocat iam	rei rusticae necessarium est)
mentem ab amoris insa-	e viminibus. Vimina, Wied,
nia, seque ipse hortatur, vt	schwankte Reiser, Reisholz
curis potius domesticis va-	zum Flechten. Iuncus, Bin-
	sen gras. Mollis, beugsam.

Viminibus mollique paras detexere iunco?
Inuenies alium, si te hic fastidit, Alexin.

PALAEMON. ECLOGA III.

ARGUMENTVM.

Iurgia, ac musicum certamen inter *Menalcam* et *Damoetam* pastores iudice *Palaemone*. Carmen *amoebaeum* est pastoritiis contentionibus aptissimum. Argumentum ex Theocrit. Idyll. 4, et 5.

MENALCAS. DAMOETAS. PALAEMON.

MENALCAS.

Dic mihi, Damoeta, cuium pecus? an Meliboei?

DAMOETAS.

Non; verum Aegonis: nuper mihi tradidit Aegon.

MENALCAS.

Infelix o semper, oues, pecus! ipse Neaeram
Dum

<i>Inuenies alium.</i> Contemptus spretum amorem fere sequitur. Confer, quas paulo ante blanditias Alexi dixerit; nemo illo formosior, nemo amabilior. Iam, non mutata quidem mente, sed mutato consilio, ut in simili	casu audiri solet: <i>inuenies alium</i>, et quidem <i>alium</i> - <i>Alexin</i>. <i>Cuium</i> messen, more Plauti, ac Terentii. <i>Ipse</i> Aegon rivalis <i>Menalcae</i>.
---	--

Dum fouet, ac, ne me sibi praeferat illa, veretur,
 Hic alienus oues custos bis mulget in hora: 5
 Et fucus pecori et lac subducitur agnis.

DAMOETAS.

Parcius ista viris tamen obiicienda memento.
 Nouimus et qui te, transuersa tuentibus hircis,
 Et quo, sed faciles Nymphae rifere, facello.

MENALCAS.

Tum, credo, quum me arbustum videre Myco-
 nis 10
 Atque mala vites incidere falce nouellas.

DAMOETAS.

Aut hîc ad veteres fagos, quum Daphnidis arcum
 Fregisti et calamos: quae tu, peruerse Menalca,
 Et, quum vidisti puero donata, dolebas:
 Et, si non aliqua nocuisses, mortuus esses. 15

B

ME-

Dum fouet. Initium iurgii. Obiicit Menalcas Aegoni riuali suo, quod solent pastores, negligentiam rei domesticae. Sensus: Aegon pecus suum alteri (Damoetae) committit; ipse Neaerae adsidet, interea alienus pastor (Damoetas) oues bis mulget in hora. *cet.* Animaduerte, quo animo, quo consilio id proferat Menalcas. Aegonis nempe riualis erat. *Iunge: ne me sibi praeferat illa, veretur.*

Parcius ista viris. Defendit Menalcas et Aegonem, et se. *Viris,* wir sind Männer. Nulla mali suspicio cadere in nos potest.

Nouimus qui te - et quo facello. Egregia morum expressio. Pro eo, ut se defenderet argumentis, conuicium conuicio opponit. Nouimus te, i. e. du bist der Rechte, ut apud nos vulgaris locutio. Ecce! hic, in hoc loco, in hoc facello - his testibus. *cet. transuersa pro transuersa.* Graecismus.

Tum credo. Ironia. Tum riserunt Nymphae, quum *cet.*

Aut hic. Immo hic, - in hoc loco ad veteres fagos - ex malitia fregisti arcum *cet.*

Dolebas ex inuidia, quum videres, non tibi, sed alteri

MENALCAS.

Quid domini faciant, audent quum talia fures?
 Non ego te vidi Damonis, pessime, caprum
 Excipere insidiis, multum latrante Lycisca?
 Et quum clamarem: Quo nunc se proripit ille?
 Tityre, coge pecus; tu post carecta latebas. 20

DAMOETAS.

An mihi cantando victus non redderet ille,
 Quem mea carminibus meruisset fistula, caprum?
 Si nescis, meus ille caper fuit: et mihi Damon
 Ipse fatebatur; sed reddere posse negabat.

MENALCAS.

Cantando tu illum? aut vnumquam tibi fistula
 cera : 25

Iuncta fuit? non tu in triuiis, indocte, solebas
 Stridenti miserum stipula disperdere carmen?

DAMOETAS.

Vis ergo, inter nos, quid possit vterque, vicissim
 Experiamur? ego hanc vitulam (ne forte recuses,
 Bis

donata. Mortuus fuisses prae
 iracundia, si non aliqua ex
 parte, aliqua saltem via,
 fraude, modo nocere, et fran-
 gere arcum potuisses.

Quid domini faciant. Ite-
 rum recriminando pergit
 Menalcas: Tu, pessime! ca-
 prum e grege Tityri furto
 abducere voluisti. Non ego
 te vidi? multam vim inter-
 rogatio addit. Habe ich dich
 nicht selbst gesehen? - hat
 nicht der Hund gebellet? -
 und du hast dich unter's hohe

Gras versteckt. Carex, ein
 spitziges, steifes Gras, Ried-
 gras. Carecta, ein mit solchem
 Grase bewachsener Ort.

Quo nunc se proripit, fuga
 celeriter arrepta, ille fur,
 Damoetas.

Cantando tu illum subint.
 meruisti? - eleganter, ut mos
 est eorum, qui, quum irati
 sint, et conuicia conuiciis
 opponant, abruptas plerum-
 que locutiones proferunt.
 Tu, notanter, tu ais te musi-
 co certamine vicisse, tu in-

Bis venit ad mulctram, binos alit vberē fetus) 30
Depono : tu dic, mecum quo pignore certes.

MENALCAS.

De grege non ausim quidquam deponere tecum :
Est mihi namque domi pater ; est iniusta nouerca :
Bisque die numerant ambo pecus, alter et haedos.
Verum id, quod multo tute ipse fatebere maius, 35
(Infanire libet quoniam tibi) pocula ponam
Fagina, caelatum diuini opus Alcimedontis :
Lenta quibus torno facili superaddita vitis
Diffusos edera vestit pallente corymbos.
In medio duo signa, Canon : et quis fuit alter ? 40

B 2

De-

doctus, triuialis cantor, tu, qui ne fistulam quidem habes bonam, integram, bene sonantem ? sed *stridentem stipulam*.

Experiamur. Obiiciunt interpretes Maroni, obiecta crimina male conuenire innocentiae vitae pastoralis, quae pingi in eclogis debuit. Sed crimina pastoritia sunt. Minus mihi placet transitus a conuiciis ad certamen musicum.

Iniusta nouerca, ut fere sunt defectu amoris a natura infiti erga filios, quos non genuere. *Iniusta* non significationem propriam iniustitiae habet, sed defectum aequitatis, ac boni animi notat.

Pocula pro *poculum* more poetarum, qui numero plurali frequenter pro singulari vtuntur. *Fagina* vom

Buchbaum, vom harten Holze, vt apud pastores, non aurea, non argentea.

Lenta quibus. Collige dispersum in singulis vocibus sensum. Corymbi, der Kain mit Beeren, oder der Traube, diffusi teguntur, poetice *vestiuntur* Hedera (Ephen) albi coloris ; vitis superaddita, seu superadiecta est ; et explicat sese super racemos. Tornus, das Dreheisen. facilis, leicht, womit man fein arbeiten kann. Vel referri ad artificem potest, cui facilitas in caelando non deerit, si quidem artis peritus est.

Signa i. e. effigies, Canonis alterum ; alterum nescio cuius. Optime dubitans pastor fingitur, nominisque oblitus, quod nulla lectura, sed solo auditu accepisse credendus est.

Descripsit radio totum qui gentibus orbem :
 Tempora quae messor, quae curuus arator ha-
 beret :

Necdum illis labra admoui, sed condita seruo.

DAMOETAS.

Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit :

Et molli circum est anfas amplexus acantho : 45

Orpheaque in medio posuit : filuasque sequentes.

Necdum illis labra admoui, sed condita seruo.

Si ad vitulam spectas, nihil est, quod pocula laudes.

MENALCAS.

Numquam hodie effugies : veniam, quocumque
 vocaris.

Audiat haec tantum, vel qui venit, ecce, Pa-
 laemon. 50

Efficiam posthac, ne quemquam voce laceffas.

DAMOETAS.

Quin age, si quid habes, in me mora non erit vlla :

Nec quemquam fugio : tantum, vicine Palaemon,

Sensibus haec imis (res est non parua) reponas.

PA-

Radio. Alii interpretum tantum Alcimedontis, sed a
 Geometrarum *virgam* intel- pretio, quod ipsi possessor
 ligunt, qua in puluere for- aestimatione sua, - *non usu*
 mas delineabant. Sic Hey- dat, vt moris est apud ho-
 ne. Alii ipsas intelligunt *li-* mines mediocres, ciues, pa-
neas, quae per cartas geo- stores, rusticos.
 graphicas, ac astronomicas *Acantho.* Acanthus vel
 ducuntur. Sic l'Abbé des acantha, arbor aegyptiaca,
 Fontaines. nobis wälsch Bärenflau.

Condita seruo. Condita Vid. Georgic 4, 123.
 seruare est in arca seruare Si ad vitulam spectes. Si
 sine usu. Commendat opus iuuenecam cum vitula con-
 non a pretio tantum, quod fers, ac vtriusque pretium
 ei inest; non ab artificio spectes.

PALAEMON.

Dicite: quandoquidem in molli confedimus her-
ba. 55

Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos:
Nunc frondent silvae: nunc formosissimus annus.
Incipe, Damoeta: tu deinde sequere, Menalca.
Alternis dicetis: amant alterna Camoenae.

DAMOETAS.

Ab Ioue principium, Musae: Iouis omnia ple-
na: 60

Ille colit terras: illi mea carmina curae.

MENALCAS.

Et me Phoebus amat: Phoebosua semper apud me
Munera sunt, lauri et suaue rubens hyacinthus.

DAMOETAS.

Malo me Galatea petit lasciua puella;
Et fugit ad salices, et se cupit ante videri. 65

MENALCAS.

At mihi sese offert vltro, meus ignis, Amyntas:
Notior vt iam sit canibus non Delia nostris.

B 3

DA-

Alternis, wedſelweiſe.

Colit. Curat, foecundat.

*Fugit ad ſalices, et ſe cupit
ante videri, vt ludunt iuue-
nes puellae.*

*Meus ignis, poetice, con-
ſer ecl. 5, 10, et ecl. 2, 1.*

*Delia forte famula Amyn-
tae, aut amica, quae cum eo
adueniſſe videtur. Notior
canibus, quam venientem
non allatrant canes vt pere-*

*grinam, ſed vt familiarem
ſalutant; ea enim frequen-
ter nos viſendi gratia ad nos
venit cum Amynta. Ani-
maduerte, morem inter pa-
ſtores communem ſaepe
ſaepius amicitiae cauſſa in
vnum conueniendi, quam
bene ad latratum uſque ca-
nis obſeruarit, et h. l. ad-
tulerit Maro.*

DAMOETAS.

Parta meae Veneri sunt munera : namque notavi
Ipse locum, aeriae quo congersere palumbes.

MENALCAS.

Quod potui, puero siluestri ex arbore lecta 70
Aurea mala decem misi : cras altera mittam.

DAMOETAS.

O quoties et quae nobis Galatea locuta est !
Partem aliquam, venti, diuom referatis ad auris !

MENALCAS.

Quid prodest, quod me ipse animo non spernis,
Amynta,

Si, dum tu sectaris apros, ego retia feruo ? 75

DA-

Meae Veneri, amicae meae, quam Deae instar, Veneris instar, colo. Confer ex eclog. 1, 7. erit ille mihi semper Deus. Somniantur interpretes sub Diana Dianam; et sub Venere Deam Venerem intelligi. Non alia ducti ratione, quam quod v. 67. de canibus; v. 69. de columbis sermo esset. Sed cur h. l. Maro adderet: meae - meae Veneri? apud Plautum in cas. 2, 3, 14. maritus ad uxorem ait: eia mea Iuno! Veneris item currum a columbis trahi, non ignoro; sed eas palumbes esse, nuspiam, si bene memini, me legisse recorder. Cur sensum mittamus litteralem poeticum, ac fictas amplectamur interpretationes? -

Congessere nidum.

Puero Siluestri, iuueni Amyntae.

Aurea mala. Non consentiunt interpretes. Alii subintelligunt Quitten; alii Citronen; iterum alii Pommeranzen. Denique non desunt, qui epitheton aurea ornatus tantum causa adiectum esse putant, nec aliud notare arbitrantur, quam pulcra. Cum omnium illorum venia sub aureis non alia intelligo poma, quam calore quidem flaua, sed ruri etiam rariora, et (vt inter pastores) auri instar pretiosa.

O quoties, et quae. Discernenda haec sunt 1) quoties - et 2) quae i. e. quam dulcia, quam coelo digna verba. Referatis, referte igitur partem eorum aliquam, Venti! referte - ad superos.

Si dum. Figurata, et eleganter. Animo me non spernis, sed re ipsa. Tu Herum agis; ego feruum. Tu ve-

DAMOETAS.

Phyllida mitte mihi: meus est natalis, Iola:
Cum faciam vitula pro frugibus, ipse venito.

MENALCAS.

Phyllida amo ante alias: nam me discedere fleuit:
Et, Longum, formose, vale, vale, inquit, Iola.

DAMOETAS.

Triste lupus stabulis, maturis frugibus imbres, 80
Arboribus venti, nobis Amaryllidis irae.

MENALCAS.

Dulce satis humor, depulsis arbutus haedis,
Lenta salix feto pecori, mihi solus Amyntas.

DAMOETAS.

Pollio amat nostram, quamuis est rustica, Musam:
Pierides, vitulam lectori pascite vestro. 85

MENALCAS.

Pollio et ipse facit noua carmina: pascite taurum,
Iam cornu petat et pedibus qui spargat arenam.

DA-

naris instar Domini; ego tibi a seruitio, a retibus sum. Cum faciam subint. sacra. Vitulam immolando. Phyllida mitte mihi. Sermo dirigitur ad Iolam. O Iola! Phyllidem mitte mihi. Phyllida amo ante alias! Menalcas similiter: Non inferior esse Damoeta vult: O Iola! gratiofus ego Phyllidi sum; illa mihi. Nam me cet. Depulsis a lacte. Arbutus, Hagdorn, Hagapfelbaum. Vin. Heyn. Sen-	sus: vt humor feminibus; haedis arbutus, salix pecori, sic solus mihi dulcis Amyntas est. Aptae pro pastore similitudines. Feto pecori, vid. ecl. i, 50. Lectori vestro, amatori, protectori. Noua, i. e. bona, praeclara. Vterque Pollioni blanditias dicit, et sub utroque latens Virgilius. Magna dicit Damoetas; maiora Menalcas, vt nempe ratio amatoei carminis postulat. Tauri naturam, moremque, vt
---	--

DAMOETAS.

Qui te, Pollio, amat, veniat, quo te quoque gaudet.
Mella fluant illi, ferat et rubus asper amomum.

MENALCAS.

Qui Bauium non odit, amet tua carmina, Maeui: 90
Atque idem iungat vulpes et mulgeat hircos.

DAMOETAS.

Qui legitis flores et humi nascentia fraga,
Frigidus, o pueri, fugite hinc, latet anguis in herba.

MENALCAS.

Parcite, ones, nimium procedere: non bene ripae
Creditur: ipse aries etiam nunc vellera ficcet. 95

DAMOETAS.

Tityre, pascentes a flumine reice capellas:
Ipse, vbi tempus erit, omnes in fonte lauabo.

ME-

cornu petit, ut pedibus arenam spargit mira arte expressit Poeta.

Veniat, quo te quoque gaudet subint venisse.

Mella fluant illi. Vota haec vere pastorum sunt, aureo seculo, et aureis, ut sunt pastorum, moribus digna. Bene precatur omnibus, qui Pollioni fauent. Sed quo haec consilio pastorem loqui vult Maro, nisi ut facere sibi Pollionem, maioremque etiam atque etiam apud eum inire gratiam velit?

Amomum genus aromatis ut rarissimum ita pretiosissimum. Vid. eclog. 4, 26. Et hoc produci vult a rubo natura duro, aspero. Rubus,

Brombeer = Braunbeerstande.

Qui Bauium non odit. Alternae cantilenae, ut fit in amaboëis, non idem continuant argumentum, sed alter alteri respondet sensu vel eodem vel diuerso. Tantum igitur abest, ut haec, quam Menalcas praefert, imprecatio quidquam cum votis Pollioni factis commune habeat, ut potius transitu, qui risum excitet, ab optimis ad pessima descendat. Bauius poeta malus, Maeuius peior exhibetur. Ambo coetanei Virgilio, infestique ut fit, pessimi poetae optimo.

Parcite - procedere, i. e. nolite procedere, locutio la-

MENALCAS.

Cogite oues, pueri: si lac praeceperit aestus,
Vt nuper, frustra pressabimus vbera palmis.

DAMOETAS.

Heu, heu, quam pingui macer est mihi taurus in
eruo! 100

Idem amor exitium pecori pecorisque magistro.

MENALCAS.

His certe neque amor causa est: vix ossibus
haerent.

Nescio, quis teneros oculus mihi fascinat agnos.

DAMOETAS.

Dic, quibus in terris, et eris mihi magnus Apollo,
Tres pateat coeli spatium non amplius vlnas. 105

MENALCAS.

Dic, quibus in terris inscripti nomina regum
Nascantur flores: et Phyllida solus habeto.

PA-

tina e graecismo. Iam cantilenae relicto priori argumento, omnino in pastortias abeunt.

Si lac praeceperit aestus, si nimius calor vel exsiccauerit, vel ita corruperit vbera, ut lac fiat inutile, ut nuper.

Taurus in eruo. Alii legunt *aruo*. Eruum genus leguminis est, nobis die Roßwischen, oder Erbsen, ein Futter, wovon das Vieh sehr fett wird.

Dic, quibus in terris. Vterque pro proemio certantes, silente Palaemone iudice, dubia adhuc palma ad aenig-

nata confugiunt, e quorum solutione victoria dependeat.

Damaetas quaerit: dic, quibus in terris, tres pateat, cet.

Omnes fere consentiunt, puteum intelligi, non ultra tres vlnas patentem. Pro eo, ut responderet *Menalcas*, aliam proponit intellectu difficili-

lem quaestionem: *dic, quibus in terris inscripti, cet.*

Nemo dubitat florem intelligi hyacinthum, qui natus duas priores litteras *Ai.acis*, i. e. A. I. secum ferre cre-

debatur. De Aiace filio Telamonis in hyacinthum mutato Ouid. Metam. 10. 215.

Ipse suos gemitus foliis in-

PALAEMON.

Non nostrum inter vos tantas componere lites:
 Et vitula tu dignus et hic: et quisquis amores
 Aut metuet dulces aut experietur amaros. 110
 Claudite iam riuos, pueri: sat prata biberunt.

POLLIO. ECLOGA III.

ARGVMENTVM.

Vaticinium ex libris Sibyllinis de mox
 futuro post ferrea tempora aureo Se-
 culo. Vid. hist. an. v. c. 714.

Sicelides Musae, paullo maiora canamus;
 Non omnes arbuſta iuuant humilesque my-
 ricae,

Si

ſcripſit, et AI, AI flos habet inſcriptum.

Non noſtrum inter vos. Tandem loquitur Palaemon initi certaminis arbiter. Suſpenſus exſpectatione lector quam audiet ſententiam? - *Et vitula tu dignus, et hic,* ait Palaemon, i.e. vterque proemio digni eſtis. Noluſit Palaemon locum dare inuidiae, quae vitam dedecet paſtoritiam. Noluſit nouam excitandis iurgiis dare anſam. Noluſit arrepta occasione vel iudicem agere, vel arbitrum. *Non noſtrum inter vos cet.* Certe h. l. (ſi vsquam alibi) ſimpliciſſimus candor, mentisque paſtoritiae tranquillitas egregie efferitur.

Claudite iam riuos. Interpretum quidam explicant allegorice: *Cantatum ſatis eſt cet.* Sed ſimpliciter intelligo: prata ſatis rigata ſunt, claudite canales. Nec abire ad ſeruos ſuos (vt claudant) Palaemonem, ac redire iubeo. De abitu, redituque, qui non niſi fingi ab interprete potuit, nullum in carmine fundamentum eſt. Ipſa rei natura exigit, vt rigatis ſufficienter pratis canales claudantur. Ipſe finis eclogae fit conformior prioribus 1) *Et iam ſumma procul,* 2) *adſpice aratra iugo.* cet, Eleganter ſitire prata dicuntur, quum aquis egent, et bibere, quum accipiunt.

Sicelides Musae! Musae

Si canimus filuas, filuae sint Consule dignae.
 Vltima Cumaei venit iam carminis aetas:
 Magnus ab integro saeculorum nascitur ordo. 5
 Iam redit et Virgo: redeunt Saturnia regna:
 Iam noua progenies coelo demittitur alto.
 Tu modo nascenti puero, quo ferrea primum
 Desinet ac toto furget gens aurea mundo.

Casta

ficulae! Praesunt Musae quidem vniuerso litterato orbi; sed pro re nata in singulis regionibus singularem cultum habent. Siculae hic Musae inuocantur, 1) quia princeps bucolici carminis Theocritus patria siculus est, 2) quia ipsum carmen bucolicum Theocrito auctore quasi patriam habet Siciliam; vnde ecl. 6, 1. *Syracofius versus* dicitur 3) Sicilia paucis feta prae reliquis romanorum regionibus erat, nec dubium fere est, 4) eclog. 2. et alibi siculos pastores a Marone induci.

Arbusta, 1) cum pluribus arboribus consitus, vel die *Weinstöcke*, die an die *Bäume* hingezogen sind. *Myricae* *Tamaristensträuche*.

Si canimus filuas, i. e. si canimus bucolicon.

Sint consule dignae, igitur paullo maiora, quam quae inter arbusta, humilesque myricas cani solent. Im erhabnern Tone. Sint Consul, et docti Consul, qui Pollio est, attentione digna.

Cumaei. Sibyllini. *Vltima aetas* venit, ac prope est impleri Sibyllae vaticinia. Gra-

tissimum sane populo, tunc temporis belli calamitatibus presso, bonisque vaticiniis, ut fit, inhianti argumentum.

Iam redit virgo Astrea, iustitia, quae mutatis cum aurea aetate moribus, hominum malitiae irata terris aufugit. Vid. mythologiam a me editam p. 188.

Noua progenies, nouum genus hominum, quod (ne scelestae rubiginis quidquam restet) non in terris nascitur, sed - *coelo demittitur alto*.

Nascenti puero, patri futuro noui huius generis, a quo noua progenies descendet. Sed quem hic puerum intelligi Maro velit, sub iudice lis est. Duabus lineis hinc me non expediam, et maiori commentario locus non est. Inscribitur quidem haec ecloga: *Pollio*; sed in filium Pollionis (Consulis quidem, cetera viri priuati) cadere magnifica illa promissa non possunt, quae mutato rerum ordine non nisi per summos principes implentur. Sufficit, sub consularatu Pollionis ea impleri, cuius ope bellum ciuile, quod ea tempestate Octa-

Casta faue Lucina : tuus iam regnat Apollo. 10

Teque adeo decus hoc aeui, te Consule, inibit,

Pollio : et incipient magni procedere menses.

Te duce, si qua manent, sceleris vestigia nostri

Inrita perpetua soluent formidine terras.

Ille deum vitam accipiet, diuisque videbit 15

Permixtos heroas, et ipse videbitur illis,

Pacatumque reget patriis virtutibus orbem.

At tibi prima, puer, nullo munuscula cultu,

Errantes ederas passim cum baccare tellus

Mixtaque ridenti colocasia fundet acantho. 20

Ipsae

uianum inter ac M. Antonio exarserat, extinctum est. Frustra quidem laborarunt viri longe doctissimi, ut rem acu tangerent, sed qui propius veritatem accessere, sub nascente puero MARCELLVM intelligi volunt Octaviae (soror ea Octaviani fuit M. Antonio in matrimonium collocata) filium in spem regni, ac quietis publicae nasciturum. Quisquis denique puer ille aut sit, aut fuerit, non alio certe consilio hanc eclogam fecisse Virgilius videtur, quam ut more Hesiodi amabilem nobis ideam aurei seculi relinqueret.

Apollo, i. e. sol. Tuus Apollo, qui nempe frater tuus esse a Mythologis perhibetur. Ultimum seculum solis esse Sibylla praedicauit, ut Heyn. ex Servio.

Ille puer. Conf. v. 7.

Diuisque videbit permixtos heroas, Deos enim aurea

aetate nullis sceleribus absteritos, immo morum innocentia captos saepius in terram diuertere, ac inter homines versari ex fabulis notum est.

At tibi. Sequuntur, quae communiter fuisse perhibentur aureae aetatis commoda, in quibus vitae perfectae, beataeque consistere dicebatur prosperitas.

Nullo cultu sine cultura.

Baccar vel *Bacchar* herba radicis odoratae, ex qua vnguenta fieri solita apud antiquos Aristophanes poeta testis est. Odor est ei cinnamomo proximus. Gracili solo, nec humido provenit. De illius viribus, praecipue in usu medicinae vid. *Plin. hist. nat. l. 21, 77.*

Colocasia Aegypti nobilissimus fructus, Cyamon aliqui vocant. Hanc e Nilo metunt, caule, quum coctus est, araneoso in mandendo; thyrsos autem, qui inter fo-

Ipsae lacte domum referent distenta capellae
 Vbera: nec magnos metuent armenta leones.
 Ipsa tibi blandos fundent cunabula flores.
 Occidet et serpens, et fallax herba veneni
 Occidet: Assyrium vulgo nascetur amomum. 25
 At simul heroum laudes et facta parentis
 Iam legere, et quae sit poteris cognoscere virtus;
 Molli paulatim flauescet campus arista,
 Incultisque rubens pendebit sentibus vua:
 Et durae quercus sudabunt roscida mella. 30
 Pauca tamen suberunt priscae vestigia fraudis,
 Quae tentare Thetim ratibus, quae cingere muris
 Oppida, quae iubeant telluri infindere fulcos.

Alter

lia emicat spectabili; foliis
 latissimis, si arboreis com-
 parentur. Vid. Plin. hist.
 nat. l. 21, 51. Wasserbohne.
 De *Acantho* mox supra. Ri-
 dere dicitur, was schön ist,
 angenehm in die Augen fällt.
 Wovon man zu sagen pflegt,
 dieses lachet mich an. Ouid.
 met. 15. 205. *florum colori-
 bus almus videt ager*. Noster
 ecl. 7. 55. *Omnia nunc ri-
 dent*.

Ipsae, sponte.

Occidet et serpens, peribunt
 noxia et venenata animalia,
 in primis serpens; herbae
 item veneniferae. Falluntur,
 mea quidem opinione, qui
 graecismum h. l. venantur.
 Non enim iungendum *fal-
 lax veneni*, sed *fallax herba*,
 i. e. quae fallit homines.
Herba veneni latinum est, ut
venenum herbae.

Assyrium - amomum, quod
 nempe nascitur in Armeniae
 parte, quae vocatur Otene,
 et in Media, immo et in
 Ponto. Laudatur quam ma-
 xime punici mali foliis si-
 mile, nec rugosis, colore ru-
 fo. vid. Plin. hist. nat. l. 12,
 28. Pretiosissimum genus esse
 aromatum, monuimus ad
 eclog. 3, 89. Et hoc nasce-
 tur non in Armenia, non in
 Media modo, sed vulgo vbi-
 que.

Roscida. Roscidum est,
 was vom Thau naß ist, was
 wie Thau von dem Baume
 tropfet. *Sudabunt* poetice,
 vulgo stillabunt.

Pauca quidem. Bella non
 deerunt, quae quidem au-
 reae aetatis non sunt; sed
vestigia priscae fraudis, Ue-
 berbleibsel von unsern bösen
 Zeiten. Sed cur bella, cur

Alter erit tum Tiphys, et altera quae vehat Argo
 Delectos heroas : erunt etiam altera bella : 35
 Atque iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles.
 Hinc, vbi iam firmata virum te fecerit aetas,
 Cedet, et ipse mari vector ; nec nautica pinus
 Mutabit merces : omnis feret omnia tellus.
 Non rastros patietur humus, non vinea falcem. 40
 Robustus quoque iam tauris iuga soluet arator.
 Nec varios discet mentiri lana colores.
 Ipse sed in pratis aries iam suaue rubenti
 Murice, iam croceo mutabit vellera luto.
 Sponte sua sandyx pascentes vestiet agnos. 45
 Talia faecula, suis dixerunt, currite, fusis
 Concordes stabili fatorum numine Parcae.
 Adgredere o magnos (aderit iam tempus) honores,

Cara

navigationes etc. deesse non vult Maro? - Nempe ne nascenti puero, quum adoleuerit, occasio defit *delectos heroas* v. 35. et *facta parentis* v. 26. imitandi. Tacita et subtilissima adulatio, qua simul Parentibus, simul nascenti puero blanditur.

Cedet - mari vector, non opus erit emissis in altum nauibus apud externos quaerere, quae nobis defunt ; nam - *omnis feret omnia tellus*.

Non discet mentiri lana. Elegantissima locutio. Mentitur, qui de re aliud dicit, quam quod res ipsa est. Mentitur lana colorem, quem ei natura non dedit, sed quem *tincta* accepit. Die Wolle

muß Farben zeigen, die sie an sich selbst nicht hat. Sed aureo seculo quiuus color ei naturalis erit. Erunt arietes alii colore purpureo, alii croceo cet. *Aries ipse*, i. e. natura sua. *Lutum, luteum*, seu *lutea* ein Kraut, womit man gelb färbt, Waid, Streichkraut. *Omnes se Britanni luteo inficiunt*. Caes. b. g. 6, 3. 7, 57.

Sandyx vel Sandix, ein Kraut, welches roth färbt, oder selbst die Farbe : Bergroth, Menning. de sandice vid. Plin. hist. nat. l. 35. n. 22. et 23. quo loco ad ipsum hunc Maronis versum prouocat. Sensus: erunt agni natura sua rubri, lanamque ferent coloris purpurei.

Cara deūm suboles, magnum Iouis incrementum !
 Adspice conuexo nutantem pondere mundum, 50
 Terrasque, tractusque maris, coelumque pro-
 fundum:

Adspice, venturo laetentur vt omnia saeclo.

O mihi tam longae maneat pars vltima vitae,

Spiritus et, quantum sat erit tua dicere facta !

Non me carminibus vincet nec Thracius Or-
 pheus, 55

Nec Linus : huic mater quamuis atque huic pa-
 ter adsit:

Or-

Vestiet. Eleganter pellem
 agni *vestem* adpellat.

*Magnum Iouis incremen-
 tum.* Quanta verborum ma-
 iestas sensum, quem refert,
 pondere suo exprimens ! -
Sensus: Suboles amata Diis,
 fili Iouis ! - *Incrementum,*
 quasi diceret ; Iupiter per
 te ; tu per Iouem crescis :
 ille tibi ; tu illi gloriae es.
 Blanditia non ferenda, sed
 ea tempestate Poetis fami-
 liarissima.

*Adspice - nutantem - mun-
 dum,* magnifica rei magnifi-
 centissimae (mundi machi-
 nae) expressio ! *Adspice* qua-
 si digito monstrans - *nutan-
 tem mundum,* vt rami ponde-
 re nutant apud Ouid. art. 2,
 263. *Convexum pondus,* ge-
 wolbt, vt nobis adspicienti-
 bus videtur. *Adspice iunge*
cum vt laetentur.

*Terrasque, tractusque - coe-
 lumque.* Pergit suo locutio-
 num delectu, verbisque rei

exprimendae aptissimis. Ip-
 sa metri ratio, ipsa verba
 sonant pro rei expressae
 magnitudine. Sed habet hoc
 praecipuum, ac singulare
 Virgilius, vt surgere, et ex-
 tollere sese absque tumore
 possit, alienissimus ab illo
 Horatii : *professus grandia
 turget.* Neminem offendat
 brevis syllaba *que* in fecun-
 do pede *terrasque.* Optime
 h. l. allata repetitio petit,
 ac elegancia compensat
 mensuram syllabae. Et plu-
 ra licere putemus supremo
 Poetarum, quam tyronibus
 in arte metrica.

Non me carminibus. Stetit
 promissis Maro, *maiora ca-
 namus,* et stilo elatiore ma-
 iora cecinit. Ad suauitatem
 stili iam redit pastoritii.

Adsit. *Adesse,* benstehen,
 helfen. Sensu vocis a tribu-
 nalibus ducto. Cic. de Se-
 nect. 11. *adsum amicis* Plin.
 ep. 1, 5. *aderam Arionillae.*

Orphei Calliopea, Lino formosus Apollo.
 Pan etiam, Arcadia mecum si iudice certet,
 Pan etiam Arcadia dicat se iudice victum.
 Incipe, parue puer, risu cognoscere matrem: 60
 Matri longa decem tulerunt fastidia menses.
 Incipe, parue puer: cui non risere parentes,
 Nec Deus hunc mensa, Dea nec dignata cubili est.

DAPHNIS. ECLOGA V.

ARGUMENTVM.

Daphnidis florente aetate mortui laudes.

MENALCAS. MOPSVS.

Cur non, Mopse, boni quoniam conuenimus
 ambo,

Tu calamos inflare leues, ego dicere versus,
 Hic corulis mixtas inter confidimus vlnos?

MOP-

Risu matris, quae laeta-
 tur puerum enixa. Male *ri-*
su ad puerum refertur. Sen-
 sus: incipe, parue puer ma-
 trem et laetitiam matris e-
risu illius cognoscere. Ma-
 ter certe, quae puellam pe-
 perit, audito *puellam esse* mi-
 nus hilaris est, laeta forte de
 partu, non item de sobole.

Cui non risere parentes.
 Locus intellectu difficilis,
 qui plurimum negotii inter-
 pretibus fecit. Putem, hunc
 esse sensum. Tu parue puer
 felix es, *tibi risere* parentes
 de te nato laetati. Iam vero
 ponit Antithesin: illi pueri
 infelices sunt, quibus natis

parentes non rident, non
 laetantur. Tu, caeli proge-
 nies, diuis permixtus admit-
 teris ad Deorum epulas, ad
 Dearum consortium. Con-
 fer versus 7, 15, 16, 49. Alii
 pueri a parentibus medio-
 crius orti, de hoc fauore
 gratulari sibi non possunt.

Boni, i. e. in arte cantan-
 di periti. Iunge: *boni infla-*
re, - dicere.

Corulus, *Corylus*, Hasel-
 staude. *Vlmus*, Ulmenbaum,
 Steinlinde. An diesen Bäu-
 men zogen die Römer ihre
 Weinstöcke hinauf, wofür
 wir die Weinpfeile haben.

Confidimus a confido con-

MOPSVS.

Tu maior: tibi me est aequum parere, Menalca:
 Siue sub incertas Zephyris mutantibus umbras 5
 Siue antro potius succedimus: adspice, vt antrum
 Siluestris raris sparsit labrusca racemis.

MENALCAS.

Montibus in nostris solus tibi certet Amyntas.

MOPSVS.

Quid, si idem certet Phoebum superare canendo?

MENALCAS.

Incipe, Mopse, prior: si quos aut Phyllidis ig-
 nes 10

Aut Alconis habes laudes, aut iurgia Codri.

C

In-

*fidere frequens Maroni ver-
 bum pro confideo. Vid.
 Georg. 4, 65. Aen. 4, 573;
 5, 136; 10, 5. Male igitur
 vulgo: confedimus.*

Maior natu.

Incertas - umbras. Suauis-
 sima pictura, cui similem in
 tabula, quam habeo, colori-
 bus expressit pictorum cam-
 pestres locorum situs felici-
 ter exprimentium facile ce-
 leberrimus Ruisdael. Spi-
 rantibus leniter Zephyris,
 leniter mouentur arbores,
 cum arboribus rami, cum
 ramis folia. Umbra mu-
 tatur, vt se mutat vento-
 rum flatus, incerta mutatio-
 ni huic obnoxia. Amoenis-
 sima recubantibus sub teg-
 mine arborum pastoribus
 scena.

Antro succedimus. Confer

Georg. 3, 418. Aen. 3, 276.

Aen. 4, 10.

*Siluestris - labrusca, vel la-
 bruscum, ein wilder Wein-
 stock. Plin. hist. nat. l. 14, 18,
 vocat oenanthitum l. 23,
 14. Graecis ampelos agria.
 Raris racemis, nicht dicht
 aneinander, wie bei einer
 Laube.*

Solus tibi, i. e. tecum.

Si quos aut. Optime Hey-
 nius monuit, nil nisi nota
 aliqua pastoritiorum carmi-
 num argumenta memorari,
 et vulgaria pastorum nomi-
 na recitari, ac male hic Co-
 drum Athenarum regem ab
 interpretibus nominari. Quis
 enim somniet, rerum histo-
 ricarum, nisi quae in vitam
 pastoritiam cadunt, v. g. ecl.
 2, 24 in pastore aut deside-
 rari, aut in cantu pastoritio
 adferri?

Incipe: pascentes seruabit Tityrus haedos.

MOPSVS.

Immo haec, in viridi nuper quae cortice fagi

Carmina descripsi et modulans alterna notavi,

Experiar: tu deinde iubeto certet Amyntas. 15

MENALCAS.

Lenta salix quantum pallenti cedit oliuae,

Puniceis humilis quantum saliunca rosetis:

Iudicio nostro tantum tibi cedit Amyntas.

Sed tu desine plura, puer: successimus antro.

MOPSVS.

Exstinctum Nymphae crudeli funere Daphnin 20

Flebant: vos coruli testes et flumina Nymphis:

Quum, complexa sui corpus miserabile gnati,

Atque deos atque astra vocat crudelia mater.

Non vlli pastos illis egere diebus

Frigida, Daphni, boues ad flumina: nulla neque

amnem

25

Li-

Seruabit - haedos. Seruare h. l. in Aussicht haben, Acht haben. Sic Terent. Heaut. 3, 3, 31. *Seruare moenia.* No- iter ecl. 3, 75. *seruare retia.* *Lenta salix.* Aptissimae similitudines. *Salix*, die Weide, der Weidenstrauch. *Lenta*, biegsam. *Oliua*, Delbaum. *Saliunca*, ein niedriges, dichtes, unbedeutendes Kraut. *Sed tu desine plura, puer*, subint. loqui, conqueri de Amynta. In edit. commun. haec loquitur Mopsus. Male. Menalcam haec verba facere oportet; aut Mopsus

sui oblitus vocasset puerum, cui v. 4. dixit: tu maior.

Vos - testes - Nymphis estis, quod fleuerint, quod deplorauerint funestam mortem (nil aliud dicit crudele funus) Daphnidis.

Vocat, inuocat, incusat.

Non vlli pastos. Solutio

participio sensus faciliior intellectu fit. Nullus pastorum boues (armenta) ad pascua, et pastos ad flumina egit. Omnes nempe in funebri luctu erant. Nostro loquendi more: man trieb nicht aus.

Libauit quadrupes, nec graminis adtigit herbam.
 Daphni, tuum Poenos etiam ingemuisse leones
 Interitum, montesque feri silvaeque loquuntur.
 Daphnis et Armenias curru subiungere tigres
 Instituit, Daphnis thiasos inducere Bacchi, 30
 Et foliis lentas intexere mollibus hastas.
 Vitis vt arboribus decori est, vt vitibus vucae,
 Vt gregibus tauri, segetes vt pinguibus aruis;
 Tu decus omne tuis: postquam te fata tulerunt,
 Ipsa Pales agros atque ipse reliquit Apollo. 35
 Grandia saepe quibus mandauimus hordea fulcis,
 Infelix lolium et steriles nascuntur auenae.
 Pro molli viola, pro purpureo narcisso,

C 2

Car-

Nulla - quadrupes. Das
 Vieh aß und trank nichts.
Nec adtigit, es rührte fein
Gräschen an. Vt fere solent
 pecora (canes praecipue)
 amisso hero. Libare hic pro-
 prie kosten, versuchen. Sic
 Georg. 4, 54 de apibus: *flu-*
mina libant summa. Aen. 5,
 92. *libauit dapes* anguis.

Leones - poenos nempe ori-
 gine patria; vt *Lybici Leo-*
nes, Armeniae tigres, vbi-
 cumque terrarum sint. Quid
 enim alias causae esset, cur
 mortuo Daphnide afri leo-
 nes cum siculis lugerent?

Silvae - loquuntur testes
 lugubris rugitus, confer su-
 pra: *coruli testes.* Sed arbo-
 res poetice testes de visu
 sunt; montes et silvae re-
 percussio sonitu et narrare,
 et viuum quasi testimonium
 dare possunt.

Daphnis et Armenias.

Daphnis primus sacra Bac-
 chi apud nos instituit, id
 quod honorifice hic de illo
 praedicatur. *Curru* pro *cur-*
rui more Virgilii. Confer.
 Aen. 1, 261. 6, 465. 9, 605.

Thiasos. Thias chori can-
 tantium ac saltantium in so-
 lemnibus Bacchi festis sunt.
 Chorum ducere notat, voran-
 tanzen, die Reihen der Tän-
 zer aufführen; inducere, ein-
 führen.

Tulerunt simplex pro
composito abstulerunt.

Ipsa Pales, Dii, Deaeque
 agrorum nostrorum praesi-
 des moerore ob Daphnidis
 mortem perculsi nos reli-
 quere. Bene Deos, Deas-
 que luctus participes facit,
 ad exprimendam nempe do-
 loris acerbiter. Sed, quam
 apte sequitur abitum Deo-
 rum Praesidium sterilitas ter-
 rae. Iactura Daphnidis iac-
 turam frugum secum fert.

Carduus et spinis surgit paliurus acutis.
 Spargite humum foliis: inducite fontibus um-
 bras, 40

Pastores: mandat fieri sibi talia Daphnis.
 Et tumulum facite, et tumulo superaddite carmen:
 DAPHNIS EGO IN SILVIS, HINC VSQVE AD SI-
 DERA NOTVS,

FORMOSI PECORIS CVSTOS, FORMOSIOR IPSE.
 MENALCAS.

Tale tuum carmen nobis, diuine poeta, 45
 Quale sopor fessis in gramine: quale per aestum
 Dulcis aquae saliente sitim restinguere riuo.
 Nec calamis solum aequiparas, sed voce magi-
 strum;

Fortunate puer, tu nunc eris alter ab illo.
 Nos tamen haec quocumque modo tibi nostra
 vicissim 50

Dicemus: Daphninque tuum tollemus ad astra:
 Daphnin ad astra feremus: amauit nos quoque
 Daphnis.

MOP-

Quanta iactura! quam sum-
 mo luctu dignissima!

Carduus. Cardui (Distel)
 qui crescens frumentum im-
 pediunt. *Paliurus*, die Mehl-
 beerstaude, eine Gattung
 Dörner.

Spargite in honorem mor-
 tui Daphnidis.

Inducite - umbras, ramis
 circa fontes extensis.

Sopor fessis in gramine.
*Campestris imago pulcher-
 rima.* Videris haud dubie

vel fessum itinere viatorem,
 vel messorum labore diurno
 fessum, - iacentem in gra-
 mine, quam dulci se somno
 recreet! Cogita simul sitim
 vel viatoris vel messoris
 aestate summa. Potus aquae
 frigidae - *salientis*, ex ipso
 fonte haustae quam vires,
 animumque reficiat. Erqui-
 den, erholen. *Tale tuum car-
 men, cet.*

Alter, secundus ab illo,
 primus post illum.

MOPSVS.

An quidquam nobis tali sit munere maius?
 Et puer ipse fuit cantari dignus: et ista
 Iam pridem Stimicon laudauit carmina nobis. 55

MENALCAS.

Candidus infuetum miratur limen Olympi,
 Sub pedibusque videt nubes et sidera Daphnis.
 Ergo alacris filuas et cetera rura voluptas
 Panaque pastoresque tenet, Dryadasque puellas.
 Nec lupo insidias pecori, nec retia ceruis 60
 Villa dolum meditantur: amat bonus otia Daphnis.
 Ipsi laetitia voces ad sidera iactant
 Intonsi montes: ipsae iam carmina rupes,
 Ipsa sonant arbusta: Deus, Deus ille, Menalca.
 Sis bonus o felixque tuis! en quatuor aras: 65
 Ecce duas tibi, Daphni, duas altaria Phoebos;
 Pocula bina nouo spumantia lacte quot annis,
 Craterasque duo statuam tibi pinguis oliui:
 Et multo in primis hilarans conuiuia Baccho,

C 3

Ante

Stimicon nomen pastoris
 Mopso amici.

Candidus infuetum. Daph-
 nidem, ait Menalcas, iam in
 numerum Deorum relatum
 esse, calcare Olympum, in-
 fuetum homini.

Ergo alacris - voluptas fil-
 uas - rura - pastores - agro-
 rum praesides minores Deos
 tenet, participes laetitiae,
 alacres Daphnide suo in nu-
 merum Deorum relato. Quod
 argumentum mira elegan-
 tia amplificat.

Otia, quietem, pacem.

Ipsa sonant arbusta. Ani-
 maduerte Menalcam loqui,
 et montes, rupes, arbores
 ad se loquentes inducere,
 sonantes, dicentes. *Deus est,*
Deus est Daphnis. Inuocat
 ergo Menalcas nouum Deum:
sis bonus, sis felix duplici
 sensu: *sis ipse felix, et fac*
nos felices. Felix etiam, der
 einen andern glücklich macht.
 Aen. 1, 334. *Sis felix, no-*
strumque leues quaecumque
laborem.

Multo - Baccho, i. e. vino.

Ante focum, si frigus erit, si messis, in vmbra, 70
Vina nouum fundam calathis Ariusia nectar.

Cantabunt mihi Damoetas et Lyctius Aegon:
Saltantes Satyros imitabitur Alphefiboeus.

Haec tibi semper erunt, et quum sollemnia vota
Reddemus Nymphis, et quum lustrabimus agros. 75

Dum iuga montis aper, fluuios dum piscis amabit
Dumque thymo pascentur apes, dum rore cicadae,
Semper honos nomenque tuum laudesque mane-
bunt.

Vt Baccho Cererique, tibi sic vota quot annis
Agricolae facient: damnabis tu quoque votis. 80
MOPSVS.

Quae tibi, quae tali reddam pro carmine dona?

Nam

*Si frigus erit; hiemis tem-
pore conuiuia ad focum, si
messis, aestatis tempore in
vmbra erunt.*

*Vina - ariusia, vinum Chi-
um e monte Ariusio, quod
optimum, nectari simile,
Chium nectar est. Calathus
(ein Geschirr) quo ruri vtun-
tur, proprie worinn man
Milch und Käse zum Ver-
kauf herum trägt. Georg.
3, 402. sub lucem exportant
calathis, adit oppida pastor.
Vinum calathis a pastoribus
bibere, qui vitro non vtuntur,
mirum non est; id enim ra-
rius quidem, sed aliquando
tamen, nostra adhuc aetate
apud homines mediocri
conditionis, aut etiam rusti-
corum diuitum fieri, non ig-
noramus, sed spectata arte
poetica, cur vinum, et vi-*

num Chium Virgilius a pa-
storibus bibere voluerit, id ve-
ro, qua ratione excusandum
sit, non video. Vid. Heyn.
Klotz. opus. 5.

Lyctius a patria vrbe Lyc-
to.

*Lustrabimus. Lustrare, cir-
cumire est. Conf. ecl. 10, 55.
Agri lustrabantur circumi-
tione et sacrificio pro felici
proventu frugum. Feldpro-
cession.*

Dum iuga. Conf. ecl. 1, 60.

Damnabis tu quoque votis.
Tu quoque votis, precibus-
que nostris deferes. *Voti, et
voto damnari* nota Gramma-
ticis locutio.

Quae tibi. Placuit Mopso
cantus Menalcae, qui re-
creauit illum, vt leniter spi-
rans ventus cet. Cogitat igitur
de munere, quo Menal-

Nam neque me tantum venientis sibilus Austri,
Nec percussa iuuant fluctu tam litora, nec quae
Saxofas inter decurrunt flumina valles.

MENALCAS.

Hac te nos fragili donabimus ante cicuta. 85

Haec nos, *Formosum Corydon ardebat Alexin:*

Haec eadem docuit, *Cuium pecus? an Meliboei?*

MOPSVS.

At tu fume pedum, quod, me quum saepe rogaret,

Non tulit Antigenes, (et erat tam dignus amari)

Formosum paribus nodis atque aere, Menalca. 90

SILENVS. ECLOGA VI.

ARGVMENTVM.

Sileni philosophia fabulis pulcherrime
immixtis ornata.

Prima Syracosio dignata est ludere versu

Nostra, nec erubuit filuas habitare, Thalia.

Quum

cam donet. *Venire ventus* illum sua cicuta donat, ea
dicitur, qui flare incipit. Nos cicuta, qua cecinit eclogas
quoque dicere solemus: es secundam et tertiam.

kommt der Wind.

Tu fume, dono accipe.

Non tulit, non obtinuit.

Ante. Non bene hoc pu-

Prima - nostra - Thalia,

to intelligi debere de dis-

primum carmen meum,

cessu, vt sensus sit: donabo

quod adolescens cecini, bu-

te cicuta mea, antequam dis-

colicum fuit. Fauti cantui

cedimus; sic enim haud du-

Thalia bucolici carminis

bie ieiunius insertum foret.

praeses. *Syracosio versu,* ver-

Sed iungendum cum eo,

su Theocriti, Conf. ecl. 4, 1.

quod praecessit. Cogitan-

et subiectam versui i notam.

tem de dando munere Mop-

sum praeuenit Menalcas, et

Quum canerem reges et proelia, Cynthius aurem
 Vellit, et admonuit: Pastorem, Tityre, pingues
 Pascere oportet oues, deductum dicere carmen. 5
 Nunc ego (namque super tibi erunt, qui dicere
 laudes,
 Vare, tuas cupiant, et tristia condere bella)
 Agrestem tenui meditabor arundine Musam.
 Non iniussa cano. si quis tamen haec quoque, si
 quis
 Captus amore leget; te nostrae, Vare, myricae, 10
 Te nemo omne canet: nec Phoebus gratior ulla
 est,
 Quam sibi quae Vari praescripsit pagina nomen.
 Pergite, Pierides. Chromis et Mnasylos in antro
 Silenum pueri somno videre iacentem,
 Inflatum hesterno venas, ut semper, Iaccho: 15

Serta

Aurem vellit. Aurem vellere ex improviso superuenientis est et admonentis. Mopuit vero pastorem Apollo: non decet te carmen epicum, grande illud carminis genus. Pastor es, canere igitur te oportet carmen tenue, pastoritium, suave, tenui deductum filo. conf. ecl. 1, 2. et Horat. ep. 1. 2, 1. tenui deducta poemata filo. Sequitur mox v. 8. tenui arundine. Inscripta erat haec ecloga Quinctilio Varo, viro maxima auctoritate; cuius facta laudesque carmine bucolico se dicturum promittit; carmine epico magnificentiore efferendas aliis relinquit. Sed quam mira ve-

nustate fingit Cynthium aurem sibi vellere? Quam scite a poetica excusatione, et laude pastoritia Varo dicta ad argumentum eclogae transit? - Quam bene posuit argumentum philosophicum magno viro, cui inscripta erat ecloga, dignum, quam pulcre argumento intextae sunt veterum poetarum, qui iidem Philosophi erant, opiniones, fabulaeque? - Ne quid de ornatu poetico dicam, qui omnium interpretum consensu summus est.

Chromis et Mnasylos. Seruius Satirorum nomina esse vult. Consentit Heyne.

Inflatum hesterno. Incun-

Serta procul tantum capiti delapsa iacebant:
 Et grauis adtrita pendebat cantharus ansa.
 Adgressi (nam saepe senex spe carminis ambo
 Luferat) iniiciunt ipsis ex vincula fertis.
 Addit se fociam, timidisque superuenit Aegle: 20
 Aegle, Naiadum pulcherrima: iamque videnti
 Sanguineis frontem moris et tempora pingit.
 Ille dolum ridens, Quo vincula nectitis? inquit.
 Soluite me, pueri: fatis est potuisse videri.
 Carmina, quae vultis, cognoscite: carmina vo-
 bis; 25

Huic

diffima imago Sileni semper
 ebrii, venis tumentibus he-
 sterno vino. Fere enim, qui
 heri nimium indulgit potui,
 hodie *inflatus* adparet. *Ser-*
ta capiti delapsa optime ad-
 feruntur, quis enim facile
 ebrium prostrato corpore
 ronchos ducentem in gra-
 mine vidit, cui caput pileo
 tectum mansit? Pileus fere
procul tantum, i. e. non adeo
 longe aut hic aut illic iacet.
Cantharus, ein Trinkgefäß,
 das unten sehr spitzig war;
 oben aber immer weiter aus-
 einander gieng, und Hand-
 heben hatte. *Pendebat* semi-
 euersus. Forte immisso an-
 sae brachio tenuit eum Sile-
 nus; non facile enim ebrii,
 etiam iacentes, cantharos,
 quos amant, dimittunt. *Ad-*
trita ansa frequentem po-
 tum, cantharique vsum no-
 tat.

Spe carminis - luferat, i. e.
 Spem carminis illis fecerat,

se cantaturum iis promisit
 quidem, sed numquam pro-
 missis stetit. *Ambo*, pro am-
 bos.

Ex male sonat positum ad
vincula. Nempe vincula Si-
 leno iniecere, *ex ipsis fertis*
 confecta.

Iamque videnti, venustif-
 sime de expergefacto ebrio,
 qui euigilans non continuo
 oculos aperit, sed corpus in
 vtrumque latus volutans,
 caput huc illuc iactans, ocu-
 los extergens *non videt* nisi
 interiecta mora.

Sanguineis - moris - pingit.
 Lusus iuuenilis, satiricus,
 non sine petulantia. *Mora*,
 die Braunbeere, Brombeere.
Sanguineus hic praecise roth.

Quo, cur, quem in finem?
Satis est potuisse videri. Sa-
 tis est, quod a vobis depre-
 hendi potuerim. Satis est
 videri, quod vincula mihi
 iniicere potueritis. *Stabo*
 promissis, canam.

Huic aliud mercedis erit: simul incipit ipse.
Tum vero in numerum Faunosque ferasque vi-
deres

Ludere, tum rigidas motare cacumina quercus.
Nec tantum Phoebus gaudet Parnassia rupes:
Nec tantum Rhodope mirantur et Ismarus Or-
phea. 30

Namque canebat, uti magnum per inane coacta
Semina terrarumque animaeque marisue fuissent
Et liquidi simul ignis: ut his exordia primis
Omnia, et ipse tener mundi concreuerit orbis.
Tum durare solum et discludere Nerea ponto 35
Coeperit, et rerum paulatim sumere formas.
Iamque nouum terrae stupeant lucefcere solem,
Altius atque cadant submotis nubibus imbres.
Incipiant siluae quum primum surgere, quumque
Rara per ignotos errent animalia montes. 40

Hinc

Huic aliud mercedis erit,
per iocum minantis est: sim-
pliciter, ut apud nos: dich-
dich will ich schon friegen,
du wirst deinen Lohn schon
bekommen.

*Rhodope - et Ismarus mon-
tes Thraciae.*

Namque canebat, uti. Or-
ditur cantum a mundi exor-
dio. Confer. Lucret. et O-
uid. met. init. oper. Erat 1)
magnum inane, Ouid. Chaos,
2) Semina, atomi per va-
cuum inane dispersi coge-
bantur, commiscebantur 3)
ad formanda prima elemen-
ta aerem, aquam, ignem, 4)

*animamque seu motum vi-
cissim communicandum. Ex
his 5) orbis concreuit, te-
ner, ut omnia, quae nascun-
tur. Tum 6) solum, terra in-
durefcere, ac solidari, ac 7)
ab aquis diuidi coepit. Deus
enim coelo terras, et terris
abscidit undas. Ouid. met. I,
22. cet.*

Per ignotos - montes. Mon-
tes eleganter ignoti dicuntur
animalibus recens creatis.
Contra eleganter venit no-
tus: Georg. I, 363. mergi
deferunt notas paludes. Ge-
org. 4, 266. nota pabula.

Hinc lapides Pyrrhae iactos, Saturnia regna,
Caucasiasque refert volucres, furtumque Pro-
methei.

His adiungit, Hylan nautae quo fonte relictum
Clamassent: vt litus, Hyla, Hyla, omne sonaret.
Et fortunatam, si nunquam armenta fuissent, 45
Pasiphaen niuei solatur amore iuueni.

Ah, virgo infelix, quae te dementia cepit?
Proetides implerunt falsis mugitibus agros:
At non tam turpis pecudum tamen vlla secuta est
Concubitus, quamuis collo timuisset aratrum, 50
Et saepe in laeui quaesisset cornua fronte.
Ah, virgo infelix, tu nunc in montibus erras:

Ille,

Hinc lapides Pyrrhae iac- et semibouem. 6) *Proetides*
tos. Peregrinae non sunt hae filiae Proeti Regis Argiuo-
fabulae lectoribus. Duobus rum, quum formae pulchri-
igitur tantum verbis agam. tudine Iunoni se compara-
1) Pyrrha Deucalionis vxor rent, ab illa in furorem ac-
e diluuiio superstes consulto tae in vaccas sese mutatas
Themidis oraculo lapides putabant, et mugiebant vac-
post tergum proiecit, ex carum more per agros. *Falsi*
quo iactu reparari genus mugitus erant; non re enim
hominum, lapidesque pro- ipsa in vaccas mutatae sunt,
iecti in homines mutari coe- sed sibi mutatae esse vide-
perunt. 2) Regnum Saturni bantur. Saepe manu fronti
aurea aetas fuit. 3) Prome- admota explorabant, an cor-
theus ignem Soli furatus in nutae essent. Saepe sub ara-
Caucaaso monte scopulis alli- trum mitti timebant. Ea
gabatur, addito vulture, aut erat furoris insania. Iucun-
aquila, qui iecur eius conti- da expressio! sed exprimi
nuo renascens continuo exe- sic debere facta iuuenibus
deret. 4) Hylas puer Her- Satyris, et petulanti puellae
culis in argonautica expedi- cantata.
tione comes, aqua incautius
tentata demersus, aut, quod
aiunt, a Nymphis raptus est,
5) Pasiphae, quae Minotau- Ah *virgo infelix.* Pasi-
rum peperit semihominem, phaen intelligit amore tauri
deceptam, quem errans in
montibus insequi perhibe-
tur.

Ille, latus niueum molli fultus hyacintho,
 Illice sub nigra pallentis ruminat herbas :
 Aut aliquam in magno sequitur grege. claudite

Nymphae, 55

Dictae Nymphae, nemorum iam claudite saltus :

Si qua forte ferant oculis sese obuia nostris

Errabunda bouis vestigia. forsitan illum,

Aut herba captum viridi, aut armenta secutum,

Perducant aliquae stabula ad Gortynia vaccae. 60

Tum canit Hesperidum miratam mala puellam :

Tum Phaethontidas musco circumdat amarae

Corticis, atque solo proceras erigit alnos.

Tum canit, errantem Permessi ad flumina Gallum

Aonas

Ille taurus, quem insequeris, te sprete inter flores re-
 cubans ruminat. *Ruminare*,
 wiederfäuen, vt solent tauri,
 bouesque, qui pabulum non
 illico deglutiunt, sed saepius
 recoquunt, donec tandem in
 stomachum mittant. *Latus*
niueum; nam candidus erat
 taurus. *Ilex*, die Steineiche.
Nigra, vt videtur adspicien-
 tibus propter nimiam ra-
 morum multitudinem, ac
 densitatem, cetera viridis.

Claudite Nymphae. Ver-
 ba sunt Pasiphaes. *Dictae*
 sic dictae a monte cretae
Dicte, de quo mox supra.
Gortynia, i.e. cretica stabula
 quaecumque. *Gortyna* vrbs
 Cretae est.

Tum canit Silenus,

Puellam Hesperidum po-
ma aurea miratam Atalan-
tam. Fabula est, Atalan-
 tam cursu certasse cum Hip-

pomene. Hic, vt vinceret,
 currenti puellae poma au-
 rea proiecit, quibus colli-
 gendis occupata victoriam
 amisit.

Tum Phaethontidas foro-
 res Phaethontis canit muta-
 tas in arbores vel alnos, vel
 populos. *Circumdat*, i. e.
 canit circumdatas.

Tum canit, Iucundo sal-
 tu ad Gallum amicum suum
 transit, de quo vid. eclog. 10.
 Eleganter fingit eum ab vna
 Musarum in montem Ao-
 nium, sedem sororum, duc-
 tam esse: adsurrexisse illi ve-
 nienti omnes musas, eam
 rem cecinisse. *Linum*, cet.
Permessus fons est Boeotiae.
Viro eleganter pro simpli-
 citer illi adsurrexerit. *Ascraeus*
 senex Hesiodus Ascra vico
 Boeotiae natus. *Apium*, Ep-
 pich.

Aonas in montes vt duxerit vna fororum. 65

Vtque viro Phoebi chorus adfurrexerit omnis:

Vt Linus haec illi diuino carmine pastor,

Floribus atque apio crinis ornatus amaro,

Dixerit: Hos tibi dant calamos (en accipe) Musae,

Afcraeo quos ante feni: quibus ille solebat 70

Cantando rigidas deducere montibus ornos.

His tibi Grynei nemoris dicatur origo:

Ne quis sit lucus, quo se plus iactet Apollo.

Quid loquar aut Scyllam Nisi, quam fama secu-
ta est,

Candida succinctam latrantibus inguina monstribus 75

Dulichias vexasse rates, et gurgite in alto

(Ah!) timidos nautas canibus lacerasse marinis?

Aut vt mutatos Terei narrauerit artus:

Quas illi Philomela dapes, quae dona pararit?

Quo cursu deserta petiuerit, et quibus ante 80

Infelix sua tecta superuolitauerit alis?

Omnia

His tibi Grynei. Gallus aut scripsit, aut in latinum e graeco transtulit carmen de Gryneo saltu, et fano Apollinis. *Grynica* oppidum Aeolidis.

Quid loquar. Prosequitur cantum Silenus, ac narrat fabulam Scyllae in monstrum marinum (verius in scopulum ficuli freti) mutatae, vt deuorauerit, si fabulae fidem habemus, Vlyssis socios cet. Ceterum *scylla* haec non *Nisi*; sed *Phorci* filia secundum Mythologos fuit. Aut igitur vtramque

permiscuit Maro; aut *Nisi* pro *Phorci* inuito Marone in textum irrepsit.

Aut vt mutatos. Tereus Rex Athenarum fuit, cui genitus erat ex vxore Progne Itys filius, quem iugulatum patri suo Philomela manducandum in mensa adposuit. Profugit Philomela quidem, sed insequente cum armis Tereo Philomela in hirundinem mutata fuisse legitur apud Ouid. met. 6. Mirare hanc fabulam exornat Maro, vt Philomela in hirundinem mutata vel in de-

Omnia quae, Phoebus quondam meditante, beatus
 Audiit Eurotas, iussitque ediscere lauros,
 Ille canit. pulsa^e referunt ad sidera valles.
 Cogere donec oves stabulis numerumque re-
 ferre 85
 Iussit, et inuito processit vespere Olympo.

MELIBOEVS. ECLOGA VII.

ARGVMENTVM.

Corydon et Thyrsis cantu certant. Pal-
 mam refert Corydon iudice Meliboeo.

MELIBOEVS. CORYDON. THYRSIS.

MELIBOEVS.

Forte sub arguta confederat ilice Daphnis,
 Compulerantque greges Corydon et Thyrsis
 in vnum,

Thyr-

serta volitans auffugiat, vel
tecta, et - tecta sua circum-
volitet - cet.

Omnia quae. Nil aliud ce-
 cinit hic Silenus, quam quon-
 dam Phoebus. Phoebum ca-
 nentem audiuerunt flumini ad
 arbores; Silenum Satiri et
 Chloe. *Eurotas* Laconiae
 fluvius pro quouis fluvio;
Laurus pro quavis arbore
 ponitur. Memoratu digna
 memoriter ediscunt homi-
 nes; pastores, qui silvis, ar-
 boribus, montibus, fluviiis
 loquuntur, ea, quae memo-
 randa sunt, eleganter ab iis,
 quibus cecinere, edisci vo-
 lunt. Quanta suauitas buco-

lici carminis est, si modo
 Theocriti, Virgilii, Gesneri
 per ora pastorum loquantur?

Ille canit, scilicet Silenus.
 Cantum referunt repercussio
 sonitu valles ad sidera. *Pul-*
sae valles sonitu vocis, ut
 chordae tactu digiti. Feli-
 cissima expressio! *Pulsa^e*
 item pro *impulsa^e*. Ouid.
 met. 10, 145. ut satis *impul-*
sas tentavit pollice chordas.

Numerumque referre, conf.
 ecl. 3, 34. *Bisque die nume-*
rant pecus.

Inuito, qui volente animo
 diutius canentem audire
 malluisset.

Forte sub arguta. Carmen

Thyrsis oues, Corydon distentas lacte capellas.
 Ambo florentes aetatibus, Arcades ambo,
 Et cantare pares, et respondere parati. 5

Huc mihi, dum teneras defendo a frigore myrtos,
 Vir gregis ipse caper deerrauerat. atque ego
 Daphnin

Adspicio: ille vbi me contra videt: Ocius, inquit,
 Huc ades, o Meliboe: caper tibi saluus et haedi.
 Et, si quid cessare potes, requiesce sub vmbra. 10
 Huc ipsi potum venient per prata iuenci:
 Hic virides tenera praetexit arundine ripas
 Mincius, eque sacra resonant examina quercu.
 Quid facerem? neque ego Alcippen, nec Phyl-
 lida, habebam,

Depulso a lacte domi quae clauderet agnos: 15

Et

amoebaeum est; ecloga ve-
 ro ipsa pulcherrima, suavis-
 sima. Non legi a perito ar-
 tis poeticae, nisi summa cum
 voluptate potest. *Sub ilice*
arguta, Epithetum, quod
 saluo sensu gustuque facile
 omitti potuit. *Proprie*, scharf,
 tönend, pfeifend, fnarrend.
 De hirundine quidem Georg.
 I, 377. *arguta lacus circum-*
uolitaui hirundo; de ferra
 Georg. I, 143. *argutae lami-*
na ferrae. ibid. 294. *arguto*
pectine coniux percurrit te-
las. Si de sibilo venti per
 arborem flantis intelligen-
 dum foret, *ventus argutus*
 esset, non item ilex. Place-
 ret Heinsii coniectura le-
 gentis: *antiqua*, ni obessent
 Codd.

Cantare cantando pares.
Ipse caper, hircus, qui ele-
 ganter *vir gregis* dicitur.
 Confer Georg. 3, 125. Horat.
 od. I, 17, 7. de capellis et
 hirco: *olentis uxores mariti.*
Cessare, sich verweilen, auf-
 halten.
Potum pro potatum.
Praetexit. *Praetexere*, vorn
 herum weben, gleichsam eine
 grüne Tapete hinweben-
 längst dem Gestade hinauf.
Viridis fluius colore in
aquas immisso a positis in
litore arundinibus.
Examina apum.
Alcippen, - *Phyllida*, vil-
 licarum nomina.
A lacte matrum.

Et certamen erat, Corydon cum Thyrside, magnum.

Posthabui tamen illorum mea seria ludo.

Alternis igitur contendere versibus ambo

Coepere: alternos Musae meminisse volebant.

Hos Corydon, illos referebat in ordine Thyrsis. 20

CORYDON.

Nymphae, noster amor, Libethrides, aut mihi
carmen,

Quale meo Codro, concedite; proxima Phoebi
Versibus ille facit: aut, si non possumus omnes,
Hic arguta sacra pendebit fistula pinu.

THYRSIS.

Pastores, edera crescentem ornate poetam, 25
Arcades, inuidia rumpantur ut ilia Codro:
Aut, si ultra placidum laudarit, baccare frontem
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

CO-

Meminisse, cantare. Sensus: Musae volebant, ut alternis versibus certarent. Confer v. 5. cantare et respondere parati.

Libethrides. Musae. Id nominis ferunt a fonte Libethro, qui nascitur in Helicone. Nymphas vocat pastorum more.

Codro. Nomen pastoris.

Hic - pendebit. Hic suspendam fistulam.

Crescentem subint. me, qui iuuenis poeta sum. Ornate me edera ad inuidiam Codri.

Si ultra placitum laudarit. Referenda haec verba ad Codrum sunt. Wenn er mich wider seinen Willen (ultra placitum, mehr als ihm lieb ist) loben muß. Si palmam victoriae mihi cedere suo ipsius iudicio debebit.

Baccare. Conf. ecl. 4, 19.

Ne vati, subint. mihi futuro vati; huc enim usque se non nisi crescentem poetam fassus est. v. 25.

Mala lingua Codri ex inuidia forte mihi maledicentis. Nobis vulgo mala lingua ein böses Maul.

CORYDON.

Saetosi caput hoc apri tibi, Delia, parvus
Et ramosa Mycon viuacis cornua cerui. 30

Si proprium hoc fuerit, laeui de marmore tota
Puniceo stabis furas euincta cothurno.

THYRSIS.

Sinum lactis et haec te liba, Priape, quot annis
Expectare fat est: custos es pauperis horti.

Nunc te marmoreum pro tempore fecimus: at
tu, 35

Si fetura gregem suppleuerit, aureus esto.

CORYDON.

Nerine Galatea, thymo mihi dulcior Hyblae,
Candidior cyncis, edera formosior alba:

Quum primum pasti repetent praesepia tauri,
Si qua tui Corydonis habet te cura, venito. 40

D

THYR-

Caput hoc tibi subint. dicat, consecrat o Diana! sensum inter interpretes dubium sic intelligo. Mycon amicus meus tibi, Diana! caput apri consecrat, et si tam felix venatio perpetuo ei contingat, statuam tibi ponet e marmore, quae tuam effigiem referat. Viuax, ein Hirsch, der ein dauerhaftes langes Leben hat. Ramosa cornua, einen großen Hirschen, der nach der Jägersprache viel aufhat, einen Hirschen von vielen Enden. Proprium, i. e. perpetuum. Aen. 1, 73. propriamque dicabo. Conf. Aen. 3, 85. Terent. And. 5. Form. 5.

Tota - stabis, i. e. fein

Brustbild, sondern eine ganze Statue.

Sinum lactis. Sinus, i, vel sinum, i, ein Gefäß mit einem Bauche, ein Milchfrug. Plaut. Curc. 1, 1, 75, 82.

Expectare fat est, sub. a me. Pro tempore, für ist, nach den gegenwärtigen Umständen kann ich nicht mehr thun, aber ic.

Fetura, die Zucht, das, was man vom jungen Viehe nachzieht. Von fetus, a, um, trachtig. Conf. ecl. 1, 22. ecl. 3, 30.

Nerine Nympha marina. Sed simpliciter hic pro qua-uis Nympha ponitur, cui Galateam amicam suam Corydon vel comparat, vel aequiparat.

THYRSIS.

Immo ego Sardois videar tibi amarior herbis,
 Horridior rusco, proiecta vilior alga;
 Si mihi non haec lux toto iam longior anno est.
 Ite domum pasti, si quis pudor, ite iuenci.

CORYDON.

Muscosi fontes, et fomno mollior herba 45
 Et quae vos rara viridis tegit arbutus umbra,
 Solstitium pecori defendite. iam venit aestas
 Torrida: iam laeto turgent in palmite gemmae.

THYRSIS.

Hic focus et tædæ pingues, hic plurimus ignis
 Semper et adsidua postes fuligine nigri. 50
 Hic tantum Boreae curamus frigora, quantum
 Aut numerum lupus aut torrentia flumina ripas.

CO-

Sardois - herbis. Amara herba, quam praecipue Sardinia gignit. Hahnenfuß.

Ruscus, ein fremdes Kraut mit spitzigen Blättern. aliis Mausdorn; aliis Brusch. Conf. Georg. 2, 413. *aspera rusci vimina.*

Alga, Meergras, Weihergras, proiecta vilior alga, sehr gering geachtet.

Muscosi fontes. Obserua pulcherrimam quatuor anni temporum picturam. Corydoni palmam obtenturo amoeniora, quae canat, obtingunt tempora.

Arbutus pro arbute. Conf. sclog. 3, 82.

Solstitium, i. e. calorem solstitii. *Pecori* pro a pecore.

Turgent, fangen zu treiben an. Conf. Georg. 1, 315. *Ouid. met.* 15, 203. *Gemmae*, die Augen, das Erhabne an Zweigen, aus welchen ein neues Schoos heraus wächst.

Tædæ, Kienholz, das gerne brennt.

Hic tantum - quantum, i. e. nihili, flocci facimus frigora Boreae. *Tantum curamus frigora*, quantum lupus numerum ouium, quas rapit siue numeratae sint, siue non numeratae. *Tantum curamus*, quantum torrens ripas, quas impetu suo transgreditur. cet.

CORYDON.

Stant et iuniperi et castaneae hirsutae :
 Strata iacent passim sua quaeque sub arbore poma.
 Omnia nunc rident. at si formosus Alexis 55
 Montibus his abeat, videas et flumina sicca.

THYRSIS.

Aret ager: vitio moriens fitit aeris herba :
 Liber pampineas invidit collibus umbras.
 Phyllidis aduentu nostrae nemus omne virebit :
 Iuppiter et laeto descendet plurimus imbri. 60

CORYDON.

Populus Alcidae gratissima, vitis Iaccho,
 Formosae myrtus Veneri, sua laurea Phoebus.
 Phyllis amat corulos: illas dum Phyllis amabit,
 Nec myrtus vincet corulos, nec laurea Phoebi,

THYRSIS.

Fraxinus in silvis pulcherrima, pinus in hortis, 65
 Populus in fluviis, abies in montibus altis :
 Saepius at si me, Lycida formose, reuistas,
 Fraxinus in silvis cedat tibi, pinus in hortis.

MELIBOEVS.

Haec memini, et victum frustra contendere Thyrsin,

Ex illo Corydon Corydon est tempore nobis. 70

D 2

PHAR-

<i>Iuniperi, Wacholdersträucher.</i>	siccata, moriturque vitio aeris nimium calidi.
<i>Castaneae, Castanien, Kastanien.</i>	<i>Liber, Bacchus.</i>
<i>Hirsutae, wenn sie noch in der stachelichten Schale sind.</i>	<i>Iuppiter pluuius pro aere, pro ipsa pluuias.</i>
<i>Vitio moriens. Sensus:</i>	<i>Haec memini. Confer. v. 20.</i>
<i>herba fitit nimio calore ex-</i>	<i>Audiuit Meliboeus vtrumque canentem, retulit iam</i>

PHARMACEVTRIA. ECLOGA VIII.

A R G V M E N T V M.

Duplex argumentum est. Damon praeferrere sibi a Nisa Mopsum riualem dolet. Alphefiboëus narrat incantationes magicas, quibus venefica Daphnim a se auersum ad se reuocabat. Neuter suo sed hic venaficae; ille alterius proci ore loquitur.

DAMON. ALPHESIBOEVS.

Pastorum Musam Damonis et Alphefiboëi,
Inmemor herbarum quos est mirata iuuenca
Certantes, quorum stupefactae carmine lynces,
Et mutata suos requierunt flumina cursus:
Damonis Musam dicemus et Alphefiboëi. 5
Tu mihi, seu magni superas iam saxa Timaui,

Siue

cantum, et fatetur victum
fuisse Thyrsin a Corydone.

Corydon Corydon est - nobis. Missa vanitate interpretum, quorum quisque diuersum sibi sensum fingit, simplicissimam, putem, interpretationem esse: ex illo tempore Corydonem maximi facimus, ac aestimamus. Wir halten ihn für den, der er auch ist, er ist - Corydon, der beste Sänger unter den Schäfern. Locutio nec apud nos absona: Klopstock ist halt - Klopstock, est - nobis,

er ist unser Klopstock, unser Homer.

Pastorum Musam. Confer. v. 5. et iunge: dicemus. Musa pro carmine, cantu. Sensus: Referemus carmen duorum pastorum, cuius auditu pecora suauitate cantus capta pascuorum oblita sunt, ferae obstupuerunt, flumina mutato cursu constitere. Tu mihi faue Pollio. cet. conf. ecl. 6, 28. ecl. 3, 46. ecl. 2, 15. Tu mihi subint. ades, ad sis, ubi ubi demum sis. Profectus erat tunc temporis

Siue oram Illyrici legis aequoris; en erit un-
quam

Ille dies, mihi quum liceat tua dicere facta?

En erit, vt liceat totum mihi ferre per orbem

Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno: 10

A te principium: tibi desinet. accipe iussis

Carmina coepta tuis: atque hanc sine tempora
circum

Inter victrices ederam tibi serpere lauros.

Frigida vix coelo noctis decesserat vmbra,

Quum ros in tenera pecori gratissimus herba: 15

Incumbens tereti Damon sic coepit oliuae.

DAMON.

Nascere, praeque diem veniens age, Lucifer, al-
num.

D 3

Con-

Pollio ad bellum parthicum
conficiendum. Transeundus
ei erat fluuius Italiae supe-
rioris (Friaul) Timauus per
saxa scopulosque in Adriam
prorumpens. *Legere hic na-*
he vorben fahren notissimo
sensu. vid. Curt. 10, 1. Aen.
3, 292. *Illyricum aequor* Dal-
matiam alluens.

En erit unquam interro-
gando: numquamne erit?

Sola Sophocleo. Pollionem
tragoedias fecisse constat
ex Horat. od. 2, 1. Has So-
phocle auctore dignas esse
in laudem Pollionis Maro
memorat. *Sophocleo cothur-*
no i. e. sophocleo stilo, in-
genio. Ceterum *cothurnus*
vestis est, qua in tragaediis
praecipue utebantur.

A te principium: tibi de-
sinet. Eodem Sensu haec
accipienda sunt, quo illa
Horat. 1. ep. 1, 1. *Prima*
dicte mibi, summa dicende
camoena.

Sine, permitte.

Frigida vix. Post dedica-
tionem Pollioni factam fit
transitus ad argumentum
eclogae cum elegante nas-
centis diei descriptione.

Quum ros subint. est (ia-
cet) quae vocula in aliqui-
bus Codd. expressa legitur.

Incumbens tereti oliuae,
baculo oleagino innixus.
Placet simplicissimus hic
sensus prae illo quorundam
interpretum, qui situm hunc
maeroris ac tristitiae esse,
eamque ob causam a Ma-

Coniugis indigno Nisae deceptus amore
 Dum queror, et diuos (quamquam nil testibus illis
 Profeci) extrema moriens tamen adloquor hora. 20
 Incipe Maenaios mecum, mea tibia, versus.
 Maenaios argutumque nemus pinosque loquentes
 Semper habet: semper pastorum ille audit amo-
 res,
 Panaque, qui primus calamos non passus inertes.
 Incipe Maenaios mecum, mea tibia, versus. 25
 Mopso Nisa datur. quid non speremus amantes?
 Iungentur iam gryphes equis: aeuoque sequenti
 Cum canibus timidi venient ad pocula damae.
 Mopse, nouas incide faces: tibi ducitur vxor.

Sparge,

rone electum fuisse volunt. iudico, potest; non item
 Pastores siue laeti siue tri- *ilex.*
 stes pro more suo baculis *Mopso Nisa formosa de-*
 fere incumbunt, praecipue *formi datur.*
 si obuium quemdam habent, *Iungentur* vel societate
 cui loqui incipiunt, vel lo- *vel vnum sub iugum missi,*
 quenti auscultant. *patienter idem iugum fe-*
rentes. Ornat, vt saepe, hanc
locutionem: fient, fieri quae
posse negabam. Ouid. trist.
Nouas incide faces. Confer
Georg. 1, 292. Nocte in-
gruente sponsa in domum
mariti ducebatur, praeun-
tibus taedis. Has para, fac
illas e spina vel pinu. Inci-
de summam eorum partem
spicarum in morem. Spar-
ge nuces, vt in nuptiis, et
pueris colligendas relinque,
quod signum erat relictae
pueritiae. Ex quo natum est
adagium: nuces relinquere.

Maenaios versus praecise,
 pastoritios. *Maenaios* mons
 Arcadiae est Pani facer.
Maenalii versus a pastore
 canuntur, sicut *Aonii, Par-*
nassii, Heliconii a quouis ho-
 ni nominis poeta.
Argutum nemus eo sensu
 accipio, quo ecl. 1, 5. *for-*
nosam resonare doces Ama-
ryllida siluas, i. e. nemus so-
 nos reddens, resonare fa-
 ciens versus Maenaios; se-
 quuntur enim *pini loquentes.*
Argutum sensu poetico *ne-*
mus esse, si quidem bene

Sparge, marite, nuces : tibi deferit Hesperus Oe-
tam. 30

Incipe Maenaios mecum, mea tibia, versus.

O digno coniuncta viro ! dum despicias omnes,

Dumque tibi est odio mea fistula, dumque ca-

pellae,

Hirsutumque supercilium, promissaque barba :

Nec curare deum credis mortalia quemquam. 35

Incipe Maenaios mecum, mea tibia, versus.

Sepibus in nostris parvam te roscida mala

(Dux ego vester eram) vidi cum matre legentem.

Alter ab undecimo tum me iam ceperat annus :

Iam fragilis poteram a terra contingere ramos. 40

Vt vidi, vt perii, vt me malus abstulit error !

Incipe Maenaios mecum, mea tibia, versus.

Nunc scio, quid sit Amor : duris in cotibus illum

Aut Tmaros, aut Rhodope, aut extremi Gara-

mantes,

Nec generis nostri puerum nec sanguinis edunt. 45

Incipe Maenaios mecum, mea tibia, versus.

Saeuus Amor docuit gnatorum sanguine matrem

Conmaculare manus. crudelis tu quoque, mater ;

Cru-

Deferit Hesperus Oetam Iasone contempta, in con-
montem, vnde oriri videtur. spectu et Mariti sui, et pa-

O digno - cet. Ironia. tris filiorum filios trucidauit. Non ita bene h. l. ad-

Alter ab undecimo, i. e. duode- ferri videtur crudele hoc
decimus. facinus, nec carmini bucoli-

Cotibus, cautibus. co conuenit. Pastores item

Tmarus mons Epiri; Rhodope Thraciae; Garamantes Virgilii saepe nimis docti,
interioris Africae populi. et fabularum scientes adpa-

Edunt, ediderunt. rent.

Matrem Medeam, quae a

Crudelis mater magis, an puer improbus ille?
 Improbus ille puer: crudelis tu quoque, mater. 50
 Incipe Maenaios mecum, mea tibia, versus.
 Nunc et oues vltro fugiat lupo: aurea durae
 Mala ferant quercus: narcisso floreat alnus:
 Pingua corticibus sudant electra myricae:
 Certent et cymis vlulae: sit Tityrus Orpheus: 55
 Orpheus in siluis, inter Delphinas Arion.
 Incipe Maenaios mecum, mea tibia, versus.
 Omnia vel medium fiant mare: viuite siluae.
 Praeceptis aerii specula de montis in vndas
 Deferar. extremum hoc munus morientis ha-
 beto. 60

Desine, Maenaios iam desine, tibia, versus.
 Haec Damon: vos, quae responderit Alphe-
 siboeus,
 Dicite, Pierides. non omnia possumus omnes.

ALPHESIBOEVUS.

Effer aquam, et molli cinge haec altaria vitta:
 Verbenasque adole pingues et mascula tura: 65
 Coniugis vt magicis fanos auertere sacris

Expe-

Electra; Mgtstein, Bern-
 stein. vid. Plin. hist. nat. l.
 33, 23.

Omnia medium fiant mare.
 Omnis tellus fluctibus ope-
 riatur, mare fiat.

Viuite, valete, adieu.

Praeceptis ferar, praecipi-
 tabo me e montis altissimi
 cacumine in vndas.

Effer aquam. Altera pars
 eclogae. Fac ritus magicos.
Effer e magico sacrario in
 primis aquam. cet.

Verbennas herbas magi-
 cas, forte Eisenfraut.

Mascula, i. e. maxima gra-
 na, optimum tus.

Auertere a sanitate, i. e.
 peruertere.

Experiar fensus. nihil hîc nisi carmina defunt.

Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite

Daphnim.

Carmina vel coelo possunt deducere Lunam:

Carminibus Circe focios mutauit Vlixi: 70

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis

Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite

Daphnim.

Terna tibi haec primum triplici diuersa colore

Licia circumdo, terque haec altaria circum

Effigiem duco. numero deus impare gaudet. 75

Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite

Daphnim.

Necte tribus nodis ternos, Amarylli, colores:

Necte, Amarylli, modo: et, Veneris, dic, vin-

cula necto.

Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite

Daphnim.

Limus vt hic durefcit, et haec vt cera liquefcit 80

Vno eodemque igni; sic nostro Daphnis amore.

Sparge

Experiar. Experiri, einen Versuch machen.

Nihil hic nisi carmina, non quaeuis, sed incantantia.

Cantando, incantando rumpitur anguis. Ouid. am. 2, 1. carmine disiliunt abruptis faucibus angues.

Licia, die Trümer, woran die Weber das Garn anknüpfen. *Terna fila triplici colo-*

re v. g. tria alba, tria nigra, tria rosea, Confer. v. 77.

Limus vt hic. Heynius duas Daphnidis imagines exhibet, alteram e limo; e cera alteram. Seruius vult, Daphnidis imaginem e cera; mulieris e limo fieri.

Sic nostro amore subint. et indurefcit, et liquefcit ad meum Daphnidem amantis praeceptum.

Sparge molam, et fragiles incende bitumine lau-
ros.

Daphnis me malus vrit: ego hanc in Daphnide
laurum.

Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite
Daphnim.

Talis amor Daphnim, qualis, quum fessa iuuen-
cum 85

Per nemora atque altos quaerendo bucula lucos

Propter aquae riuum viridi procumbit in vlua

Perdita, nec ferae meminit decedere nocti:

Talis amor teneat, nec sit mihi cura mederi.

Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite
Daphnim. 90

Has olim exuuias mihi perfidus ille reliquit,

Pignora cara fui: quae nunc ego limine in ipso,

Terra, tibi mando. debent haec pignora Daphnim.

Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite
Daphnim.

Has herbas, atque haec Ponto mihi lecta venena, 95

Ipsè dedit Moeris. nascuntur plurima Ponto.

His ego saepe lupum fieri, et se condere filuis

Moerim,

Molam commun. far et que animum pro eo, quod
solem. in prosa aiunt: terrae man-

Propter aquae riuum, ad do.
riuum, iuxta riuum. *Debent haec pignora Daph-*

Serae-nocti poetice pro *nim* subint. ad me reducere.
sera nocte. *Ponto mihi lecta.* In re-

Terra tibi mando. Mag- gione Ponto collecta. *Mihi*
nam h. l. apostrophe vim, refer ad dedit.

efficaciamque habet; notat *Lupum fieri*, homines in
enim furorem, amarissimum- lupos mutari.

Moerim, faepe animas imis excire sepulcris,
Atque fatas alio vidi traducere menses.

Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite
Daphnim. 100

Fer cineres, Amarylli, foras: riuoque fluenti
Transque caput iace: ne respexeris. his ego
Daphnim

Adgrediar, nihil ille deos, nil carmina, curat.
Ducite ab vrbe domum, mea carmina, ducite
Daphnim.

Adspice: conripuit tremulis altaria flammis 105
Sponte sua, dum ferre moror, cinis ipse. bonum
fit!

Nescio quid certe est: et Hilax in limine latrat.
Credimus? an, qui amant, ipsi sibi somnia fin-
gunt?

Parcite, ab vrbe venit, iam parcite carmina,
Daphnis.

MOE.

Transque caput iace. Stultissimum superstitionis veneficae genus. Non satis est in riuum et riuum fluentem cineres deferri, sed *trans caput* über den Kopf hinüber auerso corpore a flumine iaci debent. Ante annos mille et septingentos vendari potuit ridiculae vanitati, sed credulam inter nos plebem his et similibus superstitionum generibus laborantem quis ferat?

Adspice. En portentum, prodigiumque! *cinis ipse*, i. e. sponte sua in flammis

exarsit, aramque conripuit. *Bonum fit!* gut! Certe aliquid prodigii est, nescio quid. Sed ecce aliud! canis latrat; haud dubie *ipse* i. e. sua sponte, nemine impellente. *Credimus?* - verumne hoc? - an fallor? - an amor me fallit? Immo non fallit. *Parcite* ergo, cessate vim vestram exferere carmina magica! - sufficit! - rem habeo. - *Daphnis* venit. Videor mihi spectaculo adfuisse, quum haec lego. Adeo felix in argumenti huius tractatione Virgilius fuerat.

MOERIS. ECLOGA VIII.

ARGVMENTVM.

Duorum pastorum colloquium in via:
 Vterque de fato suo, de iniuriis, pe-
 riculis, calamitatibus discurret. Adii-
 ciuntur aliqua fragmenta ex Theo-
 crito.

LYCIDAS. MOERIS.

LYCIDAS.

Quo te, Moeri, pedes? an, quo via ducit, in
 urbem?

MOERIS.

O Lycida, viui peruenimus, aduena nostri,
 Quod numquam veriti sumus, vt possessor agelli
 Diceret; Haec mea sunt: veteres migrate coloni.
 Nunc victi tristes, quoniam Fors omnia versat, 5
 Hos illi (quod nec bene vertat) mittimus haedos.

LY-

Quo te pedes? Wohin? Viui peruenimus. Wir haben's erlebt, daß uns ein Fremder aus unserm Hab und Gute vertrieb. Id quod elegantissime dixit Maro, quum aduenam dicentem inducit: *haec mea sunt, migrate.*

Quod nec bene vertat, imprecantis est, es soll ihm nicht gedeihen, nicht zu Gute kommen. Seruius explicat: *quae res in eius perniciem vertatur; sed hunc sensum in textu latere non puto. Moeris non ait: in malum vertat, sed tantum non bene vertat. Pastores pro suo morum candore nemini malum imprecantur. Vt non bene vertat, tristitia expressit, et expressit propter iacturam haedorum, propter damnum illatum. Ultra damnum non progreditur pastoritia imprecatio.*

LYCIDAS.

Certe equidem audieram, qua se subducere colles
 Incipiunt, mollique iugum demittere cliuo,
 Vsq̃ue ad aquam et veteres, iam fracta cacumina,
 fagos,

Omnia carminibus vestrum seruasse Menalcan. 10

MOERIS.

Audieras; et fama fuit. sed carmina tantum
 Nostra valent, Lycida, tela inter Martia, quantum
 Chaonias dicunt, aquila veniente, columbas.
 Quod nisi me quacumque nouas incidere lites
 Ante sinistra caua monuisset ab ilice cornix, 15
 Nec tuus hic Moeris, nec viueret ipse Menalcas.

LYCIDAS.

Heu! cadit in quemquam tantum scelus? heu,
 tua nobis

Paene simul tecum solatia rapta, Menalca!

Quis caneret Nymphas? quis humum florenti-
 bus herbis

Spargeret? aut viridi fontes induceret vmbra? 20

Vel

Qua se subducere. Suauis-
 sima pictura regionis cam-
 pestris.

Vsq̃ue ad aquam Mincii.
Fama fuit Menalcan ser-
uasse.

Chaonia columba pro qua-
 uis. *Chaonia* prouincia Epi-
 ri oraculo per columbas
 edito celebris.

Quacumque ex causa. Nisi
 monenti augurio morem
 gessissem, omnemque litem
 cum veteranis euitassem,

nec Moeris, nec Menalcas
 iam viueret. Obi. *hic Moe-*
ris, - tuus Moeris - ipse Me-
nalcas. Animaduertit Ser-
 uius Menalcam esse Virgi-
 lium, qui, quum agros suos
 defenderet, paene occisus
 est. Quo audito optime ex-
 clamat Lycidas: *Heu! ca-*
dit in quemquam. cet.

Ante sinistra caua. Confer.
 ecl. I, 16, 18.

Quis caneret Nymphas ni-
si Menalcas Virgilius?

Vel quae sublegi tacitus tibi carmina nuper.
 Quum te ad delicias ferres, Amaryllida, nostras?
 Tityre, dum redeo (brevis est via), pasce capellas:
 Et potum pastas age, Tityre: et inter agendum
 Occursare capro, cornu ferit ille, caueto. 25

MOERIS.

Immo haec, quae Varo nec dum perfecta canebat.
 Vare, tuum nomen (superet modo Mantua nobis,
 Mantua vae miserae nimium vicina Cremonae!)
 Cantantes sublime ferent ad sidera cycni.

LYCIDAS.

Sic tua Cyrneas fugiant examina taxos: 30
 Sic cytifo pastae distendant vbera vaccae.
 Incipe, si quid habes. et me fecere poetam
 Pierides: sunt et mihi carmina. me quoque di-
 cunt

Vatem

Sublegi, die ich unvermerkt erschnappt, oder unterm Lesen oder Singen ins Gedächtniß gefaßt habe. Confer. Horat. 2 Satir. 8, 12. *alter sublegit, quodcumque iaceret inutile*. Hic sublegere, heimlich wegnehmen.

Superet, supersit, salva nobis sit a raptu.

Mantua vae miserae. Quum agri inter veteranos diuiderentur, nec cremonenses multitudini sufficerent, additi sunt agri mantuani, ipsaeque possessiones Virgilii. Id, quod fieri non potuisset, nisi Mantua Cremonae nimium vicina foret.

Cantantes - cycni. Non ignoro, per cycnos - poetas

intelligi posse, et fere intelligi, sed mallim hic simpliciter de cycnis intelligi, qui frequentes erant in Mincio. In bucolico carmine non raro Poetae feras, aues, immo et arbores loqui, ac canere iubent, quid ni et olores.

Sic optantis est, atque precantis. Precatur autem, ut ne apes amarum, nocuumque mel gustent, quod corsicanae taxi gignunt. Taxus, der Tax oder Eibenbaum. Conf. Georg. 2, 113. Precatur, ut vaccae plurimum lactis accipiant, cuius abundantia turgeant vbera. *Cytifo*, Geistlee.

Vatem pastores: sed non ego credulus illis,
Nam neque adhuc Varo videor, nec dicere Cin-
na

35

Digna, sed argutos inter strepere anser olores.

MOERIS.

Id quidem ago; et tacitus, Lycida, mecum ipse
voluto,

Si valeam meminisse: neque est ignobile carmen.

Huc ades, o Galatea, quis est nam ludus in vn-
dis?

Hic ver purpureum: varios hic flumina circum 40

Fundit humus flores: hic candida populus antro

Inminet, et lentae texunt vmbracula vites.

Huc ades: infani feriant sine litora fluctus.

LYCIDAS.

Quid, quae te pura solum sub nocte canentem

Audieram? numeros memini, si verba tenerem. 45

MOERIS.

Daphni, quid antiquos signorum suspicis ortus?

Ecce Dionaei processit Caesaris astrum:

Astrum, quo segetes gauderent frugibus: et quo

Du-

Id quidem ago. Faciam | *feriant. Fluctus eleganter*
petitioni tuae satis: si ta- | *insanire dicuntur, quum ve-*
men bene recordor carmi- | *lut irati procellas agunt.*

nis, certe non ignobilis, | *Numeros, die Melodie,*
quod Polyphemus Galateae | *vulgo die Weise.*

apud Theocritum Idyll. II. | *Si verba tenerem memoria.*

hunc fere in modum ceci- | *Astrum graece, latine po-*
nit: Huc ades. cet. | *tius stella Caesaris apparuit*

Quis est nam pro quisnam. | *die medio inter ludos in ho-*

Was ist's für ein Spaß, für | *norem Iulii Caesaris ab*
eine Lust - im Wasser. | *Augusto habitos. Supersti-*

Sine, permitte, pace tua | *tiosa plebs hanc stellam esse*

Duceret apricis in collibus vva colorem.
 Infere, Daphni, piros : carpent tua poma nepo-
 tes. 50

Omnia fert aetas, animum quoque : saepe ego
 longos

Cantando puerum memini me condere soles.

Nunc oblita mihi tot carmina. vox quoque
 Moerim

Iam fugit ipsa : lupi Moerim videre priores.

Sed tamen ista fatis referet tibi saepe Menal-
 cas. 55

LYCIDAS.

Cauſſando nostros in longum ducis amores.

Et nunc omne tibi stratum fileat aequor : et omnes
 (Adspice) ventosi ceciderunt murmuris aurae.

Hinc

animam Caesaris putabat in | dere vero ipsi conspecti
 Deorum numerum relatam. | prius. Natum inde prouer-
 Quam ob rem statua ei po- | bium est : *lupus in fabula* ;
 sita est in Capitolio, quae | quum enim ex improviso
 auream super caput stellam | quisquam colloquentibus
 refert. *Dionaeus* dicitur qua- | superuenit, omnes, qui ad-
 si descendens a Dione ma- | sunt, tacent. Sensus : obmu-
 tre Veneris. Confer Aen. 8, | tescere cogor, quasi me lu-
 681, et Horat. od. 1, 12, 47. | pi priores vidissent, vocem-

Omnia fert, i. e. auferat
 aetas. Quoque selbst.

Longos - soles. Totos ego
 dies, et longiores, ut sunt
 aestiuo tempore, cantando
 consumsi. Sed iam deficit
 vox, memoria. cet. Oblita,
 passim.

Lupi Moerim videre prio-
 res. Popularis opinio apud
 plebem romanam erat, a lu-
 pis vocem ei adimi, quem
 priores conspexerint ; per-

Cauſſando. Cauſſari, Wor-
 wand nehmen, Ausflucht
 suchen. Nostros amores du-
 cis, protrahis desiderium
 meum, te cantantem audien-
 di. Omnia nos ad cantum
 inuitant. Aquae tranquillae
 sunt. Silent venti, nec so-
 nos impediunt. Aequor pro
 lacu, in quem se Mincius
 effundit.

Hinc adeo media est nobis via : namque sepulcrum
 Incipit adparere Bianoris. hîc, vbi densas 60
 Agricolae stringunt frondes, hîc, Moeri, canamus:
 Hîc haedos depone, tamen veniemus in urbem.
 Aut, si, nox pluuiam ne colligat ante, veremur,
 Cantantes licet vsque (minus via laedat) eamus.
 Cantantes vt eamus, ego hoc te fasce leuabo. 65

MOERIS.

Desine plura, puer : et, quod nunc instat, agamus.
 Carmina tum melius, quum venerit ipse, canemus.

GALLVS. ECLOGA X.

ARGVMENTVM.

Galli querelae, impatientia, furiae.

Extremum hunc, Arethusa, mihi concede la-
 borem.

Pauca meo Gallo, sed quae legat ipsa Lycoris,

E

Car-

Media est nobis via. Halb
 Weges.

Sepulcrum - Bianoris, qui
 Mantuam condidisse fertur.
 Conf. Aen. 10. 198. Pone-
 bantur fere sepulcra mag-
 norum virorum in via, vt
 iis visis transeuntes se siste-
 rent, magnarumque virtu-
 tum memores ad magna
 facinora incenderentur. In-
 de formula: *Sta viator.*

Stringere frondes. Blätter
 abnehmen, Aeste abhauen.

Tamen veniemus, commu-
 nissima vox rusticorum,
 quum ad urbem pergentes
 sese inuicem retardant. Wir
 wollen rasten, singen, wir
 kommen dennoch schon vor

der Nacht, bevor es regnet,
 vor der Thorsperre in die
 Stadt. *Minus via laedat,*
 wir gehen leichter, der Gang
 ist nicht so beschwerlich, nicht
 so verdrüsslich, wenn wir
 auf dem Wege singen, pfei-
 sen.

Hoc te fasce, onere. Hoc
 onere, haedis.

*Quum venerit ipse Me-
 nalcas.*

Arethusa, Musa sicula, ce-
 terum Nympha in fontem
 mutata, quam theocriteo
 seu bucolico carmini prae-
 esse fingit.

Meo Gallo, amico meo.

Lycoris, quae Gallum spre-
 uit.

Carmina sunt dicenda. neget quis carmina Gallo?
 Sic tibi, quum fluctus subterlabere Sicanos,
 Doris amara suam non intermisceat undam.
 Incipe. follicitos Galli dicamus amores,
 Dum tenera adtendent fimae virgulta capellae,
 Non canimus furdīs: respondent omnia filuae.
 Quae nemora, aut qui vos saltus habuere, puel-
 lae

Naïdes, indigno quum Gallus amore periret?
 Nam neque Parnassi vobis iuga, nam neque Pindi
 Vlla moram fecere, neque Aoniae Aganippae.
 Illum etiam lauri, etiam fleuere myricae:
 Pinifer illum etiam sola sub rupe iacentem
 Maenalus et gelidi fleuerunt saxa Lycaeī.
 Stant et oves circum: nostri nec poenitet illas:

Nec

Sic tibi. Aiunt, fluvium Peloponnesi *Alpheum*, ubi se in mare effudit, purum tenere alueum, suasque dumtaxat undas trahentem, per fontem *Arethusam* in Sicilia euadere. Conf. Aen. 3, 694. Sic precantis, et h. l. Inuocantis est. Sensus: *Arethusa!* tene continuo puros fontes, nec pontus amaras undas cum tuis umquam commisceat, quum per ficulos fluctus transis. *Doris* Nerei coniux pro mari, ut alibi *Neptunus*, *Nereus*, *Amphitrite*. *Sicilia* olim *Sicania*.

Incipe Arethusa.

Dum tenera. Intellige: Nos Galli amores canamus, dum interea capellae tene-

ros frutices carpunt. *Simae* graecum nomen, i. e. depressis naribus. *Tenera virgulta*; non enim alia carpere possunt capellae. *Adtondere* eleganter pro carpere abbarbiren; non enim nisi summos et teneros frutices carpunt. Succrescere frutex potest, ut barba adtonso viro.

Menalus, - *Lycaeus* montes Arcadiae.

Stant et oves circum quasi doloris participes, quo adficiiebatur Gallus. Exhibetur Gallus sub persona pastoris Arcadiae. Finguntur pastores, et Dii campestres pastoribus permixti Gallum solatio permulcere, luctumque aliqua parte leuare. Ve-

Nec te poeniteat pecoris, diuine poeta:
 Et formosus oues ad flumina pauit Adonis.
 Venit et vpilio: tardi venere bubulci:
 Vuidus hiberna venit de glande Menalcas. 20
 Omnes vnde amor iste, rogant, tibi? Venit Apollo:
 Galle, quid infanis? inquit, tua cura Lycoris
 Perque niues alium perque horrida castra secu-
 ta est.

Venit et agresti capitis Siluanus honore,
 Florentes ferulas et grandia lilia quassans. 25
 Pan deus Arcadiae venit: quem vidimus ipsi
 Sanguineis ebuli baccis minioque rubentem.

E 2

Ecquis

nit vpilio, venit bubulcus,
 venit Menalcas, Apollo,
 Siluanus, Pan. Iucunda vi-
 su lectuque scena! Ceterum
 eximius poeta Gallus erat;
 quam ob rem ait Maro: di-
 uine poeta, non tibi pudori
 sit, fingi te a me pastorem
 ouium; nam et Adonis,
 Cinyrae regis filius, qui ipsi
 Veneri in amoribus fuit,
 pastor erat.

Vpilio vel *Opilio*, Schaaf-
 hirt, bubulcus, Kühe = Och-
 senhirt. *Tardi venere* vt so-
 lent, quasi tardiozem inces-
 sum a bubus, quos agunt,
 docti.

Vuidus hiberna de glande.
Tropfsaß vom Eichelflaß-
ben. Glandes hiberno tem-
 pore in Italia colligi patet
 ex Georg. I, 305. *quernas*
glandes tum (de laboribus
 ruricolazum hiemis tempore
 sermo est) *stringere tempus.*
 Seruio tamen *vuidus* hic
 idem ac *pinguis* est, fett.

Alium - secuta est. Lycor-
 ris, i. e. Cytheris vel *Volum-*
nia relicto Gallo Antonium
 ad Gallos cum exercitu
 euntem dicitur secuta esse.
 Ita Seruius, sed inuito Hey-
 nio, qui temporum ratio-
 nem non conuenire perhi-
 bet.

Agresti capitis honore, i. e.
 corona redimitus agresti, e
 frondibus arborum, et gran-
 dibus liliis facta. *Honor*
 poetice pro ornatu praeci-
 pue Baumzierde. Conf. Ge-
 org. 2, 404. *Siluis Aquilo*
decurrit honorem. Liliis pro
 quibusuis floribus, sed gran-
 dibus. *Ferula* aliis narthex
 fruticis genus. vid. Plin. hist.
 nat. l. 20, 98. *Quassare*, hef-
 tig schütteln. Egregie hoc
 verbo incessum Siluani, mo-
 tumque nutantis capitis
 pingit.

Quem vidimus - rubentem.
 En alteram imaginem Dei
 agrestis ad viuum expref-

Ecquis erit modus? inquit. Amor non talia curat.

Nec lacrimis crudelis amor, nec gramina riuus,
Nec cytiso faturantur apes, nec fronde capellae. 30
Tristis at ille: Tamen cantabitis, Arcades, inquit,
Montibus haec vestris; foli cantare periti
Arcades. o mihi tum quam molliter ossa quiescant,

Vestra meos olim si fistula dicat amores!
Atque utinam ex vobis vnus, vestrique fuisset 35
Aut custos gregis, aut maturae vinitor vuae!
Certe siue mihi Phyllis, siue esset Amyntas,
Seu quicumque furor, (quid tum, si fuscus Amyn-
tas?)

Et nigrae violae sunt, et vaccinia nigra)
Mecum inter salices lenta sub vite iaceret. 40
Serta mihi Phyllis legeret, cantaret Amyntas.
Hic gelidi fontes: hic mollia prata, Lycori:
Hic nemus: hic ipso tecum consumerer aevo.
Nunc infans amor duri me Martis in armis
Tela inter media atque aduersos detinet hostes. 45
Tu procul a patria (nec sit mihi credere) tantum
Alpinas, ah dura, niues et frigora Rheni
Me sine sola vides. Ah te ne frigora laedant!

Ah

lam. Ebulum, vel ebulus | gramina non satiantur riuus,
ein Gewächs dem Holder | apes cytiso. cet.
ähnlich, die Urtich oder Me- | Tamen cantabitis, etsi
tenstaude. Minium, Mennig. | amor non satietur. Cantus
Nec gramina riuus subint. | lenimen dolori adfert, quam-
ex seq. vers. saturantur. | uis non auferat dolorem.
Comparat. Sensus: Amor | Quicumque furor amoris.
lacrymis non satiatur, ut

Ah tibi ne teneras glacies fecet aspera plantas!
 Ibo, et, Chalcidico quae sunt mihi condita versu 50
 Carmina, pastoris Siculi modulabor auena.
 Certum est in silvis, inter spelaea ferarum
 Malle pati, tenerisque meos incidere amores
 Arboribus: crescent illae: crescetis, amores.
 Interea mixtis lustrabo Maenala Nymphis: 55
 Aut acres venabor apros. non me vlla vetabunt
 Frigora Parthenios canibus circumdare saltus.
 Iam mihi per rupes videor lucosque sonantes
 Ire: libet Partho torquere Cydonia cornu
 Spicula; tamquam haec sint nostri medicina fu-
 roris, 60

E 3

Aut

Chalcidico - versu. Gallus carmina quaedam Euphotionis, qui Chalcide vrbe Euboeae natus erat, e graeco in latinum transtulit.

Certum est. Ich habe den festen Entschluß gefaßt. Conf. Terent. Andr. 1, 2, 4.

Incidere amores arboribus, more pastorum. *Crescent illae cet.* Elegantissime cogitata haec ac dicta sunt. Sed quo consilio crescere illas, et crescere amores ait, qui lenimen dolori quaerit? - furiae nempe amantis, qui liberari cruciatu suo vult et non vult, optime exprimuntur. Confer, quae mox supra adtulit: *ibo - certum est in silvis - pati, et malle pati,*

et mox infra: *nec carmina placent - concedite silvae.*

Lustrabo Maenala i. e.

Maenalum montem lustrare, durchstreichen, herumstreichen, so daß man überall hinkommt, durchaus genau. Ucht giebt, ob nichts vorhanden ist. Ouid. met. 1, 478. *nemorum auia lustrat.* Proprie de venatione.

Parthenios - saltus, i. e. saltus, qui in Parthenio monte Arcadiae sunt. Saltus differt a silua, ein dicker Wald, voll Gesträucher, wo man wegen der hohen Berge, und Tiefen nicht wohl fortkommen kann. In prosa Liu. 1, 4. *Venando peragrar saltus.* Curt. 3, 10. *Iugis montium vastisque saltibus percussus.*

Partho - cornu. Parthicum arcum pro quouis; sagittam cretensem pro quouis sumit more poetarum. *Cydon* vrbs est in insula Creta.

Aut deus ille malis hominum mitescere discat.
Iam neque Hamadryades rursus nec carmina nobis

Ipsa placent: ipsae rursus concedite filuae.
Non illum nostri possunt mutare labores:
Nec si frigoribus mediis Hebrumque bibamus, 65
Sithoniasque nives hiemis subeamus aquosae,
Nec si, quum moriens alta liber aret in vlnio,
Aethiopum versemus oves sub fidere Cancrī.
Omnia vincit Amor: et nos cedamus Amori.
Haec fat erit, Diuiae, vestrum cecinisse poetam, 70
Dum sedet, et gracili fiscellam texit hibisco,
Pierides. vos haec facietis maxima Gallo:
Gallo, cuius amor tantum mihi crescit in horas,
Quantum vere nouo viridis se subiicit alnus.
Surgamus: solet esse grauis cantantibus umbra. 75
Iuniperi grauis umbra: nocent et frugibus umbrae.

Ite domum faturae, venit Hesperus, ite, capellae.

P. VIR-

Concedite, i. e. valetate filuae.

Nec si frigoribus. Vbi vbi terrarum fuero, quo mecumque vertam, me sequetur amor. Quam sententiam poetico ornatu prosequitur. Conf. Aen. 4, 66.

Liber aret, i. e. intimus cortex arboris pro ipsa arbore.

Fiscella, ein Körbchen. Hibiscus, Zibisch, wilde Pappekn.

Vos haec facietis maxima. Vos facietis, vt haec carmi-

na Gallo maxima videantur, aut maximorum instar ei sint.

Se subiicit, i. e. se attollit, crescit.

Iuniperus, Wacholderstrauch. Grauis i. e. nociua; sequitur enim *nocent et*. Sed de iuniperi vsu, quantum prodest, multa Plin. hist. nat. l. 24, 36. Tantummodo igitur de *nociua umbra* Virgilius intelligendus est; nam *umbrae* (non vtique Iuniperi solius) et frugibus nocent.

Ite domum. Conf. eclog. 6, 86.

Aut deus ille malis hominum miscere nititur
Iam neque flammam nec fulmen arboribus

Ipse placens ipse cunctis concedere iura

Non illi nostri cedunt iuvare labores

Nec peragitur mensura torquentis arboribus

Sed quodque iura laetis inservit arboribus

Ipse ille iura iocundis sua dona iuvant

Atque iuvant cunctis sua dona iuvant

P. VIRGILII MARONIS

GEORGICON

LIBRI III.

Georgicae libri III. in octavo. 1717.

Georgicae libri III. in octavo. 1717.

P. VIRGILII MARONIS

GEORGICORUM

LIBRI III.

Georgicae libri III. in octavo. 1717.

AD C. CILNIVM MAECENATEM.

Quid faciat laetas segetes, quo fidere terram
Vertere, Maecenas, vlmisque adiungere
vites

Conueniat: quae cura hominum, qui cultus habendo
Sit pecori; apibus quanta experientia parcis;
Hinc canere incipiam. Vos, o clarissima mundi
Lumi-

Quid faciat. Quam multa, quam paucis! En argumentum quatuor librorum quatuor versibus expressum 1) terrae, 2) arborum, 3) pecorum, 4) apum culturam.

Laetas segetes. Laetae dicuntur segetes, ut alibi: facta laeta, hominumque labores. Laetum hic proprie, quod laetos facit, iucundum visu, atque utile est. Sic Liu. 1, 7. pabulum laetum; Curt. 5, 4. colles frondibus laeti. Curt. item 9, 8. laeta victoria.

Quo fidere, quo tempore, quo aere, qua tempestate, sub quorum ortu vel occasu siderum.

Terram vertere. Comm. arare; terra enim arando vertitur.

Vlmis adiungere vites. Confer eclog. 5. v. 3. notamque, ibi adiectam.

Qui cultus habendo sit pe-

cori. Cultus, cultura, das pflegen, warten, wenn man Vieh haben (habendo pecori) d. i. lange haben, und gesunde erhalten will.

Apibus - parcis. Eleganter apes parcae i. e. häuslich, sparsam dicuntur; nemo enim nescit, quanta cura succum e floribus colligant, in cellulas disponant, mellificio velut curae domesticae vacent, remque velut suam singulari opere artificioque tractent. Sed multa experientia opus est, qua ratione ipsae apes tractari debeant, ut profint. Bene posuit experientiam, quae curam simul, simulque notitiam artis exprimit, non nisi usu experientiaque discendae.

Hinc canere incipiam. Cecinit pascua; hinc ad rura transit, denique ad proelia.

Lumina, labentem coelo quae ducitis annum,
 Liber et alma Ceres; vestro si munere tellus
 Chaoniam pingui glandem mutauit arista,
 Poculaque inuentis Acheloïa miscuit vuīs:
 Et vos, agrestum praesentia numina, Fauni, IO
 Ferte simul Faunique pedem Dryadesque puellae:
 Munera vestra cano. tuque o, cui prima frementem

Fudit

In bucolicis imitandum sibi
 proposuit Theocritum, in
 Georgicis Hesiodum, in
 Aeneide Homerum. In Ge-
 orgicis tamen longe felicis-
 simum, ac Hesiodo multo
 superiorem fuisse Maronem
 nemo non fatetur, qui mi-
 ram Virgiliani carminis in
 argumento tam sicco quam
 tenui suauitatem molitudi-
 nemque sentit. Incipiam.
 Praemissa pro more poeta-
 rum elegantissima inuoca-
 tione Deorum, Dearumque,
 qui agriculturae praeesse
 credebantur, liber primus
 in quinque quasi partes di-
 uiditur. 1) Agrorum cultu-
 ra venit varia pro vario so-
 lo, eiusque natura. 2) Origo
 agriculturae. 3) Agricola-
 rum instrumenta. 4) tempus,
 ac tempestas examinantur.
 5) Digressio fit ad varia pro-
 digia, quae eadem Iuli
 Caesaris aut praecesserunt,
 aut secutae sunt; quae qui-
 dem an recte operis argu-
 mento conueniat, non di-
 sputabimus. Non alio forte
 consilio euagari Maro vo-
 luit, quam ut occasionem
 nancisceretur Deos pro Oc-
 tauiani salute, ac incolumi-
 tate precandi.

*Clarissima - lumina, fide-
 ra.* Male haec verba a Ru-
 aeo ad *Liberum* et *Cerere*
 referuntur. *Labi, elabi flu-
 minum* more eleganter anni
 dicuntur, ut tempora. *Duce-
 re* h. l. *regere* est praeundo
 succedentes, qui ducuntur,
 ut milites a duce. Praeunt
 sidera; dies noctesque suc-
 cedunt. Sic Georg. l. 3, 156.
*Sole recens orto, aut noctem
 ducentibus astris. Diem du-
 cere* Lucifer Aen. 2, 8 dici-
 tur; *Eamque iugis summae
 surgebat Lucifer Idae, duce-
 batque diem.*

Si non dubitantis, sed ad-
 seuerantis est, ut fere in
 hisce inuocationibus.

Vestro munere. Vobis in
 acceptis ferimus frumen-
 tum, qui glandibus vesceba-
 mur; vobis vinum, quibus
 non nisi aqua pro potu erat.
Chaoniam glandem pro qua-
 uis; *Acheloiam* aquam pro
 quantis; *poculum* pro eo,
 quod in poculo est, a poe-
 tis eleganter poni, nemo
 nescit, nisi qui Pindum ne
 limine quidem salutauerit.

Ferte pedem, venite, adeste:

*Cui prima - fudit equum
 tellus. Prima pro primo,
 primum. Fabulam vid. in*

Fudit equum, magno tellus percussa tridenti,
 Neptune: et cultor nemorum, cui pingua Ccae
 Ter centum niuei tondent dumeta iuenci: 15
 Ipse nemus linquens patrium saltusque Lycaeï,
 Pan, ouium custos, tua si tibi Maenala curae,
 Adsis, o Tegeae, fauens, oleaeque Minerva
 Inuentrix, vncique puer monstrator aratri,
 Et teneram ab radice ferens, Siluane, cupressum: 20
 Dique deaeque omnes, studium quibus arua
 tueri,
 Quique nouas alitis non vlllo semine fruges:
 Quique satis largum coelo demittitis imbrem.

Tuque

Mytholog. p. 41. Antiq. legatur: fudit aquam, vtrumque fabulae conuenit. Sed fundere fonti recens orto aptius videri poterit, nec sine elegantia tellus fundit, iussu Neptuni quasi ministrans, vt eclog. 5, 70. Vina nouum fundam calathis Ariusia nectar. Fundere denique terra dicitur, quae gignit: fundit humus flores. Fundit humo facilem victum iustissima tellus. Georg. 2, 460.

Cultor nemorum, sub quo Aristaeum intelligi volunt Apollinis filium, qui in Cea archipelagi insula terrae fecunditatem sustulit, iuuatque incolae fame laborantes. Nemora pro pascuis; cultores pro incolis; dumeta pro saltibus ponuntur, in quibus

raras inter arbores feta sunt pascua. Tondere dumeta eleganter iuenci dicuntur, vt equi gramina Aen. 3, 537. equos in gramine vidi tondentes campum late candore niuali. Ibi candidi equi, hic candidi iuenci, qui pluris aestimabantur.

Maenala. Confer eclog. 10, 55.

Tegeae a Tegea oppido Arcadiae.

Vnci monstrator aratri, Triptoleme, quem Ceres agriculturae artem docuit.

Siluane. Confer eclog. 10, 24. Consule Mytholog. p. 115.

Non vlllo semine, i. e. sine semine. Conf. Georg. 2, 10, et Ouid. metam. 1, 108.

Tuque adeo, quem mox quae sint habitura
deorum

Concilia, incertum est, vrbesne inuisere, Caesar, 25

Terrarumque velis curam, et te maximus orbis

Auctorem frugum tempestatumque potentem

Adcipiat, cingens materna tempora myrto:

An deus inmensi venias maris, ac tua nautae

Numina sola colant: tibi seruiat vltima Thule: 30

Teque sibi generum Tethys emat omnibus vndis:

Anne nouum tardis fidus te mensibus addas,

Qua locus Erigonen inter Chelasque sequentes

Panditur. ipse tibi iam brachia contrahit ardens

Scorpios, et coeli iusta plus parte relinquit. 35

Quidquid eris; (nam te nec sperent Tartara re-
gem,

Nec

Tuque adeo - Caesar, quem pro more et suo, et illius temporis poetarum in numerum Deorum refert, cuique optionem facit, an coeli, an terrae, an maris Deus esse voluerit. Sed in tanta summarum rerum optione cur inter Deos agrestes ponendus et inuocandus fuit Caesar? -

Materna - myrto, Veneri nempe matri Aeneae sacra, a qua genus suum duxisse credebatur Caesar. Confer eclog. 9. v. 47, 48.

Teque sibi generum Tethys emat, i. e. tibi que Tethys vnam e deabus marinis seu Nymphis in matrimonium collocet, teque omnibus vndis, vt latius pateat impe-

rium tuum, praeficiat. Emat proposita dote omnium vndarum, teque inlicitat, vt vnam e filiabus Oceani ducas, et potius inter Deos maris, quam coeli, aut terrae, aut tartari referri cupias.

Anne nouum fidus futurus sis collocandum inter sidera aestiua Virginem (Erigonem) et Scorpionem, quae nunc libra est. Chelae, die Scheeren des Scorpions unter den 12 himmlischen Zeichen, sequentes, quae virginem sequuntur. En! locum amplissimum, suam coeli partem, iustoque maius spatium in signum reuerentiae, quam erga te gerit, tibi concedit sponte, ac vt sedem

Nec tibi regnandi veniat tam dira cupido :
 Quamuis Elyfios miretur Graecia campos,
 Nec repetita sequi curet Proserpina matrem)
 Da facilem cursum, atque audacibus adnue coep-
 tis, 40

Ignarosque viae mecum miseratus agrestes
 Ingredere, et votis iam nunc adfuesce vocari.

Vere nouo, gelidus canis quum montibus humor
 Liquitur, et Zephyro putris se gleba resoluit ;
 Depresso incipiat iam tum mihi taurus aratro 45
 Ingemere, et fulco adtritius splendescere vomer.
 Illa seges demum votis respondet auari
 Agricolae, bis quae solem, bis frigora, sensit :
 Illius

tuam iuxta se teneas, inui-
 tat.

Miretur, laudibus extol-
 lat.

Nec - curet loci (campo-
 rum Elyfiorum) amoenitate
 capta Proserpina matrem
 sequi, ac cum ea redire ad
 superos. *Repetita. Repetere*,
 zurücke fordern, wiederum
 haben wollen. Vid. Mythol.
 p. 14.

Iam nunc, quum adhuc in
 viuis es.

Adfuesce vocari. Exqui-
 sitissima adulatio. *Vocari*
 pro inuocari. Eclog. I, 37.
mirabar, quid moesta Deos
Amarylli vocares.

Vere nouo. I. agriculturae
 regula : *Primo veris aduentu*
arandum est. Animaduerte,
quam miro ornatu simpli-

cissimam prosequatur sen-
 tentiam.

Canis niue, ducta simili-
 tudine a senum canitie.

Putris, locker, mürb.

Depresso, i. e. altius im-
 presso aratro ; nam alias v.
 68 ait : *tenui sat erit suspen-*
dere sulco.

Adtritius vsu vomer.

Splendescere optime dici-
 tur vomer, quum solis ob-
 iectu hinc inde vertitur. Pro-
 cul certe adspicientibus ita
 videtur, id quod non semel
 obseruauimus.

Illam seges, ille ager.

Bis solem - bis frigora.

Mire hic locus interpretes
 torfit. Heynius rem esse ex-
 peditu facilem putat, si me-
 minerimus vulgo tertia ara-
 tione feri solitum fuisse, ita

Illius inmensae ruperunt horrea menses.

At prius ignotum ferro quam scindimus ae-

quor, 50

Ventos et varium coeli praediscere morem

Cura sit, ac patrios cultusque habitusque locorum:

Et quid quaeque ferat regio, et quid quaeque

recuset.

Hic segetes, illic veniunt felicius vuae:

Arborei fetus alibi atque iniussa virescunt 55

Gramina, nonne vides, croceos vt Tmolus odo-

res,

India mittit ebur, molles sua thura Sabaei?

At Chalibes nudi ferrum, virofaque Pontus

Castorea, Eliadum palmas Epiros equarum?

Con-

vt vere ineunte ager pro-
scinderetur, aestate iterare-
tur, sub finem autumnii ter-
tiaretur. At ii agricolaе,
qui in terra rite subigenda
et conterenda summam cul-
turae ponerent, quater ara-
bant, semel quidem iam sub
finem autumnii; tum vere
anni sequentis, mox aestate,
tandem auctumno exeunte,
quum sationis tempus insta-
ret. Vid. Heyn. facilius
Poetae sensus est, si
de ea terra intelligatur,
quae totum biennium fuerit
otiosa, senseritque bis so-
lem, et bis frigora, i. e. duas
aestates, totidemque hye-
mes. Vid. edit. Burmann.

Illius. Illi messis contin-
git adeo diues, vt rumpi
impleta horrea necesse sit.

At prius. Reg. II. Cog-
noscenda prius soli natura est.

Aequor, ein ebnes Feld,
ein ebner gleicher Platz. Aen.
7, 781. aequore campi exer-
cebat equos, curruque in bella
ruebat. et II, 599. fremit
aequore toto insultans sonipes.

Croceos odores, crocum.

Tmolus Lydiae mons.

Sabaei populi Asiae. Mol-
les effeminati, vt sunt Asiae
populi.

Chalybes Ponti accolae,
qui vel ferrum reperisse cre-
debantur, vel ferro cuden-
do fere occupantur, nudi
propterea continuo, vt so-
lent fabri ferrarii. Aen. 8,
425. nudus membra Pyrac-
mon.

Virofa - Castorea, Bieber-
geil. Sed cur virofa? - Sal-

Continuo has leges aeternaque foedera certis 60
 Imposuit Natura locis, quo tempore primum
 Deucalion vacuum lapides iactavit in orbem:
 Vnde homines nati, durum genus. Ergo age,
 terrae

Pingue solum primis extemplo a mensibus anni
 Fortes inuortant tauri, glebasque iacentes 65
 Puluerulenta coquat maturis folibus aestas;
 At si non fuerit tellus fecunda, sub ipsum
 Arcturum tenui sat erit suspendere fulco:
 Illic, officiant laetis ne frugibus herbae:
 Hic, sterilem exiguus ne deferat humor arenam. 70

Alternis idem tonfas cessare nouales,
 Et segnem patiēre situ durefcere campum.
 Aut ibi flaua serēs, mutato fidere, farra,
 Vnde prius laetum filiqua quassante legumen,

Aut

maius explicat virosa ob- quae in Elide fere palmas
 grauē nempe ingratum- merentur, quum ludi cele-
 que odorem. *Plin. hist. nat.* brabantur Iouis Olympici.
 I. 32, 13. *Sternumenta olfac-* Quo tempore, i. e. tempo-
tu mouent, propterea forte re diluuii. De Deucalione
 virosa esse credebantur. Ce- vid Mythol. pag. 29. Con-
 terum fatetur Castoreum ef- fer Eclog. 6, 31.
 ficacissimum e Ponto Gala- *Maturis folibus*, aestate
 tiaque venire. Aut forte vi- summa, calidissima. *Coquere*
 rosum dici potest, quod va- eleganter igni solari tribui-
 leat contra virus antidoti- tur, quod communi pro-
 loco; vocabulum enim hoc prium est.
 etiam in bonam partem *At si. Reg. III. solum gra-*
 summi posse, patet e Statio *cile leuiter arandum est*; non
Silu. I, 4, 104. Omne benign- depresso in terram aratro,
ne virus odoriferis Arabum, sed in manu gerentis quasi
quod doctus in aruis. cet. suspenso.
Eliadum palmas. Epirus *Alternis idem. Reg. III.*
 gignit equarum optimas, *Alternis annis agrum va-*

Aut tenuis fetus viciae, tristisque lupini 75
 Sustuleris fragiles calamos siluamque sonantem
 Vrit enim lini campum seges, vrit auenae:
 Vrint Lethaeo perfusa papauera somno.
 Sed tamen alternis facilis labor: arida tantum
 Ne saturare fimo pingui pudeat sola; neue 80
 Effetos cinerem immundum iactare per agros.
 Sic quoque mutatis requiescunt fetibus arua.
 Nec nulla interea est inaratae gratia terrae.

Saepe etiam steriles incendere profuit agros,

At-

care, et nouari utile est. Quod si fieri non possit, saltem frumenta continuis annis non facile ferenda sunt, sed legumina v. g. vicia, lupinus. Tonsas. Ornate dicuntur campi tempore messis tonderi. Eleganter item campus segnis, i. e. otiosus dicitur, qui nil proferre cogitur, sed quiescit, ut ad priores vires redeat. Situs otium, cessatio est. Mutato sidere i. e. alio anni tempore. Farra in genere, allerhand Getreid. Siliqua, Schotte, Hülsen, etiam Erbsen, Bohnen, quae facile quassatur, ventis etiam leuiter spirantibus agitata tremiscit.

Viciae, Wicken.

Lupini. Lupinus vel lupinum, Wolfsbohnen, Feigbohnen, Wolfsschotten. Tristis, weil sie ungekocht sehr bitter sind, oder weil sie Schwermuth verursachen.

Siluamque sonantem. Audacter campus vel frumento vel herbis confitus siluae comparatur, sed non ingrata pictura est silua sonans crepitantibus spicarum calamis, quum vento agitati nutant, ac colliduntur.

Vrit enim. Reg. V. Agro quiescente abstinendum est a ferendis lino, auena, et papaueribus; iis enim vruntur et exsiccantur agri, nisi forte agros fimo copiose proiecto reficias. Lini seges, Leinsame. Avena, Haber. Papauer, Mohn. Plin. hist. nat. l. 20. e vino bibitur somni causa. - Succus papaueris vero largus densatur, et in pastillos tritus in umbra siccatur, non vi soporifera modo, verum si copiosior hauriatur, etiam mortifera (letheo somno) per somnos: Opium vocant. Vid. ibid. exempla plurium, qui hac ratione interemti dicuntur.

Atque leuam stipulam crepitantibus vrere flam-
mis: 85

Siue inde occultas vires et pabula terrae
Pinguia concipiunt: siue illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atque exfudat inutilis humor:
Seu plures calor ille vias et caeca relaxat
Spiramenta, nouas veniat qua succus in herbas: 90
Seu durat magis, et venas adstringit hiantes:
Ne tenues pluuiæ, rapidiue potentia solis
Acrior, aut Boreae penetrabile frigus adurat.

Multum adeo, rastris glebas qui frangit inertes
Vimineasque trahit crates, iuuat arua: neque
illum 95

Flaua Ceres alto nequidquam spectat Olympo;
Et qui, profcisso quæ fuscitat aequore terga,
Rursus in obliquum verso perrumpit aratro,
Exercetque frequens tellurem, atque imperat aruis.

F

Humi-

Caeca, occulta.

Spiramenta, Oeffnungen, wodurch etwas ausdünstet.

Penetrabile, penetrans, durchdringende Kälte.

Adurat, exsiccat.

Multum adeo. Reg. VI. Multum iuuat arua, si terra, vel glebae modis omnibus comminuantur. Inertes, quæ, nisi frangantur, nihil generant. Vimineae crates, die Egge, rusticum instrumentum, quo agri complanantur.

Neque illum flaua Ceres. Sensus: Id qui facit, mul-

tam messem sperare poterit.

Poetice, Ceres illum benigno intuetur oculo, multo fauore prosequitur. Flaua

Ceres, coronam flauis, i. e. maturis aristis grauem in capite gerens. Nequidquam, i. e. non frustra, non sine fauore illum spectat.

Et qui. Ille etiam multum iuuat arua, qui verso i. e. oblique ducto aratro (über die Quere) agrum perrumpit, rursusque profcindit. Exercere, tractare, versare est.

Imperat aruis, ut arua ei quasi morem gerant, et ge-

Humida solstitia atque hiemes orate serenas, 100
 Agricolae: hiberno laetissima puluere farra,
 Laetus ager; nullo tantum se Myfia cultu
 Iactat, et ipsa suas mirantur Gargara menses.

Quid dicam, iacto qui femine comminus arua
 Insequitur, cumulosque ruit male pinguis are-
 nae? 105

Deinde fatis fluuium inducit riuosque sequentes?
 Et, quum exustus ager morientibus aestuat her-
 bis,

Ecce supercilio cliuosi tramitis vndam
 Elicit? illa cadens raucum per laeuia murmur
 Saxa ciet, scatebrisque arentia temperat arua. 110

Quid,

nerent, quidquid velit. Ex-
 quisita locutio.

Humida solstitia. Reg. VII.
Humidae aestates, et serенаe
hiemes profunt frugibus.

Nullo se Myfia cultu. Sen-
 sus: Nullus cultus tantum
 prodest Myfiae et Gargaris
 fertilissimis regionibus,
 quantum humidae iis aesta-
 tes, et serенаe hiemes pro-
 sunt. *Myfia* Asiae regio.
Gargara vrbs et mons huius
 nominis in Myfia.

Quid dicam. Reg. VIII.
Optime facit ille, qui iacto
femine statim agrum denuo
versat, globos terrae male
compactae frangit. Insequi
Heynio urgere est, instare,
 et sine intermissione rem sta-
 tim adgredi, aut profequi.

Male pinguis arenae. Are-

na hic pro quauis terra glo-
 bosa, et nimis compacta ac-
 cipitur. Ea enim *male pin-*
guis, i. e. nociua gignendis
 seminibus est. *Arenae* huic
 opponitur *putris gleba, pu-*
tre solum.

Deinde. Reg. VIII. *Sic-*
ciores agri rigari debent.
 Deficiente pluuiā curan-
 dum, vt *satis* i. e. seminibus
 inducantur riui *sequentes*, i.
 e. qui sequuntur aperto iis
 alueo, agrum inundantes.

Mori eleganter dicuntur
 herbae nimio calore exustae.

Ecce. Forte haud procul
 aberit clius molliter edi-
 tus, e cuius *supercilio* i. e.
 superiore parte vnda elici,
 et tramite facto in subiec-
 tum agrum induci poterit.

Illa cadens - temperabit. etc.

Quid, qui, ne grauidis procumbat culmus ariftis,
 Luxuriem fegetum tenera depafcit in herba,
 Quum primum fulcos aequant fata? quique pa-
 ludis

Collectum humorem bibula deducit arena?
 Praefertim incertis fi menfibus amnis abun-
 dans

115

Exit, et obducto late tenet omnia limo:
 Vnde cauae tepido fudant humore lacunae.

Nec tamen haec quum fint hominumque bouum-
 que labores

Verfando terram experti, nihil improbus anfer,
 Strymoniaeque grues, et amaris intuba fibris, 120
 Officiunt, aut vmbra nocet. Pater ipfe colendi
 Haud facilem effe viam voluit, primusque per
 artem

F 2

Mouit

Quid, qui. Quid dicam de illo, qui etc. Reg. X. *Nimia pinguedo vitanda est.* Sensus: Bene facit ille, qui depafcit, i. e. amputat (luxuriem) fuperfluitatem fegetum, ne ariftae procumbant. Qui- que id facit, quum tenerae adhuc feiminum herbae funt, itatim quum fulcis adhuc aequales funt, quum promi- nent.

Quique paludis. Quid di- cam de illo, qui ex arena feu terra aquam inftar pa- ludis collectam in agros de- ducit? - Bene facit. Opti- me arena bibula dicitur, quae aquarum colluuiem haurit, et abforbet.

Incertis menfibus, in qui- bus fere dubia et incerta tempeftas eft, modo ferena, modo pluuia, vt veris com- muniter et auctumni tempo- ribus fieri amat.

Nec tamen. Ab iis rebus, quae profunt, tranfit ad eas, quae nocent. Nocent autem, et pefsumdant arua anferes, grues. Nocent intermixtae herbae, quae amaras radi- ces habent, vt intubae, Weg- wort, Sonnenwendel, Hind- laufte. Immo et vmbra in- terdum nocet, de qua Plin. l. 17, 12. aliquando nutritrix, aliquando nouerca eft.

Pater ipfe, Pars II. de origine agriculturae. Causam

Mouit agros, curis acuens mortalia corda :
 Nec torpere graui passus sua regna veterno.
 Ante Iouem nulli subigebant arua coloni : 125
 Nec signare quidem aut partiri limite campum
 Fas erat : in medium quaerebant : ipsaque tellus
 Omnia liberius, nullo poscente, ferebat.

Ille malum virus serpentibus addidit atris,
 Praedarique lupos iussit pontumque moueri : 130
 Mellaque decussit foliis, ignemque remouit,
 Et passim riuis currentia vina repressit :
 Vt varias vsus meditando extunderet artes
 Paullatim, et sulcis frumenti quaereret herbam :
 Vt filicis venis abstrusum excuderet ignem. 135

Tunc

primo adfert, cur difficilem
 voluerit Iupiter esse viam,
 cur arte, et labore agri coli
 debeant. Nempe ne tor-
 peant hominum animi, et
 ignauiae se dent; vt acuan-
 tur corda mortalium.

Mouit agros, i. e. fecit
 moueri, iussit coli, necessi-
 tatem colendi imposuit.

Signare, notare, Marfe
 setzen, limites ponere.

In medium quaerebant,
 proferebant in medium, ve-
 lut rem nullius, et soli com-
 muni vsui destinata.

Ipsaque. Ipsa sponte, vltro.
 Ille Iupiter.

Virus addidit. Serpentes
 natura innoxiae erant; Iu-
 piter naturae venenum ad-
 didit, vt nocere possint.
 Malum virus tot malorum
 causam.

Praedarique lupos iussit.
 Lupi natura rapaces non
 erant; Iupiter ferocitatem
 indidit naturae, vt prae-
 dentur.

Pontum moueri remis,
 nauigari. Sed inde pericu-
 la, naufragia.

Mella decussit foliis. Ip-
 sae arbores sudabant mella.
 Iupiter iis vim gignendi
 ademit. Conf. Georg. 2, 404.
 et 4, 12.

Ignem remouit, abdidit in
 venas filicum, in quibus eo
 vsque latebat, donec homi-
 nes artem inuenere eum e
 filice excutiendi.

Et passim. Vinum riuo-
 rum more ex vuis fluxit.
 Iupiter fontem obstruxit,
 et quam ob causam haec
 omnia? - vt varias cet.

Tunc alnos primum fluuii fensere cauatas :
 Nauita tum stellis numeros et nomina fecit,
 Pleiadas, Hyadas, claramque Lycaonis Arcton.
 Tum laqueis captare feras, et fallere visco,
 Inuentum, et magnos canibus circumdare fal-
 tus. 140

Atque alius latum funda iam verberat amnem,
 Alta petens : pelagoque alius trahit humida lina.
 Tum ferri rigor, atque argutae lamina ferrae :
 (Nam primi cuneis scindebant fissile lignum)
 Tum variae venere artes. labor omnia vicit 145
 Inprobus et duris vrgens in rebus egestas.

Prima Ceres ferro mortales vertere terram
 Instituit : quum iam glandes atque arbuta sacrae
 Deficerent siluae, et victum Dodona negaret.
 Mox et frumentis labor additus : vt mala cul-
 mos 150

Esset robigo, segnisque horreret in aruis
 Carduus. intereunt segetes : subit aspera silua,
 Lappaeque tribulique : interque nitentia culta
 Infelix lolium et steriles dominantur auenae.
 Quod nisi et adsiduis terram infectabere rastris, 155
 Et sonitu terrebis aues, et ruris opaci

F 3

Falce

<i>Instituit, docuit.</i>	<i>Esset, comesset, consume-</i>
<i>Victum Dodona negaret.</i>	<i>ret. Robigo seu rubigo, Mel-</i>
<i>Dodona ciuitas Epiri est.</i>	<i>thau, Brand im Getreide.</i>
<i>Iuxta eam nemus Ioui sa-</i>	<i>Carduus, Distel. Lappae,</i>
<i>crum glandibus fertilissi-</i>	<i>Kletten, Bettlersläuse. Tri-</i>
<i>imum erat, quo cibo primi</i>	<i>buli, Wassernüsse, Stachel-</i>
<i>hominum vescebantur. Sed</i>	<i>nüsse.</i>
<i>in ipso hoc nemore glandes</i>	
<i>defecere.</i>	

Falce premes vmbras, votisque vocaueris im-
brem:

Hec, magnum alterius frustra spectabis aceruum
Concussaue famem in filuis solabere quercu.

Dicendum, et quae sint duris agrestibus ar-
ma, 160

Quis sine nec potuere feri nec surgere messes:
Vomis, et inflexi primum graue robur aratri,
Tardaque Eleusinae matris voluentia plaustra,
Tribulaque, traheaeque, et iniquo pondere rastri:
Virgea praeterea Celei vilisque supellex, 165
Arbuteae crates et mystica vannus Iacchi.
Omnia quae multo ante memor prouisa repones;
Si te digna manet diuini gloria ruris.

Con-

Falce premes, i. e. falce re-
secabis frondes vmbram fa-
cientes. Confer supra ver-
sus 119 - 121.

Concussaue. So wird man
wiederum Eicheln herunter
schütteln müssen, um den
Hunger zu stillen.

Dicendum. Pars III. Reg.
XI. de instrumentis rusticis.

Quis sine. Sine quibus.

Vomis, die Pflugscheere.

Eleusinae matris, Cereris,
quae haud procul eleusina
ciuitate plaustris vehi ho-
minem docuit. *Plaustra vol-*
uentia i. e. se voluentia, seu
quae voluuntur. *Tarda* vt
volui solent tracto a bubus
curru.

Tribula, genus vehiculi
omni ex parte dentati, quo

teruntur in area maturae
fruges. Vfus eius in Africa,
Turciaque erat. *Tracheae*
vel *trahae* genus vehiculi fi-
ne rotis a trahendo sic dic-
tum. *Seruius*.

Rastri magni ponderis.

Virgea - e virgis vimini-
busque contacta, adeoque
vilis, rustica suppellex, quo
Celeus vfus fuisse dicitur a
Cerere agriculturam doc-
tus, e. g. *crates* ex arbuto;
Vannus, ein Korb, darinn
das Getreid geschüttelt, ge-
schwungen. und gesäubert
wird. Colum. 2, 21. *Mystica*
vannus Iacchi, in qua primi-
tias frugum Baccho in my-
steriis eleusiniis rustica
plebs offerebat.

Continuo in filuis magna vi flexa domatur
In burim, et curui formam adcipit vlmus ara-
tri : 170

Huic a stirpe pedes temo protentus in octo :
Binae aures, duplici aptantur dentalia dorso.
Caeditur et tilia ante iugo levis, altaque fagus,
Stiuaque, quae currus a tergo torqueat imos ;
Et suspensa focus explorat robora fumus, 175

Possū multa tibi veterum praecepta referre ;
Ni refugis, tenuesque piget cognoscere curas.
Area cum primis ingenti aequanda cylindro,

Et

Continuo i. e. Primum ante omnia.

Domatur vlmus in burim.

Buris vel Bura, die Pflug-
früme, das umgebogne Holz
hinten am Pflug, woran das
Holz ist, an welchem die
Pflugschar steckt. Sensus :
Ante omnia igitur, et iam in
filuis vlmus magna vi flecti
debet, et in burim formari.

Huic buri iungitur a stirpe
a parte inferiore et crassio-
re temo octo pedum.

Aures, die beiden Bret-
chen, die am Pfluge bey der
Pflugschare sind, womit man
die Furchen weit machet.

Dentalia. Dentale lignum, cui
vomer includitur, duplici
dorso cuius vtrumque emi-
net latus, vt fere omnes vo-
meres in Italia sunt. Seruius.

Tilia, eine Linde, Linden-
baum.

Stiuā, die Pflugsterz, das

Holz, womit man den Pflug
wenden kann.

Et suspensa robora. Caesa
haec ligna suspendi in foco
debent, et indurari fumo.
Qua re exploratur, i. e. pro-
batur, periculumque fit, an
firmum satis solidumue lig-
num sit.

Area, ein offner freyer
Platz, ab areo (nobis, die
Tenne, sed qua caruere an-
tiqui). Cylindrus, eine Rolle,
oder Walze, etwas, das
rund, und auf allen Seiten
gleich dick ist, oder gleich
aufgeht. Reg. XII. de paran-
da ad fruges terendas area.

Haec igitur (pro more nem-
pe illorum temporum et na-
tura soli italici) in aperto
campo paranda, aequanda,
vertenda, solidanda est, 1)
ne herbae subcrescentes tri-
turam impediā. 2) ne ter-
ra in puluerem soluta rimas

Et vertenda manu, et creta solidanda tenaci:
 Ne subeant herbae, neu puluere victa fatiscat; 180
 Tum variae illudant pestes: saepe exiguus mus
 Sub terris posuitque domos atque horrea fecit:
 Aut oculis capti fodere cubilia talpae:
 Inuentusque cauis bufo, et quae plurima terrae
 Monstra ferunt: populatque ingentem farris acer-
 uum 185
 Curculio, atque inopi metuens formica senectae.

Contemplator item, quum se nux plurima filuis
 Induet in florem et ramos curuabit olentes,

Si

faciat. 3) Ne mures, talpae, bufones, curculiones, formicae, aliaue animalcula subire, et frumento nocere possint. Quanto haec ornatu Poeta efferat, examinanti singulas expressiones patebit.

Creta - tenaci, die Kreide, eine lettigte oder leinigte Erde.

Illudant pestes. Pestis, was schaden thut, oder thun fañ. Curt. 4, 3. *nec ulla pestis magis timebatur*. Liu. *nando repetentes terram in aliam pestem (elephantos) incidere*. vid. Virgil. Aen. II, 792. Terent. And. 2, 1, 35. *Illudere* h. l. ludendo nocere; ludunt enim in pratis reptilia illa nociua, quum fruges corrodunt.

Exiguus mus, vt sunt die Geldmäuse, qui subterraneas sibi domos, ac horrea faciunt. *Exiguus mus*. Conf.

illud Horat. *nascetur ridiculus mus*.

Inopi metuens - senectae. Vix ornatius exprimi potuit formicarum cura, quae in sua quasi horrea frumentum conferunt, non pro nunc tantum, sed et pro futuris temporibus prouiduae, inopem metuentes senectam, qua nihil miserius.

Contemplator item. Reg. XIII. *Contemplare*, i. e. obserua, an nux amygdala (de hac proprie sermonem esse consentiunt interpretes) primo vere multo flore abundet. Si hoc? tunc annum fertilem sperare poteris. Sin minus? Si pro flore foliis abundet, (wenn mehrere Blätter, als Blüthe da sind) annus fere sequetur malignus. Mira iterum elegantia haec omnia dicuntur. *Nux se in florem induit*. En ve-

Si superant fetus: pariter frumenta sequentur,
 Magnaque cum magno veniet tritura calore. 190
 At si luxuria foliorum exuberat vmbra,
 Nequidquam pingues palea teret alea culmos.

Semina vidi equidem multos medicare se-
 rentes,

Et nitro prius et nigra perfundere amurca.
 Grandior vt fetus siliquis fallacibus esset; 195
 Et, quamuis igni exiguo properata maderent,
 Vidi lecta diu, et multo spectata labore,
 Degenerare tamen: ni vis humana quot annis
 Maxuma quaeque manu legeret: sic omnia fatis

In

stem poeticam nucis, quae
 nuda nascitur. *Nux pluri-*
ma, vt Georg. 3, 52. *pluri-*
ma ceruix. Aen. 1, 419. *qui*
plurimus urbi imminet. *Lux-*
xuria foliorum, der allzu
 starke Trieb, der Ueberfluß,
 wenn der Baum gar zu viele
 Blätter treibt. *Area teret*
 pro *terentur in area*. etc.

Semina vidi. Reg. XIII.
de seminum cura. Sensus:
 multi condiunt semina, et
 nitro prius, ac amurca eo
 consilio perfundunt, vt gra-
 na maiora in siliquis fierent;
 sed tamen ea degenerare vi-
 di. Quid ergo consilii? -
 Hominum igitur industria
 singulis annis maxima quae-
 que grana eligenda sunt.
Vidi i. e. experientiam te-
 stem habeo. *Medicare* an-
 tique pro *medicari* metri
 gratia. *Medicare* inficere est,
 alienis succis perfundere.

Nitro, Salpeter. *Amur-*
ca, Deldrüsen, Hesen, das,
 was zuerst von den gepreß-
 ten Delberen abgeht. *Gran-*
dior fetus, i. e. maiora gra-
 na. *Siliquae*, die Schotten,
 die Hülzen, z. B. über die
 Erbsen, Bohnen. *Fallaces*,
 die betrügerischen Hülzen,
 quae forma exteriori grana
 maiora promittunt, intus
 vero inanes sunt.

Quamuis igni exiguo. Mo-
 ris erat semina humectari,
 et ad modicum ignem cito
 coqui, quo citius progermi-
 nent. *Properata*, geschwinde,
 nicht lange. *Quamuis pro*
quantumuis.

Vis humana. Industria
 hominum, quae vi cogere
 naturam vult.

Sic omnia fatis. Atqui haec
 fata hominum sunt. Omnia
 in peius ruunt. Contingit
 nempe nobis, quod illi, qui

In peius ruere, ac retro sublapſa referri. 200
Non aliter, quam qui aduerſo vix flumine lem-
bum

Remigiis ſubigit, ſi brachia forte remiſit,
Atque illum in praeceps prono rapit alueus amni.

Praeterea tam ſunt Arcturi ſidera nobis,
Haedorumque dies ſernandi, et lucidus An-
guis, 205

Quam quibus in patriam ventofa per aequora
vectis

Pontus et oſtriferi fauces tentantur Abydi.
Libra die ſomnique pares ubi fecerit horas,
Et medium luci atque umbris iam diuidit orbem:
Exercete, viri, tauros: ferite hordea campis, 210
Vſque ſub extremum brumae intractabilis im-
brem.

Nec non et lini ſegetem, et Cereale papauer,
Tempus humo tegere, et iamdudum incumbere
aratris:

Dum

aduerſo flumine lembum du-
cit. etc.

Praeterea. Pars IIII. de
temporibus operum ruſtico-
rum. Reg. XV. Nobis
agricolis non minus, quam
nautis obſeruanda ſunt ſide-
ra, ea praecipue, quae ortu
ſuo, occaſuque tempeſtates
cient.

Quibus. Nauigantes per
Hellespontum et fretum
Abydi pro quibusuis naui-

gantibus ſumuntur. *Oſtriferi*
h. wo es viele Purpurschne-
cken giebt.

Libra die. Reg. XVI. de
tempore ſerendi hordei, lini,
papaueris.

Pares ubi fecerit horas, in
aequinocio autumnali.

Vſque ſub extremum, non
vſque ad brumae finem, ſed
circa, ſub.

Cereale, cuius ſationem
et vſum Ceres docuit.

Dum ficca tellure licet, dum nubila pendent.
Vere fabis satio; tum te quoque, Medica, pu-
tres

215

Accipiunt fulci, et milio venit annua cura:
Candidus auratis aperit quum cornibus annum
Taurus, et auerso cedens Canis occidit astro.

At si triticeam in messem robustaque farra
Exercebis humum, solisque instabis aristis: 220
Ante tibi Eoae Atlantides abscondantur,
Gnosiaque ardentis decedat stella Coronae.

De-

Dum nubila pendent. Pen-
dere nobis adspicientibus,
et *vagari* in aere nubes vi-
dentur imbribus grauidae
ante, quam in pluuias sol-
uantur. Pictura vere poeti-
ca, optima.

Vere fabis satio. Reg. XVII.
de tempore serendae fabae,
medicae, milii. Faba, die
Bohne. Medica, Medis.
Seu, optimum pro pecori-
bus pabulum, quod in Me-
dia praecipue ferebatur.
Miliun, Hirsen. Te quoque
accipiunt fulci, elegantissi-
me pro: medica serenda est.
Putres fulci, i. e. putres facti
aratione, fimo. Milio venit
annua cura pro milium se-
rendum est, animaduerte mi-
ram expressionum in re ea-
dem varietatem.

Quum aperit annum tau-
rus, vere iam progressio,
mense Aprili. Candidus;
stellarum quaedam albesce-
re nobis intuentibus viden-

tur; aurata tamen cornua
tauro dat, quia duas in vtro-
que cornuum fronte stellas
gerit fulgore suo rutilas, et
quasi fulgurantes.

Cedens discedens *auerso*
astro, quasi auerso tergo
fugiens.

At si triticeam. Reg. XVIII.
Si serere triticum farremque
velis, ne id facias nisi post
matutinum occasum Pleia-
dum, et post ortum heliacum
Coronae, i. e. mense Octobri.
Far, Dünfel, robustum, quod
prae leguminibus homini
vires, roburque dat, vel, se-
cundum cl. Heynium, quod
aeris, ventorum, pluuiarum-
que ac frigoris iniuriam me-
lius quam alia frumenti ge-
nera ferre potest.

Solis - aristis, i. e. solis se-
getibus, non leguminibus.

Gnosia, i. e. cretica stella
a Gnofo oppido insulae Cre-
tae. *Stella*, i. e. *sidus*, quae
nomina fere commis-

Debita quam fulcis conmittas femina, quamque
 Inuitae properes anni spem credere terrae.
 Multi ante occasum Maiæ coepere: sed illos 225
 Expectata seges vanis elusit aristis.
 Si vero viciamque seres vilemque faselum,
 Nec Pelusiacæ curam aspernabere lentis;
 Haud obscura cadens mittet tibi signa Bootes;
 Incipe, et ad medias sementem extende prui-
 nas. 230

Idcirco certis dimensum partibus orbem
 Per duodena regit mundi Sol aureus astra.
 Quinque tenent coelum zonæ, quarum vna co-
 rusco
 Semper sole rubens et torrida semper ab igni:

Quam

cent poetæ. *Corona* fidus
 nouem stellarum. *Fabula*
 nota est. Quum Bacchus A-
 riadnem cretensis regis Mi-
 nois filiam vxorem duceret,
 Vulcanus ei coronam obtu-
 lit a Baccho inter sidera re-
 latam. *Ardentis coronæ.* Ar-
 dere stellæ dicuntur ob ig-
 neum fulgorem, quem ad
 nos mittunt. Nec tamen et
 ipsæ ignibus carent, nisi
 Planetæ sint.

Inuitæ terræ spem anni
credere. Locutio poetica or-
 natissima, Marone digna.

Vanis, i. e. vacuis, inuti-
libus aristis. *Vanus* proprie,
 hinter welchem nichts ist,
 ritel.

Si vero viciam. Reg. XVIII.
de tempore serendæ viciæ,
faseli, et lentis viciæ, Wi-
den. Faselum, wälsche Boh-
ne, türkische Bohne. Lentis,
Linse. Pelusiaca gens. Pelu-
sium vnum e septem Nili
ostiis, ad quem et frequen-
tissima, et optima lens nas-
citur.

Haud obscura. Ne id fa-
 cias ante occasum Bootæ
 mense Nouembri,

Idcirco, eam ob causam,
 vt, qui rusticis laboribus
 vacant, sua metiri tempora
 possint, eaque eligere, quæ
 serendis frugibus vtiliora
 sunt.

Quam circum extremae dextra laeuaque trahun-
tur, 235

Caerulea glacie concretae atque imbris atris.
Has inter mediamque duae mortalibus aegris
Munere concessae diuum. via secta per ambas,
Obliquus qua se signorum verteret ordo.
Mundus, vt ad Scythiam Rhipaeasque arduus
arces 240

Confurgit, premitur Libyae deuexus in austros.
Hic vertex nobis semper sublimis: at illum
Sub pedibus Styx atra videt Manesque profundi:
Maxumus hic flexu sinuoso elabitur anguis
Circum, perque duas in morem fluminis Arc-
tos, 245

Arctos Oceani metuentis aequore tingui.
Illic, vt perhibent, aut intempesta filet nox
Semper, et obtenta densantur nocte tenebrae:
Aut redit a nobis Aurora diemque reducit:
Nosque vbi primus equis Oriens adflauit an-
helis, 250

Illic fera rubens adcendit lumina Vesper.

Hinc

Quam zonam torridam
circum.

Extremae - concretae, zo-
nae frigidae.

Inter mediam duae, zo-
nae temperatae, quas solas
habitari ab hominibus falso
credidere antiqui.

Via secta, Zodiacus.

Mundus, coelum astrife-
rum.

Confurgit, adtollitur.

Premitur, vergit deorsum.

Hic vertex polus arcticus.
nobis semper sublimis, i. e.
conspicius; at illum polum
antarcticum styx videt.

Anguis, draco, sidus sep-
temtrionale, quod circa
polum continuo vertitur
per duos arctos, nec vm-
quam occidit. Poetice, quod
metuit occasum, quod me-
tuit Oceano tingi.

Illic sub polo antarcticoi.
Intempesta filet nox. Or-

Hinc tempestates dubio praediscere coelo
Possumus, hinc messisque diem tempusque fe-
rendi;

Et quando infidum remis impellere marmor
Conueniat: quando armatas deducere classes 255
Aut tempestiuam filuis euertere pinum.

Nec frustra signorum obitus speculamur et or-
tus,

Temporibusque parem diuersis quatuor annum.
Frigidus agricolam si quando continet imber,
Multa, forent quae mox coelo properanda fe-
reno, 260

Maturare datur: durum procudit arator
Vomeris obtusi dentem: cauat arbore lintres:

Aut

nata, et vel ipso metro
magnifice expressa notio.
Nox silet, velut somno ob-
ruta. *Intempesta*, profunda,
media nox continua, quo
tempore cuncta silent, quies-
cunt. *Densantur tenebrae*,
dichte Finsternisse, die dicht
aneinander rücken, so wie
man zu sagen pflegt, ein dichter
Nebel, den man fast mit
Händen greifen kann, *Densantur*
obtenta nocte velut ve-
lo. Nec minus ornate solis
equi *adflare* nos dicuntur,
quum surgunt, *anheli* velut
aegre ducto halitu, schnau-
bend, feuchend, wie hitzige
Pferde. *Rubens vesper sera*
lumina adcendit, singulae
voces cum delectu adferun-
tur poetico, rei, quae pin-
gitur, proprio.

Infidum - marmor, pela-
gus *infidum*, cui se nemo
tuto credere possit. Confer
Aen. 7, 28, et 10, 208.

Tempestiuam pro tempe-
stive, i. e. tempore caeden-
dis arboribus apto.

Temporibus - diuersis, vt
sunt ver, aestas, auctumnus,
hiems.

Si quando domi continere
se debet agricola, ad alios
se conferre labores poterit.
v. g. ad acuendos dentes ob-
tuli vomeris, ad cauandos
lintres etc. Reg. XX.

Quid faciendum agricolae
sit eo tempore, quo in agris
laborare vel ob temporis vel
ob tempestatis iniuriam non
potest.

Lintres. *Linter*, ein Schiff-
chen aus einem ausgehöhlten

Aut pecori signum aut numeros inpressit acervis.
 Exacuunt alii vallos furcasque bicornes,
 Atque Amerina parant lentae retinacula viti. 265
 Nunc facilis rubea texatur fiscina virga:
 Nunc torrete igni fruges, nunc frangite faxo.
 Quippe etiam festis quaedam exercere diebus
 Fas et iura sinunt. riuos deducere nulla
 Religio vetuit, segeti praetendere sepem, 270
 Insidias auibus moliri, incendere vepres,
 Balantumque gregem fluuio mersare salubri.
 Saepe oleo tardi costas agitator aselli
 Vilibus aut onerat pomis; lapidemque reuertens
 Incusum aut atrae massam picis vrbe reportat. 275

Ipsa dies alios alio dedit ordine Luna

Felices operum. quintam fuge: pallidus Orcus

Eume-

Baume, nobis, ein Einbaum-
chen.

Pecori signum inprimere,
marken, quod rubro fere
colore fit v. g. quum oues
albae sunt.

Aceruis frumenti.

Vallos, fudes, Pfähle.

Amerina, ex Ameria Vm-
briae vrbe adlatas salices.

Fiscina, ein Körbchen, ru-
bea virga, i. e. e virga rubi,
einer Brombeerstaude.

Fas et iura, i. e. diuina et
humana iura, *Seruius. Reg.*

XXI. Quid fieri possit festis
diebus.

Mersare, i. e. mergere.

Saepe. Sensus: Dst treibt
ein Bauer seinen mit Del
oder Baumfrüchten belade-

nen Esel in die Stadt, ver-
kauft seine Waare, und bringt
dafür gehauene Mühlsteine,
oder schwarz Pech zurücke.
Tardi dicuntur, vt sunt,
aselli. *Vilia poma*, vt sunt
agrestia, nulla arte exculta,
non adlato ab exteris re-
gionibus semine, sed patria,
magno item numero cres-
centia, vili igitur pretio pa-
randa.

Ipsa dedit-luna. Reg. XXII.
de observatione dierum luna-
rium.

Felices operum, felices ad
facienda opera rustica.
Haud dubie haec siue religio,
siue potius superstitio secu-
li virgiliani fuit a Graecis

Eumenidesque fatae, tum partu Terra nefando
 Coeum Iapetumque creat, faeuumque Typhoea,
 Et coniuratos coelum rescindere fratres. 280

Ter sunt conati inponere Pelio Ossam
 Scilicet, atque Ossae frondosum inuoluere Olym-
 pum:

Ter Pater exstructos disiecit fulmine montes.
 Septuma post decumam felix, et ponere vitem,

Et

ad Romanos delata, demum lidum, ac viam sibi aperire
 utrique populo communis. ad deturbandum e folio Io-
 vid. *Hesiod.* uem.

Quintam fuge, ea enim *Ter more poetarum*, qui
 infasta est, quum natae eleganter numerum certum
 sint hoc die furiae, orcus pro incerto ponunt, i. e. re-
 apertus, et Gigantes pro- petitis vicibus conati sunt
 strati. De orco vid. *Mythol.* montem monti (Pelio ossam)
 p. 56, 57. *cet.*; de furis p. imponere, et addere ter-
 64; de bello Gigantum p. tium, i. e. *inuoluere*, ut vna,
 28. *Conf. Aen.* 6, 580; *Ouid.* ut altior moles fiat. Confer
metam. 1, 151. hanc Virgilii picturam cum

Coelum rescindere, austren- ea Ouidii *metam.* 1. 1, 150.
 nen, perrumpere coelum so-

Neue foret terris securior arduus aether,
 Adfectasse ferunt regnum coeleste gigantas:
 Altaque congestos struxisse ad sidera montes.
 Tum pater omnipotens misso perfregit olympum
 Fulmine, et excussit subiecto Pelio ossam.
 Obruta mole sua cum corpora dira iacerent etc.

Quam dispar inuentio, quam mus Virgilium legentis, et
 dispares imagines, quam di- e lectore fit spectator; fri-
 spar colorum expressio! get lecto Ouidio cetera op-
 Quanta maiestate eandem timo Poeta.
 rem Virgilius effert? En *Septuma post decumam.*
nefandum terrae partum- Male h. l. intelligi puto
coniuratos fratres, - rescin- diem *decimum septimum*;
dendum coelum, montes mon- sed utrumque faustum esse
tibus inuolutos - duobus Thes- et *septimum*, et *decimum*.
saliae montibus tertium ex De septenario numero feli-
Macedonia additum - mon- ce res liquet; de decenario
tes denique fulmine disiec- id adfirmat *Hesiodus. Post*
tos. Stupet, incalescit ani- pro deinde. *Liu.* 5, 41. Item

Et prenfos domitare boues, et licia telae 285
 Addere. nona fugae melior, contraria furtis,
 Multa adeo gelida melius se nocte dedere,
 Aut quum sole nouo terras inrorat Eous.
 Nocte leues melius stipulae, nocte arida prata
 Tondentur: noctes lentus non deficit humor. 290
 Et quidam feros hiberni ad luminis ignes
 Peruigilat, ferroque faces inspiciat acuto.
 Interea, longum cantu solata laborem,
 Arguto coniunx percurrit pectine telas:
 Aut dulcis musti Volcano decoquit humorem, 295
 Et foliis vndam trepidi despumat aheni.

G

At

post de ordine et serie rerum earumdem. vid. apud Turfell. p. 580.

Prenfos, nondum sub iugum missos, prima vice prehensos, vt ad currum iungantur, aliosque labores rusticos peragant.

Licia, die Trümmer, daran z. B. die Weber das Garn anknüpfen. Conf. ecl. 8, 74.

Fugae, i. e. seruis fugitiuis, aut captiuis e carcere elapsis.

Multa adeo. Reg. XXIII.

De negotiis, quae noctu diuque, aestate vel hieme suscipi debeant. Alia gelidis noctibus; alia sub ortum solis commodius perficiuntur.

Sole nouo dicitur, vt supra *uere nouo*. *Eous* i. e. Lucifer, quo oriente ros cadit. *Locutio res se dat nobis* commun. Die Sache giebt sich beßer, es geht beßer.

Tondentur. Confer supra v. 15.

Faces inspiciat, findit inspicarum morem. Conf. ecl. 8, 29.

Pectine telas percurrere, weben. Pecten, der Weberstamm, das Blatt am Weberstuhl, womit man die Fäden zusammen schlägt.

Argutum, fnarrend. Conf. non omnino absimili sensu supr. v. 143. Quam ornate h. l. rustici mores exprimuntur. Vir faces inspiciat. Mulier telas percurrit. Item cantu laborem solatur - longum laborem - fiunt haec ad feros ignes hiberni luminis. etc.

Volcano, igne, ad ignem.

Despumat. *Despumare*, abfeimen. *Ahenum* vel *Aenum*, Kessel.

At rubicunda Ceres medio succiditur aestu:
 Et medio tostas aestu terit area fruges.
 Nudus ara, fere nudus. hiems ignaua colono.
 Frigoribus parto agricolae plerumque fruun-
 tur, 300
 Mutuaque inter se laeti conuiuia curant.
 Inuitat genialis hiems curasque resoluit:
 Ceu, pressae quum iam portum tetigere carinae,
 Puppibus et laeti nautae inposuere coronas.

Sed tamen et quernas glandes tum stringere
 tempus, 305
 Et lauri baccas, oleamque, cruentaque myrta.
 Tum gruibus pedicas et retia ponere ceruis,
 Auritosque sequi lepores: tum figere damas,
 Stuppea torquentem Balearis verbera fundae,
 Quum nix alta iacet, glaciem quum flumina
 trudunt. 310

Quid

Ceres h. seges.
Nudus ara, fere nudus, i. e.
coelo sereno, vt vestimentis
non egeas pluribus, sed vni-
ca tectus tunica laborem
perficere possis. Conf. Seru.
Heyn.

Hiems ignaua, tempus ig-
nauiæ colono est, non vt
tempus inutiliter perdat, sed
quod mittere laborem cogi-
tur in agris.

Parto fruuntur, i. e. fruun-
tur rebus in aestate com-
paratis.

Sed tamen - stringere. Conf.
eccl. 9, 61. et eclog. 10, 20.

Myrta. Myrtum hic, die
Frucht, die Myrtenbeere,
cruenta colore, quum ma-
turescunt.

Sequi, i. e. insequi lepo-
res. Auritus proprie lepus
est.

Stuppea verbera, emissa e
funda, quæ stuppeo loro
conficitur. Stuppa, das Berg,
das Grobe vom Flachse.
Balearis funda; sic dicta a
Balearibus Hispaniæ insu-
lis, hodierna Maiorca et
Minorca, quarum incolæ
mittendis hunc in modum
iaculis celebres erant.

Quid tempestates auctumni et sidera dicam?

Atque, vbi iam breuiorque dies, et mollior aestas,
Quae vigilanda viris? vel quum ruit imbrife-
rum ver:

Spicea iam campis quum messis inhorruit, et
quum

Frumenta in viridi stipula lactentia turgent? 315

Saepe ego, quum flauis messorum induceret aruis
Agricola, et fragili iam fringeret hordea culmo,
Omnia ventorum concurrere praelia vidi:

Quae grauidam late segetem ab radicibus imis
Sublime expulsam eruerent: ita turbine nigro 320
Ferret hiems culmumque leuem stipulasque vo-
lantes.

Saepe etiam inmensum coelo venit agmen aqua-
rum,

Et foedam glomerant tempestatem imbribus atris

G 2

Col-

Quid tempestates. Pars V. Quibus anni temporibus me-
teoricae frugibus tempestates
sint. Obserua, quam pulchre
siccum Georgicorum argu-
mentum modo intextis suo
loco fabulis (Conf. supra v.
280.) modo elegantissimis
descriptionibus temperet.
Descriptiones ipsas ornat
exquisitis ad naturae simili-
tudinem expressionibus.
Ruit imbriferum ver, - ruit
arduus aether, - concurrunt
ventorum praelia, - vidi con-
currere, - seges ab radicibus
expulsa eruitur, - niger tur-
bo ingruit, - leues volant sti-
pulae-inmensum agmen aqua-
rum, - imbres atris, - collec-
tae nubes - veniunt, - glome-
rantur, - denique ruunt. etc.
Iniciuntur legentes, vt spec-
tatum veniant, quae legunt
in Marone naturae specta-
cula. Altera ex parte dulce
iucundumque visu exhibe-
tur frumentum crescens,
maturum, mollis aestas, spi-
cea messis, frumenta lacten-
tia, turgentia in viridi stipu-
la, flaua arua, in quae messor
inducitur, grauida seges, sata
laeta, bouum labores, quo
quid ornatus in simili ar-
gumento dici possit, non
video.

Collectae ex alto nubes: ruit arduus aether,
 Et pluuiæ ingenti fata læta boumque labores 325
 Diluit: implentur fossæ, et caua flumina crescunt
 Cum sonitu, feruetque fretis spirantibus æquor.
 Ipse Pater, media nimborum in nocte, corusca
 Fulmina molitur dextra: quo maxuma motu
 Terra tremit: fugere ferae; et mortalia corda 330
 Per gentes humilis strauit pavor: ille flagranti
 Aut Atho, aut Rhodopen, aut alta Ceraunia telo
 Deicit: ingeminant austri et densissimus imber:
 Nunc nemora ingenti vento, nunc litora plangunt.

Hoc metuens, coeli menses et sidera serua, 335
 Frigida Saturni sese quo stella receptet:
 Quos ignis coeli Cyllenius erret in orbes.

In

<i>Ipse Pater</i>, Iupiter. <i>Pari</i> vocum delectu fulmina, ac tonitrua efferuntur. <i>Iupiter ipse media nimborum in nocte sedet</i>, quanta maiestas imaginis Iouem sedentem, ac fulmina iacentem referentis? <i>Corusca dextra in nocte nimborum</i>, vt fulgor e tenebris adpareret terribilior. <i>Moliri fulmina</i> plus est, quam <i>iacere</i>, mit Mühe, mit einem Bestreben. <i>Magna</i> terra hic <i>maxima</i> dicitur, quo tremor maior, horribiliorque fieret. Fugam ferarum sese occultantium sequitur pavor hominum. <i>Pavor sternit</i>, i. e. prostermit velut fulmine iam tactos, vt quisque sibi videtur fulmini e nubibus misso vici-	nus. <i>Humilis pavor</i>, i. e. qui homines <i>humiles</i> facit. <i>Dei</i> saepe inmemores nisi quum tonantem audiant. <i>Ingeminant Austri</i>, vt fit. Horribilem tempestatem, ac fulgura fere sequitur <i>densissimus imber</i>, velut coelum rueret aereum. Post imbrem venti plures saepe dies nemora, et praecipue litora perflant. <i>Serua</i>, i. e. obserua anni tempora, stellarum motus, earumque coniunctionem, Saturni in primis ac Mercurii. Frustra quidem in eo erit Maro, vt ex agricolis faciat astronomos; sed inde forte consuetudo nata est, vt ortus, occasusque siderum fastis etiam romanis
---	--

In primis venerare deos, atque annua magnae
 Sacra refer Cereri laetis operatus in herbis,
 Extremae sub casum hiemis, iam vere fereno. 340
 Tunc pingues agni, et tunc mollissima vina:
 Tunc fomni dulces, densaeque in montibus vin-
 brae.

Cuncta tibi Cererem pubes agrestis adoret.
 Cui tu lacte fauos et miti dilue Baccho:
 Terque novas circum felix eat hostia fruges; 345
 Omnis quam chorus et focii comitentur ouantes;
 Et Cererem clamore vocent in tecta: neque ante
 Falcem maturis quisquam supponat aristis,
 Quam Cereri, torta redimitus tempora quercu,
 Det motus incompósitos, et carmina dicat. 350

Atque haec ut certis possimus discere signis,
 Aestusque, pluuiasque, et agentes frigora ventos;
 Ipse Pater statuit, quid menstrua Luna moneret:

G 3

Quo

infererentur, diesque noten- tur vel nigro vel albo cal- culo. v. g. 2 Ianuar. <i>dies ater</i>; 3 Ian. <i>cancer occidit</i>: 16 Ian. <i>sol in aquario</i> etc. Vid. Ka- lendar. rom. apud Nieu- poort. nouiss. edit. in fine.	<i>barualia</i> intelligantur, in quibus agri lustrabantur cir- cumitione et sacrificio pro felici prouentu frugum. Vid. Nieupoort. p. 237, et 270. <i>Motus saltus, incompósitos,</i> nulla arte compositi, sola natura duce, laetitiam ani- mis, ac gratitudinem reli- giosam suggerente. Confer sensum vocis <i>inconditi</i> ecl. 2, 4, notamque ibi adiec- tam. <i>Statuit, instituit.</i> <i>Quid moneret faciendum.</i> <i>ornate.</i>
<i>In primis.</i> Reg. XXIII. <i>Cultus Deorum agricolae non</i> <i>negligendus est, praecipue</i> <i>Cerevis.</i>	
<i>Terque circum fruges eat</i> <i>hostia.</i> <i>Circum</i> eat quasi sponte, quasi felix et beata, quod prae aliis immolanda sit, pro <i>circum</i> ducatur. Non dubium, quin h. l. <i>sacra Am-</i>	

Quo signo caderent austri : quid saepe videntes,
 Agricolae propius stabulis armenta tenerent. 355
 Continuo ventis surgentibus, aut freta ponti
 Incipiunt agitata tumescere, et aridus altis
 Montibus audiri fragor : aut resonantia longe
 Litora misceri, et nemorum increbrescere mur-
 mur.

Iam sibi tum curuis male temperat vnda cari-
 nis, 360
 Quum medio celeres reuolant ex aequore mergi,
 Clamoremque ferunt ad litora : quumque ma-
 rinæ

In sicco ludunt fulicae : notasque paludes
 Deferit, atque altam supra volat ardea nubem.

Saepe etiam stellas, vento inpendente, vide-
 bis 365
 Praecipites coelo labi, noctisque per umbram
 Flam-

Austri, venti.
Saepe videntes, experien-
tia igitur docti. Ex hac ex-
perientia, ex his prognosti-
cis scit agricola, quid quo-
uis tempore agendum sit.
Inde die Bauernregeln. Reg.
XXV. De signis futurarum
tempestatum praeuiis.

Ventis surgentibus, Viden
hic surgentes ventos, ut v.
354 cadentes.

Aridus - fragor acriore
vento flante collisum, et si
arida ligna sint, fractarum
arborum.

Nemorum - murmur, sua-

uissima expressio, quam mi-
re ornat et sensu et ipso so-
no suo verbum increbrescere.
Iam - tum. Auditis his
visisque signis tempestatum
praenunciis, alia adhuc sig-
na habet agricola. Reuolant
mergi, die Taucher, die Bläß-
linge, celeres pro celeriter.

Marinae fulicae, die Was-
serhüner, die Bellhennen.
Conf. Ouid. metam. 8, 625.

Notas - paludes, quasi pa-
trias. Conf. eclog. 1, 52.

Ardea, Reiher.

Stellas praecipites coelo la-
bi ex opinione nempe ruiti-

Flammarum longos a tergo albescere tractus :
 Saepe leuem paleam et frondes volitare caducas,
 Aut summa nantes in aqua colludere plumas.

At Boreae de parte trucidis quum fulminat, et
 quum 370

Eurique Zephyrique tonat domus ; omnia plenis
 Rura natant fossis, atque omnis nauita ponto

Humida vela legit. Numquam imprudentibus im-
 ber

Obfuit : aut illum surgentem vallibus imis

Aeriae

cae plebis. Perperam hunc locum de fulminibus e coelo lapsis intelligunt interpretum quidam. Re enim vera non nisi exhalationes terrae sunt nitroso-sulphureae, quae ad mediam usque aeris regionem profectae ac circum fusi aeris frigore compressae, accedente frictione partium mutua, et fermentatione ignescunt, die sogenannten Sternpußen. Noctisque per umbram. Hae enim exhalationes, quum partes accensas post se relinquunt, sparsis hinc et hinc scintillis caudam lucidam albescentem a tergo relinquere videntur.

Boreae de parte, e parte septentrionali quum, etc.

Legit, colligit ad fugam se parans.

Numquam imprudentibus imber obfuit. Ferri quidem potest interpretatio: non facile imber superuenire potest imprudentibus h. e. non ante prouidentibus, ita ut

non praeuideant moniti praefagio aliquo ; Sed mallem legere cum Medic. prudentibus. Per hanc enim lectionem sensus ad oculum patet. Numquam imber obfuit prudentibus agricolis. Tam enim manifesta indicia sunt futurae pluuiae, ut valde imprudentem i. e. vel improuidum, vel incurium, vel rei rusticae imperitum esse oporteat, cui imber obfuit, qui futurum imbrem non praeuiderit.

Aut illum. Ruaeus e Virgilio 12 indicia pluuiarum colligit in compendium redacta a v. 371-392. Ea sunt 1) tempestas e septentrionali plaga veniens. 2) Concursum ventorum Euri ab oriente, Zephyri ab occidente. 3) fuga gruum e vallibus. 4) Bucula naribus auras captans. 5) Hirundines lacum circum volitantes. 6) Ranae clamantes. 7) formicae oua e domibus subterraneis efferentes. 8)

Aeriae fugere grues : aut bucula coelum 375
 Suspiciens patulis captavit naribus auras :
 Aut arguta lacus circumuolitauit hirundo :
 Et veterem in limo ranae cecinere querelam.
 Saepius et tectis penetralibus extulit oua
 Angustum formica terens iter : et bibit ingens 380
 Arcus : et e pastu decedens agmine magno
 Coruorum increpuit densis exercitus alis.
 Iam varias pelagi volucres, et quae Asia circum
 Dulcibus in stagnis rimantur prata Caystri,
 Certatim largos humeris infundere rores, 385
 Nunc caput obiectare fretis, nunc currere in vn-
 das,
 Et studio incassum videas gestire lauandi.

Tum

arcus coelestis. 9) crocitan-
 tes corui. 10) Cygni, aliae-
 que aues marinae, quum
 modo per vndas currunt,
 modo capita in vndas mer-
 gunt. 11) Currentes per
 arenam, et clamantes cor-
 nices. 12) Concrecentes
 in oleo fungi. Animaduer-
 te miram ornatus poetici
 varietatem, qua haec omnia
 efferuntur.

Veterem, eandem conti-
 nuo.

Angustum iter, per angu-
 sta foramina, quae formicis
 transeunda sunt.

Bibit ex opinione vulgi,
 secundum quam iris alteru-
 tro cornu, quo terram tan-
 gere videtur, pluuiam aquam
 adtrahere creditur.

Coruorum - exercitus Op-
 time. Corui enim ingruente
 tempestate non singuli, sed
 collecta sociorum multitu-
 dine volantes exercitum
 quasi aereum formant. Cre-
 pitum alarum, quem ani-
 maduertere non neglexit
 poeta, ipsi audiunt, qui
 praeter volantes vident.
 Dens alis, dicht aneinan-
 der.

Et quae. Cygni e Caystro
 Asiae fluuio pro quibusuis.

Rimantur pabula quae-
 rentes in rimis inundati a
 fluuio agri latentia. Rimari,
 genau suchen, die Rizen
 aussuchen.

Rores humeris infundere,
 quum se mergunt, capita
 mox rursus extollentes.

Tum cornix plena pluuiam vocat improba voce,
Et sola in sicca secum spatatur arena.

Nec nocturna quidem carpentes pensa puellae 390
Nesciuere hiemem: testa quum ardente viderent
Scintillare oleum et putres concrefcere fungos.

Nec minus ex imbri soles et aperta ferena
Prospicere, et certis poteris cognoscere signis:
Nam neque tum stellis acies obtusa videtur, 395
Nec fratris radiis obnoxia surgere Luna;
Tenuia nec lanae per coelum vellera ferri.
Non tepidum ad solem pennas in litore pandunt
Di-

Plena - voce, aus vollem
Stimme. Seruius legere vo-
luit *rauca*, sed praetulerim
plena. Significantius hoc
vocabulum est illo vulgari.
Improba, ungestüm, mit
übermäßigen Geschrey. Ele-
ganter item *pluuiam* vocare
dicitur, quam nuntiat.

Nec - quidem. Ne puellae
quidem ad nocturnum lu-
men in lucerna positum
pensa carpentes *hiemem* i. e.
futuram pluuiam ignorant;
pluuio enim aere concre-
cunt fungi, der Unrath, der
sich in einer Lampe bey der
Deffnung zusammen setzt.
Oleum scintillat, das Nacht-
licht finkelt, springt, defectu
fluidi nutrimenti, quod con-
crefcit. Adeo nec rerum
minimarum, et rusticis no-
tarum obliuiscitur Maro.

Ex imbri soles, e pluuiio
aere serenum. *Aperta sere-*

na, offner, heiterer Himmel,
vt vulgo.

Prospicere. Signa sunt a
Ruao compendio narrata
1) nitor stellarum, 2) lunae,
3) aer sine nubibus. 4) Hal-
cyones alas ad solem expli-
cantes. 5) Sues non iactan-
tes manipulos. 6) Nebulae
ad terram depressae. 7) Fal-
conis in alaudam incurfus.
8) Coruorum laeti strepi-
tus cet. a v. 395 - 423.

Acies non obtusa, nicht
schwach am Scheine, am
Glanze.

Nec fratris radiis. Dilu-
cide exponit Heyn. luna tam
clara, tam pura luce oritur,
vt non soli debere lucem,
non a sole eam mutuari, sed
propria luce lucere videat-
ur.

Tenuia lanae vellera, sua-
uissima imago nubecularum
per inane volitantium. *Ferri*,
vagari.

Dilectae Thetidi Alcyones: non ore solutos
 Immundi meminere fues iactare maniplos. 400

At nebulae magis ima petunt campoque recum-
 bunt:

Solis et occasum feruans de culmine summo
 Nequidquam feros exercet noctua cantus.

Adparet liquido sublimis in aere Nifus,
 Et pro purpureo poenas dat Scylla capillo. 405
 Quacumque illa leuem fugiens fecat aethera
 pennis,

Ecce inimicus, atrox, magno stridore per auras
 Insequitur Nifus: qua se fert Nifus ad auras,
 Illa leuem fugiens raptim fecat aethera pennis.

Tum liquidas corni presso ter gutture voces 410
 Aut quater ingeminant: et saepe cubilibus altis,
 Nescio qua praeter solitum dulcedine laeti,
 Inter se foliis strepitant: iuuat imbribus actis
 Progeniem parvam dulcesque renifere nidos.

Haud

Alcyones, die Eisevögel.
Eas media hieme, tranquil-
 lo mari nidos facere notum
 est, dilectae propterea The-
 tydi, vel vt *Theocrit.* 7, 59.
Nereidibus. Fabula de Hal-
 cyone frustra h. l. adferri
 videtur.

Immundi fues, commun.
immundi, non iactant, i. e.
 rostro suo non dissipant la-
 ceratos a se palearum fasci-
 culos. Non meminere, sie
 denken nicht einmal daran.

Nequidquam, non simpli-
 citer.

Adparet - *Nifus* iam falco
 (der Falke, Meeradler) in
 quem mutatus est. *Scylla* in
 auctum mutata. Omnino con-
 ferri oportet fabul. ex Ouid.
Metam. 8, et eclog. 6, 74.

Inimicus falco, adiectiue,
 i. e. inimice, atrociter.

*Raptim fecat aethera pen-
 nis*, praeclare vel ipso me-
 tro celerem volatum expri-
 mit.

Liquidas, non raucas, vt
 alias.

Dulcedine, voluptate.

Haud equidem credo, quia sit diuinitus illis 415
Ingenium aut rerum fato prudentia maior.

Verum, vbi tempestas et coeli mobilis humor
Mutauere vias, et Iuppiter vuidus austris
Denset, erant quae rara modo, et, quae densa,
relaxat;

Vertuntur species animorum, et pectora motus 420
Nunc alios, alios, dum nubila ventus agebat,
Concipiunt. hinc ille animum concentus in agris,
Et laetae pecudes, et ouantes gutture corui.

Si vero solem ad rapidum lunasque, sequentes
Ordine, respicies; numquam te craftina fallet 425
Hora, neque insidiis noctis capiere ferenae.
Luna, reuertentes quum primum colligit ignes,
Si nigrum obscuro conprenderit aera cornu,

Ma-

Haud equidem credo. Rationem dat, cur animalia potius, quam homines futuram aeris mutationem sentiant. Non propterea quod habeant ingenium diuinitus datum. Non quod prudentiora sint hominibus. Sed quia natura, motusque animalium (non item hominum) a natura, motuque diuerso aeris pendeat. Laetae igitur aues sunt laeto, i. e. sereno coelo, tristes tristi.

Iuppiter vuidus, pluuius aer.

Si vero ad solem. Reg. XXVI. de observationibus in sole et luna faciendis.

Neque capiere insidiis noctis ferenae, sensus: Serena

nox fere serenum diem promittit. Sed fallit non numquam haec regula; ne igitur te fallat, obserua solem, ac lunam.

Luna reuertentes. En quatuor obseruationes: 1) Luna renascens si obscura sit, pluuiam indicat; 2) si rubicunda adpareat, ventum minatur. 3) Si quarta die serena sit, totus mensis erit serenus. Sic quidem in profusa; sed quam ornata, quam polita Virgilii elocutio poetica est? *Luna reuertentes ignes colligit* quasi amissos. *Niger aer, obscurum lunae cornu* ad naturae similitudinem. *Lunae rubor,* qui

Maxumus agricolis pelagoque parabitur imber.
 At, si virgineum suffuderit ore ruborem, 430
 Ventus erit: vento semper rubet aurea Phoebe.
 Sin ortu quarto (namque is certissimus auctor)
 Pura, neque obtusis per coelum cornibus ibit;
 Totus et ille dies, et qui nascentur ab illo
 Exactum ad mensem, pluuiâ ventisque care-
 bunt: 435
 Votaque seruati soluent in litore nautae
 Glauco, et Panopeae, et Inoo Melicertae.

Sol quoque et exoriens, et quum se condet in
 vndas,
 Signa dabit: solem certissima signa sequuntur,
 Et quae mane refert, et quae surgentibus astris. 440
 Ille vbi nascentem maculis variauerit ortum
 Conditus in nubem, medioque refugerit orbe;

Su-

virginum est. Rubor *suffun-*
ditur. *Nascuntur* dies, alius
 ex alio. Quam viuidae hae,
 quam pulchrae imagines
 sunt, quam molliter fluentes
 versuum numeri.

Exactum, transactum.

Vota soluent nautae, quia
 seruati a tempestatibus.

Glauco e piscatore ma-
 rinum numen. *Panopea*, *Pa-*
nope Nympha Conf. Aen. 5,
 240. *Melicerta*, *Melicertes*
 cum matre sua *Ino* a Nep-
 tuno Diis marinis adscrip-
 tas, Graecis *Palaemon*; Ro-
 manis *Portunus*. Vid. Myth.
 f. 51-52. Versus bis hiat,
 more Graecorum.

Ille vbi. En octo obser-

uationes. Si sol oriens aut
 1) maculosus, aut 2) nubi-
 bus tectus sit, imber porten-
 ditur. 3) Si radii orientis
 solis diuisi videantur, vel 4)
 si aurora *pallida* surgat,
 praefagium id ventorum
 erit. 5) Occidentis solis co-
 lor caeruleus pluuiam; ig-
 neus ventos praenuntiat,
 maculosus vtrumque et plu-
 uias et ventos. 6) Demum,
 si mane et vesperi solis dis-
 cus lucidus erit, et maculis
 vacuus, ne dubita, serenum
 continuo coelum fore. Ob-
 serua iterum pulcherrimam
 elocutionem poeticam, di-
 sparem profecto a prosaica.

Suspecti tibi sint imbres; namque vrguet ab alto
Arboribusque fatisque Notus pecorique sinister.

Aut vbi sub lucem densa inter nubila sese 445

Diuersi rumpent radii; aut vbi pallida furget

Tithoni croceum linquens Aurora cubile;

Heu, male tum mites defendet pampinus vvas:

Tam multa in tectis crepitans salit horrida grando.

Hoc etiam, emenso quum iam decedet Olym-

po,

450

Profuerit meminisse magis; nam saepe videmus

Ipsius in vultu varios errare colores.

Caeruleus pluuiam denuntiat, igneus Euros

Sin maculae incipient rutilo inmiscerier igni,

Omnia tunc pariter vento nimbisque videbis 455

Feruere. non illa quisquam me nocte per altum

Ire, neque a terra moneat conuellere funem.

At

Male defendet Pampinus mites vvas. Mira eaque simplicissima venustas expressioni inest. *Pampinus*, das Weinlaub, das Blatt am Stocke, tueri vnam, mitem vnam a pluua potest, non item a grandine.

In tectis crepitans salit horrida grando. Confer grandem hanc ac magnificam expressionem cum mitissima priore. Vel numerus metri, lectusque non sine studio durarum consonantium concursus grandinem exprimit. *Crepitat grando*; *horrida grando*, - *salit*, i. e. resilit, id quod vim percussae grandinis notat. Similem de ni-

ue e tectis in terram cadente imaginem in tabula, quam habeo, praeclare expressit pictor batavus Alexander Maier.

In vultu solis varii colores errant. Noua imago, cuius pulchritudo in ipsos oculos incurrit, nec opus est, vt digito monstretur. *Voltus*, sic in picturis exhiberi solem nemo ignorat.

Feruere proprie h. Es geht alles durcheinander, Winde, Regen, und zwar in der geschwindesten Bewegung, wie's im Sieden geschieht. Confer supra v. 326, et 327.

Neque a terra moneat. Docta orationis conuersio

At si, quum referetque diem condetque relatum,
 Lucidus orbis erit, frustra terrebere nimbis,
 Et claro siluas cernes Aquilone moueri. 460
 Denique, quid vesper ferus vehat, vnde ferenas
 Ventus agat nubes, quid cogitet humidus Auster,
 Sol tibi signa dabit. Solem quis dicere falsum
 Audeat? Ille etiam caecos instare tumultus
 Saepe monet, fraudemque et operta tumescere
 bella. 465

Ille etiam extincto miseratus Caesare Romam,
 Quum caput obscura nitidum ferrugine texit,
 Inpiaque aeternam timuerunt saecula noctem.
 Tempore quamquam illo tellus quoque, et aequo-
 ra ponti,

Ob-

a descriptione poetica ad
 mores, cogitationesque ho-
 minum, vt aiunt: Heute
 möchte ich nicht auf'm Was-
 ser, oder auf'm Wege seyn.
 Heute, i. e. bey so böser Wit-
 terung. Non quisquam me
 moneat, i. e. nemo mihi con-
 sulat, nemo mihi auctor sit.

Claro Aquilone, qui aerem
 clarum, serenumque resti-
 tuit. Quo flante silvae mo-
 uentur solummodo, non tur-
 bantur.

Serenas, quae se in plu-
 uias non resoluunt. Conf.
 Georg. 3, 197. arida nubila.

Quid cogitet, was er im
 Sinne hat. Ventos vt per-
 sonas a Poetis induci, no-
 tum est. Conf. Aen. 1, 61. etc.

Falsum, falsch, betrüge-

visch. Sall. Cat. 10. Ambitio
 multos mortales falsos fieri
 subegit.

Ille etiam. Vide, quae mo-
 nuimus supra ad v. 5. Pars
 lib. VI.

Caecos tumultus bellorum
 ex occultis fraudibus, insi-
 diisque ortos.

Quum caput. Conuertitur
 ad prodigia necem Iulii
 Caesaris sequuta, quae etiam
 ab historicis narrantur. Vid.
 Plin. l. 2, 80. Plutarch. in
 Caesar. cet. Obscura ferrugo,
 schwärzlicht roth, wie das
 rostige Eisen, hic proprie
 color est solis obscurati in-
 terlucente igneo fulgore.

Inpia saecula pro impiis
 hominibus, vt fere Lucre-
 tius l. 1, 1090; 5, 860. cet.

Obscenique canes, inportunaeque volucres 470
Signa dabant. Quoties Cyclopum efferuere in
agros

Vidimus vndantem ruptis fornacibus Aetnam,
Flammarumque globos liquefactaque voluere
faxa!

Armorum sonitum toto Germania coelo
Audiit: insolitis tremuerunt motibus Alpes. 475
Vox quoque per lucos volgo exaudita silentes
Ingens: et simulacra modis pallentia miris
Visa sub obscurum noctis: pecudesque loquutae,
Infandum! sistunt annes, terraeque dehiscunt,
Et moestum inlacrimat templis ebur, aeraque
fudant. 480

Proluit infano contorquens vortice filuas
Fluuiorum rex Eridanus, camposque per omnes
Cum stabulis armenta tulit. nec tempore eodem
Tristibus aut extis fibrae adparere minaces,
Aut puteis manare cruor cessauit: et alte 485
Per noctem resonare, lupis vlulantibus, vrbes:
Non alias coelo ceciderunt plura sereno
Fulgura: nec diri toties arferre cometae.

Ergo

Obsceni, i. e. mali ominis.
Confer Aen. 12, 876.

Cyclopum, nota fabula est.
Vid. Mythol. p. 67.

Vndantem - Aetnam. Vn-
dare dicitur, was sich Wel-
lenweise bewegt. Conf. Aen.
12, 673.

Simulacra, vmbrae mor-

tuorum, vulgo Geister, Ge-
spenster. Sic Aen. 2, 772. in-
felix simulacrum atque ip-
sius vmbra Creusae. Ouid.
Trist. 3, 11, 31.

Sistunt, subintell. se, con-
sistunt.

Ebur, aeraque, imagines
ex ebore, ac aere.

Non alias, i. e. numquam.

Ergo inter sese paribus concurrere telis
 Romanas acies iterum videre Philippi: 490
 Nec fuit indignum superis, bis sanguine nostro
 Emathiam et latos Haemi pinguescere campos.
 Scilicet et tempus veniet, quum finibus illis
 Agricola, incuruo terram molitus aratro,
 Exesa inueniet scabra robigine pila, 495
 Aut grauibus rastris galeas pulsabit inanes,
 Grandiaque effossis mirabitur ossa sepulcris.

Dî patrii Indigetes, et Romule, Vestaque mater,
 Quae Tuscum, Tiberim et Romana palatia feruas,
 Hunc saltem euerso iuuenem succurrere saeclo 500
 Ne prohibete. Satis iam pridem sanguine nostro
 Laomedontae luimus periuria Troiae.

Iam

Paribus telis. ut sit in bel-
 lis ciuilibus. Conf. Lucan. I,
 7. *Pares aquilas, et pila mi-*
nantia pilis.

Philippi, campi pharsali-
 ci. Vid. Lucan.

Bis, bino proelio in Ema-
thia, i. e. Macedonia. Eru-
 ditam interpretum de loco
 proeliorum litem hic discu-
 tere non vacat. Vide, si lu-
 bet, *Burmam. Heins. Ru-*
neum, Heyne.

Scilicet. Digressionem or-
 nat signis, quae serae poste-
 ritati atrocissimam cladem
 ibi factam prodent; signis
 in lib. Georgic. apte adlatis,
 et e rure petitis.

Pila, hastas, quae pedi-
 tum romanorum armatura

erat, vnde adhuc belgica
 vox *Pyl.* vid. Nieupoort. p.
 331.

Inanes, i. e. vacuas capiti-
bus, quibus impositae erant.

Grandia ossa, ut heroum
tunc temporis, et fere mili-
tum fuisse creduntur.

Di indigetes alio nomine
adscriptitii, qui propter vir-
tutes et merita inter Deos
relati sunt. Vid. Nieupoort.
p. 208.

Hunc iuuenem Octauia-
 num Caesarem.

Laomedontae-Troiae. Sim-
 pliciter pro *Troianorum,*
 quorum scelera in Romanis
 descendantibus adhuc puni-
 ri Maro perhibet. Non id
 sine consilio facit; sic enim

Iam pridem nobis coeli te regia, Caesar,
Invidet, atque hominum queritur curare trium-
phos.

Quippe vbi fas verum atque nefas: tot bella
per orbem: 505

Tam multae scelerum facies: non vllus aratro
Dignus honos: squalent abductis arua colonis,
Et curvae rigidum falces conflantur in ensen.
Hinc mouet Euphrates, illinc Germania bellum,
Vicinae ruptis inter se legibus vrbes 510

Arma ferunt: saeuit toto Mars inpius orbe.
Vt, quum carceribus sese effudere quadrigae,
Addunt in spatia, et frustra retinacula tendens
Fertur equis auriga, neque audit currus habenas.

H P. VIR-

inuidiam remouet, et Ro-
manos alienis sceleribus po-
tius premi, quam suis innuit.
De bell. Troian. vid. lib. 3.
Aen.

Nobis - invidet. Suauissi-
ma locutio, quae non po-
tuit non grata esse iuueni
Augusto. Conf. similes blan-
ditias Horat. od. 2, 49. Hic
magnos potius triumphos, hic
ames dici Pater atque Prin-
ceps.

Non vllus aratro. Ne di-
gressio prorsus aliena vide-
retur, recurrit iterum ad
damna, quae agriculturae
per bella fiunt.

Mouet, infert.

Vt quum. Similitudinem
a Circo ductam esse, nemo

dubitat. Sensus: Saenit
Mars (i. e. bellum) ac toto
orbe effusus modum furori
suo imponere nequit, velut
auriga, qui quatuor equos
simul iunctos in circo e
carceribus emissos freno fru-
stra coercet, et fertur inui-
tus, i. e. rapitur, quo eum
equi cursu etiam atque
etiam accelerato ferunt. Et
hoc velle videtur locutio:
addunt in spatio, i. e. addunt
spatium spatium motu conti-
nuo celeriore.

Neque audit currus, i. e.
Neque audiunt equi. Audire
etiam est, Gehör geben, sich
regiren lassen. Horat. 2. ep.
1: 106. Maiores audire.

P. VIRGILII MARONIS
GEORGICON
 LIBER SECVNDVS.

Hactenus aruorum cultus et sidera coeli:
 Nunc te, Bacche, canam, nec non siluestria
 tecum

Virgulta, et prolem tarde crescentis oliuae.
 Huc, pater o Lenaeae, tuis hic omnia plena
 Muneribus: tibi pampineo grauidus auctumno
 Floret ager, spumat plenis vindemia labris,
 Huc, pater o Lenaeae, veni; nudataque musto

Tin-

Hactenus subint. cecini. Lenaeus pater. Conf. Vellei. Cecinit autem 1) quid faciat 1, 2; Horat. ep. 2, 1. 5. cet. laetas segetes, 2) quo fidere Omnia plena - plenis labris; terram vetere etc. Id quod Nihil vacui; sed plena om-
compendio exprimit. nia volunt Bacchi cultores,

Nunc te Bacche, i. e. te vi- num canam, multo nempe dulcius, quam: de vino, vel vinum canam. Nunc. Diuiditur liber in sex quasi partes. 1) de natura arborum; 2) de arborum variis generibus; 3) de soli natura; 4) de arte discernendi soli; 5) de cultura vitis; 6) Oleae etc. Tandem 7) in laudes vitae rusticae abit. plena dolia, plena pocula etc. Ipsum florere hic est plenum esse; grauidus ager item plenus est. Spumare ad id refertur, quod plenum est, ceterum proprie de vino. Sed quid iam praeclarior inuitatione, quam inuocationi suae poeta iungit? Huc veni - mecum vuas calca - ad crura usque nudus. Quem non delectet viuus

Prolem oliuae. En matrem oliuam, cui fructus pro prole est. Suauissima cogitatio. adeo coloribus expressa pictura: Bacchus cum Marone vuas calcans?

Huc pater Lenaeae. Nihil excellentius hac inuocatione, Bacchus commun. pater adpellatur: Liber pater; Mustum nouum; ex natura rei; mustum est, antequam vinum.

Tingue nouo mecum dereptis crura cothurnis.

Principio arboribus varia est natura creandis:

Namque aliae, nullis hominum cogentibus, ip-

fae

10

Sponte sua veniunt, camposque et flumina late

Curua tenent: vt molle siler, lentaeque genestae,

Populus, et glauca canentia fronde salicta.

Pars autem posito surgunt de femine: vt altae

Castaneae, nemorumque Ioui quae maxuma fron-

det

15

Aesculus, atque habitae Graiis oracula quercus.

Pullulat ab radice aliis densissima filua:

Vt cerasis vlinisque: etiam Parnassia laurus

Parna sub ingenti matris se subiicit vmbra.

H 2

Hos

Principio. Pars I. Veniunt
elegantior nectitur cum spon-
te sua, non coguntur venire.

Siler, die Bachweide, mol-
lis, flexilis, vt est.

Genestae, Genist, Psoraleum:
frut. Conf. Georg. 1, 265.

Plin. hist. nat. l. 24, 40.

Populus, Pappelbaum.
Conf. eclog. 9, 41. Horat. 2,

3, 9. Plin. l. 24, 32.

Salicta vel *saliceta*, ein
Ort mit Weiden besetzt, ein

Weidach. vid. Plin. 16, 68.
et 24, 37. *Canentia*, cana, vt

Ouid. met. 5, 590. *glauca*
fronde. Optime speciem ha-

rum frondium pinxit mixtis
ex albo viridique coloribus.

Es hat etwas vom Weißen,
und Grauen, grünlicht, und

grünlicht, wie das Wasser
in einer Ferne.

Castaneae, Castanienbaum.

Conf. eclog. 1, 82, et 2, 52.

Item Plin. 15, 25. Iactum se-

men eleganter poni, et nas-
cendo surgere dicitur.

Aesculus, die Hageiche,
vnde esca, quo fructu primi

hominum vescebantur. Ar-
bor ceterum Ioui sacra. De

oraculis graiis e quercubus
conf. eclog. 9, 13.

Se subiicit. *Se subiicere*,
treiben von unten immer

weiter in die Höhe. Conf.
eclog. 10, 74. Sed et Viden?

matrem arborem, cum par-
ua sobole, quae se eius um-

brae subiicit, et confer cum
ea ex v. 3. *protem tarde cres-*
centis oliuae.

Hos Natura modos primum dedit: his gentis

omne

20

Siluarum fruticumque viret nemorumque sacro-

rum.

Sunt alii, quos ipse via sibi reperit usus.

Hic plantas tenero abscidens de corpore matrum

Deposuit fulcis: hic stirpes obruit aruo,

Quadrifidasque fudes, et acuto robore vallos: 25

Silvarumque aliae pressos propaginis arcus

Expectant et viua sua plantaria terra.

Nil radicis egent aliae: summumque putator

Haud dubitat terrae referens mandare cacumen.

Quin et caudicibus sectis (mirabile dictu) 30

Truditur e ficco radix oleagina ligno.

Et

Sunt alii - usus, quos agricolam non natura, sed experientia docuit.

Hic plantas. I. modus avulsio est. Abscinditur stolo (das Nebenschöß, Nebenzweig) et mittitur in sulcum (in die Furche, Grube) Confer tenerum corpus matrum arborum cum v. 20. et mirare pulchritudinem expressae imaginis.

Hic stirpes. Modus II. defossio stirpium cum radicibus.

Quadrifidasque fudes. Modus III. infossio patorum siue in quatuor partes, siue in acumen incisorum. (Pfähle) Robur truncum ipsum pali notat, qua parte durior est. Sic Plin. 17, 17. Ramo

seruntur et punica, item myrtus, longitudine trium pedum trunco prius exacuato.

Silvarumque aliae. Modus IIII. propagatio. Propagare, fortpflanzen. Propago, ein Zweig vom Baume, welches umgebogen, und in den Boden gegraben wird, daß es neue Schößlinge treiben kann, die hinnach weiter eingesetzt werden, viua sua terra in der Muttererde.

Nil radicis. Modus V. Infossio summi surculi des Belze reises, qui e cacumine rami amputatus, scrobeque facto in humum missus crescit.

Quin et. Modus VI. Caudex, der untere Theil des Stammes, woran die Wurzel ist. Caudicibus sectis, wenn

Et saepe alterius ramos inpune videmus
 Vertere in alterius : mutataque insita mala
 Ferre pirum, et prunis lapidosa rubescere corna

Quare agite o, proprios generatim discite cul-
 tus, 35

Agricolae, fructusque feros mollite colendo :
 Neu segnes iaceant terrae. Iuuat Ismara Baccho
 Conferere, atque olea magnum vestire Taburnum.

Tuque ades, inceptumque vna decurre labo-
 rem.

O decus, o famae merito pars maxuma nostrae, 40
 Maecenas, pelagoque volans da vela patenti.
 Non ego cuncta meis amplecti versibus opto :
 Non, mihi si linguae centum sint, oraque centum,
 Ferrea vox. ades, et primi lege litoris oram.
 In manibus terrae. non hic te carmine ficto 45
 Atque per ambages et longa exorsa tenebo.

H 3

Sponte

man einen Schnitt hinein
 thut. *Radix truditur*, die
 Wurzel schiebt, vel in sicco
 ligno in primis inter oleas.

Saepe alterius. Modus VII.
Infitio; fit haec, quem sur-
 culus a r b o r i s alteri
 arbori immittitur, et quasi
 in alterius naturam abit.
 Nobis id est, pspersen, belzen.
Impune, ohne Schaden.

Vertere subintell. se, mu-
 tare se, mutare naturam.

Corna, Wälschfirschen.

Iuuat Ismara. *Ismarus*
 mons Thraciae, *Taburnus*
 Campaniae pro quibusvis
 montibus. Sensus: Arte, in-
 dustria, ingenio loca etiam
 asperrima conuerti in ferti-
 lia possunt. Nullibi locorum
 terra *segnis*, infecunda re-
 linqui debet.

Tuque ades. Nouam hanc
 inuocationem suo loco posi-
 tam non esse, facile is per-
 spexerit, qui nexum seriem-
 que argumenti curatius per-

Sponte sua quae se tollunt in luminis auras,
 Infecunda quidem, sed laeta et fortia surgunt.
 Quippe solo natura subest. tamen haec quoque
 si quis

Inferat, aut scrobibus mandet mutata subactis, 50
 Exuerint siluestrem animum: cultuque frequenti
 In quascumque voces artes, haud tarda sequentur.
 Nec non et sterilis, quae stirpibus exit ab imis,
 Hoc faciet, vacuos si sit digesta per agros:
 Nunc altae frondes et rami matris opacant, 55
 Crescentique adimunt fetus, vruntque ferentem.

Iam, quae feminibus iactis se fustulit arbos,
 Tarda venit, seris factura nepotibus umbram:
 Pomaeque degenerant succos oblita priores:
 Et turpes auibus praedam fert vna racemos. 60

Sci-

pendit. Forte supra v. 7. loco meliore staret. Id certe connexio indicare videtur, *tuque ades*, et tu adsis cum Baccho. Sed et notiones ac expressiones a v. 39. 46 admodum vulgares sunt, et virgiliano ingenio fere indignae.

Quae se tollunt. Arbores illae, silvestres, quae sponte sua crescunt, infecundae quidem, sed aspectu amoenae, et ligno robustae sunt.

Solo natura est. Natura h. l. arti opponitur. *Subest* quasi mater, maternasque vires subministrat.

Exuerint siluestrem animum. Quam venuste, quasi arbores arte cultae *silvestre*,

rude ingenium deponerent, ac ciuiliorem, mitiorem naturam, moremque induerent. Addit eleganter *sequentur*, ad quamcumque artem voces; more ferarum gentium, quae bonis artibus cultiores fiunt; aut bestiarum, quas cicures ars fecit. *Sequentur*, morem gerent.

Nunc, in situ suo naturali altae frondes, et rami maternae arboris inpediunt, ne se ad tollere sterilis arbor, et fructus ferre possit. Ea vero in apricum posita, in agrum soli obnoxium translata absque dubio fructus feret. *Vere* proprie de frugibus, succum subducere est. *Turpes*; praeclare, qui

Scilicet omnibus est labor inpendendus; et

omnes

Cogendae in fulcum, ac multa mercede domandae.

Sed truncis oleae melius, propagine vites

Respondent, solido Paphiae de robore myrtus:

Plantis et durae coruli nascuntur, et ingens 65

Fraxinus, Herculeaeque arbos vmbrosa coronae,

Chaoniiue patris glandes: etiam ardua palma

Nascitur, et casus abies visura marinos.

Inferitur vero et fetu nucis arbutus horrida:

Et steriles platani malos gessere valentes: 70

Castaneae fagos ornusque incanuit albo

Flore piri, glandemque sues fregere sub ulmis.

Nec

enim sine succo racemi sunt, rugas induunt, vel aspectu turpes.

Sed truncis. Sensus doctrinae est. Praeter laborem omnibus arboribus communem singulae quoque arbores, suo quaeque modo, tractandae sunt. 1) *Olea* modo supra adlato v. 30. 2) *vites* quarto modo v. 26. 3) *myrtus* tertio modo v. 25. 4) *Coruli fraxini, populi* primo et secundo modo v. 23. etc. *Paphiae myrtus*, quia Veneri sacrae, *Myrtenbaum*. *Coruli*, Haselstauden. *Fraxinus*, Eschenbaum. *Arbos Herculi sacra populus* est, *Pappelbaum*. *Chaonii patris glandes* quercus Ioui sacra in nemore chaonio dodonaeo. vid. eclog. 9, 13. *Palma*, *Palmbaum*. *Ardua* h. l. alta proprie, was sich

in die Höhe schwingt. *Arduus ad solem.* Aen. 2, 475.

Abies, die Tanne, *casus visura marinos* cum nautis, cum militibus marinis; egregius enim eius arboris usus in aedificandis nauibus est. Ornatum locutionis lector absque admonitu sentiet.

Inferitur. Vid. modum insertionis v. 32. Sensus: Bene inferitur (ex mente saltem Virgilii) *arbutus* nux: *platano* malus; *fago* castanea; *orno* pirus; *ulmo* quercus. *Arbutus*, Hagdorn. *Platanus*, Uhorn. *Fagus*, Buche. *Ornus*, Hagbuche.

Glandemque sues fregere sub ulmis. En ornatam argumenti continuo eiusdem varietatem. Nil aliud vult, quam *quercus glandifera* inferi posse *ulmis*.

Nec modus inferere atque oculos inponere
simplex.

Nam, qua se medio trudent de cortice gemmae,
Et tenues rumpunt tunicas, angustus in ipso 75
Fit nodo sinus: huc aliena ex arbore germen
Includunt, vdoque docent inolescere libro.

Aut rursus enodes trunci refecantur, et alte
Finditur in solidum cuneis via: deinde feraces
Plantae inmittuntur: nec longum tempus, et in-
gens 80

Exiit ad coelum ramis felicibus arbos,
Miraturque novas frondes et non sua poma.

Praeterea genus haud vnum, nec fortibus vlnis,
Nec salici, lotoque, neque Idaeis cyparissis.

Nec

Nec modus simplex, i. e. notas capiunt. Conf. Aen. 2, 554. Ouid. metam. 1, 549.
modus non vnicus inferendi, sed duplex est, 1) inferere simpliciter, 2) oculos inponere, inoculare, vt colum. 2, 2 ait, äugeln, oculiren.

Qua se trudent gemmae, wo die Aeugeln die Knospen hervor treiben. Tenues tunicae, das innere zarte Häutchen, die innere Rinde.

In ipso nodo fit sinus, i. e. cauitas aperitur in ipso oculo, in qua oculus ex alia arbore decusus includitur, vt inoleseat, damit er einwachsen, (conf. Aen. 6, 733.) vt quasi coalescat cum humido libro arboris. Liber, die innere zartere Rinde des Baumes, der Bast. Curt. 8, 9. Libri arborum teneri, haud secus quam chartae litterarum.

Aut rursus enodes trunci, i. e. trunci refecantur, fit incisio seu fissura in trunci cortice, qua parte nullus nodus est. Heyn.

Non sua, quia insita. Poma, quae ars ei dedit, non natura.

Praeterea. Pars II. de variis arborum familiis, seu speciebus. Salix vid. v. 13. Lotus, seu lotos arbor Libyae gignenstrifolium, Klee, cuius magnus vsus est in parando pane ac vino; Plin. l. 13, 32. ait: tam dulci cibo, ut nomen etiam genti, terraeque dededit. Inde enim incolae dicti sunt Lotophagi. vid. Melam. l. 1, 7.

Cyparissi, Cypressenbäume,

Nec pingues vnam in faciem nascuntur oliuae, 85
 Orchades, et radii, et amara pausia bacca,
 Pomaque, et Alcinoi filuae: nec furculus idem
 Crustumiiis Syriisque piris grauibisque volemis:
 Non eadem arboribus pendet vindemia nostris,
 Quam Methymnaeo carpit de palmite Lesbos: 90
 Sunt Thasiae vites, sunt et Mareotides albae:
 Pinguibus hae terris habiles, leuioribus illae:
 Et passo Psythia vtilior, tenuisque Lageos,
 Tentatura pedes olim, vincturaque linguam:

Pur-

quae frequentes in Ida
 monte nascuntur; In Creta,
 teste Plin. 16, 60. quocumque
 in loco terram mouerit quis-
 piam, vi naturali haec gigni-
 tur, protinusque emicat.

Oliuae. Oliuarum varia
 sunt genera, nec vna iis for-
 ma est. De his Plin. l. 15, 4.

Prima ab auctumno colligi-
 tur, vitio operae, non natu-
 rae, pausia, cui plurimum
 carnis; mox Orchites (Ma-
 roni Orchades) cui olei: post
 radius. Has enim ocissime oc-
 cupatas, quia sunt tenerri-
 mae, amurca cogit decidere.

Alcinoi filuae, i. e. pomi-
 feri arbores Alcinoi Phaea-
 cum regis. vid. Homer. Odyss.
 7. Haec Poma subint. non
 vnam in faciem nascuntur.

Nec furculus idem piris.
 Diuersae sunt pirorum spe-
 cies, vt diuersi furculi. Alia
 pira apud Crustumium Tus-
 cia oppidum; alia in Sy-
 ria nascuntur. Tertium ge-
 nus volemum est, i. e. graue,
 vt nostrum, die Psundbirne.

Non eadem. Natura vi-
 tium diuersa est. Non ea-
 dem vna pendet in vitibus
 (h. l. arbores dicuntur) ita-
 licis, quae circa Methym-
 nam urbem insulae Lesbi.
 Quindecim iam species ad-
 fert varias vario ornatu
 poetico.

Thasiae vites in Thaso in-
 sula aegaei maris. Mareoti-
 des a lacu Mareotide ad vr-
 bem Alexandriam. Conf.
 Horat. 1, 37, 14. Psythia vi-
 tis vtilior est vino passo, i.
 e. decocto, seu quod coc-
 tionem patitur, vel quod fit
 ex vuis diuturno sole exu-
 stis. vid. Plin. l. 14, 9.

Tenuis Lageo tentatura pe-
 des. Lageos graece; latine
 quasi leporea, i. e. colorem
 leporum referens, tenuis, pe-
 netrans et facile inebrians
 vinum, vnde eleganter se-
 quitur tentatura pedes, vinc-
 tura linguam, ab effectu,
 quem in ebriis facit, qui,
 quum mero graues sunt, pe-
 dibus titubant, linguaque

Purpureae, preciaeque: et quo te carmine dicam, 95

Rhaetica? nec cellis ideo contende Falernis.

Sunt etiam Amineae vites, firmissima vina:

Tmolius adsurgit quibus, et rex ipse Phanaeus:

Argitisque minor: cui non certauerit vlla,

Aut tantum fluere, aut totidem durare per annos. 100

Non ego te, Dis et mensis accepta secundis,

Transierim, Rhodia, et tumidis, Bumaste, racemis.

Sed neque, quam multae species, nec, nomina quae sint,

Est numerus: neque enim numero comprehendere refert:

Quem qui scire velit, Libyci velit aequoris idem 105

Discere quam multae Zephyro turbentur arenae:

Aut, vbi nauigiis violentior incidit Eurus,

Nosse, quot Ionii veniant ad litora fluctus.

Nec

velut compedibus vincta
balbutientes non nisi fracta
verba proferunt. Terent.
Eunuch. 4, 5, 3. Neque pes,
neque mens suum satis officium facit.

Purpureae colore, preciae
i. e. maturae. Sed haec Ser-
uii interpretatio est; vid.
Heyn. et Plin. 14, 2.

Rhaetica vina, Aminea,
Falerna, Tmolia, Phanaea,
olim celebria.

Adsurgit, i. e. cedit. Rex
montium Phanaeus.

Argitis vua duplex est;
maior, ac minor; sed haec
illa excellentior est, cui non
certauerit vlla, i. e. qua nulla
praestantior est: nulla alia
cum ea de palma contende-
re potest; nec enim vlla
aut liquidior est, aut per tot
annos seruari potest.

Mensis secundis, in quibus
optima quaeque vina adpo-
nuntur, Confectweine, vt vi-
na Rhodia hodieque sunt.

Bumaste, vel Bumastus, ei-
ne Gattung großer, fleischhafter Trauben.

Nec vero terrae ferre omnes omnia possunt,
 Fluminibus falices crassisque paludibus alni 110
 Nascuntur: steriles saxosis montibus orni:
 Litora myrtetis laetissima: denique apertos
 Bacchus amat colles, aquilonem et frigora taxi.
 Adspice et extremis domitum cultoribus orbem,
 Eoasque domos Arabum, pictosque Gelonos, 115
 Diuisae arboribus patriae: sola India nigrum
 Fert ebum: solis est thurea virga Sabaeis.
 Quid tibi odorato referam sudantia ligno
 Balsamaque, et baccas semper frondentis acanthi?
 Quid nemora Aethiopum, molli canentia lana? 120
 Velleraque ut foliis depectant tenuia Seres?
 Aut quos Oceano propior gerit India lucos,

Ex-

Ne vero. Pars III. de via soli natura, gignendis feliciter arboribus utili.

Adspice orbem extremum ab agricolis excultum, et quasi subactum.

Pictosque in vultu, et corpore more barbararum gentium. De Gelonis Russiae populis. vid. Melam l. 2, 1.

Diuisae patriae, ut nationum, sic et arborum. Quam eleganter, quam exquillite.

Ebum, Ebenholz.

Thurea virga, thus. vid. Plin. l. 12, 31.

Balsamaque. vid. Plin. l. 12, 25. Balsama arbor; opobalsamum fructus est.

Acanthi. Communis interpretum consensus est, h. l. non intelligi herbam, de qua Ecl. 3, 45. sermo est,

sed arborem aegyptiacam huius nominis.

Molli lana, Baumwolle.

Plin. l. 13, 14. Aethiopiae Aegypto contermina insignes arbores fere non habet praeter laniferas. Lib. item 12, 10.

Ferunt cotonei mali amplitudine cucurbitas, quae maturitate ruptae ostendunt lanuginis pilas, ex quibus vestes pretioso linteo faciunt.

Ut foliis depectant Seres.

Ea quidem Veterum de parando serico communis opinio fuit; sed hodie non iam ignoramus sericum, per bombyces fieri. Apud Seres et Indos primi in arboribus erant hi vermiculi, qui in araneorum morem tenuissima fila ducebant, unde sericum foliis haec tenuissima

Extremi sinus orbis? vbi aera vincere summum
 Arboris haud vllae iactu potuere sagittae.
 Et gens illa quidem suntis non tarda pharetris. 125
 Media fert tristes succos tardumque saporem
 Felicis mali; quo non praesentius vllum,
 Pocula si quando faeuae infecere nouercae,
 Miscueruntque herbas et non innoxia verba,
 Auxilium venit, ac membris agit atra venena. 130
 Ipsa ingens arbor, faciemque simillima lauro;
 Et, si non alium late iactaret odorem,
 Laurus erat: folia haud vllis labentia ventis:
 Flos ad prima tenax: animas et olentia Medi
 Ora fouent illo, et senibus medicantur anhelis. 135

Sed neque Medorum siluae, ditissima, terra,
 Nec pulcher Ganges, atque auro turbidus Hermus,
 Laudibus Italiae certent: non Bactra, neque Indi,
 Totaque thuriferis Panchaia pinguis arenis.

Haec

vellera depecti eo vsque cre-
 didere Itali, donec adlatos
 ex Aethiopia bombyces vi-
 dissent.

Summum arboris. De ar-
 boribus his tam altis, vt sa-
 gittis superari nequeant,
 vid. *Plin.* 7, 2.

Felicis mali, Citrone. Tri-
 stis dicitur, (vt saepius v.g.
Georg. 1, 75.) qui *amarus*
 est succus; *tardus* autem
 sapor; quod *tarde* ab ore
 recedat, diuque palato in-
 haereat.

Verba non innoxia, i. e.
 noxia, quae addi in incan-
 tationibus solent.

Erat, esset, videri posset.
Labentia sunt, i. e. labun-
 tur.

Ad prima in primis, ap-
 prime maxime tenax, sehr
 anhaltend, fliebrig.

Animas, Uthem, Odem.
Senibus medicantur, qui
 vel graue olentem, vel dif-
 ficilem halitum trahunt.

Sed neque Excursio in lau-
 des patriae suae, Italiae.

Ganges aurifer Indiae flu-
 uius; *Hermus* Lydiae.

Panchaia, pars Arabiae
 felicitis.

Haec loca non tauri spirantes naribus ignem 140

Inuertere, fatis inmanis dentibus hydri;

Nec galeis densisque virum seges horruit hastis:

Sed grauidae fruges, et Bacchi Massicus humor,

Inpleuere: tenent oleae armentaque laeta.

Hinc bellator equus campo sese arduus infert: 145

Hinc albi, Clitumne, greges, et maxuma taurus

Victima, saepe tuo perfusi flumine sacro,

Romanos ad templa deum duxere triumphos.

Hic ver adfiduum, atque alienis mensibus aestas:

Bis grauidae pecudes, bis pomis utilis arbor. 150

At rabidae tigres absunt et faeua leonum

Semina; nec miseros fallunt aconita legentes;

Nec rapit inmensos orbes per humum, neque

tanto

Squameus in spiram tractu se conligit anguis.

Adde

Haec loca. Sensus: Numquam Italiam arauere tauri ignem e naribus flantes. Numquam e seminatis hydri dentibus messis creuit virorum, qui armati e terra profiluere. Nota est fabula Iasonis. vid. Mythol. p. 43.

Loca, i. e. terram inuertere arare est. Conf. l. I, 1. *Satis,* insitis, seminum loco in agros missis. *Seges horruit.* Conf. Georg. I, 151. *Horret in aruis carduus.* Sed hic optime picta, et longe horribilior *hastarum seges* adparet.

Armentaque laeta, i. e. fauna, optima, e. g. equos, armenta, tauros etc. Id argu-

menti quam miro prosequitur ornatu? Equus bello utilis se campo infert ipsorum more bellatorum, ipse bellator. Albi greges, qui maximi aestimantur. *Tauri* maximi, pulcherrimi.

Alienis, i. e. in iis etiam mensibus, in quibus alibi aestas nescitur, nobis perpetuum ver, perpetua aestas est.

Bis utilis, zweymal brauchbar. Bina vice fructus ferens.

Nec rapit - anguis. Simplicissimum argumentum est: Es giebt keine Echslangen. Quam mirifice vero ornatur a Marone? quam viua imago est serpentis re-

Adde tot egregias vrbes, operumque labo-
rem, 155

Tot congesta manu praeruptis oppida saxis,
Fluminaque antiquos subterlabentia muros.

An mare, quod supra, memorem, quodque ad-
luit infra,

Anne lacus tantos? te, Lari maxime, teque
Fluctibus et fremitu adsurgens, Benace, ma-
rino? 160

An memorem portus, Lucrinoque addita claustra:
Atque indignatum magnis stridoribus aequor,
Iulia qua ponto longe sonat vnda refuso,
Tyrrhenusque fretis inmittitur aestus Auernis?

Haec eadem argenti riuos aerisque metalla 165
Ostendit venis, atque auro plurima fluxit.

Haec

pentis, immensam caudam
per orbes trahentis? *Squam-*
meus proprie de Serpente.
Spira, eine Krümme. ite-
rum proprie. Conf. Aen.
12, 848.

Mare quod supra - quod
infra. Ex Pomponio Mela
lectoribus nostris notum est
h. l. mare *superum*, et mare
inferum, i. e. adriaticum et
tyrrhenum intelligi.

Lacus tantos, qualis la-
rius (hodie lago di como),
et *Benacus* (lago di Garda)
est. Ille sub alpibus, hic in
ditione veronensi.

Portus, lucrinus portus
Iulii Caesaris in puteolano
Campaniae sinu, Agrippae

opus, qui lacum *lucrinum*
cum *auerno* coniunxit. *La-*
go d'auerno vel hodie su-
pereft. *Lacum lucrinum*,
portumque terrae motus ab-
stulit.

Indignatum aequor, quod
obiecta sibi claustra rupit.
Ira, furor maris communi-
ter sed eleganter a Poetis
cum ira ac furore homi-
num iratorum confertur
Pontem indignatus Araxes.

Haec eadem, haec ipsa Ita-
lia diues auri, argenti, aeris
est. Maximam auri argen-
tique vim per *riuos*, per
fluuos auro abundantes ex-
primit.

Haec genus acre virum Marfos, pubeinque Sa-
bellam,

Adfuetumque malo Ligurem, Volscosque veru-
tos

Extulit: haec Decios, Marios, magnosque Ca-
millos,

Scipiadas duros bello: et te, maxume Caesar, 170

Qui nunc extremis Asiae iam victor in oris

Inbellem auertis Romanis arcibus Indum.

Salve, magna parens frugum, Saturnia tellus;

Magna virum: tibi res antiquae laudis et artes

Ingredior, sanctos ausus recludere fontes, 175

Ascraeumque cano Romana per oppida carmen.

Nunc

Haec patria Marfos, Sa-
binos, Ligures, Volscos ce-
leberrimos bello fortissi-
mosque populos protulit.

Genus acre. Acer, muthig,
hißig, streitbar. Acer inpe-
tus, ein hißiger Angriff. Curt.

3, 13. acer equus. Ouid. met.

7, 542. ipse acerrimus armis.

Aen. 12, 226. eet. Pubes Sa-

bella, die junge Mannschaft

der Gabiner. Adfuetum ma-

lo pro malis, ferendis labo-

ribus, periculis adfuetus.

Verutos, i. e. verubus, quod

iis commune armorum ge-

nus erat, armatos.

Haec Decios. Haec patria

inuictos bello heroes De-

cium, Marium, Camillum,

ambos Scipiones et — —

(quanto amoris, honoris, ac

gratitudinis adfectu repen-

te ad Caesarem conuerti-

tur) Caesarem genuit.

Inbellum Indum. Depri-

mi debueret Indi, inbelles-
que dici; vt eo altior sur-
geret Romanorum gloria.

Romanis arcibus, iis nem-
pe, quas praesidiorum loco
Romani in finibus imperii
sui versus Indos posuere.

Salve magna parens. Dul-
cis amor patriae dulcissimas
has et cogitationes et lo-
cutiones expressit. Nec elo-
quentiores fere Scriptores
sunt, quam quum in laudes
patriae suae abeunt, vel (vt
hic Maro) arrepta occasio-
ne — — excurrunt.

Res antiquae laudis, rem
rusticam magni olim habi-
tam.

Recludere. Recludit, i. e.
aperit is poetice clausum
fontem, qui primus argu-
mentum tractat, a nullo an-
te hac tractatum.

Ascraeum carmen. Cano
carmen patriae meae, quod

Nunc locus aruorum ingeniis: quae robora
 cuique,
 Quis color, et quae sit rebus natura ferendis.
 Difficiles primum terrae, collesque maligni,
 Tenuis vbi argilla, et dumosis calculus aruis, 180
 Palladia gaudent silua viuacis oliuae.
 Indicio est, tractu furgens oleaster eodem
 Plurimus, et strati baccis siluestribus agri.

At quae pinguis humus, dulcique vligine laeta,
 Quique frequens herbis et fertilis vbere cam-
 pus, 185

Qualem saepe caua montis conualle solemus
 Dispicere: huc summis liquuntur rupibus amnes
 Felicemque trahunt linum: quique editus Au-
 stro,

Et

Hesiodus Graeciae cecinit,
 i. e. Georgicon. Conf. eclog.
 6, 70.

Nunc locus. Pars III. in
 qua docet, qua arte cuius-
 vis soli, natura cognoscenda
 et discernenda sit. Et Reg. I.
 1) de terra apta oleis v. 179;
 2) apta vitibus, v. 184 etc.

Quae robora, quae vires.
 Difficiles terrae - gaudent,
 i. e. amant, fertiles oliuarum
 sunt.

Argilla, der Thon, Lei-
 men. Tenuis, sicca, sine
 succo.

Silua oliuae, viele Delbäu-
 me. Oliua Palladi sacra,
 conf. Georg. I, 18. Oleaster,
 der wilde Delbaum, baccis

amaris, vt Ouid. metam. 14,
 525. De olearum cultura,
 vid. Plin. l. 15, 6; l. 17, 29;
 de oleastro l. 22, 38; et 24,
 34; oliuarum genera l. 15, 4.

Vligine. Vligo, die Feuch-
 te der Erde, die Feuchtigheit.
 vid. Colum. 2, 9, et 3, 1.
 Dulcis vligo; non otiosum
 est hoc epitheton; discer-
 nit enim vliginem dulcem
 a falsa et amara, quae viti-
 bus nocet.

Dispicere Burmann. com-
 mun. despiciere sensu quidem
 eodem, sed sermo est de
 prospectu e summitate col-
 lis in subiectam vallem, quae
 vliginem ex fluminum de-
 cursu delapsam excipit. Fe-
 lix limus, i. e. utilis.

Et silicem curuis inuisam pascit aratris:
 Hic tibi praeualidas olim multoque fluentes 190
 Sufficiet Baccho vites: hic fertilis vuae,
 Hic laticis, qualem pateris libamus et auro,
 Inflauit quum pinguis ebur Tyrrenus ad aras,
 Lancibus et pandis fumantia reddimus exta.

Sin armenta magis studium vitulosque tueri, 195
 Aut fetus ouium, aut vrentes culta capellas:
 Saltus, et saturi petito longinqua Tarenti,
 Et qualem infelix amisit Mantua campum,

I

Pas-

Silicem communiter intelligunt den Stieselstein, sed Heynius ex Plin. 17, 4. intelligit herbam, Sarenfraut, quae similiter propter implexas inter se et late serpentes radices easdemque exstirpatu difficiles aratrum impedit.

Pateris et auro, aureis pateris.

Inflauit quum, i. e. sacrificiorum tempore, quo tibicen etruscus tibia ludere solet. *Ebur*, i. e. tibia ex ebore. *Pinguis*. Iucunda imago tibicinis etrusci, inflatis buccis, obeso corpore ex natura vel sua vel gentis, de qua Catull. 40, 11. *obesus Etruscus*; *Plautus* item *Aulular.* 2, 6. *tibi dabitur pinguior tibicina*. *Quum reddimus exta*, i. e. quum sacra facimus, quum exta profecamus, et *pandis lancibus* Diis reddimus quod Deorum est. Plerumque enim cum Diis diuidebatur,

quod profecare exta dicebant. Sacrificantes autem partem, quae sibi obuenerat, cum amicis, ac tibicinibus comedebant. Inde forte *pinguis* ex officio sacrificulus, *pinguior* Plauti *tibicina*, *pinguis etruscus tibicen*; multi enim gulae tantum causa sacra faciebant, ut sumtuosius epularentur. vid. Nieupoort. p. 266. *Panda lanx*, eine gëbogne Schüssel. *Fumantia* Conf. Aen. 4, 164.

Sin armenta. De terra apta pascuis. Reg. III.

Vrentes culta. Si amor, si studium tuum sit vitulos, oues, ac capellas alere. *Culta*, i. e. exculta arua. Dicuntur capellae agros urere, i. e. steriles facere, quia morsus earum arbori exitialis est, nam et oliuam labendo quoque sterilem faciunt, ut Plin. adseuerat l. 8, 50. *Culta* conf. Georg. 1, 153.

Petito, pete, quaere sil-

Pascentem niueos herbofo flumine cycnos.
Non liquidi gregibus fontes, non gramina deerunt;

200

Et, quantum longis carpent armenta diebus,
Exigua tantum gelidus ros nocte reponet.

Nigra fere et pressio pinguis sub vomere terra,
Et cui putre solum (namque hoc imitatur aran-
do),

Optuma frumentis: non villo ex aequore cer-
nes

205

Plura domum tardis decedere plaustra iuuentis:
Aut vnde iratus filiam deuexit arator,
Et nemora euertit multos ignaua per annos,
Antiquasque domos auium cum stirpibus imis
Eruit: illae altum nidis petiere relictis;
At rudis enituit impulsio vomere campus.
Nam ieiuna quidem cliuosi glarea ruris

Vix

uas, et tales agros, quales
Tarenti, et Mantuae sunt,
Saturi, fertilis. *Amisit conf.*
argumentum eclog. i.

Herbofo flumine Mincio.

Quantum armenta per
longissimos dies, vt aestate
sunt, depascent, tantum
vna et exigua, brevis nox
supplebit.

Nigra fere. Reg. III. de
terra apta frumento; haec
nigra, pinguis est, putre
solum.

Non villo ex aequore, nul-
lo ex agro (campum aequor
dici supra monuimus) tar-

diores iuuentis, et plura
plaustra redeunt, id, quod
fertilitatem nigrae terrae et
putris soli elegantissime ex-
primit.

Aut vnde. Illa etiam terra
in primis bona est, quae sil-
uis excisis in agrum conuer-
titur. Quot verba, tot fere
sunt elegantiae poeticae.
Agricola sterili et siluis ob-
sitaе terrae irascitur; euertit
ignaua, pigra, inutilia ne-
mora; eruit nidos auium,
antiquas earum domos. Ru-
dis ager est, vt homo rudis,
incultus, nondum excultus.

Vix humiles apibus casias roremque ministrat :
 Et tophus scaber, et nigris exesa chelydris
 Creta, negant alios aequae serpentibus agros 215
 Dulcem ferre cibum, et curuas praebere latebras.

Quae tenuem exhalat nebulam fumosque vo-
 lucres ;

Et bibit humorem, et, quum vult, ex se ipsa re-
 mittit :

Quaeque suo viridi semper se gramine vestit,
 Nec scabie et falsa laedit robigine ferrum ; 220

Illa tibi laetis intexet vitibus vlnos :

Illa ferax oleo est : illam experiere colendo

Et facilem pecori et patientem vomeris vnci.

Talem diues arat Capua, et vicina Veseuo

I 2

Ora

Impellitur vomer, i. e. vi-
 imprimitur, qua opus est in-
 terram nondum vomere
 subactam. *Nitet nigra ter-*
 ra, vt est sulcis euerfa : *Aues*
auolant, quo narratu elocu-
 tionem poeticam elegantissi-
 me variat etc.

Vix - ministrat. Transit ad
 terram ferendo frumento
 minus vtilem, quae vix her-
 bas, floresque fert. *Glarea*,
Ries, fiesichter Boden. *To-*
phus, Toffstein, sandichter
Stein, *Creta*, lettichte Erde,
 quam facile exedunt chely-
 dri, die Wassernattern.

Negant alios. Haec et si-
 milis terra vix utilis est, ni-
 si ad alendas serpentes, et
 ad praebendas iis cauas la-
 tebras, in quibus lateant.

Hic quidem sensus est ob-
 uius ; sed singula verba exa-
 minanti sensus multo doctior
 occurret. Parum est areno-
 sam terram sua natura ste-
 rilem esse, ea enim agris ad-
 mixta simul *negat*, i. e. im-
 pedit, non admittit, vt agri
 illi *dulcem cibum*, i. e. me-
 liorem vel serpentibus sub-
 ministrent. *Negare* proprie,
 versagen. Conf. Ouid. trist.
 1, 3, 47 ; ex pont. 4, 1, 24.
 Hac igitur locutione *sum-*
ma sterilitas exprimitur.

Quae tenuem. Reg. V. de
 genere soli *fertilissimi*. Plin.
 17, 4. *Terra optima, quae*
tenuis exhalat nebulas.

Veseuo, Vesuuio monti
 igniuomo.

Ora iugo, et vacuis Clanius non aequus Acer-
ris. 225

Nunc, quo quamque modo possis cognoscere,
dicam.

Rara sit, an supra morem si densa, requiras:

Altera frumentis quoniam fauet, altera Baccho:

Densa magis Cereri, rarissima quaeque Lyaeo:

Ante locum capies oculis, alteque iubebis 230

In solido puteum demitti, omnemque repones

Rursus humum, et pedibus summas aequabis are-
nas,

Si deerunt, rarum, pecorique et vitibus almis

Aptius vber erit; sin in sua posse negabunt

Ire loca, et scrobibus superabit terra repletis: 235

Spissus ager; glebas cunctantes crassaque terga

Exspecta, et validis terram proscinde iuuentis.

Salsa

Clanius, fluvius Campa-
niae (hodie l'Agno) qui ex-
undatione sua saepe va-
cuam incolis fecit *Acerram*
urbem Neapoli vicinam.

*Nunc quo. Reg. VI. Qua-
ratione cuiusvis terrae natu-
ra examinanda sit?*

Rara, dünne Erde; densa,
dichte.

Locum capies oculis. Sieh
dir einen Platz aus. Elige
locum, fac scrobem, inmitte
scrobi terram, quam ex ea
mox ante eruisti; pedibus
terram calcans fac eam pla-
nam, et aequalem. Iam, si

eruta terra implendae scro-
bi non sufficit, manifesto
tibi indicio erit, eam ter-
ram esse *raram*. Contra, si
impleta scrobe superflua
terra, arenae superfluae su-
pererunt, non dubium erit,
terram illam esse *spissam*,
crassam.

Vber, die Fruchtbarkeit,
Trächtigkeit, pro *ubertas*.
Aen. 7, 262. *diuitis vber agri*.
Rara terra pecori et viti-
bus aptior erit.

Sin - negant, subint.
arenae redire in scrobem
conf. v. 215. tunc erit *spissa*

Salsa autem tellus, et quae perhibetur amara,
Frugibus infelix, (ea nec mansuescit arando,
Nec Baccho genus, aut pomis sua nomina fer-
nat) 240

Tale dabit specimen: Tu spisso vimine qualos,
Colaue praelorum fumosis deripe tectis;
Huc ager ille malus, dulcesque a fontibus vndae
Ad plenum calcentur: aqua eluctabitur omnis
Scilicet, et grandes ibunt per vimina guttae; 245
At sapor indicium faciet manifestus, et ora
Tristia tentantum sensu torquebit amaror.

Pinguis item quae sit tellus, hoc denique pacto
Discimus: haud umquam manibus iactata fatiscit,
Sed picis in morem ad digitos lentescit haben-
do. 250

I 3

Hu-

terra, erunt spissae glebae,
erunt crassa terga agrorum,
haec quidem apta frumen-
to sunt, sed validis ea iu-
uencis arari debent. Gle-
bae difficiles eleganter cunc-
tari dicuntur, ut fruges fe-
rant. Tergum agri superfi-
cies est, quae aratro pro-
scinditur.

Salsa tellus, et amara quo-
modo cognoscenda sit. Reg.
VII.

Qualos - deripe. Nimm ei-
nen Korb. Spisso vimine,
dicht geflochten, wodurch
man z. B. den gepreßten
Most läutert. Fumosis tectis,
von der Decke herab, wo
man ihn durch den Rauch
zu trocknen pflegt. Huc, in
hunc qualum mitte vndas,

et adde parum agri, cuius
naturam examinare vis. Ad
plenum calcentur, imple qua-
lum ad os usque, fac omni-
no plenum. Aqua eluctabi-
tur, es wird das Wasser durch-
dringen, und den salzichten
Geschmack verrathen. Eluc-
tari plus est, quam effluere;
vim enim aquae notat, quae
non sine lucta penetrat.

Ora tentantum, ora gustan-
tium amarus sapor inficiet.
Tristia ora, was bitter und
salzich ist, zieht den Mund
zusamm, qui gustant, fere
vultu produnt amaritudi-
nem, quam ore senserunt.

Pinguis item. Reg. VIII.
indicia terrae pinguis.

Iactata, versata manibus.
Lentescit, wird zähe, fließ-

Humida maiores herbas alit, ipsaque iusto
 Laetior. Ah nimium ne sit mihi fertilis illa,
 Neu se praeualidam primis ostendat aristis!

Quae grauis est, ipso tacitam se pondere prodit,
 Quaeque leuis. Promptum est oculis praediscere
 nigram, 255

Et quis cui color. At sceleratum exquirere frigus
 Difficile est: piceae tantum, taxique nocentes
 Interdum, aut ederae pandunt vestigia nigrae.

His animaduersis, terram multo ante memento
 Excoquere, et magnos scrobibus concidere mon-
 tes, 260

Ante supinatas Aquiloni ostendere glebas,
 Quam laetum infodias vitis genus. Optima putri
 Arua solo: id venti curant, gelidaeque pruinae,
 Et labefacta mouens robustus iugera fossor.

At, si quos haud vlla viros vigilantia fugit, 265
 Ante

brig, hängt wie Pech an Fin-
 gern, habendo passiuē, quum
 diutius habetur, manu ver-
 satur.

Humida. Reg. VIII. De
 iudiciis terrae humidae.

Ah ne sit mihi nimium fer-
 tilis; quae enim terra so-
 lito humidior est, ea vim
 suam in herbas et frondes
 exserit, sed parum frumenti
 plena erit.

Sceleratum, nocium.

Taxi, der Tax oder Eiben-
 baum, nocentes, denn er ist

bitter und giftig. Caesar b.
 g. 6, 31. Taxo se exanimauit.

His animaduersis. Pars V.
 de vitibus colendis.

Magnos scrobibus. Fac in
 primis plures scrobes (ad
 quas faciendas non deerunt
 cliui, in quibus fere vites
 nascuntur) inuerte terram,
 seu glebas terrae ligoni-
 bus, et expone eas vento sep-
 temtrionali.

At si quos. Prudentiores
 agricolae seminaria sibi pa-
 rant, in quibus vites nu-

Ante locum similem exquirunt, vbi prima paretur
Arboribus feges, et quo mox digesta feratur;
Mutatam ignorent subito ne semina matrem.

Quin etiam coeli regionem in cortice signant:
Vt, quo quaeque modo steterit, qua parte calo-
res 270

Austrinos tulerit, quae terga obuenterit axi,
Restituant. Adeo in teneris consuefcere mul-
tum est.

Collibus, an plano melius sit ponere vitem,
Quaere prius; Si pinguis agros metabere campi:
Densa fere; in denso non segnior vbere Bac-
chus. 275

Sin tumulis adcliue solum, collesque supinos:
Indulge ordinibus; nec secius omnis in vnguem
Arboribus positis secto via limite quadret.

Vt saepe ingenti bello quum longa cohortes
Explicuit legio, et campo stetit agmen aperto, 280

Di-

triant, et e quibus in simili-
lem natura terram transfe-
runt. Ne semina mutatam
subito matrem ignorent. pul-
cherrima expressio, i. e. ne
deficiant furculi in alienam
et natura sua differentem
terram translati.

Coeli regionem, situm.

Densa fere, pro denso. Vt
Georg. 3, 500. Et pede ter-
ram crebra ferit, pro cre-
bro.

Indulge ordinibus, fac or-
dines vitium laxiores, more

exercitus, qui in patente
campo laxatis ordinibus
ante praelium se extendit.
Fluctuat tellus aere reniden-
ti; i. e. arma splendescunt
in tellure, fulgorem tremu-
lum emittunt. Eleganter
tellus fluctuat, vt fluctuat
acies motu militum ac ar-
morum ad nutum ducis.

Nec secius. Arbores porro
omnes ad vnguem (genau ab-
gemessen) recto ordine po-
nantur.

Directaeque acies, ac late fluctuat omnis
 Aere renidenti tellus, nec dum horrida miscent
 Praelia, sed dubius mediis Mars errat in armis:
 Omnia sunt paribus numeris dimensa viaram;
 Non animum modo vti pateat prospectus ina-
 nem: 285
 Sed quia non aliter vires dabit omnibus aequas
 Terra, neque in vacuum poterunt se extendere
 rami.

Forfitan et scrobibus quae sint fastigia quaeras,
 Ausim vel tenui vitem committere sulco.
 Altior ac penitus terrae defigitur arbor, 290
 Aesculus in primis: quae, quantum vertice ad
 auras
 Aetherias, tantum radice in Tartara tendit.
 Ergo non hiemes illam, non flabra, neque imbres
 Connellunt: inmota manet. multosque nepotes,
 Multa virum voluens durando saecula vincit. 295
 Tam fortes late ramos et brachia tendens
 Huc illuc, media ipsa ingentem sustinet umbram,
 Neue tibi ad solem vergant vinea cadentem:
 Neue inter vites corulum fere: neue flagella
 Sum-

Paribus numeris, paribus | *ce viti tenuis etiam fossa*
ordinibus, qui pares esse | *sufficit, non item arbori,*
non possunt, nisi et arbores | *quae altius in terram mitti,*
vitium numero pares sint. | *et figi, defigi debet.*
Quae sint fastigia, quam | *Flagella, die Spitzen an*
altae, quam profundae scro- | *Weinstöcken, die Gabelchen,*
bes fieri debeant. Me iudi- | *womit sich die Stöcke an*

Summa pete, aut summa destringe ex arbore
plantas: 300

Tantus amor terrae; neu ferro laede retuso

Semina: neue oleae siluestres infere truncos.

Nam saepe incautis pastoribus excidit ignis.

Qui, furtim pingui primum sub cortice tectus,

Robora comprehendit, frondesque elapsus in altas 305

Ingentem coelo sonitum dedit: inde sequutus

Per ramos victor, perque alta cacumina, regnat,

Et totum inuoluit flammis nemus, et ruit atram

Ad coelum picea crassus caligine nubem:

Praefertim si tempestas a vertice filuis 310

Incubuit, glomeratque ferens incendia ventus.

Hoc vbi; non a stirpe valent, caesaeque reuerti

Possunt, atque ima similes reuirescere terra:

Infelix superat foliis oleaster amaris.

Nec

Die Pfähle und anderwo anhalten. Surculi non e summitate vitium decerpendi sunt; sed ex inferiore arboris parte, quae matri terrae magis adsueta, et fecundior est.

Ex arbore, continuo pro vite,

Neu ferro laede retuso. Non prohibet ferro praecidi, sed ferro obtuso, quo laeduntur, i. e. lacerantur potius surculi, quam amputantur.

Oleae siluestres non iuxta ponendae sunt.

Robora comprehendit, h. l.

truncos oleae. Grauitur admodum ac copiose incendium nemoris pingit 1) latet ignis sub cortice, 2) comprehendit ramos, 3) elabitur, 4) dat sonitum, 5) regnat victor, 6) totum nemus flammis inuoluit, 7) ruit, i. e. proruit, propellit piceam nubem ad sidera, 8) ventus glomerat, et fert incendia latius. Glomerare, zusammen rollen. Aen. 9, 33. nigro glomerari puluere nubem.

A vertice simpliciter de coelo, desuper. H.

Nec tibi tam prudens quisquam persuadeat
auctor, 315

Tellurem Borea rigidam spirante moueri.

Rura gelu tum claudit hiems: nec femine iacto

Concretam patitur radicem adfigere terrae.

Optima vinetis fatio, quum vere rubenti

Candida venit auis, longis inuisa colubris: 320

Prima vel auctumni sub frigora, quum rapidus Sol

Nondum hiemem contingit equis, iam praeterit
aestas.

Ver adeo frondi nemorum, ver vtile filuis:

Vere tument terrae et genitalia femina poscunt.

Tum pater omnipotens fecundis imbribus Aether

325

Coniugis in gremium laetae descendit, et omnes

Magnus alit, magno connixtus corpore, fetus.

Auia tum resonant auibus virgulta canoris,

Et Venerem certis repetunt armenta diebus:

Parturit almus ager, Zephyrique tepentibus au-
ris 330

Laxant arua finus: superat tener omnibus humor:

Inque

*Nec tibi. De tempore sa-
tionis.*

*Borea spirante, tempore
hiemis terra non mouenda,
i. e. nec rastris nec ligone
inuertenda est.*

Optima fatio subint. est.

Candida auis, ciconia.

Pater omnipotens - Aether.

*Conf. eclog. 7, 60. Iupiter
et laeto descendet plurimus
imbri.*

Coniugis terrae.

*Auia tum. Sequitur pul-
cherrima veris descriptio a
v. 324 - 339. Initium fit a
descensu Iouis ad coniugem
terram, quo veniente aues
canere, parturire agri inci-
piunt. Vix vllus est hoc
loco ornatior. Suauissimae
item et vere poeticae ideae
totam descriptionem illu-
strant.*

Inque novos soles audent se germina tuto
 Credere: nec metuit surgentes pampinus austros,
 Aut actum coelo magnis aquilonibus imbrem:
 Sed trudit gemmas, et frondes explicat omnes. 335

Non alios prima crescentis origine mundi
 Inluxisse dies, aliumue habuisse tenorem
 Crediderim; ver illud erat: ver magnus agebat
 Orbis, et hibernis parcebant flatibus Euri:
 Quum primae lucem pecudes hausere, virum-
 que 340

Ferrea progenies duris caput extulit aruis,
 Inmissaeque ferae filuis, et fidera coelo.
 Nec res hunc tenerae possent perferre laborem,
 Si non tanta quies iret frigusque caloremque
 Inter, et exciperet coeli indulgentia terras. 345

Quod superest, quaecumque premes virgulta
 per agros,

Sparge

Nec metuit pampinus.
 Conf. Georg. I, 448.

Non alios. Pulcherrimam
 veris amoenissimi descrip-
 tionem altera sequitur fere
 mollior, quae ipsi naturae
 non potest non esse accep-
 ta, de mundi creatione, quam
 in vernum tempus incidisse
 memorat, adparet hoc lo-
 co summa laus inuentionis,
 ac ingenii virgiliani; mira
 item rerum, ac descriptio-
 num varietas. Mundum vel
 vere vel auctumno creatum
 fuisse communiter sensere

philosophi; sed Maro non
 sine consilio vernum tem-
 pus eligit, vt similes ideae
 nati mundi, et renati veris
 resilirent, et simul, ac iuxta
 positae poetice ornari se
 paterentur.

Ferrea progenies virum.
 Confer lapides Pyrrhae iac-
 tos ex eclog. 6, 41.

Res tenerae, vt eae vel
 crescente mundo fuere, vel
 nascente vere sunt, sata,
 herbae, arborum frondes. &c.

Quaecumque premes, i. e.
 plantabis, in terram pones.

Sparge fimo pingui, et multa memor occule terra:
Aut lapidem bibulum, aut squalentes infode con-
chas:

Inter enim labentur aquae, tenuisque subibit
Halitus, atque animos tollent fata; iamque re-
perti, 350

Qui faxo super, atque ingentis pondere testae,
Vrguerent: hoc effusos munimen ad imbres:
Hoc, vbi hiulca siti findit canis aestifer arua.

Seminibus positis, superest deducere terram
Saepius ad capita, et duros iactare bidentes. 355

Aut

Premere ornate dicitur terra
furculos, quos a fossore ac-
cipit.

Aut lapidem. Agit de la-
pidum et concharum utili
infossione; ea enim necessa-
ria est, vt humores, et spi-
rantes leniter venti transi-
re, ac reficere furculos vi-
tium possint. Hinc lapidi-
bus bibulis, i. e. arenosis
opus est.

Halitus venti.

Animos tollent fata, ele-
gantissima expressio. Satis
aridis, vt fere hominibus
languidis, animus additur,
quo surgant, se extollant
quasi nouis viribus additis.

Iam reperti. Sensus: qui
tueri fata aduersus graui-
ores imbres, et nimium aesta-
tis ardorem volunt, ii maio-
ra faxa, aut grauiiores testas
(Scherben) muniminis loco
adiiciunt. Animaduerte ti-
ro continuam, eamque ele-

gantissimam locutionum va-
rietatem, multo disparem a
vulgari sermone, non stu-
dio, vt videtur, quaesitam,
sed mira ingenii vi, quae
Maronis est, velut effusam.

Canis aestifer, Sirius, ca-
nicula. Poetica expressio
temporis calidissimi in me-
dia aestate.

Superest. De sic dicta *pa-
stinatione*, de qua Colum.
3, 15. *Pastinare*, das Hacken,
Karsten.

Ad capita, i. e. ad radices
terram deducere, i. e. addu-
cere, accumulare, Häufchen
um die Wurzel herum ma-
chen. *Bidens*, proprie, was
zween Zähne hat, hic instru-
mentum est rusticum, die
Karste, die Reuthaue mit
zwoen Zinsen, oder Hacken.
Bidentem iactare, damit
hauen; et bene quidem *iac-
tare*, quia vi opus est (es ge-
hört ein Schwung dazu) vt

Aut presso exercere solum sub vomere, et ipsa
Flectere lactantes inter vineta iuuenecos.

Tum laeues calamos, et rasmae hastilia virgae,
Fraxineasque aptare fudes, furcasque bicornes:
Viribus eniti quarum, et contemnere ventos 360
Adsuefcant, summasque fequi tabulata per vlnos.

Ac, dum prima nouis adolefcit frondibus aetas,
Parcendum teneris; et, dum fe laetus ad auras
Palmes agit, laxis per purum inmiſſus habenis,
Ipsa acie nondum falcis tentanda, fed vncis 365
Carpendae manibus frondes, interque legendae.
Inde vbi iam validis anplexae ftirpibus vlnos
Exierint, tum ſtringe comas, tum brachia tonde.

Ante

1) aequaliter, et 2) minutim
terra vertatur, et commi-
nuantur glebae.

Aut exercere ſolum ſub vo-
mere, vt nempe more noua-
lium terra tranſuerſis ad-
uerſisque ſulcis proſcindatur;
Colum. 3, 12. et ipſa inter
vineta i. e. inter ipſos ordi-
nes vitium arare, quod poe-
tice eſt flectere iuuenecos, la-
ctantes, iuniores.

Tum laeues calamos. Iam
de ſic dicta pedatione. Vid.
Colum. 4, 12. Vom Anpfäh-
len, Anſtengeln der Weinſtö-
cke. Tum aptare. Tum tem-
pus eſt aptandi, i. e. apte
adiungendi calamos laeui-
gatos, Hastilia rasmae virgae,
Stängelchen von abgeſchä-
benen Gärtchen, fudes, Pfäh-
le, e fraxino. Eniti, in die
Höhe treiben. Tabulata, das

Lattenwerk, ſequi, ſich he-
rum ſchlängeln.

Ac dum prima. De fron-
datione ſic dicta, ſeu fron-
dium amputatione. Fron-
dare Columellae eſt, be-
ſchneiden, Blätter abſtrei-
chen, das Laub auſſchneiden.
De hac docet 1) teneras
frondes non amputandas
eſſe. 2) Si adoleuerint, non
cultro, ſed manibus decer-
pendae frondes ſunt. 3)
Quum firma radice in adul-
tam vitem creuerint, tunc
denique cultro vtendum, ac
ſuperflui rami amputandi
ſunt. Quae ſingula quam va-
rio ornatu dicta ſint, n. m.
non videt. Prima actio vi-
tium, vti fere hominum.
Nouae frondes conform. ſu-
pra nouo ſoli, nouo veri. Par-
cendum teneris, vt indulgen-

Ante reformidant ferrum: tum denique dura
Exerce imperia, et ramos conpesce fluentes. 370

Texendae sepes etiam, et pecus omne tenen-
dum,
Praecipue dum frons tenera inprudensque la-
borum:

Cui, super indignas hiemes solemque potentem,
Siluestres vri adsidue capreaeque sequaces
Inludunt, pascuntur oues auidaeque iuuencae. 375

Fri-

tiam meretur tenera aetas.
Palmes se agit, die Rebe treibt, *laxis habenis*, schnell, similitudine a cursu equorum sumpta. *Laetus* quasi grauisus de suo incremento. *Per purum* subintell. aerem, ut alibi *per vacuum*, *per inane*. *Ipsa* subint. aetas eleganter tentatur, noch zur Zeit ist kein Versuch damit zu machen mit Gartenmeistern, parcendum aetati. *Inter legere* pro per intervalla modo eas modo alias frondes eligere, ac carpere. *Vbi exierint*, eleganter pro creuerint; *amplecti vltimos* quasi amice (sich herum-schlängeln). V. 355. *Capita vitibus dedit*, nunc brachia, sed quae tondenda, amputanda sunt. *Ante reformidant*, ut solet aetas tenera, vulnerari timens.

Fluentes, superfluas.

Tenendae sepes, ne laedi vites a pecore possint.

Tenendum, retinendum, arcendum.

Frons tenera. Conf. capita

v. 355. *brachia* v. 368. *capiti iam frons deesse* non debet; uti mox supra nec *terga aruis desunt*. *Frons* vitis summitas frondium est, quae fere, et praecipue a pecoribus carpitur. *Inprudens*, insueta, impatiens, quia tenera; et si laborem pro dolore sumas, elegantissima proficit idea: *tenera aetas*, impatiens dolorum, quos ei morfu suo pecora inferunt. Conf. *cicatricem* ex v. 379.

Super, praeter.

Siluestres vri proprie quidem, die Auerochsen, die wilden Ochsen; sed hoc genus ferarum vix intelligi apte potest; forte improprie aut ex opinione vulgi locutus Maro *bubulos intellexit*, die Büffel.

Adsidue - sequaces, quae numquam desistunt, continuo sequuntur, inhiant, instant, persequuntur. Conf. *auidas cibi iuuencae* mox v. 375.

Inludunt laedendo. Conf. Georg. I, 181. *tum variae in-*

Frigora nec tantum cana concreta pruina,
 Aut grauis incumbens scopulis arentibus aestas,
 Quantum illi nocuere greges, durique venenum
 Dentis, et admorso signata in stirpe cicatrix.
 Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus
 aris 380

Caeditur: et veteres ineunt proscenia ludi,
 Praemiaque ingeniis pagos et compita circum
 Thesidae posuere: atque inter pocula laeti
 Mollibus in pratis vinctos saluere per vtres.
 Nec non Ausonii, Troia gens missa, coloni 385
 Versibus in comitis ludunt risuque soluto;
 Oraque corticibus fumunt horrenda cauatis:

Et

ludant pestes: Georg. 4, 406. tum variae inludent species. Illusio damnum cum petulantia illatum notat.

Signata - cicatrix. Morsus poetica vulnera sunt; vestigia vulnerum cicatrices, die Marben. Conf. mox supra notam. v. 372. adiectam.

Non aliam ob culpam Noua, et praeclara rustici argumenti variatio; qua transit ad *sacra Bacchi*. Occasionem dant damna pecorum vitibus illata. Caper in primis reus inducitur, in Bacchi sacris, velut culpam morte luere deberet, caedendus. Occulitur hac optima ratione transitus ad aliam materiem, lectorque ex agro repente ad aram delatus sistitur, et sacrificio et spectaculo interfuturus. Si vllihi, certe hic delectat mira varietas.

Proscenia, der Ort vor der ersten Scene des Theaters. Vid. *Plaut. prolog. 17.* item *Nieupoort. p. 307.*

Thesidae, Athenienses, quorum Rex Theseus erat. *Praemia posuere*, i. e. hircum pro praemio. Conf. *Horat. art. poet. 220. carmine qui tragico vilem certauit ob hircum.*

Vinctos per vtres, i. e. per pelles hircorum substratos, et, vt moris erat, oleo vinctos, quo nempe citius fallerent salientium vestigia, ac risui ansam darent. *Saluere* et *saliere* vtrumque a *salio*; illud antiquius.

Nec non Ausonii. De festis Bacchi, vid. *Nieupoort. Horat. item ep: 2, 1, 140.*

Ora fumunt horrenda, i. e. laruas, corticibus cauatis, e cortice in formam faciei, vt vultum tegeret, cauatas.

Et te, Bacche, vocant per carmina laeta, tibi que
 Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu.
 Hinc omnis largo pubescit vinea fetu : 390
 Conplentur vallesque cauae saltusque profundi,
 Et quocumque deus circum caput egit honestum.
 Ergo rite suum Baccho dicemus honorem
 Carminibus patriis, lancesque et liba feremus ;
 Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aram, 395
 Pinguiaque in veribus torrebimus exta columnis.

Est etiam ille labor curandis vitibus alter,
 Cui numquam exhausti satis est : namque omne
 quot annis

Ter-

Oscilla, kleine Gesichter, larvas Baccho sacras, eiusque vultum fere referentes, quas in arboribus suspendebant.

Quocumque - caput circum egit. Loquitur de suspensa in arbore larva Bacchi, quae vento agitata huc illuc vertitur. Quo igitur cumque Deus (in larva) circumspiciebat, et vultum vertebat, ea loca prae aliis fecundiora fore credidit superstitiosa religio. *Caput honestum*, i. e. pulchrum simul, et simul venerabile, quod intuitibus honestatem ac reuerentiam inspirare videtur. Vid. Terent. Andr. I, I, 95. erat forma praeter ceteras honesta, ubi vid. comment. westerhof. Honor pulchritudinem notat; hone-

stus pulchrum. Virg. Aen. I, 591. laetos oculis adflarat honores.

Lancesque et liba, i. e. pro liba in lancibus.

Pingui - exta. Vid. not. ad versum supra 193. *Columna verua*, i. e. verua ex Corylo (Bratspieße von Haselstauden) non sine causa adferuntur; solemne enim in sacrificiis fuit iis rebus uti, aut ea animalia immolare, quae nociua erant, ut hircus vineis; corylus vitibus. Conf. v. 299. Neue inter vites corvulum fere.

Est etiam. De continuis Vinitorum laboribus, qui quouis annitempore continuari debent.

Cui numquam exhausti satis est. Qui numquam exhaustus, finitur.

Terque quaterque solum scindendum, glebaque
versis

Aeternum frangenda bidentibus; omne leuan-
dum 400

Fronde nemus; redit agricolis labor actus in or-
bem,

Atque in se sua per vestigia voluitur annus.

Ac iam olim feras posuit quum vinea frondes,

Frigidus et silvis Aquilo decussit honorem;

Iam tum acer curas venientem extendit in an-
num 405

Rusticus, et curvo Saturni dente relictam

Persequitur vitem adtondens, fingitque putando.

Primus humum fodito, primus deuecta cremato

Sarmenta, et vallos primus sub tecta referto:

Postremus metito: bis vitibus ingruit umbra; 410

Bis fegetem densis obducunt sentibus herbae.

K

Du-

Aeternum, continuo.

Bidentibus. Conf. v. 355.

Leuandum, releuandum,
liberandum suo quasi onere.

Labor actus in orbem, i. e.
continuus, instar circuli con-
tinuo rediens, singulis annis.

Silvis, vineis.

Honorem, folia vitium, vt
arborum decora sunt; ho-
nori igitur iis, vt decori
sunt, sed de hoc supra. Se-
rum auctumnus duobus his
versibus elegantissime no-
tari quibus animaduertet.

Curvo Saturni dente, i. e.
falce. Communiter exhibe-
tur Saturnus falcem manu
gerens, cuius vsum in vineis

hominem primus docuisse
fertur.

Fingit putando, fingere,
bilden, die Forme geben.

Metito. Metere (die Weine
lese halten) agrorum simili-
tudine.

Bis-ingruit. De duplici
praecipue laborum genere
loquitur; alterum *pampina-*
re est, die Blätter, die über-
flüssigen Schößlinge am
Weinstocke abnehmen; *run-*
care alterum, ausjäten, das
Unkraut mit der Wurze aus-
raufen. Bis in anno vtrum-
que hunc laborem fieri
oportet, vere scilicet, et
auctumno.

Durus vterque labor; laudato ingentia rura:
 Exiguum colito; nec non etiam aspera rusci
 Vimina per siluam, et ripis fluuiialis arundo
 Caeditur, incultique exercet cura salicti. 415
 Iam vinctae vites: iam falcem arbusta reponunt:
 Iam canit extremos effetus vinitor antes.
 Sollicitanda tamen tellus, puluisque mouendus.
 Et iam maturis metuendus Iuppiter vuīs.

Contra, non vlla est oleis cultura: neque
 illae 420

Procuruam expectant falcem rastrosque tenaces.
 Quum semel haeserunt aruis aurasque tulerunt:

Ipsa

Laudato ingentia rura,
exiguum colito, i. e. praefer
 minores vineas maioribus,
 nec plures habe, quam qui-
 bus colendis et vires et ma-
 nus tuae sufficiunt. Pruden-
 tissimum sane pro re fami-
 liari, ac domestica bene ad-
 ministranda consilium.

Nec non. Iubet iam vi-
 mina e rusco in siluis secari,
 et cannas in ripis fluminum;
 curam item siluestris salicti
 haberi. *Ruscus* fruticum ge-
 nus, quod vitibus retinaculo
 seruit, aliis Mäusdorne, Bru-
 sche; aliis Stechpalmen,
 Walddistel; Heynio Ony-
 myrsine. Conf. eclog. 7, 42.

Reponunt, reponendam
 permittunt, quo haud am-
 plius opus est.

Canit, laetus finito nem-
 pe labore.

Extremos antes, die letzten
 Reihen der Weinstöcke.

Effetus, lassus.

Tamen, nihilo tamen mi-
 nus labori adhuc insisten-
 dum, vertenda tellus, gle-
 bae frangendae, et vitibus
 adplicandae, id quod sine
 excitato puluere fieri non
 potest. Hoc laboris genus
pulueratio dicitur, wenn man
 die Weinstöcke mit mürber
 Erde beschüttet. vid. Colum.
 11, 2.

Et iam, i. e. hoc omni
 labore peracto tamen ad-
 huc imbres, grandines, tem-
 pestates vinitori timendae
 sunt. Conf. supra v. 325.

Contra. Transit a difficil-
 limo labore ad facillimum,
 ad culturam olearum, quae
 nulla fere cultura indigent.

Ipsa fatis tellus, quum dente recluditur vnco,
Sufficit humorem et grauida cum vomere fruges.
Hoc pinguem et placitam paci nutritor oliuam. 425

Poma quoque, vt primum truncos sensere va-
lentes

Et vires habuere suas, ad sidera raptim
Vi propria nituntur, opisque haud indiga nostrae.
Nec minus interea fetu nemus omne grauescit,
Sanguineisque inculta rubent auiaria baccis. 430
Tondentur cytisi, taedas filua alta ministrat,
Pascunturque ignes nocturni et lumina fundunt.
Et dubitant homines ferere atque inpendere cu-
ram?

Quid maiora sequar? salices humilesque genestae,

K 2

Aut

Satis, feminibus. Com-
muniter et promiscue in
agris aequae ac in vineis co-
lendis adfert semina, sege-
tes, messes, fruges, nemora,
arbores cet.

Dente - vnco simpliciter
vomere.

Nutritor, nutri (passuum
fensu actiuo) oliuam placi-
tam paci. Conf. Aen. 7, 237.

Ad sidera - nituntur, cres-
cere incipiunt.

Auiaria, secreta nemo-
rum, in quibus aues fere
morantur. Seruius.

Cytisi. Conf. eclog. 1, 79.

Taedae. Conf. eclog. 7, 49.

Et dubitant homines. Heyn.
interpretatur: quae cum
ita sint, nonne debebant ho-
mines ferere eas arbores,
et hoc quidquid operae est,

illis inpendere? vt Aen. 6,
807. Et dubitamus adhuc
virtutem extendere factis.
Seruius vero intelligit: Non
est necesse hominibus his
arboribus et filuis curam
inpendere; sponte enim
sua proueniunt. Putem ego
tacitam latere vituperatio-
nem, vt sensus sit: filuae
laborant, hominibus ligna
subministrant ad ignes noc-
turnos et lumina; et homi-
nibus quasi seruitio sunt; et
homines dubitent, labores
sibi ipsis vtilis suscipere, se-
vere, etc.? Sequitur enim,
quid maiora sequar? ne quid
dicam de commodis multo
maioribus etc.

Salices. Conf. eclog. 3, 83.

5, 16.

Genestae. Vid. supra v. 12.

Aut illae pecori frondem, aut pastoribus um-
bras 435

Sufficiunt: sepemque fatis, et pabula melli.

Et iuuat vndantem buxo spectare Cytorum,

Naryciaeque picis lucos: iuuat arua videre

Non rastris, hominum non vlli obnoxia curae.

Ipsae Caucasio steriles in vertice siluae, 440

Quas animosi Euri adsidue franguntque fe-
runtque,

Dant alios aliae fetus: dant vtile lignum

Nauigiis pinos, domibus cedrumque cupressosque.

Hinc radios triuere rotis, hinc tympana plaustis

Agricolae, et pandas ratibus posuere carinas. 445

Viminibus salices fecundae, frondibus vlni:

At myrtus validis hastilibus, et bona bello

Cornus: Ityraeos taxi torquentur in arcus.

Nec tiliae laeues aut torno rasile buxum

Non formam adcipiunt, ferroque cauantur acu-
to. 450

Nec non et torrentem vndam leuis innatat alnus,

Missa

Cytorum montem Galatiae
buxo fertilem.

Naryciae picis lucos, sil-
uas picearum feraces haud
procul *Narycio*, et *Naryca*
Locrorum vrbe. Conf. *Aen.*
3, 399.

Hinc, i. e. e siluis, seu sil-
uestribus arboribus. De ra-
diis, tympanis vid. *Georg.*
1, 163 cet.

Triuere, terendo, tornan-
do fecere.

Cornus in bello utilis ad
conficiendas sagittas, hastas.
vid. supra v. 34.

Ityreos - arcus. *Ityraei*,
populi vel in Parthia, vel
Syria, celebres sagittarum,
et arcuum artifices, quo-
rum opera maximopere in
bello vti sunt Romani.

Nec - non, i. e. etiam *Ti-*
liae (die Lindenbäume) et
buxus cauari se, ac formari
in vsus hominum patiuntur.

Missâ Pado: nec non et apes examina condunt
 Corticibusque cauis vitiosaeque ilicis alueo.
 Quid memorandum aequè Baccheia dona tule-
 runt?

Bacchus et ad culpam causas dedit; ille furen-
 tes

455

Centauros leto domuit, Rhoetumque, Pholumque,
 Et magno Hylaeum Lapithis cratere minantem.

O fortunatos nimium, sua si bona norint,
 Agricolas; quibus ipsa, procul discordibus armis,
 Fundit humo facilem victum iustissima tellus. 460

K 3

Si

Missâ Pado, i. e. vel im-
 missâ Pado, vel in Padum
 missâ. *Leuis*, quum flumine
 fertur.

Corticibusque - vitiosaeque.
 Apes etiam examina sua
 vel in cauos arborum corti-
 ces, vel in ipsam arborem
 condunt. *Ilex* pro quavis
 arbore. *Vitium* h. eine Ri-
 ße, ein Spalt; *vitiosa ar-*
bor, quae vel aetate, vel
 tempestate fracta rimas ac-
 cepit. Ouid. metam. 4, 65.
Fissus erat tenui rima - id
vitium nulli per secula longa
notatum.

Quid memorandum aequè.
 Anne vineae, quas Baccho
 in acceptis ferimus, tantum
 commodorum adtulere hu-
 mano generi, quantum sua
 sponte ruri crescentes arbo-
 res? - vineae, quae tot la-
 boribus, tanta cultura indi-
 gent prae arboribus, quas
 nobis ipsa natura gignit?

Bacchus et ad culpam.
 Nonne Bacchus multorum
 malorum, puta morborum,
 rixarum, criminum cet. caus-
 sa fuit?

Ille - domuit. Ille est, qui
 cet. Nota est Centaurorum
 fabula, qui Pirithoo Lapi-
 tharum regi uxorem ipso
 nuptiarum die rapturi a
 Theseo et Hercule inter
 ipsa pocula caesi sunt. *Rhoe-*
tus, Pholus, Hylaeus prae-
 cipui inter Centauros. *Hy-*
laeus magno cratere arma-
 tus, Lapithisque minans le-
 pida imago est, sed praeliis
 rixantium ebriorum aptis-
 sima.

O fortunatos nimium. Pars
 VII. libri et vltima, *de lau-*
dibus vitae rusticae, quibus
 quid suauius, quid excellen-
 tius, quid siue delectum
 imaginum, siue colorem, re-
 rumque pictarum copiam,
 varietatemque spectes, dig-

Si non ingentem foribus domus alta superbis
 Mane salutantum totis vomit aedibus vndam;
 Nec varios inhiant pulchra testudine postes,
 Inlufasque auro vestes, Ephyreïaque aera;
 Alba neque Assyrio fucatur lana veneno, 465

Nec

nus Marone cani possit, non facile inuenias. *Arma* quae discordias vel excitant, vel fouent, absunt, immo - *procul* sunt. *Tellus ipsa* profert, immo *fundit* copiose, (velut aquam) facile parabilem victum, *tellus iustissima* est, quae reddit cum foenore, quae accepit, semina. O fortunatos agricolas! - Sed si sua bona norint, si cognouerint, quanti maioris aestimanda sint bona, quibus ruri fruimur, prae illis, quibus incolae urbium se beatos esse praedicant. Maronis iudicio quies animi a recto sensu, iudicioque hominum pender.

Si non. Pergit docere, quid vitae felicitis nomine venire possit, ornatque doctrinam contrariis iuxta se positis imaginibus. Si Maronem per singulos versus comitari velimus, in singulis versibus non deerunt, quae miremur, poeticarum vel cogitationum, vel locutionum selectissima ornamenta. Sed ipsa nemine monente nitent, nec digito ea monstrari necesse est.

Mane salutantum clientum, nostro more, solche Leute, die täglich ihre Aufmerksamkeit, und Cour machen.

Vndam, i. e. copiam, multitudinem, ein Schwall, eine Menge. *Domus vomit*, audacissima, et vix ferenda metaphora, ni effusam totis aedibus multitudinem *vndae* et domum ipsam *fonti* eam vomenti similem esse cum Marone velis. Sed et metaphora haec secundum interpretes antiqui vsus in eam rem apud Romanos erat; vnde *vomitoria* dicebantur in amphitheatris aditus illi, per quos populus confertim ingrediens in sedilia sese effudit. vid. *Nieu-poort* p. 298.

Inhiant, quo verbo vehementissimum rei alicuius desiderium exprimitur.

Postes pulchra testudine, i. e. portas et arte et pretio raras, fornicum in morem magnifice positas, et forte variis testudinum indicarum conchis ornatas.

Inlufas, intextas.

Ephyreia, Corinthiaca, *Ephyre* Corynthus est.

Assyrio-veneno, purpura vel syria, vel phoenicia. *Venenum* omne id dicitur, quod rei vel naturam, vel speciem mutat; hic Purpurfarbe. Conf. pulcherrimum locum eclog. 4, 42.

Nec casta liquidi conrumpitur usus oliui:
 At secura quies, et nescia fallere vita,
 Diues opum variarum; at latis otia fundis,
 Speluncae, viuique lacus; at frigida Tempe,
 Mugitusque boum, mollesque sub arbore somni

470

Non absunt: illic saltus ac lustra ferarum;
 Et patiens operum exiguoque adsueta iuuentus;
 Sacra deum, sanctique patres: extrema per illos
 Iustitia excedens terris vestigia fecit.

Me vero primum dulces ante omnia Musae, 475
 Quarum sacra fero ingenti percussit amore,

Ad-

Nec casta herba odorifera, quae cum succo oliuae miscetur, quo apud Romanos utebantur, qui continuo nitere, et bene olere volebant, ut forte nostra aetate, die Stuger, die süßen Herren.

At secura quies, dulcissimae ideae, mollissima velut sponte fluentia carmina. *Quies*, et *secura*, sine cura, sine periculo. *Nescia fallere vita*, nimis docte hunc locum interpretari videntur, qui verba haec accipiunt de statu securo et immobili vitae rusticae, quum interea urbanorum vita insidiis, et proscriptione varietur. Confer enim miseram conditionem Meliboei eclog. i. *Vitam* accipio pro *viuentibus*; *nescia fallere vita* mihi est candida, sincera, sine dolo.

Sed vereor simul, ne vita haec a Marone descripta potius pastorum, et aureae aetatis, quam rusticorum sit.

Diues opum variarum, rusticarum, quae seq. v. veniunt.

Sacra Deum subintell. ex seq. *sancta*, i. e. casta, vere pia, integritatis plena, sine probitatis simulatione.

Sanctique patres. Transactis non numquam non sine leuitate iuuenilibus annis, grauis fere semper, pia, proba senectus est. Patres, senes sancti, venerabiles.

Extrema. Conf. eclog. 4, 6.

Me vero. Intime sentiens suam e Philosophia et Poesifelicitatem horum se studiolorum amore teneri fatetur. Poetae ac Philosophifere rus amant, vitamque

Adcipiant; coelique vias et sidera monstrent:
 Defectus solis varios, lunaeque labores:
 Vnde tremor terris: qua vi maria alta tumescant
 Obiicibus raptis, rursusque in se ipsa residant: 480
 Quid tantum Oceano properent se tingere soles
 Hiberni, vel quae tardis mora noctibus obstet.
 Sin, has ne possim naturae adcedere partes,
 Frigidus obstiterit circum praecordia sanguis:
 Rura mihi et rigui placeant in vallibus amnes; 485
 Flumina amem silvasque inglorius. O, ubi campi,
 Spercheosque, et virginibus bacchata Lacaenis
 Taygeta: o, qui me gelidis in vallibus Haemi
 Sistat, et ingenti ramorum protegat umbra!
 Felix, qui potuit rerum cognoscere causas: 490
 Atque metus omnes et inexorabile fatum

Sub-

tranquillam. En igitur con-
 versionem splendidissimam,
 qua a ruris deliciis ad de-
 licias virorum doctorum
 transit, animumque aduer-
 te, quanto cum delectu
 utramque vitam conferat,
 et mixtis coloribus variet
 argumentum. Res nempe
 rustica, ut ait Colum. in praef.
 quasi consanguinea sapien-
 tia est.

Lunaeque labores, defec-
 tus; laborare eleganter ve-
 lut dolore aliquo dicitur
 luna, quum deficit.

Quid, cur.

Sin- frigidus obstiterit san-
 guis. Si natura eam mihi
 ingenii vim, eumque calo-
 rem negauerit, quo incale-
 cere vel poetam vel philo-

sophum necesse est. Ouid.
 Est Deus in nobis, agitante
 calefcimus illo.

Inglorius sine fama, si-
 ne gloria, quae viros doc-
 tos, Philosophos, Poetas se-
 quitur.

O ubi - o qui. Dulcissima
 expressio desiderii vehe-
 mentissimi. Sperchius Thes-
 saliae fluvius est; Taygeta
 mons Laconiae; Haemus
 Thraciae. Sed simpliciter
 intelligit amoenos locorum
 situs flumina - silvas, - rura -
 riuos in vallibus amnes. ex
 v. 485.

Bacchata, passue, i. e.
 bacchando, Orgia Bacchi
 celebrando frequentata a
 virginibus Laconiae.

Subiecit pedibus strepitumque Acherontis auari!
 Fortunatus et ille, deos qui nouit agrestes,
 Panaque, Siluanumque senem, Nymphasque so-
 rores!

Illum non populi fasces, non purpura regum 495
 Flexit, et infidos agitans discordia fratres;
 Aut coniurato descendens Dacus ab Histro:
 Non res Romanae, perituraque regna: neque ille,
 Aut doluit miserans inopem, aut inuidit habenti.
 Quos rami fructus, quos ipsa volentia rura 500
 Sponte tulere sua, carpfit: nec ferrea iura,

In-

Acherontis. *Acherontem* fluium inferorum pro ip-
 sis inferis ponit. Conf. Aen. 6,
 323. *Auari*, i. e. inhiantis
 iis, qui viuunt, omnia ra-
 pientis. Conf. Lucret. 1, 79;
 67 et 5, 1193.

Flexit, i. e. flectit.

Dacus. Daci populi ad
 danubium (vbi hodie Tran-
 siluania, Walachia cet.) Ro-
 manis inimici. Vti montosa
 eorum regio est, ita *descen-*
dere eleganter dicuntur, vt
 bellum moueant. Animad-
 uerte Tiro, quam ornate
 a v. 490-499 solam hanc
 sententiam exprefferit: *Sa-*
piens nil sperat, nil metuit.
 Conf. Horat. plurim. locis.
 illud praecipue: et *si frac-*
tus illabatur orbis *impau-*
dum ferient ruinae.

Neque aut doluit - aut in-
uidit. Falluntur mea qui-
 dem opinione, qui locum
 hunc secundum placita Stoi-

corum interpretantur, ex-
 cludique misericordiam ex
 animo sapientis volunt, vt
 Senec. l. 2. de clement. c. 5.
 Optime Burmannus velle
 Poetam credit, ideo rurico-
 las minus inquietari his ani-
 mi motibus, quia eorum
 oculis et mentibus non ob-
 uersantur illa, quae in vrbi-
 bus videmus, exempla; vbi
 ingens multitudo siue men-
 dicorum, siue diuitum mo-
 uere nos ad misericordiam,
 vel prouocare inuidiam po-
 test. Rure, vbi agricolae
 naturalibus bonis, et fruc-
 tibus, quos arbores et arua
 ferunt, contenti viuunt
 (Conf. v. 500) vel nullos
 vel raros inuenire inopes
 est; sed nec diuitiis adfluen-
 tes facile videas. Non igi-
 tur locus misericordiae et
 inuidiae est. *Non doluit,*
non inuidit, i. e. nemo co-
 gitur dolere, vel inuidere.

Infanumque forum, aut populi tabularia vidit.
 Sollicitant alii remis freta caeca, ruuntque
 In ferrum, penetrant aulas et limina regum:
 Hic petit excidiis urbem miserosque Penates; 505
 Vt gemma bibat, et Sarrano indormiat ostro.
 Condit opes alius; defossoque incubat auro.
 Hic stupet adtonitus Rostris: hanc plausus hian-
 tem

Per cuneos (geminatur enim) plebisque patrumque
 Conripuit. Gaudent perfusi sanguine fratrum, 510
 Exfilioque domos et dulcia limina mutant;
 Atque alio patriam quaerunt sub sole iacentem.
 Agricola incuruo terram dimouit aratro:
 Hinc anni labor: hinc patriam paruosque ne-
 potes
 Sustinet: hinc armenta bouum, meritosque iu-
 uencos. 515

Nec

Tabularia, archiua, illa
 praecipue, in quibus publi-
 ca instrumenta de vectiga-
 libus, portoriis, aliisque re-
 ditibus publicis adseruantur.
 vid. Liu. 43, 16.

Sollicitant alii. Conuer-
 titur ad varia variorum ho-
 minum studia, desideria,
 curas, conatus, motus, labo-
 res, iisque e conuerso quie-
 tam animi ruri degentis vi-
 tam opponit. Conf. Hor.
 l. 1, 1.

Urbem Romam, vt fit in
 bellis ciuilibus.

Gemma pro poculo ex
 gemmis confecto.

Sarrano, Tyrio.

Defossoque incubat auro,
 viuidissima hominis auari
 pictura. Bene *incubat*; raro
 enim fruitur diuitiis auarus,
 sed gaudet non usu, et solo
 adspectu cumulati auri.

Per cuneos. In Amphi-
 theatris 1) erant *sedilia* siue
gradus; 2) *Praecinctiones*
 seu *gradus* maiores, qui re-
 liquos quasi cingebant; 3)
aditus ad *sedilia*; ab his 4)
viae *gradus* caueae secabant,
 quae dicebantur *scalaria*;
 5) spatia inter duo *scalaria*
 dicebantur a forma *cunei*,
 qui certi certis erant desig-
 nati. vid. Nieupoort p. 298.

Gaudent perfusi, i. e. gau-

Nec requies, quin aut pomis exuberet annus,
 Aut fetu pecorum, aut Cerealis mergite culmi,
 Prouentuque oneret fulcos, atque horrea vincat,
 Venit hiems, teritur Sicyonia bacca trapetis :
 Glande fues laeti redeunt : dant arbuta filuae: 520
 Et varios ponit fetus auctumnus : et alte
 Mitis in apricis coquitur vindemia faxis.
 Interea dulces pendent circum oscula nati :
 Casta pudicitiam feruat domus : vbera vaccae
 Lactea demittunt : pinguesque in gramine lae-
 to 525
 Inter se aduersis luctantur cornibus haedi.
 Ipse dies agitat festos : fususque per herbam,
 Ignis vbi in medio, et focii cratera coronant,
 Te, libans, Lenaeae, vocat : pecorisque magistris
 Velocis iaculi certamina ponit in vlmo : 530
 Corporaque agresti nudant praedura palaestra.
 Hanc olim veteres vitam coluere Sabini :
 Hanc Remus et frater : sic fortis Etruria creuit :
 Scilicet et rerum facta est pulcherrima Roma,
 Septemque vna sibi muro circumdedit arces. 535

Ante

dent perfundi. (Graecismus) in discordiis bellorum ciuiliu. <i>Gaudent</i>, amant. <i>Mergite</i>. <i>Merges</i>, die Garbe. <i>Horrea vincat</i>. Conf. <i>Georg.</i> I, 49. <i>Trapetis</i>. <i>Trapes</i>, <i>trape-</i> <i>tum</i>, die Delpresse. <i>Sicyon</i> <i>vrbs</i> Achaiae oleo fertilis. <i>Arbuta</i>. Conf. <i>eclog.</i> 3, 82. <i>Interea dulces nati</i>. A. v. 523. Iucundissima profecto	pictura familiae rusticae, qualem saepe numero Tenier natiuis coloribus expressit. <i>Oscula</i> h. l. diminut. pro ora ; osculum enim, ein fleiner Mund. Conf. <i>Ouid.</i> met. I, 499. <i>Videt-oculos</i>, videt oscula. <i>Pendent</i> eleganter, vix nempe dimouendi. <i>Praedura</i>, i. e. dura, durissima.
---	---

Ante etiam sceptrum Dictaei regis, et ante
 Inpia quam caesis gens est epulata iuuen-
 Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.
 Necdum etiam audierant inflari classica, necdum
 Inpositos duris crepitare incudibus enses. 540
 Sed nos immensum spatiiis confecimus aequor:
 Et iam tempus equum fumantia soluere colla.

P. VIR-

<i>Ante sceptrum Dictaei regis</i>, i. e. ante regnum Iouis, quum aurea adhuc regnante Saturno flourerent secula; ante quam homines carni- bus vescerentur, solis terrae frugibus contenti. <i>Inpia</i> gens ornate dicitur, et ve- lut mortis rea, quae prima iuuen- tum occidit <i>Crepitare - enses.</i> Audire	mihi videor crepitum ensis sub duro incude vel ipso metro elegantissime expres- sum. <i>Sed nos.</i> Finit librum alle- gorica imagine. Confecimus negotium, immensae mag- nitudinis campum emensi. <i>Fumant equi</i>, ut solent cur- su celeriter peracto. Sol- uendum est iugum. <i>cet.</i>
--	---

P. VIRGILII MARONIS
GEORGICON
 LIBER TERTIVS.

Te quoque, magna Pales, et te memorande
 canemus

Pastor ab Amphryso: vos, silvae amnesque Ly-
 caei.

Cetera, quae vacuas tenuissent carmine mentes,
 Omnia iam volgata: Quis aut Eurysthea durum,
 Aut inlaudati nescit Busiridis aras? 5

Cui non dictus Hylas puer, et Latonia Delos?
 Hippodameque, humeroque Pelops insignis ebur-
 no,

Acer

Te quoque - canemus. Pa-
les Dea, quae pabulis pe-
 corum praest. vid. Mythol.
 p. 178. Pastor *Amphryso*, qui
 boues in Thessalia ad flu-
 men *Amphrysus* pavit. vid.
 Myth. p. 71. *Lycae* Conf.
 eclog. 10, 15.

Cetera - volgata. Cetera
 fabularum argumenta, quae
 recreare lectores a nego-
 tiis vacuos possunt, tracta-
 ta iam sunt a plurimis poe-
 tarum, sed de cultura peco-
 rum 1) de bobus et equis,
 2) de ouibus et capris, 3)
 de canibus, 4) de morbis
 pecorum *et.* quae libri huius
 argumenta sunt, nemo no-
 strum in hunc usque diem
 cecinit.

Eurysthea quis nescit, i. e.
 quis nescit narratas de Her-
 cule fabulas, quem rex My-
 cenarum Eurystheus multis
 periculis obiecit. vid. My-
 thol. p. 199.

Busiridis, qui venientes
 hospites imolavit. *Inlau-*
dati commun. *illaudabilis*,
 ut fere *inuiti* ponitur pro
inuincibilis.

Hylas puer. Conf. eclog.
 6, 43.

Delos insula aegaei maris,
 in qua Latona Apollinem
 et Dianam peperit.

Hippodame, quae dolo
 coniugem acquisiuit Pello-
 pem filium Tantali, cuius
 humerum cibi loco adpo-
 situm comedit Ceres, pro

Acer equis? tentanda via est, qua me quoque
possim

Tollere humo, victorque virum volitare per ora.
Primus ego in patriam mecum, modo vita super-
sit, 10

Aonio rediens deducam vertice Musas:

Primus Idumaeas referam tibi, Mantua, palmas:
Et viridi in campo templum de marmore ponam
Propter aquam, tardis ingens vbi flexibus errat
Mincius, et tenera praetexit arundine ripas. 15

In medio mihi Caesar erit, templumque tenebit.
Illi victor ego, et Tyrio conspectus in ostro,

Cen-

quo tamen resuscitato a Io-
ue Pelopi humerum ebur-
neum restituit. *Acer equis*,
qui nempe curuli certami-
ne Oenomaum patrem Hip-
podames vicerat, et prae-
mii loco filiam uxorem ob-
tinuerat.

Volitare, dulcis meta-
phora pro omnium ore lau-
dari.

Primus Mantuanorum.

Primus referam palmas.
Simpliciter *Idumaeus* epi-
thetum praecise ornans.
Ceterum *Idume*, *Idumaea*
Syriae regio palmarum fer-
tilissima fuit.

Referam nempe *victor*,
v. g. more victorum in ludis
e. g. olympiacis, qui non
sine gloria in patriam redie-
re, suaque retulere praemia.

Templum - ponam. Conf.
in medio Caesar v. 16. Re-
ferri quidem haec ad vic-
tores e solemnibus ludis re-

duces non inepte possunt;
hi enim non numquam in
patria sua ad conseruan-
dam obtentae victoriae me-
moriæ statuas, templa, cet.
posuere. Sed quam prae-
clare occasionem rapit Ma-
ro. Pro eo, vt more vulgari
librum Caesari dedicaret, ei
templum ponit, ludos olym-
picos et Nemaeos graeco
more instituit, sacrificia fa-
cit, cet. En *templum*, et - *in*
medio templi - Caesarem.
Quid exquisitius? Quid,
quod animum Caesaris ca-
peret, maioriq; illi cede-
ret honori, aptius? Quid
magnificentius? Quid hoc
loco illustrius? - - Conf.
eclog. 1, 7.

Propter aquam, i. e. pro-
pe, ad ripam.

Et tenera praetexit. Conf.
ecl. 7, 13.

Illi velut Numini. Conf.

Centum quadriiugos agitabo ad flumina currus.
Cuncta mihi, Alpheim linquens lucosque Mo-
lorchi,

Curfibus et crudo decernet Graecia caestu. 20

Ipse, caput tonsae foliis ornatus oliuae,
Dona feram; iam nunc solemnes ducere pompas
Ad delubra iuuat, caesosque videre iuuenços:

Vel scena vt versis discedat frontibus; vtque
Purpurea intexti tollant aulaea Britanni. 25

In foribus pugnam ex auro solidoque elephanto
Gangaridum faciam, victorisque arma Quirini:
Atque hic vndantem bello magnumque fluentem
Nilum, ac nauali surgentes aere columnas.

Ad-

ecl. i, 7. erit ille mihi semper deus. Conf. item Georg. I, 24, et praecipue v. 42. votis iam nunc adsuesce vocari.

Alpheus Elidis in Peloponneso fluius est haud procul vrbe Olympia. *Molorchus* nomen pastoris, a quo hospitio exceptus Hercules Leonem Nemaenum interfecit, ludosque Nemaenos instituit. Ponit Maro haec spectacula pro quibusvis aliis ea aetate notis. Sensus: celebriores ego ludos institutam in honorem Caesaris, quam ipsa Graecia habuit. Relinquet Graecia ludos olympicos, nemaenosque, et mecum decernet. *Caestus*, ein Handschuh aus Riemen vom rohen Leder. Venit a caedo. Conf. Aen. 5, 68. Describitur eas-

itus ibid. v. 404. Conf. item Ouid. fast. 2, 367.

Vel scena. Scenae in ludis meis erunt versatiles, quae versis frontibus discedere, i. e. mutari possunt. *Aulaea*, i. e. vela ingentia referent victos Britannos eo habitu expressos, tamquam ipsi velum tollant.

In foribus ex auro et ebo-
re confectae stabunt imagi-
nes praeliorum, et victoria-
rum, 1) quae a gente Indo-
rum ad Gangem (*Gangari-
dae*) relatae sunt victoribus
Romanis. v. 27. 2) pug-
nae naualis actiacae victo
Antonio, ac Cleopatra. Or-
nabitur ea quatuor illis co-
lumnis, quas e rostris aereis
nauium aegyptiacarum con-
flari iussit Octavianus. Ad-
dam 3) imaginem victoriae
de Armeniis, Parthisque re-

Addam vrbes Asiae domitas, pulsumque Nipha-
ten, 30

Fidentemque fuga Parthum versisque sagittis,
Et duo rapta manu diuerso ex hoste tropaea,
Bisque triumphatas vtroque ab litore gentes.
Stabunt et Parii lapides, spirantia signa,
Assaraci proles, demissaeque ab Ioue gentis 35

No-

portatae. v. 30. 4) Victorias
utroque ab litore, i. e. in ex-
tremis orientis et occiden-
tis litoribus obtentas subii-
ciam. *diuerso ab hoste*, i. e.
in tam diuersis et longe in-
ter se distantibus orbis par-
tibus.

Pulsumque Niphaten. Per
Niphatem mons Armeniae
intelligitur. pellitur mons
poetice, quum populi ad
eum habitantes pelluntur.
Sic Aenid. 10, 13. *Alpes im-*
mittit apertas.

Fidentem fuga Parthum.
Parthi fere leues, celeres di-
cuntur, gens ob equitandi
peritiam, ac fugae dolos
notissima. Conf. Georg. 4,
314. *prima leues ineunt si*
quando praelia Parthi, Sed
nec Parthi, Armeniique, nec
gens indica circa Gangem
tempore, quo Virgilius Ge-
orgicon scripserat, subacta
erat? - Fuere quidem in-
terpretes, qui locum hunc
(vti illum Georg. 2, 171) ge-
orgicis libris iam perfectis
adtextum a Marone fuisse,
perhibent, sed nullo ido-
neo, quod ad rem esset, opi-
nionem suam (verius suspi-
cionem) tuentur argumento.

Interest Poetam inter, ac
historiarum scriptorem. Hic
quidem narrat ea, quae
contigere; sed ille vatum
more etiam futura vatici-
natur, et ea, quasi praesen-
tia exhibet. Plurimum artis,
mirique ingenii in hoc latet
Virgilii vaticinio. Nihil ad-
ferre potuisset, quod aequè
gratum Caesari, populoque
romano iucundum fuisset,
quam quum facta narret,
quae fieri posse credidit:
Caesarem populumque roma-
num totius orbis dominum
fore. Non fore, sed iam esse
sibi videri poterant, tem-
plum Virgilii suspensaque
in templo hostium tropaea
intuiti.

Stabunt Parii lapides. Non
deerunt statuae e marmore
pario positae, ea arte sculp-
tae, vt viuere, *spirare* vi-
deantur, quos exhibent,
vultus. Conf. Aen. 6, 848.
viuos ducent de marmore vul-
tus. *Parus* insula maris ae-
gei marmore optimo ferax.

Assaraci proles. Referent
hae statuae viuas imagines
progenitorum gentis Iuliae
a Ioue descendentium. *As-*
saracus auus Anchisae.

Nomina, Trosque parens, et Troiae Cynthius
auctor.

Invidia infelix Furias amnemque seuerum
Cocyti metuet, tortosque Ixionis angues,
Immanemque rotam, et non exsuperabile saxum.
Interea Dryadum filuas saltusque sequamur 40
Intactos, tua, Maecenas, haud mollia iussa.
Te sine nil altum mens inchoat. En age, segnes
Rumpe moras: vocat ingenti clamore Cithaeron,
Taygetique canes, domitrixque Epidaurus equo-
rum:

Et vox adsensu nemorum ingeminata remugit. 45
Mox tamen ardentes adcingar dicere pugnas

L

Cae-

Tros parens, rex Troia-
norum, pater Ganymedis, a
quo Troiae nomen accepit.

Cynthius Apollo, qui Tro-
iae moenia circumdedit,
et ex oppido urbem fecit.

Invidia infelix. Multa
arte expressa est statua in-
uidiae, quae fere magnam
gloriam, virorumque mag-
norum praeclara facinora
sequitur. Et quam praecla-
re pingitur infelix, quia de-
uicta, metuens imminentes
sibi furias; prospiciens,
quae sequentur, inferorum
poenas. Cocytus inferorum
fluvius pro ipsis inferis;
rota Ixionis, et saxum Si-
lphy. vid. Myth. p. 63 - 68.

Interea. Conuertitur ad
argumentum libri. Conf. v.
40: cum 46. Interea Geor-
gicon absolvam; sed mox
maiora argumenta aggre-

diar praelia Caesaris, fa-
mam, immortale nomen.
Sequitur Aeneis cet.

Intactos. Conf. notam ad
vers. 3.

Haud mollia, i. e. non le-
uia, dura.

Vocat - Cithaeron. Elegan-
ter se ad inceptum laborem
vocari adserit. Sic in prosa:
hora vocat. Oportet sine
mora ceptum laborem pro-
sequi. Cithaeron mons Boeo-
tiae, pascuis celebris. Tay-
getus mons Laconiae vena-
tu nobilis, ad quem canes
pertinent. Epidaurus Epiri
ciuitas cum tota Argolide
educandis equis notissima.

Vocari se nempe perhibet
in eas regiones, in eos mon-
tes, in quibus optima earum
rerum, de quibus dicturus
est, cura habetur. Ingenti
clamore nollem cum Heyn.

Caesaris, et nomen fama tot ferre per annos,
Tithoni prima quot abest ab origine Caesar.

Seu quis, Olympiacae miratus praemia palmae,
Pascit equos; seu quis fortes ad aratra iuuenos,

50

Corpora praecipue matrum legat. Optuma toruae
Forma bouis, cui turpe caput, cui plurima ceruix,
Et crurum tenuis a mento palearia pendent.

Tum longo nullus lateri modus: omnia magna:
Pes etiam, et camuris hirtae sub cornibus aures. 55

Nec mihi displiceat maculis insignis et albo,
Aut iuga detrectans; interdumque aspera cornu,
Et faciem tauro propior, quaeque ardua tota,
Et gradiens ima verrit vestigia cauda.

Aetas

ad venatum referri, sed ad
clamorem pecorum Maro-
nem vocantium, ut eorum
curam gerere, et de eorum
cultura scribere velit. Con-
sentit v. 45. vox - remugit.
Mugitus vero, qui non ca-
num sed boum est, praece-
dere debuit, ut remugire vox
posset.

Tithoni ab origine, i. e. ab
origine gentis Iuliae. Titho-
nus enim Laomedontis aut
frater aut filius erat.

Seu quis. Pars I. de cura
equorum, et boum. Equo-
rum ea cura habenda est,
ut praemia mereri in ludis
olympiacis possint; iuuen-
corum ea, ut fortes, et ad
aratra utiles fiant.

Optuma toruae forma bo-

uis. Excellens pictura vac-
cae cuiusdam optimae, qua-
lem non semel in boicis al-
pibus vidi. *Palear*, die Haut,
die vom Halse herunter
hängt; pendere crurum te-
nus optime dicitur. Turpe
caput, torua forma, longa
latera, omnia magna, pes
etiam subint. *magnus*, hir-
tae aures, hirsutae nempe,
voll Haare, stroblacht; cor-
nua camuta, einwärts ge-
bogen. Singula verba ad
naturae similitudinem ex-
primendam optima, magno
cum delectu ponuntur. *Gra-*
diens cet. ut nostri rurico-
lae: Eine gute Kuh schlägt
bei jedem Tritte mit dem
Schweife auf. *verrit*, fehrt
aus;

Aetas Lucinam iustosque pati hymenaeos 60

Definit ante decem, post quatuor incipit annos :

Cetera nec feturae habilis, nec fortis aratri.

Interea, superat gregibus dum laeta iuventas,

Solve mares : mitte in Venerem pecuaria primus,

Atque aliam ex alia generando suffice prolem. 65

Optuma quaeque dies miseris mortalibus aevi

Prima fugit : subeunt morbi tristisque senectus :

Et labor et durae rapit inclementia mortis.

Semper erunt, quarum mutari corpora malis :

Semper enim refice ; ac, ne post amissa requiras,

70

Anteueni, et subolem armento fortire quot annis.

Nec non et pecori est idem delectus equino,

Tu modo, quos in spem statues submittere gentis,

Praecipuum iam inde a teneris inpende laborem.

Continuo pecoris generosi pullus in aruis 75

Altius ingreditur, et mollia crura reponit :

L 2

Pri-

Pecuaria, h. l. pecora sunt. *Optima dies*, i. e. optima aetas.

Mutari, i. e. permutari. *Corpora* ponuntur pro bobus ipsis. Loquitur de delectu pecorum, quorum alia aliis continuo substituenda sunt, ne res pecuaria iacturam patiatur, nec sensim omnino deficiat.

Continuo, i. e. mox, initio iam.

Altius ingreditur. Non ad spiritum et superbiam re-

ferri vult Heyne, id quod crediderim. Varro : *cruribus rectis et aequalibus incedit*. Columell. *aequalibus atque altis, rectisque cruribus*. *Mollia* item i. e. *molliter crura reponit*. Crura nempe sint mollia, quae facile flecti et incuruari possunt. vid. Heyn. Nostri : das Pferd tritt feil auf, und wirft hoch aus. Virtutes iam equorum, si generosae indolis sint, erunt, prae aliis viam ire, überall voraus,

Primus et ire viam, et fluuios tentare minaces
 Audet, et ignoto sese committere ponti:
 Nec vanos horret strepitus. Illi ardua ceruix,
 Argutumque caput, breuis aluus, obesaue ter-
 ga: 80

Luxuriatque toris animosum pectus. Honesti
 Spadices, glaucique; color deterrimus albis,
 Et giluo. Tum, si qua sonum procul arma dedere,
 Stare loco nescit: micat auribus, et tremit artus:
 Conlectumque premens voluit sub naribus ig-
 nem. 85

Densa iuba, et dextro iactata recumbit in armo.
 At duplex agitur per lumbos spina; cauatque
 Tellu-

fluuios intrepide ingredi etiam rapidos, pontes non horrere, quod solent natura sua equi timidiore; ignoto aptum epith. nullo terreri strepitu, nicht scheu sehn. <i>Ardua</i> , alta ceruix.	te, wohl bewachsene, wohl besetzte Brust. <i>Honesti</i> , i. e. pulchri. Conf. Georg. I, 392. circum caput egit honestum. <i>Spadices</i> , Rothbraun, Rothfuchse. <i>Glauci</i> , Grauschimmel. <i>Color - albus</i> hic, bleich, blaß; candidi enim equi triumphantium erant, glän- zend, schimmernd weiß. <i>Giluo</i> , aschenfarb, falb, Stare loco nescit. En spiri- tum, ignemque animosi equi praeclarissime expressum. Stare loco nescit, nunc huc nunc illuc se vertens, et si omnino stare iubetur, pe- dibus humum calcans. <i>Mi-</i> <i>cat auribus</i> , spißt die Ohren schnell. <i>Tremit artus</i> poetice; pro artus tremunt, vt solent in valente ac generosiore equo. cet. <i>Ignis</i> proprie de
<i>Caput argutum</i> , geschmei- dig, wohl gebildet. <i>Breuis</i> <i>aluus</i> , kurzleibicht. <i>Obesum</i> <i>tergum</i> , ein breiter, wohl ge- füllter Rücken. <i>Animosus</i> perpetuum bonorum equo- rum epitheton. <i>Tori</i> sunt, die fleischichten Theile an Thieren z. B. Brust, Hals. <i>Luxuriare</i> verbum poetis solemne de omni meliore herba, agro, vinea. Sic Georg. I, 191. <i>luxuria</i> fo- liorum exuberat. Ibid. 112. <i>Luxuriam segetum depascit</i> . <i>Pectus</i> igitur toris luxurians nil aliud h. l. est, quam la- cum, planum, eine fleischich-	

Tellurem, et solido grauiter sonat vngula cornu.
 Talis Amyclaei domitus Pollucis habenis
 Cyllarus, et, quorum Graii meminere poetae, 90
 Martis equi biuges, et magni currus Achilli.
 Talis et ipse iubam ceruice effundit equina
 Coniugis aduentu pernix Saturnus, et altum
 Pelion hinnitu fugiens inpleuit acuto.

Hunc quoque, vbi aut morbo grauis, aut iam
 segnior annis 95
 Deficit, abde domo ; nec turpi ignosce senectae.

L 3

Fri-

equo, de quo patria lingua
 dicimus: ein muthiges, hi-
 giges Pferd, es hat Feuer.
 Colligitur, et premitur hic
 ignis sub naribus, calorem
 enim efflare videntur, fu-
 mumque spumantem. Vt
 apud Lucret. 5, 29. Diome-
 dis equi spirantes naribus
 ignem. Densa iuba, eine dich-
 te Mähne, quae, vt fit, ele-
 ganter iactari simul, et simul
 recumbere in armo dicitur,
 qui equis humeri loco est.
 Duplex spina, ein breiter
 Rückgrad, spina lata, crassa,
 quae duplici aequiualeat.
 Conf. Georg. I, 172, duplici
 aptantur dentalia dorso.

Grauiter sonat vngula in-
 star fere cymbali tactis
 praecipue lapidibus. Vngu-
 la, der Huf, der unterste Theil
 te, oder hornichte Theil.

Talis - Cyllarus nomen
 equi, quo vsus fuisse Pollux
 fertur. Amycla vrbs Laco-
 niae, patria Pollucis.

Curvus, i. e. equi Achillis.
 Saturnus, qui speciem e-
 qui assumpsit, quum Phily-
 ram Oceani filiam inuisens
 venientem ex improviso
 vxorem conspexisset.

Hunc quoque, i. e. equum
 cetera optimum, qualis Cyl-
 larus, et Martis equi cet.
 fuere.

Abde domo. Non placet
 eorum opinio, quibus abde-
 re h. l. est dare abs se, amo-
 uere, reicere, vendere. Cui
 enim vsui foret equus mor-
 bo grauis? Quae ista ven-
 ditio? Abdere domo mihi est
 abdere stabulo, pascere, et
 curam gerere equi meriti,
 vt supra l. 2, 515. meriti sunt
 iuueni. Nec turpi ignosce
 senectae, i. e. ignosce sene-
 ctuti non turpi, quae turpis
 non est, et mitius haberi
 meretur. Consentit vers.
 gallic. nouior a Paris 1769.
 quand l'age ou les maladies
 auront rendu le cheval pe-

Frigidus in Venerem senior, frustra que laborem
Ingratum trahit: et, si quando ad praelia ventum
est,

Vt quondam in stipulis magnus sine viribus ignis,
Incaustum furit. Ergo animos aeuumque nota-
bis

100

Praecipue: hinc alias artes, prolemque parentum,
Et quis cuique dolor victo, quae gloria palmae.
Nonne vides, quum praecipiti certamine campum
Conripuere, ruuntque effusi carcere currus,
Quum spes adirectae iuuenum, exsultantiaque
haurit

105

Corda pauor pulsans: illi instant verberare torto,
Et proni dant lora: volat vi feruidus axis:
Iamque humiles, iamque elati sublime videntur
Aera per vacuum ferri, atque adfurgere in auras:
Nec

fant, et paresseux, renfer-
mez - le dans l'écurie: épar-
gnez sa vieillieffe, qui n'a
rien, qui le deshonore. Con-
sentit la traduction de Mons.
de Martignac antiquior de
an. 1681.

Notabis, obserua in quo-
uis equo 1) animos, spiri-
tum, ignem; 2) aeuum, ae-
tatem; 3) alias artes, qui-
bus idoneus fieri possit, an
bello utilis; an fortis ad
aratra, cet. 4) prolem paren-
tum, quo genere, qua specie,
quorum patrum progenies
sit; 5) cui dolor victo, quae
gloria palmae; an vinci eru-
bescat, an victoriae ambi-
tiosa inhiet, gloriae seruiat

Conf. v. 112. Rem mire il-
lustrat, variatque exemplo
decursus, ac certaminis equo-
rum, quod spectandum po-
tius quam legendum exhibet;
vnde eleganter incipit: non-
ne vides cet.

Iuuenum aurigarum, qui
spe victoriae diuersos ani-
mi motus, puta laetitiam,
metumue sentiunt. Pauor
eleganter pulsare corda di-
citur, das Herz klopft, schlägt
stark. Haurit, eleganter pro
exhaurit, nimmt den Athem.
Dant lora, sie lassen ihnen
Zaum und Zügel, proni, si-
tu corporis propendente,
vor sich hängend, vorwärts
hängend. Volat axis, i. e.

Nee mora, nec requies; at fulvae nimbus are-
nae 110

Tollitur: humescunt spumis flatuque sequentum:

Tantus amor laudum, tantae est victoria curae.

Primus Erichthonius currus et quatuor ausus

Iungere equos, rapidisque rotis insistere victor.

Frena Pelethronii Lapithae gyrosque dedere, 115

Inpositi dorso, atque equitem docuere sub armis

Insultare solo, et gressus glomerare superbos.

Aequus vterque labor: aequae iuuenemque ma-
gistri

Exquirunt, calidumque animis et cursibus acrem.

Quamuis saepe fuga versos ille egerit hostes, 120

Et patriam Epirum referat, fortesque Mycenae:

Neptunique ipsa deducat origine gentem.

His

currus, cuius celeritatem volatus exprimit; sed feruidus axis fit celerrima agitatione; conf. Horat. od. 1, 4 *metaque feruidis euitata rotis.*

Fulvae nimbus arenae tollitur. Conf. Horat. od. 1, 3. *sunt quos curriculo puluerem olympicum conlegisse iuuat.* *Nimbus* pro nube sublatae in altum arenae.

Erichthonius rex Athenarum.

Lapithae Thessaliae populi.

Pelethronii dicti ab oppido *Pelethronio*.

Frena, gyrosque dedere, subint. *primi*. dicuntur ii primi fuisse, qui equos confecerunt; (Maro eleganter inuertit *impositi dorso*) immissoque eos freno in gyrum verterunt.

Sub armis, i. e. armatum.

Gressus glomerare superbos equum docuerunt, die Süsse regelmässig werfen.

Aequus vterque labor, par laus, par difficultas in vtraque arte est, 1) in der Kunst zu futschiren, oder 2) zu reiten. Illam artem Erichthonio, hanc Lapithis debemus.

Iuuenem equum, non senem.

Quamuis saepe. Senex enim equus has ad artes parum utilis erit, quamuis prioribus annis palmam saepe retulerit, hostesque in fugam conuerterit. Quamuis patriam habeat Epirum opti-

His animaduersis instant sub tempus, et omnes
 Inpendunt curas denso distendere pingui,
 Quem legere ducem, et pecori dixere maritum: 125
 Pubentesque secant herbas, fluuiosque ministrant,
 Farraque; ne blando nequeat superesse labori;
 Inualidique patrum referant ieiunia gnati.
 Ipsa autem macie tenuant armenta volentes,
 Atque, vbi concubitus primos iam nota volup-
 tas 130
 Sollicitat, frondesque negant, et fontibus arcent:
 Saepe etiam cursu quatiunt, et sole fatigant,
 Quum grauitur tunsis gemit area frugibus, et
 quum
 Surgentem ad Zephyrum paleae iactantur inanes.
 Hoc faciunt, nimio ne luxu obtusior usus 135
 Sit genitali aruo, et fulcos oblimet inertes:
 Sed rapiat sitiens Venerem, interiusque recondat.

Rur-

morum equorum matrem.
 Conf. Georg. 1, 59. Quam-
 uis ab illa equorum stirpe
 descendat, quam e tellure
 Tridenti percussa nasci fecit
 Neptunus. Conf. Georg. 1, 13.
 His animaduersis. Friget
 profaica haec locutio, nec
 Marone digna est;
 repetita item ex l. 2, 259.
 Sequitur doctrina de admit-
 tendo vel equo, vel tauro,
 et primo quidem, de sagi-
 na, Mastung.
 Dixere, elegere.
 Pubentes herbae, i. e. suc-
 co plenae pro saginatione

eligendae sunt, vt vires ac-
 cipiant; ne inualidi gignan-
 tur pulli, quasi testes ieiunij,
 quod pater tulerat.

Fluuios, i. e. plurimum
 aquae.

Ipsa armenta, i. e. matres
 macilentas esse oportet.

Quatiunt, agitant, fati-
 gant, etiam media aestate,
 quam duobus seq. versibus
 elegantissime exprimit.

Quum area gemit poetice,
 wenn man ausdrückt. Pa-
 leae-inanes, die leerē Spreyer,
 die wegfliegen.

Rursus cura patrum cadere, et succedere ma-
trum

Incipit. Exactis grauidae quum mensibus errant:
Non illas grauibz quisquam iuga ducere plau-
stris, 140

Non saltu superare viam sit passus, et acri
Carpere prata fuga, fluuiosque innare rapaces.

Saltibus in vacuis pascant, et plena secundum
Flumina: muscus vbi, et viridissima gramine ripa,
Speluncaeque tegant, et faxea procubet vmbra. 145

Est lucos Silari circa ilicibusque virentem
Plurimas Alburnum volitans, quoi nomen asilo
Romanum est, oestum Graii vertere vocantes;

Asper, acerba sonans: quo tota exterrita filuis
Diffugiunt armenta; furit mugitibus aether 150

Concussus, filuaeque, et ficci ripa Tanagri.
Hoc quondam monstro horribiles exercuit iras
Inachiae Iuno pestem meditata iuuencae.

Hunc

Rursus, i. e. post admissu-
ram cura omnis grauida-
rum matrum habenda est
neglectis fere patribus.

Saxea vmbra, quam faxeae
nempe speluncae dant.

Est lucos circa. Iunge v.
144. Praecipit arcendas esse
a matribz pecorum grauidis
muscas maiores (die Brä-
men, oder Bremfen) Roma-
ni hanc muscam *asilum*,
Graeci *oestrum* vocabant.
Frequens ea erat circa lu-
cos, quos Silaris Lucaniae
fluuius alluit, et circa mon-

tem *Alburnum*, in quo nas-
citur Silaris.

Acerba, i. e. acerbe so-
nans. Sie sumsen fürchter-
lich.

Sicci, media aestate de-
fectu pluniarum.

Tanagri, modici Luca-
niae fluuii.

Inachiae iuuencae, Io ea
est Inachi Arginorum regis
filia, quae vt lateret Iuno-
nem, a Ioue in vaccam mu-
tata est. vid. Mythol. p. 166.

Pestem, perniciem.

Hunc quoque, nam mediis feruoribus acrior in-
stat,

Arcebis grauido pecori, armentaque pasces 155

Sole recens orto, aut noctem ducentibus astris.

Post partum cura in vitulos traducitur omnis :

Continuoque notas et nomina gentis inurunt :

Et quos aut pecori malint submittere habendo,

Aut aris seruare sacros, aut scindere terram, 160

Et campum horrentem fractis inuertere glebis :

Cetera pascuntur virides armenta per herbas.

Tu quos ad studium atque vsum formabis agre-
strem,

Iam vitulos hortare, viamque insiste domandi,

Dum faciles animi iuuenum, dum mobilis ae-
tas. 165

Ac primum laxos tenui de vimine circlos

Ceruici subnecte: dehinc, vbi libera colla

Seruitio adfuerint, ipsis e torquibus aptos

Iunge pares, et coge gradum conferre iuuenkos :

Atque illis iam faepe rotae ducantur inanes 170

Per

Pecori - habendo. Conf.
Georg. I, 3.

Aris seruare suo tempore
immolandas victimas.

Faciles dociles quum re-
gi, ac doceri possunt.

Mobilis aetas, dum mobi-
les artus tenera aetate sunt,
et facile flexiles.

Ac primum. Praecipit,
qua ratione paullatim vituli
adsuefieri iugo discant. *Cir-*

clos pro circulos, ein Ring,
ein Halsstück, *laxos,* nicht
zu enge, *tenui de vimine,*
von leichten Reisern.

Gradum conferre aequa-
lem, aequali gradu incedere.

Rotae, i. e. plaustra, ina-
nes, onere vacua, quae tra-
hentes non nisi modica re-
linquunt vestigia, summitati
tantum terrae puluereae im-
pressa.

Per terram, et summo vestigia puluere signent.
 Post valido nitens sub pondere faginus axis
 Instrepat, et iunctos temo trahat aereus orbes.
 Interea pubi indomitae non gramina tantum,
 Nec vefcas falicum frondes, vluamque palu-
 stre, 175

Sed frumenta manu carpes fata: nec tibi fetae,
 More patrum, niuea inplebunt multraria vaccae,
 Sed tota in dulces confument vbera natos.

Sin ad bella magis studium, turmasque feroces,
 Aut Alphea rotis praelabi flumina Pisae, 180
 Et Iouis in luco currus agitare volantes;
 Primus equi labor est, animos atque arma videre
 Bel-

Post. Si leuia plaustra trahere consueuerint, tum demum onera plaustris imponenda sunt. *Faginus axis*, die Nre vom harten Holze, vom Buchenholze. *Instrepat*, strepitum edit, quem in grauius vecturis audire est. *Iuncti orbes*, die Räder.

Pubi indomitae, vitulis nondum sub iugum missis, *indomitus*, unbändig.

Vefcas frondes, kleine, zarte Blätter, Laub.

Vluamque, Meer, Weyergas.

Frumenta Seruius explicat de farragine, h. e. de furfuribus triticeis, et farina hordeacea. Alii herbas adhuc teneras, herbas nouellae segetis intelligunt.

Multraria, vasa, Mest-

schaff, Mestgeste. *Conf. eclog.* 3, 30. *bis venit ad mulstram.*

Sin - studium. Transit a vitulis ad equos, quos aut vsui bellico, aut ludis olympicis destinamus. *Rotis praelabi*, i. e. *praeterlabi* velocitatem cursus in certaminibus publicis notat; in quibus *volare* currus more auium, aut citissime *praeterlabi* more fluuiorum dicuntur. De ludis olympicis Maronem h. l. loqui ex eo adparet, quod tractum regionis ex Elide adferat, in quo vrbs Olympia; fluuius *Alpheus*, et *Pisa* vel fontis vel vrbis nomen, existunt.

Iouis in luco, in quo ludi olympici saepius instituebantur.

Bellantum, lituosque pati; tractuque gementem
 Ferre rotam, et stabulo frenos audire sonantes;
 Tum magis atque magis blandis gaudere magistri

185

Landibus et plausae sonitum cervicis amare.

Atque haec iam primo depulsus ab vbere matris

Audeat, inque vicem det mollibus ora capistris

Inualidus, et iamque tremens, et iam inscius aevi.

At, tribus exactis vbi quarta adcesserit aestas, 190

Carpere mox gyrum incipiat, gradibusque sonare

Compositis, sinuetque alterna volumina crurum;

Sitque laboranti similis: tum cursibus auras,

Tum vocet, ac per aperta volans, ceu liber ha-

benis,

Aequora, vix summa vestigia ponat arena: 195

Qualis, Hyperboreis Aquilo quum densus ab oris

Incubuit, Scythiaeque hiemis atque arida differt

Nu-

Plausae sonitum cervicis amare. Locus ornatissimus eum morem curatissime exprimens, quo Magistri equorum vtuntur, quum manibus collum equi palpant, repetitis vicibus palpant, hoc quasi adplausu peritiam illius probantes. Conf. supra v. 102.

Inscius aevi, i. e. virium suarum.

Sit laboranti similis, distingue laborare et laboranti similem esse. Ars facilem reddit laborem cetera durum, facilitatemque artis perito dat cum quadam iu-

cunditate coniunctam. Non laborare equum vult Maro; sed laboranti similem esse, quum gyrum incipit, gradibus ad artem compositis incedit, alterna crura alte tollit, iactatque, id quod non nisi maximo cum labore facerent equi nondum hanc artem docti. Celerem equorum cursum volatui a Poetis comparari, notum est, hic plus dicit Maro: *cursibus auras vocet, i. e. prouocet ventos ad singulare quasi certamen de velocitate.*

Differt, i. e. pellit, dissipat.

Nubila: tum fegetes altae campique natantes
 Lenibus horrescunt flabris, summaeque sonorem
 Dant silvae, longique vrguent ad litora fluctus: 200
 Ille volat, simul arua fuga simul aequora verrens.
 Hic vel ad Elei metas et maxima campi
 Sudabit spatia, et spumas aget ore cruentas:
 Belgica vel molli melius feret effeda collo.
 Tum demum crassa magnum farragine corpus 205
 Crescere iam domitis finito: namque ante do-
 mandum
 Ingentes tollent animos, prensique negabunt
 Verbera lenta pati, et duris parere lupatis.

Sed non vlla magis vires industria firmat,
 Quam Venerem et caeci stimulos auertere amo-
 ris, 210
 Siue boum siue est cui gratior vsus equorum.
 Atque ideo tauros procul atque in sola relegant
 Pascua, post montem oppositum, et trans flu-
 mina lata:
 Aut intus clausos fatura ad praesepia feruant.
 Carpit enim vires paullatim vritque videndo 215
 Fe-

Ille nempe Aquilo.
Verrens eleganter de ven-
 tis, qui pulsus nubibus fere-
 num reddunt aerem. *Cie*
fehren die Lust aus.

Hic, talis equus. Stadium
 olympicum in Elide, in eleis
 campis fuisse nemo nescit.

Belgica effeda genus cur-
 rum leuiorum, quibus Bel-

gas, verius Britannos in
 bellis etiam vsos fuisse no-
 uimus ex Caesar.

Post montem oppositum.
 Tauros transferri vult ad
 pascua deserta, longius dis-
 sita, vltra montes, vltra flu-
 uios, aut stabulis includi.

Vrit, macerat, consumit.

Femina: nec nemorum patitur meminisse nec
herbae.

Dulcibus illa quidem inlecebris et saepe superbos
Cornibus inter se subigit decernere amantes.

Pascitur in magna filua formosa iuuenca:

Illi alternantes multa vi praelia miscent 220

Vulneribus crebris: lauit ater corpora fanguis,

Versaque in obnixos vrguentur cornua vasto

Cum gemitu: reboant filvaeque et longus Olym-
pus.

Nec mos bellantes vna stabulare: sed alter

Victus abit, longeque ignotis exfulat oris; 225

Multa gemens ignominiam plagasque superbi

Victoris: tum, quos amisit inultus, amores

Et stabula adspectans regnis excessit auitis.

Ergo omni cura vires exercet, et inter

Dura iacet pernox instrato faxes cubili, 230

Fronibus hirsutis et carice pastus acuta:

Et tentat sese, atque irasci in cornua discit

Arboris obnixus trunco: ventosque laceffit

Ictibus, et sparsa ad pugnam proludit arena.

Post, vbi conlectum robur viresque relectae, 235

Signa

Vna stabulare, i. e. vno eodemque in stabulo esse.

Regnis - auitis, agris patriis, in quibus natus, educatusque fuit. *Stabula adspectans* vt solent abituri,

qui crebro respiciunt, qui patriam inuiti deferunt.

Instrato, i. e. non strato, sed nudo.

Carice acuta. Carex, Riedgras, Schwertgras. *Acuta*, vt est, spizig und steif.

Et tentat sese, exercet se, parat ad pugnam, proludit. Ornatus loci poeticus legenti patet.

Signa mouet, praecepsque oblitum fertur in ho-
stem :

Fluctus vt, in medio coepit quum albescere ponto,
Longius, ex altoque, finum trahit ; vtque, volu-
tus

Ad terras, inmane sonat per faxes, neque ipso
Monte minor procumbit : at ima exaequat vn-
da 240

Verticibus, nigramque alte subiectat arenam.

Omne adeo genus in terris hominumque fera-
rumque,

Et genus aequoreum, pecudes, pictaeque volu-
cres,

In furias ignemque ruunt. Amor omnibus idem.

Tempore non alio catulorum oblita leaena 245

Saeuior errauit campis : nec funera volgo

Tam multa informes vrsi stragemque dedere

Per filuas. Tum faeuus aper, tum pessima tigris.

Heu, male tum Libyae solis erratur in agris.

Nonne vides, vt tota tremor pertentet equo-
rum 250

Corpora, si tantum notas odor adtulit auras ?

Ac

Subiectat arenam e fundo, | cui exponuntur vel qui ibi
wirft ihn von unten auf, | sunt, vel qui transeunt. Wenn
einen über den andern. | die wilden Thiere in der
Tum - Tum, eo nempe | Brunst sind.
tempore, male erratur, ist | Si odor auras adtulit, i. e.
nicht gut seyn, in agris Li- | si aerae odorem adtulere.
byae propter periculum, |

Ac neque eos iam frena virum, neque verbera
faena,

Non scopuli, rupesque cauae, atque obiecta re-
tardant

Flumina, conreptosque vnda torquentia montes.

Ipse ruit dentesque Sabellicus exacuit fus, 255

Et pede profubigit terram, fricat arbore costas,

Atque hinc atque illinc humeros ad vulnera du-
rat.

Quid iuuenis, magnum cui versat in ossibus ig-
nem

Durus amor? Nempe abruptis turbata procellis

Nocte natat caeca ferus freta: quem super in-
gens 260

Porta tonat coeli, et scopulis inlisa reclamant

Aequora; nec miseri possunt renocare parentes,

Nec moritura super crudeli funere virgo.

Quid lynces Bacchi variae, et genus acre lu-
porum,

Atque canum? quid, quae inbelles dant prae-
lia cerni? 265

Sci-

Sabellicus fus e Sabino-
rum tractu pro quouis.

Profubigit, wirft vor sich,
und unter sich auf.

Quid Iuuenis Leander, qui
noctu Hellespontum trans-
natauit, non ausus est, vi
amoris abreptus?

Moritura - virgo, quae se
ex alto in mare praecipi-
tauit viso Leandri cadaue-
re, quod aquis submersum
erat. Res notissima.

Lynces, die Luchse, Hirsch-
wölfe, qui currum Bacchi
Tigrium loco non numquam
trahunt.

Scilicet ante omnes furor est insignis equarum:
Et mentem Venus ipsa dedit, quo tempore Glauci
Potniades malis membra absumfere quadrigae.

Illas ducit amor trans Gargara, transque sonantem
Ascanium: superant montes, et flumina tra-
nant, 270

Continuoque avidis ubi subdita flamma medullis:
Vere magis, quia vere calor redit ossibus: illae
Ore omnes versae in Zephyrum stant rupibus
altis,

Exceptantque leues auras: et saepe sine vllis
Coniugiis vento grauidae (mirabile dictu) 275

Saxa per et scopulos et depressas conualles
Diffugiunt; non, Eure, tuos, neque Solis ad ortus;
In Borean Caurumque, aut vnde nigerrimus Au-
ster

Nascitur, et pluuio contristat frigore coelum.

Hic demum, hippomanes vero quod nomine di-
cunt 280

M

Pa-

Glauci Potniades. Glaucus
Sisyphi filius, qui vel *Pot-*
niis Boeotiae vico natus est,
vel equas ibi aluit, a quibus
discerptus est.

Gargara - Ascanium. Gar-
gara pars Idae montis; *As-*
canius Rithyniae in Asia mi-
nore fluius, quos more poe-
tarum communissimo pro
quibusvis montibus, fluuiis-
que poni notum est.

Ore versae in Zephyrum.
Sequitur Virgilius opinio-

nem plebis ea tempestate
vulgarem, solo quorundam
ventorum adflatu equas fie-
ri posse grauidas.

Caurumque, Caurus, vel
Corus ventus septemtrio-
nem inter ac occasum flans.

Hippomanes. Humidum
illud virus v. 282. *hippoma-*
nes vocatur. Id verum no-
men; nam eo nomine etiam
herbam dari non ignotum
est, quam si equi comede-
rint, in furorem aguntur.

Pastores, lentum destillat ab inguine virus:
Hippomanes, quod saepe malae legere nouercae,
Miscueruntque herbas et non innoxia verba.

Sed fugit interea, fugit inreparabile tempus,
Singula dum capti circumuectamur amore. 285
Hoc fatis armentis. Superat pars altera curae,
Lanigeros agitare greges hirtasque capellas.
Hic labor: hinc laudem fortes sperate coloni.
Nec sum animi dubius, verbis ea vincere magnum
Quam sit, et angustis hunc addere rebus ho-
norem. 290

Sed me Parnassi deferta per ardua dulcis
Raptat amor. Iuuat ire iugis, qua nulla priorum
Castaliam molli deuertitur orbita cliuo.

Nunc, veneranda Pales, magno nunc ore so-
nandum.

Incipiens stabulis edico in mollibus herbam 295
Car-

Legere, i. e. conlegere.
Malae, malo consilio. *Mis-*
cuerunt, vid. not. ad Georg.
1, 129.

Pars altera, secunda huius
libri, de cultu ouium et ca-
prarum, quas poetice *lani-*
geros greges dici non igno-
tum est. *Capellae hirtae*,
zottigt, stroblicht.

Nec sum animi dubius,
non ignoro hanc materiem
difficilem tractatu esse.

Angustis rebus honorem
addere, tenue argumentum
poetico ornatu efferre.

Qua nulla - orbita, via,
semita Poetam me priorem
ad fontes castalios duxit.
Repetit rem toties dictam.

Magno ore sonandum.
Communiter quidem haec
de argumento sublimiore
v. g. Aeneidis sumi possent;
sed et in eclog. 4, 1 ait:
maiora canamus.

Stabulis in mollibus. In-
cipit de cura ouium hiber-
na, vultque tenero gregi
parari molle stabulum, vt se-
quitur v. 298.

Carpere oves, dum mox frondosa reducitur æ-
stas:

Et multa duram stipula filicumque manipulis
Sternere subter humum, glacies ne frigida laedat
Molle pecus, scabiemque ferat turpesque poda-
gras.

Post hinc digressus iubeo frondentia capris 300

Arbuta sufficere, et fluuios praeberere recentes;

Et stabula a ventis hiberno opponere Soli

Ad medium conuersa diem; quum frigidus olim

Iam cadit, extremoque inrorat Aquarius anno.

Hae quoque non cura nobis leuiore tuendae; 305

Nec minor usus erit: quamuis Milelia magno

Vellera mutantur Tyrios incocta rubores.

Densior hinc suboles: hinc largi copia lactis.

Quam magis exhausto spumauerit vbere mulctra;

Laeta magis pressis manabunt flumina mam-

mis.

310

M 2

Nec

Stipula, Stoppeln, geschnit-
ten Stroh. *Filicumque ma-
niplis*, ein handvoll Garren-
kraut.

Arbuta, i. e. frondes ar-
buti. Conf. eclog. 3, 82. *Flu-
uios recentes*, frisches Wasser.

A ventis, latere a ventis
auerso, praecipue a frigidis,
ponenda igitur meridiem
versus.

Frigidus cadit Aquarius,
ad finem fere Februarii. *Ex-
tremo anno*, ad finem hie-
mis; ruri enim vere nouo
nouus annus incipit.

*Quamuis Milelia vellera
magno mutantur*. Lana Mi-

lesia non hic more poeta-
rum pro quauis optima su-
mitur, sed sensum esse puto:
non ignoro Miletii utile
commercium fieri per la-
nam, quae ibi purpureo co-
lore tingitur, et purpura fit;
sed nec minor usus, nec mi-
nor utilitas nobis ex his
pecoribus est; nam caprae
nostrae fecundiores sunt,
suboles nobis frequentior;
ac maior lactis copia. *In-
coquere* hic, einkochen, da-
runter kochen. Rubor inco-
quitur lanae.

Quam magis - laeta magis;
tanta nobis copia lactis est,

Nec minus interea barbas incanaque menta
 Cinyphii tondent hirci, faetasque comantes,
 Vsum in castrorum, et miseris velamina nautis.
 Pascuntur vero filuas, et summa Lycaeï,
 Horrentesque rubos, et amantes ardua dumos. 315
 Atque ipsae memores redeunt in tecta, suosque
 Ducunt, et grauidò superant vix vberè linnen.
 Ergo omni studio glaciem ventosque niuales,
 Quo minus est illis curae mortalis egestas,
 Auertes: victumque feres, et virgea laetus 320
 Pabula; nec tota claudes foenilia bruma.
 At vero, Zephyris quum laeta vocantibus aestas,
 In saltus vtrumque gregem atque in pascua mittet.
 Luciferi primo cum fidere frigida rura
 Carpamus, dum mane nouum, dum gramina
 canent, 325
 Et ros in tenera pecori gratissimus herba.
 Inde,

vt exauriri non posse vi-
 deantur vbera. Quo magis
 spumantia vbera exhauries,
 eo magis manabunt lactis
 flumina.

Incana, sehr grau.

Cinyphii hirci, hirci ad
 Cynipem Africae fluuium
 pro quibusuis tondentur, et
 e pilis illorum fiunt panni,
 sacci, funes ad vsum mili-
 tum et nautarum.

Pascuntur, actiue, pascunt.

Lycaeï montis pro quo-
 nis.

Rubos, Brombeerstaude.
 Horrens est Poetis, rauch,
 spitzig, was hart anzugreifen

ist. Sic Aen. 1, 638. horren-
 tia terga suum. *Dumi*, die
 Heden.

Atque ipsae matres.

Suosque pullos.

Quo minus - egestas, inso-
 lita locutio. Sensus: quo
 minus hoc pecorum genus
 prae aliis cura mortalium
 indiget. *Nec claudes*, i. e.
 ne foenum iis neges: du
 sollst ihnen im Winter die
 Heufammer nicht versper-
 ren.

Mittet, subint. aestas, ele-
 gantius, quam lectio com-
 munis mittes.

Inde, vbi quarta fitim coeli collegerit hora,
 Et cantu querulae rumpent arbuſta cicadae;
 Ad puteos aut alta greges ad ſtagna iubeto
 Currentem ilignis potare canalibus vndam: 330
 Aeftibus at mediis vmbroſam exquirere vallem,
 Sicubi magna Iouis antiquo robore quercus
 Ingentes tendat ramos: aut ſicubi nigrum
 Ilicibus crebris ſacra nemus adcubet vmbra.
 Tum tenues dare rurfus aquas, et pſcere rur-
 fus 335
 Solis ad occaſum: quum frigidus aera veſper
 Temperat, et ſaltus reficit iam roſcida luna,
 Litoraſque alcyonen reſonant, acalanthida dumi.
 Quid tibi paſtores Libyae, quid paſcua verſu
 Proſequar, et raris habitata mapalia tectis? 340
 Saepe diem noctemque, et totum ex ordine men-
 ſem,
 Paſcitur, itque pecus longa in deſerta ſine vllis
 Hoſpitiis: tantum campi iacet. Omnia ſecum

M 3

Ar-

Quarta hora ab ortu ſolis, quae noſtrae nonae reſpondet.

Querulae i. e. ſtridentes, ſuſurrantes. *Rumpere*, per-rumpere multitudinem vo-litantium cicadarum notat.

Ilignis, ex ilice factis. *Ilex*, eine Steineiche, eichene Zeichen.

Alcyon, Eißvogel. Conf. Georg. I, 399. *Acalanthis*. Alii Luſciniam, alii Car-duellem intelligunt. Verius *Acalanthis* more poetarum

pro omnibus illis auibus ponitur, quae dumeta amant,

Distel = Heckenvögel, Stiglis = Finken, Zeisichen, u. d. gl.

Quid tibi paſtores Libyae. Siccum ac tenue argumen-tum ornari, ac variari de-buit, vt delectaret legentem.

Maro, vt miſceret vtile dulci, per varios iam ter-rarum tractus iter facit. Ex diuerſo locorum ſitu, ex diſpare cultu, victuque, ex varia pro regionum varia-rum more pecorum tractan-

Armentarius Afer agit, tectumque, Laremque
Armaque, Amyclaeumque canem, Cressamque
pharetram. 345

Non secus ac patriis acer Romanus in armis
Iniusto sub fasce viam quum carpit, et hosti
Ante expectatum positus stat in agmine castris.

At non, qua Scythiae gentes, Maeotiaeque vnda,
Turbidus et torquens flauentes Hister arenas, 350
Quaque redit medium Rhodope porrecta sub
axem;

Illic clausa tenent stabulis armenta; neque villae
Aut herbae campo adparent aut arbore frondes;
Sed iacet aggeribus niueis informis et alto
Terra gelu late, septemque adfurgit in vlnas. 355
Semper hiems; semper spirantes frigora cauri.
Tum sol pallentes haud vinqum discutit umbras;
Nec quum inuectus equis altum petit aethera;
nec quum

Praecipitem Oceani rubro lauit aequore currum.
Con-

dorum ratione nascitur mi-
rus ille, ac multicolor or-
natus, quo inceptam mate-
riem prosequitur.

*Armentarius, Viehhirt in
Afrika. Omnia secum agit,
bringt's mit sich fort, do-
mum, larem, canes, phare-
tram sagittis plenam, diui-
tias suas, praecipue si canis
ex Amycia; sagittae e cre-
ta sint.*

Non secus ac. Afri pasto-

res omnia sua secum por-
tant. Vbicumque substate-
rint, domus ac patria est.
Miles romanus *iniusto fasce*,
i. e. pondere, quod iusto
gravius est, onustus iter mi-
litare facit. Vbicumque sub-
sistit, castra sunt, et ex im-
proviso formatur acies;
stat, es steht schon da, ho-
sti inexpectata.

*At non idem locorum si-
tus, eadem victus, cultusque*

Concreſcunt ſubitae currenti in flumine cruſtae,
360

Vndaque iam tergo ferratos ſuſtinet orbes,
Puppibus illa prius patulis, nunc hoſpita plauſtris.
Aeraque diffiliunt volgo, veſtesque rigeſcunt
Indutae, caeduntque ſecuribus humida vina,
Et totae ſolidam in glaciem vertere lacunae, 365
Stiriaeque inpexis induruit horrida barbis.

Interea toto non ſecius aere ninguit:
Intereunt pecudes, ſtant circumfuſa pruinis
Corpora magna boum: confertoque agmine cerui
Torpent mole noua, et ſummis vix cornibus
exſtant. 370

Hos non inmiſſis canibus, non caſſibus vllis,
Puniceaeue agitant pauidos formidine pinnae:

Sed

conſuetudo, eadem cultura pecorum apud Scythas, Thraces etc. eſt. *Stiria*, ſilla in glaciem

Vndaque-ſuſtinet, cet. Conf. Ouid. triſt. et ex pont. Multa per hyperbolicas locutiones hoc loco certe nobiliſſimo dicta eſſe, lector ipſe animaduertet. Sed danda eſt haec venia poetis, quibus mediocribus eſſe non licet. Nouae continuo, nec viſae prius imagines novos colores requirunt, creari eas potius oportet, quam excogitari, ſi quidem nouitate ſua placere, legentiumque et oculos et animos in admirationem rapere debeant.

Vertere ſubint. ſe, muta-

tae ſunt, ſuperinductam accepere glaciem.

Stiria, ſilla in glaciem mutata (*Eiszapſe*) induruit; ſed quid inpexae barbae ſunt? Imago nitida eſt, ſiue intelligere velis lacunas quaſi barbataſ, vt videntur, quum noua niue obductae in glaciem abeunt; ſiue barbam eſſe putes glaciale, quae vel fruticetis, vel ipſis barbatis pecudibus ſummo frigore accreſcit. Similem barbam referunt ruricolae ſummo mane in urbem venientes.

Non ſecius, non minus.

Mole noua niuium.

Puniceae pinnae formidine. Non aguntur in retia

Sed frustra oppositum trudentes pectore montem
Comminus obtruncant ferro, grauiterge ruden-
tes

Caedunt, et magno laeti clamore reportant. 375

Ipsi in defossis specubus secura sub alta
Otia agunt terra, congestaque robora, totasque
Aduoluere focis vltimos, ignique dedere.
Hic noctem ludo ducunt, et pocula laeti
Fermento atque acidis imitantur vitea sorbis. 380
Talis Hyperboreo Septem subiecta trioni
Gens effrena virum Rhipaeo tunditur Euro,
Et pecudum fuluis velatur corpora faetis.

Si tibi lanitium curae; primum aspera filua
Lappaeque tribulique absint: fuge pabula lae-
ta: 385

Con-

cerui, nisi incusso pauore.
Punicea, i. e. multicolor
pinna funiculo intexta olim
genus illud terroris erat,
quo viso territi cerui e loco
illo aufugerunt, in quo fu-
niculus a venatoribus con-
tinuo agitatus suspendeba-
tur.

Oppositum - montem ni-
uium.

Rudentes. *Rudere*, jammern-
lich schreien:

Ipsi incolae huius regio-
nis.

Aduoluere, pro aduoluunt.

Obuia est in Poetis conti-
nua mutatio temporum.

Vitea pocula, i. e. vinum

imitantur cocto in modum
cereuisiae nostrae frumen-
to, ex sorbis. *Sorbus*, der
Sperber - oder Speierling-
baum, Adelsbeerbaum. *Sor-
bum*, i, die Frucht davon,
Speierling, Eschröslein,
Sperber, eine saure Frucht.

Talis. Hoc vitae genus
est, quo fera gens Thracum
vititur, septemtrionali pla-
gae subiecta, cui molestus
continuo Eurus est e Rhi-
paeis montibus flans.

Si tibi. Sequuntur prae-
cepta de lanificio.

Lappae - Tribuli. Conf.
Georg. I, 153.

Continuoque greges villis lege mollibus albos.
 Illum autem, quamuis aries sit candidus ipse,
 Nigra subest vdo tantum cui lingua palato,
 Reiice, ne maculis infuscet vellera pullis
 Nascentum: plenoque alium circumspice cam-
 po. 390

Munere sic niueo lanae, si credere dignum est,
 Pan Deus Arcadiae captam te, Luna, fefellit,
 In nemora alta vocans: nec tu adspernata vo-
 cantem.

At, cui lactis amor, cytiseum lotosque frequen-
 tes

Ipse manu falfasque ferat praefepibus herbas, 395
 Hinc et amant fluuios magis, ac magis vbera ten-
 dunt,

Et falis occultum referunt in lacte saporem.
 Multi iam excretos prohibent a matribus haedos,
 Pri-

Villis. Villus, zottigtes, Fabula Nicandri est, quam
 unter einander gewirrtes tamen alii aliter narrant,
 Haer. Pabula pingua ab- voluntque Pana in arietem
 sint, ne succus in adipem niuei velleris mutatum fe-
 potius, quam in lanam abeat. fellisse Lunam. Prior nar-
Nigra cui lingua. Plinius ratio textui magis conue-
 l. 8, 47. ait: Arietum ma- nire videtur; sermo enim
 xime spectantur ora; quia est de munere.
 cuius coloris sub lingua
 habuere venas, eius et la-
 nicium est in foetu, varium-
 que, si plures fuere.

Te Luna fefellit, i. e. Pan excitetur fitis; oues enim,
 Lunae imposuit, fallens quae multum potant, mul-
 eam munere lanae, quam tum lactis reddunt.
 ipsa eligens candidissimam
 esse putabat, cuius tamen
 color illico mutatus est. *Excretos.* Separatos prius.
 Prosaice: separa, et pro-
 hibe.

Primaque ferratis praefigunt ora capistris.
 Quod surgente die mulbere horisque diurnis, 400
 Nocte premunt; quod iam tenebris et sole cadente,
 Sub lucem exportans calathis adit oppida pastor:
 Aut parco fale contingunt, hiemique reponunt.

Nec tibi cura canum fuerit postrema: sed vna
 Veloces Spartae catulos acremque Molossium 405
 Pasce fero pingui. Numquam custodibus illis
 Nocturnum stabulis furem incursusque luporum,
 Aut inpacatos a tergo horrebis Hiberos.
 Saepe etiam cursu timidos agitabis onagros,
 Et canibus leporem, canibus venabere damas. 410
 Saepe volutabris pulsos siluestribus apros
 Latratu turbabis agens, montesque per altos
 Ingentem clamore premes ad retia ceruum.

Disce et odoratam stabulis adcendere cedrum,
 Galbaneoque agitare graues nidore chelydros. 415
 Saepe sub inmotis praesepibus aut mala tactu

Vi-

Nocte premunt, cogunt in
 caseos.

Spartae catuli respondent
 nostris, quos vocamus,
 Windhunde, Windspiele.
 Molossi, maiores canes sunt,
 e. g. englische Doggen.

Sero pingui. Serum pro-
 prie, das Wasserichte in der
 Milch, die Schoote, oder
 Molke, hic käsigte, gestan-
 dene, oder geronnene Milch.

Hiberos, i. e. fures. II

Hispani, qui Romanorum
 aetate ad Iberum habita-
 bant; fere rapto vivere sue-
 ti erant.

Onagros, Waldesel, wilde
 Esel.

Disce et. Pars libri III. de
 rebus pecori nociuis.

Chelydros, Wassernattern.

Agitare hic pellere, perse-
 qui. vid. mox supra 409.

Nidor pro odore ponitur.

Galbanum, eine Art Gummi,

Vipera delituit, coelumque exterrita fugit:

Aut tecto adfuetus coluber succedere et umbrae,

Pestis acerba bonum, pecorique adspargere virus,

Fouit humum. Cape saxa manu, cape robora,

pastor, 420

Tollentemque minas et sibila colla tumentem

Deiice. Iamque fuga timidum caput abdidit alte,

Quum mediis nexus extremaeque agmina caudae

Soluuntur, tardosque trahit sinus ultimus orbes.

Est etiam ille malus Calabris in saltibus anguis,

425

Squamea conuoluens sublato pectore terga,

Atque notis longam maculosus grandibus aluum:

Qui dum amnes vlli rumpuntur fontibus, et dum

Vere madent vdo terrae ac pluuiialibus austris,

Stagna colit; ripisque habitans, hic piscibus

atram 430

Inprobis ingluuiem ranisque loquacibus explet.

Post-
aus einem Strauche flie-
hend, der narthex galbani-
fera heißt. vid. Plin. hist.
nat. 12, 25.

Tollentem minas. Natura
irati colubri vix poterit or-
natore calamo exprimi. V.
418. *Succedere* dicitur, sich
hinein schleichen. Viso, vim
sibi fieri, minas tollit. *Colla*
sibila dicuntur a sibilo, quem
ira exprimit. *Tument* ira.
Vult sibi fuga consulere, ca-
put abdit, abdit timidum
caput cauernis terrae illap-
surus, si quae paterent. Sed
vel saxo, vel ligneo fude-
tactus mori incipit, mori-

turus rumpitur, trahit cauda
semitius ultimos sinus, cet.
Squamea conuoluens ter-
ga. Loqui videtur de Cher-
sydro, serpentum genere in
Calabria frequenti, quod
terrae, vndisque adfuetum
est. vid. Lucan. l. 9, 710.
Egregie pingitur maculo-
sum grandibus notis, longa
aluo, squammeo tergo, sub-
lato, i. e. erecto pectore,
vbi ira exarsit, vnde v. 434.
flamantia lumina huc illuc
versa sequuntur, et 439 ora
linguis trifurcis micantia.
Ingluuiem, ventrem.

Postquam exusta palus, terraeque ardore dehif-
cunt,

Exfilat in ficcum, et flammantia lumina torquens
Saeuit agris, asperque siti atque exterritus aestu.
Ne mihi tum molles sub dio carpere somnos, 435
Neu dorso nemoris libeat iacuisse per herbas :
Quum positis nouus exuuiis nitidusque iuuenta
Voluitur, aut, catulos tectis aut oua relinquens
Arduus ad solem et linguis micat ora trifulcis.

Morborum quoque te causas et signa docebo.

440

Turpis oues tentat scabies, vbi frigidus imber
Altius ad viuum perfedit et horrida cano
Bruma gelu : vel quum tonsis inlotus adhaesit
Sudor, et hirsuti fecuerunt corpora vepres.
Dulcibus idcirco fluuiis pecus omne magistri 445
Perfundunt, vdisque aries in gurgite villis
Mersatur, missusque secundo defluit amni :
Aut tonsum tristi continguunt corpus amurca,
Et spumas miscent argenti, viuaque sulfura,
Idaeasque pices, et pingues vnguine ceras, 450
Scillamque, elleborosque graues, nigrumque bi-
tumen.

Non

*Amurca, Deldrüsen, He-
fen vom Dele.*

*Spumas argenti, Silber-
glätt.*

*Viuaque sulfura. commun.
legit. sulphura viua.*

*Picem idaeam, ex Ida
monte.*

*Scillam, vel squillam,
Meerzwiebel.*

Bitumen, Harz.

Non tamen vlla magis praefens fortuna laborum
est,

Quam si quis ferro potuit rescindere summum

Vlceris os. Alitur vitium, vinitque tegendo :

Dum medicas adhibere manus ad vulnera pa-
stor 455

Abnegat, aut meliora deos sedet omina poscens.

Quin etiam, ima dolor balantum lapsus ad ossa

Quum furit, atque artus depascitur arida febris,

Profuit incensos aestus auertere, et inter

Ima ferire pedis salientem sanguine venam : 460

Bisaltae quo more solent, acerque Gelonus,

Quum fugit in Rhodopen, atque in deserta Geta-
rum,

Et lac concretum cum sanguine potat equino.

Quam procul aut molli succedere saepius umbrae

Videris aut summas carpentem ignavius her-
bas, 465

Extremamque sequi, aut medio procumbere cam-
po

Pascentem, et ferae solam decedere nocti :

Continuo culpam ferro conpescce, prius quam

Di-

Vitium, vlcus.

Ima pedis ferire, Ueberlaß.

*Bisaltae gens Thraciam
inter, ac Macedoniam. Ge-
loni Conf. Georg. 2, 115.*

*Quum fugit, quum migrat
pro more illarum gentium,
et equorum sanguine alitur
lacte permixto.*

*Carpentem ignavius; cum
quadam ignavia, cum quo-
dam fastidio; vnde non ip-
sas herbas, sed summitatem
herbarum adtingit.*

*Culpam, causam morbi,
morbum. Conf. ex v. 454.
alitur vitium.*

Dira per incautum serpent contagia volgus.
Non tam creber agens hiemem ruit aequore
turbo, 470

Quam multae pecudum pestes. Nec singula
morbi

Corpora conripiunt; sed tota aestiua repente,
Spemque gregemque simul, cunctamque ab ori-
gine gentem.

Tum sciat, aerias Alpes et Norica si quis
Castella in tumultis, et Iapydis arua Timaui, 475
Nunc quoque post tanto videat, desertaque regna
Pastorum, et longe saltus lateque vocantes,

Hic quondam morbo coeli miseranda coorta est
Tempeestas, totoque auctumni incanduit aestu,
Et

<i>Aestiua</i> hic metaph. die Sommerquartier, vti hi- berna, Winterquartier. <i>Spemque gregemque</i>, sânt- liche Heerde, agnos cum matribus. Conf. <i>spem gregis</i> <i>nuda in silice</i> ex eclog. 1, 15. <i>Tum sciat. Tum</i>, quum infecto aere pestis saeuit, scias, videas integros regio- num tractus vacuefieri pas- cuïs et pecoribus. Exem- plo adducit illam pestem notissimam, quae multo ante tempore per alpes, ac No- ricum horrendam pecorum stragem effecit. <i>Aerias Al- pes</i>, i. e. montes coelum vertice suo tangentes, in quibus fere optima pascua vel hodie sunt, die Ulmen. <i>Timaui</i> fluius Italiae,	vbi nunc Venetia e. <i>Iapides</i> dicitur vel ab anti- quo oppido <i>Iapidio</i>, vt placet Seruio; vel a vicinis Illyriae populis <i>Iapydibus</i>. <i>Hic quondam</i>. En locum nobilissimum, elegantissi- mum, celeberrimum, in quo, quid diuini vis ingenii pos- sit mira arte, ac perpetua sollertia exculti, facile sen- tias, nam sentire te in pri- mis velim, quae legis, vel dicam verius, quae vides coram, quaeque non sine intimo animi sensu, motu- que Maro exprimere po- tuit spectacula terroris ple- na, miseratione quidem, sed tamen et admiratione dignissima. <i>Morbo coeli</i>. Infectus aer
---	--

Et genus omne neci pecudum dedit, omne fe-
rarum : 480

Conripuitque lacus : infecit pabula tabo.

Nec via mortis erat simplex ; sed vbi ignea venis
Omnibus acta fitis miseros adduxerat artus :

Rurfus abundabat fluidus liquor : omniaque in se
Ossa minutatim morbo conlapsa trahebat. 485

Saepe in honore Deum medio stans hostia ad aram,
Lanea dum niuea circumdatur infula vitta,

Inter cunctantes cecidit moribunda ministros,

Aut si quam ferro mactauerat ante sacerdos,

Inde neque inpositis ardent altaria fibris ; 490

Nec responsa potest consultus reddere vates :

Ac vix suppositi tinguuntur sanguine cultri,

Summaque ieiuna fanie infuscaturn arena.

Hinc laetis vituli volgo moriuntur in herbis,

Et dulces animas plena ad praesepia reddunt. 495

Hinc

vitium communiter. hic ve- | *simum autem omen fuerat,*
ro morbum contraxisse di- | *si hostia aufugit. Cecidit*
citur, transit morbus ex | *inter cunctantes, morte ictum*
aere in aquam, ex aquis | *praeueniente, quae nec ho-*
in pabula. Conf. Lucret. 6, | *stiae medio in sacrificio*
1095. Sallust. cet. | *pepercit. Lugubris pictura*

Sitis, calor, Higen.

Adduxerat, contraxerat.

Fluidus liquor, ein dichte, | *mali magnitudinem expri-*
tes, eiterichtes Blut. | *mens, quae non potuit non*

In honore Deum stans ho- | *mouere religiosum, vt erat,*
stia, nobilissima expressio. | *populum rom. Vitta, Kopf-*

Conf. Aen. 1, 339. Ibi ca- | *binde, Haube. Infula, eine*
dit hostia in honorem Deae; | *weitere Hauptbinde in Ge-*

hic stat quasi non inuita; | *stalt einer Krone, woran*
ducebatur enim fune laxio- | *an beyden Seiten Binden*

re ad aram, et iam stans | *herabhiengen.*
ante aram soluebatur. Pes- | *Altaria non ardent poe-*

tice, i. e. fibrae non ardent
altaribus inpositae.

Hinc canibus blandis rabies venit, et quatit aegros
 Tuffis anhela fues ac faucibus angit obefis,
 Labitur infelix, studiorum atque innemor her-
 bae,

Victor equus, fontesque auertitur, et pede terram
 Crebra ferit: demissae aures: incertus ibidem 500
 Sudor; et ille quidem morituris frigidus: aret
 Pellis, et ad tactum tractanti dura resistit.

Haec ante exitium primis dant signa diebus.

Sin in processu coepit crudescere morbus:

Tum vero ardentes oculi, atque adtractus ab
 alto 505

Spiritus, interdum gemitu grauis; imaque longo
 Ilia singultu tendunt: it naribus ater

Sanguis, et obsessas fauces premit aspera lingua.

Profuit inserto latices infundere cornu

Lenaeos: ea visa salus morientibus vna. 510

Mox erat hoc ipsum exitio, furiisque resecti

Ardebant, ipsique suos, iam morte sub aegra,

(DI meliora piis, erroremque hostibus illum!)

Dis-

Studiorum innemor, cer-
taminum, ludorum eque-
strium.

Fontes, i. e. potum.

Auertitur. Auerti h.
scheuen, einen Eckel bekom-
men.

Crebra pro crebro more
Graecorum.

Incertus sudor, varius, in-
constans. Conf. Eclog. 5, 5.

Crudescere, sich verschlim-
mern.

Tendunt, subint. se.

Obsessas, tumore, vlceri-
bus.

Iuriis - ardebant, in furo-
tem agebantur, Resecti, re-
fer ad eos, quibus antea
profuit vinum inserto cor-
nu infusum.

Di meliora, ac saniora
piis, bonis dent; insaniam
vero illam, aut similem ra-
biem hostibus, i. e. impiis.
Notum abominationis hoc

Discissos nudis laniabant dentibus artus.

Ecce autem duro fumans sub vomere taurus 515

Concidit, et mixtum spumis vomit ore cruorem,

Extremosque ciet gemitus. It tristis arator,

Moerentem abiungens fraterna morte iuuenicum:

Atque opere in medio defixa relinquit aratra.

Non vmbra altorum nemorum, non mollia pos-

sunt

520

Prata mouere animum, non, qui per saxa volutus

Purior electro campum petit annis: at ima

Soluuntur latera, atque oculos stupor vrguet in-

ertes,

Ad terramque fluit deuexo pondere ceruix.

Quid labor aut benefacta iuuant? quid vomere

terras

525

Inuertisse graues? atqui non Massica Bacchi

Munera, non illis epulae nocuere repostae:

Frondebis et victu pascuntur simplicis herbae:

N

Po-

genus est apud antiquos, sed turam amissi fratris acerbè
optime hic allatum, mirum sentit. cet.
enim quantum pestis miseriam exaggerat.

Ecce autem, formula, quae nouum aliquod, mirumque, ac insolitum promittit spectaculum, quae lectorem attentum faciat. Conf. Aen. 2, 270; item Aen. 2, 203. Et re quidem vera vix vlla occurrit elegantior et ad commouendam miserationem aptior pictura, quam Tauri sub ipso vomere succumbentis, - viatoris, qui tristis abit, - iuueni qui iac-

Quid labor. Ad augendum commiserationis affectum nihil potuit excogitari excellentius, nihil dici diuinius. Sensus: Quid profuit misero tauro laborasse? quid labore suo aluisse mortales? - vid. Scaliger. l. 5. c. 11. Poetic. qui sex horum versuum pulchritudinem teste Heynio ita admirabatur, ut eorum auctor esse mallet, quam Croesum aut Cyrum dicto audientem habuisse.

Pocula sunt fontes liquidi, atque exercita cursu
 Flumina; nec somnos abrumpit cura salubres. 530
 Tempore non alio dicunt regionibus illis
 Quaesitas ad sacra boues Iunonis, et vris
 Inparibus ductos alta ad donaria currus.
 Ergo aegre rastris terram rimantur, et ipsis
 Vnguibus infodiunt fruges, montesque per al-
 tos 535

Contenta ceruice trahunt stridentia plaustra.
 Non lupo insidias explorat ouilia circum,
 Nec gregibus nocturnus obambulat: acrior illum
 Cura domat: timidi damae ceruique fugaces
 Nunc interque canes et circum tecta vagantur. 540
 Iam maris immensi prolem, et genus omne natan-
 tum,
 Litore in extremo, ceu naufraga corpora, fluctus
 Proluit: insolitae fugiunt in flumina phocae.
 Interit et curuis frustra defensa latebris
 Vipera, et attoniti squamis adstantibus hydri. 545
 Ipsis est aer auibus non aequus, et illae
 Praecipites alta vitam sub nube relinquunt.
 Praeterea iam nec mutari pabula refert,

Quae-

Exercita, simpliciter exa-
 gitata, quasi currendo fessa.
Conf. Ouid. met. 8, 165.

Ad donaria, h. l. ad tem-
 pla.

Ergo ipsi homines, ipsi
 agricolae bouum loco.

Iam nec-refert. Profuit
 aliquando mutare pabula;
 sed inane nunc illud reme-
 dium est, *artes*, *remedia*

multo studio quaesita, quae
 semper profuere, nunc fru-
 stra adhibentur. Ipsi peri-
 tissimi medici malo mederi
 nequeunt. *Chiron* et *Melam-
 pus* pro quibusuis medicis
 in arte sua praestantissimis
 ponuntur. Hic *Amyatho-
 nis*; ille *Saturni* et *Phily-
 rae Nymphae* filius erat.

Quaesitaeque nocent artes: cessere magistri
Phillyrides Chiron, Amythaoniusque Melam-
pus. 550

Saenit et in lucem Stygiis emissâ tenebris
Pallida Tisiphone, Morbos agit ante Metumque
Inque dies auidum surgens caput altius effert.
Balatu pecorum et crebris mugitibus amnes
Arentesque sonant ripae, collesque supini. 555

Iamque cateruatim dat stragem, atque aggerat
ipsis

In stabulis turpi dilapsa cadauera tabo:
Donec humo tegere ac foueis abscondere discunt.
Nam neque erat coriis usus: nec viscera quis-
quam

Aut vndis abolere potest, aut vincere flamma: 560
Nec tondere quidem morbo illuieque peresa
Vellera, nec telas possunt adtingere putres.
Verum etiam inuisos si quis tentarat amictus;
Ardentes papulae, atque immundus olentia sudor

N 2

Mem-

Tisiphone furiarum vna, quam orco emittit, ut pestis imago prodiret horribilior. Animaduerte praecedentes eam Morbos, Metumque. Ipsa *pallida* fingitur - Morbos, Metumque ante se agens - cadauerum auida - in dies caput altius tollens. - Tandem cateruatim stragem - inter lacrymosos halatus pecorum - edens.

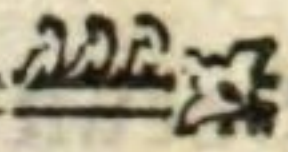
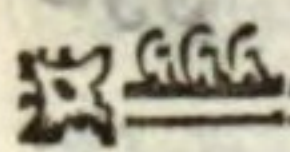
Vndis abolere aut flamma (nam vincere h. l. idem notat) tum foetorem, tum virus pestiferum.

Vellera quoque inutilia sunt, corrupta peste. *Illuies*, Unflath.

Nec telas possunt adtingere, ut sit tempore pestis, quae solo adtactu rerum infectarum in tangentes transit.

Papulae, Pestblattern, ar-

Membra sequebatur. Nec longo deinde moranti 565
 Tempore contactos artus facer ignis edebat.

P. VIRGILII MARONIS
 GEORGICON
 LIBER QVARTVS.

Protinus aerii mellis coelestia dona
 Exsequar. Hanc etiam, Maecenas, adspice
 partem.
 Admiranda tibi leuium spectacula rerum,
 Magnanimosque duces, totiusque ordine gentis
 Mores, et studia, et populos, et praelia dicam. 5
 In tenui labor: at tenuis non gloria; si quem
 Numina laeua sinunt, auditque vocatus Apollo.

Prin-

dentes, die Brennen, und
 Schmerzen, wie Feuer, ma-
 chen.

Sacer ignis, Entzündung,
 hiesig Geschwür. Conferri
 omnino meretur atticae pe-
 stis descriptio ex lib. 6. Lu-
 cretii v. 1136.

Aerii mellis coelestia do-
 na. Suauissima propositio
 Dona praecise coelestia, ex
 opinione nempe veterum,
 qui mel velut coeli deposi-
 tum in floribus latere, et
 colligi tantum ab apibus;

non confici putabant; Mel
 aerium, i.e. ex rore aeris ma-
 tutino natum. Plin. siue ille
 est coeli sudor, siue quaedam
 siderum salina, siue pur-
 gantis se aeris succus.

Admiranda spectacula, vt
 sunt, promittit. Confer mo-
 res infra v. 197; studia v.
 205; praelia v. 78 cet.

Numina laeua h. l. propi-
 tia. Si quem sinunt, subint.
 dicere.

Vocatus, vt adsit, inuo-
 catus.

Principio sedes apibus statioque petenda,
 Quo neque sit ventis aditus (nam pabula venti
 Ferre domum prohibent), neque oues haedique
 petulci 10

Floribus insultent, aut errans bucula campo
 Decutiat rorem, et surgentes adterat herbas.

Absint et picti squalentia terga lacerti
 Pinguibus a stabulis, meropesque, aliaeque vo-
 lucres;

Et manibus Procne pectus signata cruentis. 15

Omnia nam late vastant, ipfasque volantes
 Ore ferunt dulcem nidis inmitibus escam.

At liquidi fontes et stagna virentia musco
 Adsint, et tenuis, fugiens per gramina, riuus;
 Palmaque vestibulum aut ingens oleaster inum-
 bret: 20

Vt, quum prima noui ducent examina reges

Vere suo, ludetque fauis emissa iuuentus,

Vicina inuitet decedere ripa calori;

Obuiaque hospitiiis teneat frondentibus arbos.

N 3

In

Principio. Pars libri I.
de alueario, eiusque forma,
ac situ.

Lacerti, Eidechse, picti
terga, graecismus. Pictas
 esse dicunt Poetae eas res,
 quae varios colores refe-
 runt; sed hoc notum. *Squa-*
lentia terga sunt, quae in
 serpentium pisciumque mo-
 rem maculas veluti intex-
 tas exhibent. Conf. *Aen.* 10,
 314 *tunicam squalentem auro.*

Meropes. Merops volu-

cris apibus infesta, der Bie-
 nenfraß, Bienenspecht, Zim-
 menwolf.

Procne, hirundo simplici-
ter. Conf. Quid. metam. 6,
 669. *pectus signata, ornatus*
 e fabula adductus ad rei sig-
 nificatum nil ultra addit.

Omnia vastant Lacerti,
 Meropes, hirundines.

Ipfasque apiculas.

Nidis raptas important.

Vestibulum aluearii.

Hospitiis frondentibus. Ra-

In medium, seu stabit iners, seu profluet humor, 25
 Transuerfas falices, et grandia coniice faxa :
 Pontibus vt crebris possint consistere, et alas
 Pandere ad aestiuum solem ; si forte morantes
 Sparserit, aut praeceps Neptuno immerferit Eu-
 rus.

Haec circum casiae virides, et olentia late 30
 Serpylla, et grauius spirantis copia thymbrae
 Floreat, inriguumque bibant violaria fontem.
 Ipsa autem, seu corticibus tibi fata cauatis,
 Seu lento fuerint aluearia vimine texta,
 Angustos habeant aditus. Nam frigore mella 35
 Cogit hiems, eademque calor liquefacta remittit.
 Vtraque vis apibus pariter metuenda : neque illae
 Nequicquam in tectis certatim tenuia cera
 Spiramenta linunt, fucoque et floribus oras

Ex-

mi arborum poetica hospi-
 tia auium sunt, quae qui-
 dem elegantia in ipsos ocu-
 los incurrit. At ne fugiente
 oculo praetereas, moneo,
 mirum singularum expres-
 sionum ornatum a v. 10-25.
Teneat arbos. Tenere longio-
 rem moram notat, in quibus
 non diuertant modo, sed
 diutius versentur hospitii
 amoenitate captae apiculae.

Neptuno, i. e. aquae.

Praeceptus Euris, ventus
 quiuis vehementior.

Casiae hic, Garten, oder
 Grasnägelchen, vel Laven-
 dul. Conf. Georg. 2, 213.

Serpylla, Quentel. *Thym-
 bra*, Winterpsop, Garten-
 psop.

Vtraque vis caloris ni-
 mii, et nimii frigoris.

Spiramenta, die Oeffnungen,
 Conf. v. 35. *Nequicquam*,
 i. e. frustra, sine effectu se-
 tuentur apes contra frigus
 et calorem nimium; frustra
 fuco linunt angustos adi-
 tus cet. *fucus*, eine Gattung
 Meergras, das röthlicht
 aussieht, und eine pechigte,
 und zähe Feuchtigheit hat.

Gluten, Leim, Gumi. *Viscus*,
 vel *viscum*, Mistel, ein feuch-
 tes Baumgewächs, aus
 dessen Beeren der Vogelleim
 gemacht wird. *Gluten visco*
et idaea pice lentius. *Con-*
lectum seruant, colligunt et
 seruant, ad haec ipsa mu-
 nera, vt linire fores queant.

Explent, conlectumque haec ipsa ad munera glu-
ten 40

Et visco et Phrygiae seruant pice lentius Idae.

Saepe etiam effossis (si vera est fama) latebris

Sub terra fouere larem, penitusque repertae

Pumicibusque cauis, exesaeque arboris antro.

Tu tamen e leui rimosa cubilia limo 45

Vngue fouens circum, et raras super iniice fron-
des;

Neu propius tectis taxum sine, nene rubentes

Vre foco caneros; altae neu crede paludi,

Aut vbi odor coeni grauis, aut vbi concaua pulsu

Saxa sonant, vocisque offensa resultat imago. 50

Quod superest, vbi pulsam hiemem sol aureus
egit

Sub terras, coelumque aestiua luce reclusit,

Illae continuo saltus filuasque peragrant,

Purpureosque metunt flores, et flumina libant

Summa leues. Hinc nescio qua dulcedine lae-
tae 55

Progeniem nidosque fouent: hinc arte recentes

Ex-

Floribus, i. e. succo e flo-ribus. apes exanimantur. Ruben-
tes, vt fiunt per calorem ig-

Tu tamen. Sensus: apes, intus glutine se muniunt; cina palude; ne igitur cre-
tu exteriores rimas limo de eas locis aut paludosis,
obduc. aut e quibus Echo resonat.

Taxum. Confer eclog. 9, Plin. II, 19. Inimica est et
30. Georg. 2, 113. echo, resultanti sono, qui pa-

Neu vre caneros, quorum uidas alterno pulset ictu.
odore ipso apes pereunt. Quod superest. Pars II. de

Plinius ait: Cancrorum odo-
re, si quis iuxta coquat, apum pabulis, examinibus,
praeliis.

Excudunt ceras, et mella tenacia fingunt.
 Hinc vbi iam emissum caueis ad sidera coeli
 Nare per aestatem liquidam suspexeris agmen,
 Obscuramque trahi vento mirabere nubem; 60
 Contemplator: aquas dulces et frondea semper
 Tecta petunt. Huc tu inflos adsperge sapores,
 Trita melisphylla, et cerinthae ignobile gramen;
 Tinnitusque cie, et Matris quate cymbala circum.
 Ipsae confident medicatis sedibus: ipsae 65
 Intima more suo sese in cunabula condent.

Sin autem ad pugnam exierint; nam saepe
 duobus
 Regibus incessit magno discordia motu,
 Continuoque animos volgi et trepidantia bello
 Cor-

Nare, volare.

Obscuram nubem. Examen apum volitantium, weñ sie schwärmen, optime nubi volanti comparatur, quae vento trahi, ferri videtur.

Melisphylla, Melissen, proprie Bienenkraut. Plin. hist. nat. l. 21, 86. *Melissophyllo* si perungantur aluearia, non fugient apes; nullo enim magis gaudent flore. *Copia istius examina facillime continentur.*

Cerinthae gramen, Cerinthkraut, Gledtsenfraut.

Matris Cybeles. vid. Mytholog. p. 130. *Medicata sedes,* der mit riechenden Säf-ten bestrichene Bienenkorb.

Duobus regibus, i. e. reginis, apum matribus, vt nos

hodie docuit experientia.

Colum. l. 9. 9. Inter se tamquam ciuilibus bellis, et cum alteris, tamquam cum exteris gentibus praeliantur. Plin. item l. 12, 16. *Nascuntur aliquando in extremis fauis apes grandiores, quae ceteras fugant. Lectu iucundissima sunt apum praelia, et quae praecipua virgilianae poeseos virtus est, continua similitudo a moribus, actionibusque hominum petita. En reges in castris apum, en regum discordias; en motus, vulgum, militem, alacrem ad pugnas, classica, tubas, praetoria, hostem, eruptiones, conflictus.*

cet.

Trepidantia non prae me-

Corda licet longe praesciscere: namque moran-
tes 70

Martius ille aeris rauci canor increpat, et vox

Auditur fractos fonitus imitata tubarum.

Tum trepidae inter se coeunt, pennisque coruf-
cant,

Spiculaque exacuunt rostris, aptantque lacertos,

Et circa regem atque ipsa ad praetoria densae 75

Miscentur, magnisque vocant clamoribus hostem.

Ergo, vbi ver nactae sudum camposque patentes,

Erumpunt portis; concurritur; aethere in alto

Fit fonitus, magnum mixtae glomerantur in or-
bem,

Praecipitesque cadunt. Non densior aere gran-
do, 80

Nec de concussa tantum pluit ilice glandis.

Ipsi per medias acies, insignibus alis,

Ingentes animos angusto in pectore versant,

Vsque adeo obnixi non cedere, dum grauis aut
hos

Aut hos versa fuga victor dare terga subegit. 85

Hi motus animorum atque haec certamina tanta

Pulueris exigui iactu compressa quiescent.

Ve-

tu, sed cum tumultu festi-
nantia ad pugnam. Conf.
Aen. 9, 114, et infra v. 72.
Ipsi reges.

Hi motus - quiescent. Vis
pugnae finem imponere? -
iactu exigui pulueris ea
comprimetur.

Verum vbi ductores acie reuocaberis ambo ;
 Deterior qui visus, eum, ne prodigus obsit,
 Dede neci: melior vacua sine regnet in aula. 90
 Alter erit maculis auro squalentibus ardens:
 (Nam duo sunt genera) hic melior, insignis et ore,
 Et rutilis clarus squamis: ille horridus alter
 Desidia, latamque trahens inglorius aluum.
 Vt binae regum facies, ita corpora plebis. 95
 Namque aliae turpes horrent: ceu puluere ab
 alto

Quum venit, et sicco terram spuit ore viator
 Aridus: elucent aliae, et fulgore coruscant
 Ardentes auro, et paribus lita corpora guttis.
 Haec potior suboles; hinc coeli tempore certo 100
 Dulcia mella premes: nec tantum dulcia, quan-
 tum

Et

Ne prodigus obsit, ne in- puluere obducitur. Quidam
uidia erga riualem ductus interpretum similitudinem
mel dissipet, vel ignauiae potius in sputo positam esse
se det, tibi que non profit. volunt, quod ex ore via-

Alter erit. Pars III. de toris sicco emissum in ter-
uariis apum generibus. ram fluit, globique pulueri

Sine regnet, sine regnare formam induit. Sermo certe
melio rem. Si distinguere est de illa apum specie,
nescis, vter eorum melior; quae formae nigricantis,
quisue deterior sit, en tibi horridaeque est.
signa, ac notas.

Squalentibus, splendenti- *Lita, illita, distincta, pa-*
bus. *ribus, i. e. aureis, vel auro*
similibus maculis.

Ille rex deterior.

Tempore certo, vere et
auctumno. Heyn.

Ceu puluere. Iucunda lec-
 tu, visuque imago. Species
 illa apum deterior for-
 ma similis viatori est, qui
 viam aestate media, tem-
 pore calidissimo ingressus,

Dulcia - et liquida. Non
 otiosa haec epitheta sunt.
Dulcia mella opponuntur
amaris; liquida crassis, et
multa faece infectis,

Et liquida, et durum Bacchi domitura saporem.

At quum incerta volant, coeloque examina ludunt,

Contemnuntque fauos, et frigida tecta relinquunt;

Instabiles animos ludo prohibebis inani. 105

Nec magnus prohibere labor. Tu regibus alas

Eripe. Non illis quisquam cunctantibus altum

Ire iter, aut castris audebit vellere signa.

Inuitent croceis halantes floribus horti,

Et custos furum atque auium cum falce faligna 110

Hellepontiaci seruet tutela Priapi.

Ipse thymum pinosque ferens de montibus altis

Tecta ferat late circum, cui talia curae:

Ipse labore manum duro terat: ipse feraces

Figat humo plantas, et amicos inriget imbres. 115

At-

Bacchi, vini, cui more veterum infundentur. Conf. Horat. Sat. 2, 4, 24.

Frigida, vacua.

Castris vellere signa est, das Lager aufheben, Zeichen zum Ausbruch geben. Ponebantur signa castris positae ante praetorium; euelluntur sublati. Quem non delectet imago poetica militum apum castra metantium? -

Custos furum - *Priapus*. Conf. eclog. 7, 33. *Priape*, custos es pauperis horti, tua

cura est arcere fures, et aues ab aluearibus. De Priapo vid. Myth. p. 116. *Falx saligna* e salice facta pro quaui lignea, et e quouis in pauperibus etiam hortis obuiio ligno ponitur. *Falx* hic proprie, ein frummes Gartenmesser. *Priapus Hellepontiacus*, i. e. ad Hellepontum praecipue cultus.

Thymum vel *thymus*, Thymian, herba mirum odorem fundens, gratum apibus pabulum. Conf. eclog. 5, 77. *Pinos*, alii intelligunt

Atque equidem, extremo ni iam sub fine la-
borum

Vela traham, et terris festinem aduertere proram;
Forſitan et, pingues hortos quae cura colendi
Ornaret, canerem, biſerique roſaria Paefi:
Quoque modo potis gauderent intuba riuſ; 120
Et virides apio ripae, tortuſque per herbam
Creſceret in ventrem cucumis: nec ſera comantem
Narciſſum, aut flexi tacuiſſem vimen acanthi,
Pallentesque ederas, et amantes litora myrtos.

Nam-

h. l. floris genus, das Schlaf-
fräutlein; Niedrigpin, oder
Erdbin; alii pinum arbo-
rem apibus gratam.

Atque equidem. Notae
ſunt poetarum allegoricae
locutiones: *vela dare in al-*
tum iis incipere, *vela con-*
trahere, finire laborem eſt.

Conf. Georg. 2, 44. Variat
argumentum Maro, vt ſo-
let, ornatiffima digreſſione,
et culturam hortorum a v.
118 - 148. paucis ſed ſelec-
tiſſimis coloribus exhibet.
Sed quam pulchra, eaque
tacita connexio eſt, qua ſe
pluribus hac de re dictu-
rum fuiſſe ait, ni propter
nimis anguſtum, quem ſibi
praefixiſſet, ſpatium (vid. v.
147. *ſpatia iniqua*) *vela con-*
trahere, hancque materiam
aliis tractandam relinquere
cogeretur. Aſſecutus eſt in-
terea Poeta, quod voluit.
Mirus nempe per hanc di-
greſſionem tam admirabi-
lem quam h. l. inexpecta-
tam libro huic quarto ac-
ceſſit ornatus.

Rosaria, roſeta, ac roſae
paefſanae lectoribus poe-
tarum notiſſima ſunt. *Paef-*
ſtum oppidum et ſinus Lu-
caniae eſt. Fama eſt, roſas
ibi biſ in anno naſci, menſe
nempe Maio, ac Septembri,
inde epith. *biſeri*.

Intuba. Conf. Georg. I, 120.
Intuba potare, potataque
aqua poetice gaudere, i. e.
refici elegantiffime dicitur.

Apio. Apium praecipue
vel *Helioſelinum* eſt, vel *Hip-*
poſelinum. Illud prope ri-
pas; hoc in locis arenofiſ
facile creſcit. Sed quod in
montibus fere gignitur, api-
buſque gratum eſt, *Oreofe-*
linum dicitur. Hic intelli-
gitur *Petroſelinum*, *Pe-*
terſilge.

Cucumis, vel *cucumer*, *Cu-*
cumer, *Kummerling*. Tortuſ
in ventrem creſcit, wäch-
ſet in die Runde, iſt nichts
als Bauch.

Sera comantem, ſerius flo-
rentem.

Acanthi. Conf. eclog. 3, 45.

Namque sub Oebaliae memini me turribus al-
tis, 125

Qua niger humectat flauentia culta Galaesus,
Corycium vidisse senem: cui pauca relict
Iugera ruris erant: nec fertilis illa iuuen-
cis,
Nec pecori opportuna seges, nec commoda Bac-
cho.

Hic rarum tamen in dumis olus, albaque cir-
cum 130

Lilia, verbenasque premens, vescumque papauer,
Regum aequabat opes animis; feraque reuertens
Nocte domum dapibus mensas onerabat inemtis.
Primus vere rosam atque auctumno carpere po-
ma.

Et

Sub Oebaliae turribus pro-
pe Tarentum, quae restau-
rationem suam Phalantho
debet, qui ex Oebalia i. e.
Lacedaemonia illuc adue-
nerat.

Galaesus amnis Calabriae,
qui Tarentum praeterit.
Flauentia culta, Conf. *niten-*
tia culta ex Georg. I, 153.

Corycium senem. Simpli-
citer senem intelligo. Sed
quem ad modum fere poe-
tae, vt propius veritatem
accedat fictio, eaque ad-
pareat ornatior, certam aut
rem aut numerum pro in-
certa ponunt, sic Poeta se-
nem suum Coryco oriun-
dum fingit. Nec minus bella
inuentio est, quod exem-
plo et experientia vel ficti
vel veri senis loquatur,
quae forte ipse nullo sene
viseo monitus protulit.

Relicti vel haereditate pa-
tria, vt Heyn. vel sprete ab
aliis propter sterilitatem,
vt Seruius, Burm.

Seges, ager.

Premens, carpens.

Vescum, esbar.

Regum opes aequabat, nem-
pe animo. Non inuidebat,
paruo, quod satis erat, con-
tentus, Regibus regales de-
licias. Communiter hoc ad-
ferunt, qui in laudes vitae
rusticae excurrunt. *Dapibus*
inemtis, communis item lo-
cutio, sed ornata, quum de
diuitiis agricolarum sermo
est. Conf. od. 2 Horat. Epi-
don, 48. *Inemtis* dapes hoc
item loco eleganter op-
ponuntur regiis mensis, quae
magno constant.

Primus - carpere, pro pri-
mus carpebat. Plurimum ar-
tis, gloriaeque in eo po-

Et quum tristis hiems etiamnum frigore faxa 135
 Rumperet, et glacie cursus frenaret aquarum,
 Ille comam mollis iam tum tondebat acanthi,
 Aestatem increpitans feram zephyrosque moran-
 tes.

Ergo apibus fetis idem atque examine multo
 Primus abundare, et spumantia cogere pressis 140
 Mella fauis: illi tiliae, atque vberima pinus:
 Quotque in flore nouo pomis se fertilis arbos
 Induerat, totidem auctumno matura tenebat.
 Ille etiam feras in versum distulit vltimos,
 Eduramque pirum, et spinos iam pruna feren-
 tes, 145
 Iamque ministrantem platanum potantibus vm-
 bras.

Ve-

nunt, qui hortos colunt, ut
primi habeant aliisque prio-
 res et flores et fructus. No-
 tum id, sed nec Maro ne-
 glexit hanc laudem seni
 suo tribuere, eiusque com-
 mendare tum peritiam, tum
 industriam. Conf. v. 137.
iam tum.

Acanthi. Conf. eclog. 3, 45.
coma poetica herbarum,
 florumque est, tondere. Conf.
 Georg. 2, 368. Georg. 1, 15,
 et saepissime alibi.

*Aestatem increpitans se-
 ram*, cuius tardiozem ad-
 uentum praeuenire debuit
 horti cultor. Exquisitissima
 versus huius elegantia est.
Sera aestas, Zephyrus item
 ob moram longiorem re-
 prehensione dignus - imo

reprehensus duae imagines
 sunt, quae non delectant
 modo, sed in admiratio-
 nem rapiunt lectorem.

Tiliae subint. vberimae
 sunt, quamuis alibi et tiliae
 et pinus steriles sint. Conf.
 Georg. 1, 173. item 2, 449.

In versum, in ordinem.
 Conf. Georg. 2, 277. *indul-*
ge ordinibus.

Eduram simpl. duram.
Spinos, Schlehenbaum,
 Schlehedorn, cui pruna in-
 sita sunt.

Platanus, Uhorn, Walde-
 scherbaum, *umbras mini-*
strans, i. e. foliis iam abun-
 dans, quae umbram faciunt.

Potantibus, pulcherrima
 imago morum rusticorum
 vnico vocabulo expressa.

Verum haec ipse equidem spatiis exclusus ini-
quis

Praetereo, atque aliis post me memoranda re-
linquo.

Nunc age, naturas apibus quas Iuppiter ipse
Addidit, expediam; pro qua mercede, canoros 150
Curetum sonitus crepitantiaque aera sequutae,
Dictae coeli Regem pauere sub antro.

Solae communes gnatos, confortia tecta
Vrbis, habent, magnisque agitant sub legibus
aevum:

Et patriam solae et certos novere penates: 155

Venturaeque hiemis memores aestate laborem
Experiuntur, et in medium quaesita reponunt.

Namque aliae victu inuigilant, et foedere pacto
Ex-

Nunc age. Pars libri IIII. de apum natura, ingenio, moribus, institutis tum publicis tum privatis. Transiit e statu apum militari ad civilem; e castris in vrbes, oppida cet. Conferuntur rursus apum actiones cum actionibus hominum miro ingenio, arte summa. Occurrunt picturae suaves, placidae, melleae, quas animaduvertere tironem nullo monente oportet; versificationem item mollem, harmonicam. Nihil non virgiliano spiritu dignum est.

Pro qua mercede. Sensus: Apes canoros Curetum sonitus, aeraque crepitantia

sequutae Iouem infantem in dictaeo specu alebant, pro qua mercede, i. e. pro quo amoris officio, pro quo erga Iouem merito Iupiter iis naturas dedit reliquis animantibus superiores, ut hominum instar in formam reipublicae coirent, reges haberent, patriam, palatia, domos, leges, varia munera cet. Solae enim, ut sequitur v. 153. De Ioue vid. Mythol. p. 27. Conf. Vannieri praed. rustic. l. 14.

In medium reponunt, ad communem usum. Conf.

Georg. I, 127.

Victu, victui.

Foedere pacto, quasi ea

Exercentur agris: pars intra septa domorum
 Narcissi lacrimam, et lentum de cortice gluten, 160
 Prima fauis ponunt fundamina: deinde tenaces
 Suspendunt ceras: aliae, spem gentis, adultos
 Educunt fetus: aliae purissima mella
 Stipant: et liquido distendunt nectare cellas.
 Sunt, quibus ad portas cecidit custodia forti: 165
 Inque vicem speculantur aquas et nubila coeli:
 Aut onera adcipiunt venientum, aut agnune facto
 Ignauum, fucos, pecus a praesepibus arcent.
 Feruet opus, redolentque thymo fragrantia mella.
 Ac veluti, lentis Cyclopes fulmina massis 170
 Quum properant, alii taurinis follibus auras
 Adcipiunt redduntque, alii stridentia tinguunt
 Aera lacu: gemit inpositis incudibus Aetna.
 Illi inter sese magna vi brachia tollunt
 In numerum, versantque tenaci forcipe ferrum. 175
 Non aliter, si parua licet componere magnis,

Ce-
 vero apum respublica mag- bus, vt solent excubiae.
 norum instar regnorum non Sorti pro sorte, per sortem.
 sine praeuiis pactis fanci- Aquas, futuras pluuias.
 tisque foederibus coaluisset, Fucos, die Hummeln.
 vt aliae subditorum aliae Feruet opus. Conf. Aen.
 imperantium vices diuisis I, v. 435-441.
 inter se muneribus, labori- Ac veluti. Conf. v. 167.
 busque obirent. non aliter, et v. 178. munere
 Lacrimam, succum. quemque suo; vis enim vir-
 Gluten. Conf. supra v. 39. tusque similitudinis in fer-
 Suspendunt ceras. vid. Plin. uore laboris, alternisque
 l. 11, 4. qui omnino conferri laborantium muneribus po-
 hac in re cum Virgilio me- sita est. Non igitur audiendi
 retur. sunt interpretum ii, quibus
 Spem gentis, futuram gen- hac comparatione nil vi-
 tem apum. sum est absurdus. Conf.
 Inque vicem, alternis vici- Aen. 8, 445. vid. item Myth.
 p. 97.

Cecropias innatus apes amor vrguet habendi,
Munere quamque suo. Grandaeuis oppida curae,
Et munire fauos, et daedala fingere tecta.

At fessae multa referunt se nocte minores, 180

Crura thymo plenae: pascuntur et arbuta passim,
Et glaucas salices, casiamque, crocumque ru-
bentem,

Et pinguem tiliam, et ferrugineos hyacinthos.

Omnibus vna quies operum, labor omnibus vnus.

Mane ruunt portis; nusquam mora: rursus
easdem 185

Vesper vbi e pastu tandem decedere campis

Admonuit, tum tecta petunt, tum corpora curant.

Fit sonitus, mussantque oras et limina circum.

Post, vbi iam thalamis se componere, filetur

In noctem, fessosque sopor suus occupat artus. 190

Nec vero a stabulis pluuiâ inpendente recedunt

Longius, aut credunt coelo aduentantibus Euris:

Sed circum tutae sub moenibus vrbis aquantur,

Excursusque breues tentant, et saepe lapillos,

O

Vt

Cecropias, atticas. *Grandaeuis*, maioribus
natu, senioribus.

Munire eleganter pro
simpl. *facere*; non enim fieri
tantum, sed muniri debent
faui, vt seruentur. Arte igi-
tur ac ingenio opus est.
Esse Daedalum inter apes
oportet. Conf: Aen. 6, 29.

Crura thymo plenae. Sic
Plin. quae flores comportant,
prioribus pedibus semina one-
rant, propter id natura scabra;

Arbuta Conf. eclog. 3, 82;
Casia eclog. 2, 49. *Crocus*,
Safran. *Hyacinthus*, Hyac-
cinth. Conf. Ouid. metam.
10, 211., ferrugineus, eisen-
oder rosfarbig.

Saepe lapillos - tollunt, ne
instar levis cymbae vento
validiore abripiantur. Haec
quidem opinio Virgilii, Ari-
stotelis, Plinii fuit; Cerda
rem experientia probatam
esse vult; alii tamen hos

Vt cymbae instabiles fluctu iactante faburram, 195
 Tollunt; his sese per inania nubila librant.
 Illum adeo placuisse apibus mirabere morem,
 Quod nec concubitu indulgent, nec corpora segnes
 In Venerem soluunt, aut fetus nixibus edunt:
 Verum ipsae e foliis natos et suauibus herbis 200
 Ore legunt: ipsae regem paruosque Quirites
 Sufficiunt, aulasque et cerea regna refingunt;
 Saepe etiam duris errando in cotibus alas
 Adtriuere, vltroque animam sub fasce dedere.
 Tantus amor florum, et generandi gloria mel-
 lis. 205

Ergo ipsas quamuis angusti terminus aevi
 Excipiat: neque enim plus septima ducitur ae-
 stas;

At genus immortale manet, multosque per annos
 Stat Fortuna domus, et aui numerantur auorum.
 Praeterea regem non sic Aegyptos, et ingens 210
 Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hy-
 daspes,

Ob-

lapillos ab apibus ad forman-
 das cellulas comportari ad-
 ferunt. vid. M. de Reaumur,
 T. 5. Hist. des insectes.

E foliis natos - legunt. Ea
 quidem veterum, et in pri-
 mis Aristotelis opinio fuit;
 sed nemo Philosophorum
 iam ignorat, reginam apum
 matrem esse, eamque solam
 ouis incubare.

*Paruosque Quirites, popu-
 lum quasi romanum. Conf.*
 v. 208. *Sufficiunt - refingunt;*

singulis annis noua regna,
 noua gens, noui reges nas-
 cuntur, manet igitur genus
 immortale auorum, - aui
 numerantur auorum. Quan-
 to ingenio, quam felice cum
 effectu res maximae confe-
 runtur cum minimis? -

Non sic - obseruant. Quan-
 to studio, quibus obsequiis,
 quo cultu reges suos populi
 orientis olim prosequuti
 fuerint, notum est. Sed hae
 ipsae gentes secundum Ma-

Obferuant. Rege incolumi mens omnibus vna est:
Amiffo rupere fidem; constructaque mella
Diripuere ipfae, et crates foluere fauorum.

Ille operum custos: illum admirantur, et om-
nes

215

Circumftant fremitu denfo, ftipantque frequentes;
Et faepe adtollunt humeris, et corpora bello
Obiectant, pulchramque petunt per vulnera mor-
tem.

His quidam fignis atque haec exempla fequuti,
Efle apibus partem diuinæ mentis, et hauftus
Aetherios dixere. Deum namque ire per omnes
Terrasque, tractusque maris, coelumque pro-
fundum.

Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne fe-
rarum,

Quemque fibi tenues nascentem arceffere vitas:
Scilicet huc reddi deinde ac refoluta referri
Omnia: nec morti efle locum, fed viua volare
Sideris in numerum, atque alto fuccedere coelo.

O 2

Si

ronem non adeo regibus
fuis addictae funt, quam
gens apum regi fuo. Pergit
parua componere magnis
mira felicitate a v. 210 - 218.

Obferuant. Obferuare,
Dienstbefiffen fenn, Dienst-
befiffenheit, Gehorfam, Ehr-
erbietung erweifen.

Ille rex.

Pulchram petunt mortem-
per vulnera, militum inftar,
aut populorum bello for-
tium, apud quos fuma
felicitas in gloria. Excel-
lentiffimi verius.

Partem diuinæ mentis,
fecundum opinionem Pla-
tonis ac Pythagoræ. Conf.
Aen. 6, 724.

Si quando sedem angustam, seruataque mella
 Thesauris, relines: prius haustu sparsus aquarum
 Ora foue, fumosque manu praetende sequaces. 230
 Bis grauidos cogunt fetus, duo tempora messis
 Taygete simul os terris ostendit honestum
 Plias, et Oceani spretos pede repulit amnes:
 Aut eadem fidus fugiens vbi Piscis aquosi
 Tristior hibernas coelo descendit in vndas. 235
 Illis ira modum supra est, laesaeque venenum
 Morsibus inspirant, et spicula caeca relinquunt
 Adfixae venis, animasque in vulnere ponunt.

Sin

Si quando - relines. Notum est, aluearia ab apibus lino obduci. *Relinere* igitur est, das vorgeschmierte wegthun, beschneiden, zcideln. Si mel eximere, et collecto ab apibus thesauro vti velis, abigendae tibi inprimis apes sunt, ne iratae, vt erga raptorem, spiculis suis te laedant, facile autem eas in fugam conuertes, 1) aquis pluuiiae in morem super aluear sparsis, et 2) fumo facto, quem ferre nequeunt.

Bis in anno, veris nempe et auctumni tempore id fieri poterit. *Duo tempora messis*, i. e. eximendi mellis haec sunt. Tempora vero per ortum, occasumque stellarum a Poetis notari vulgare est. *Taygeta* Pleiadum stellarum vna. *Os honestum* pulchrum est. *Conf. Georg. 2, 392.* *Ostendit*, quum surgit ex aquis Oceani, cuius vndas ortu suo spernere, spre-

tasque pede repellere, aquis impulsu refugientibus pulcherrime dicitur.

Aut eadem vbi descendit, i. e. occidit, id quod ad finem auctumni ingruente hieme fit. *Piscis* fidus aquosum, i. e. pluuias venturas vel praenuncians, vel creans. *Tristior* discessu, quum fugere, i. e. cedere locum cogitur. Animaduertunt interpretes non admodum bene haec dicta cum rationibus astronomicis conuenire, et mirum in modum se cruciant. Nobis quidem sensus argumento aptus patet; litem vero hanc aliis examinandam libenter relinquimus.

Spicula coeca, occulta.

Animas ponunt illato vulnere, neque enim retrahere aculeum alio affixum possunt. Rupta vero alio eas perire necesse est.

Sin duram metues hiemem, parcesque futuro,
 Contusosque animos et res miserabere fractas; 240
 At suffire thymo, cerasque recidere inanes,
 Quis dubitet? nam saepe fauos ignotus adedit
 Stellio, et lucifugis congesta cubilia blattis:
 Inmunisque sedens aliena ad pabula fucus,
 Aut asper crabro imparibus se inmiscuit armis; 245
 Aut dirum, tineae, genus, aut inuisa Mineruae
 Laxos in foribus suspendit aranea casses.
 Quo magis exhaustae fuerint, hoc acrius omnes
 Incumbent generis lapsi sarcire ruinas,
 Conplebuntque foros, et floribus horrea texent.

250

Si vero (quoniam casus apibus quoque nostros
 Vita tulit) tristi languebunt corpora morbo:

O 3

Quod

Sin metu durioris hiemis misereat te apum, et partem aliquam mellis pro hiemali cibo relinquere iis velis; suffire saltim thymo cellulas oportet, et *inanes*, i. e. melle vacuas recidere, ne noxia animalcula subeant. *Antimi* apum raptu melle *contusi*, i. e. adflicti, *res fractae* ad miserationem eleganter ponuntur, vt *Apia-rius futuro parcat*. *Stellio*, die sprenglichte Eidechse. vid. Ouid. metam. 5, 456-461. *Blatta*, der Schießwurm, Rießwurm, quae lucem fugit, latere in rimis amat. *Fucus*, Hummel. vt mox supra. *immunis labore*, ig-

navum pecus v. 168, iners *Phaedr.* 3, 12, 2. *Sedens ad aliena pabula*, ad quae con-ficienda nihil operae adtu-lit. *Crabro*, die Hornisse. *Imparibus armis*, i. e. multo maioribus, ac fortioribus aculeis, quam ii sunt, quas apes pro armis suis habent. *Tineae*, Schaben, Motten. *Inuisa Mineruae aranea*. De Arachne a Minerva in area-neam mutata vid. Mythol. p. 144.

Quo magis exhaustae fue-rint apes.

Foros cellulas.

Si vero. Pars lib. V. de morbis apum.

Quod iam non dubiis poteris cognoscere signis:
 Continuo est aegris alius color: horrida voltum
 Deformat macies: tum corpora luce carentum 255
 Exportant tectis, et tristia funera ducunt:
 Aut illae pedibus connexae ad limina pendent,
 Aut intus clausis cunctantur in aedibus omnes,
 Ignavaeque fame et contracto frigore pigrae.
 Tum sonus auditur grauior, tractinque susur-
 rant: 260

Frigidus vt quondam filuis innummurat Auster:
 Vt mare sollicitum stridit refluentibus vndis;
 Aestuat vt clausis rapidus fornacibus ignis.
 Hic iam galbaneos suadebo incendere odores,
 Mellaque arundineis inferre canalibus, vltro 265
 Hortantem et fessas ad pabula nota vocantem.
 Proderit et tunsum gallae admiscere saporem,
 Arentesque rosas, aut igni pinguia multo
 Defruta, vel psythia passos de vite racemos,
 Cecropiumque thymum, et graue olentia cen-
 taurea. 270

Est etiam flos in pratis, cui nomen amello
 Fecere agricolae, facilis quaerentibus herba:
 Namque vno ingentem tollit de cespite siluam,

Au-

Quod iam non dubiis. Ver-
 sus 253 - 263. interpositi
 sunt. Heyn.

Hic iam galbaneos, i. e.
 quum hic morbus processerit,
 galbanus incendenda
 est, non vt supra dixit, thy-
 mus. Mel etiam in aluea-

ria, medicatum tamen, in-
 ferendum, non vt supra ce-
 rae inanes. *Seruius.* Galba-
 num, eine Art Gummi, so-
 aus einem Strauche fließt.
 vid. Plin. hist. nat. 12, 56;
 et 24, 13. *Galla, Gallapfel.*
Defrutum, eingesottener

Aureus ipse: sed in foliis, quae plurima circum
Funduntur, violae sublucescunt purpura nigrae. 275

Saepe Deum nexis ornatae torquibus arae.

Asper in ore sapor. Tonsis in vallibus illum

Pastores et curua legunt prope flumina Mellae.

Huius odorato radices incoque Baccho,

Pabulaque in foribus plenis adpone canistris. 280

Sed, si quem proles subito defecerit omnis,

Nec, genus unde nouae stirpis reuocetur, habebit;

Tempus, et Arcadii memoranda iuuenta magistri

Pandere, quo que modo caesis iam saepe iuuentis

Insincerus apes tulerit cruor. Altius omnem 285

Expediam prima repetens ab origine famam.

Nam qua Pellaei gens fortunata Canopi

Adcolit effuso stagnantem flumine Nilum,

Et circum pictis vehitur sua rura faselis;

Qua-

Most, die Gulze. Centaurea,
Sieberkraut, Tausendgul-
denkraut. Amellus, Stern-
kraut.

Sed si quem proles. Pars
lib. VI. de reparatione apum,
ubi stirps tota perierit.

Tonsis, i. e. detonsis a pe-
core. Conf. Georg. I, 15 et
saepissime alibi.

Mella flumen Italiae su-
perioris.

Arcadii - magistri, Ari-
staei, (Conf. mox infra v.
318.) qui primus artem re-
parandarum apum homines
docuit, ex putribus nempe

cadaueribus pecorum. *Insin-*
cerus, i. e. *corruptus* cruor.

Nam qua. Aegyptus fuit,
cuius incolae primi fuere,
qui hanc artem exercuere,
(Conf. v. 294) quae a v. 295-
314 ornate describitur. Ca-
nopus vrbs Aegypti, Pellaei,
i. e. macedonici, quae Ale-
xandro Pella nato paruit.
De Nilo effuso res notissi-
ma est, quem paruis, et ele-
ganter pictis faselis, Vene-
torum more, circum vecti
discurrunt Aegyptii vel
animi, vel negotiorum
caussa.

Quaque pharetratae vicinia Perfidis virguet, 290
 Et viridem Aegyptum nigra secundat arena,
 Et diuersa ruens septem discurrit in ora
 Vsq̃ue coloratis amnis deuexus ab Indis:
 Omnis in hac certam regio iacit arte salutem.
 Exiguus primum, atque ipsos contractus ad vsus,
 295
 Eligitur locus. Hunc angustique imbrice tecti
 Parietibusque premunt arctis, et quatuor addunt,
 Quatuor a ventis, obliqua luce fenestras.
 Tum vitulus, bima curuans iam cornua fronte,
 Quaeritur: huic geminae nares et spiritus oris 300
 Multa reluctanti obsuitur, plagisque peremto
 Tunsa per integram soluuntur viscera pellem.
 Sic positum in clauso linquunt, et ramea costis
 Subiiciunt fragmenta, thymum, casiasque recen-
 tes.
 Hoc geritur, zephyris primum inpellentibus vn-
 das, 305
 Ante nouis rubeant quam prata coloribus, ante
 Garrula quam tignis nidum suspendat hirundo.
 Interea teneris tepefactus in ossibus humor
 Aestuat,

Perfidis, i. e. regni par-
 thici. Quam admirabili, va-
 rioque ornatu hanc solam
 vocem *Aegyptus* a v. 287-
 293 Maro amplificarit, ne-
 mo non videbit, sentietque,
 nisi qui oculo sensuque poe-
 tico omnino careat.

Angusti imbrice tecti, i. e.
 angustis parietibus, qui im-
 brice teguntur. *Imbrex*, ein

Hohlziegel, wovon das Was-
 ser leicht abläuft.

Quatuor a ventis, quatuor
 a plagis.

Spiritus oris, i. e. os ob-
 suitur, ne spirare, halitum-
 que ducere amplius possit.

Soluuntur putrescendo.

Hoc geritur primo vere,
 cuius elegantissima pictura
 a v. 304 - 306 sequitur.

Aestuât, et visenda modis animalia miris,
Trunca pedum primo, mox et stridentia pennis,

310

Miscentur, tenuemque magis magis aera carpunt:
Donec, ut aestiuus effusus nubibus imber,
Erupere; aut ut, nervo pulfante, sagittae,
Prima leues ineunt si quando praelia Parthi.

Quis Deus hanc, Musae, quis nobis extudit artem?

315

Vnde noua ingressus hominum experientia cepit?

Pastor Aristaeus fugiens Peneia Tempe,
Amisissis, ut fama, apibus morboque fameque,
Tristis ad extremi sacrum caput adstitit annis,
Multa querens, atque hac adfatus voce parentem:

320

Mater Cyrene, mater, quae gurgitis huius
Ima tenes, quid me praeclara stirpe Deorum

(Si

Visenda animalia, apes recens natae e putrefacto cadauere primo quidem truncis pedibus, sed mox acceptis et pedibus integris et pennis in altum volaturae. *Trunca pedum* Graecismus. Volatus effuso imbri, aut emissae sagittae comparatus celeritatem notat; eleganter vero h. l. tenuem magis magis aera carpunt praecedit, quo primi conatus ad volandum exprimuntur.

docuit, monstrauit, inuenit? Extundere, etwas mit vieler Mühe heraus, oder hervor bringen. Ingressus h. l. Anfang.

Pastor Aristaeus. Pars lib. VII. de origine inuentae artis, qua stirps emortuorum apum reparatur. Hanc ad Aristaeum refert, quo auctore, quo consule? - id quidem ab interpretibus ad unum omnibus ignoratur. Forte iucunda digressionem librum quartum, qui ultimus

Quis extudit, i. e. quis est, ornare, hocque consilio Deorum primus hanc artem, duas fabulas Aristaei ac Or-

(Si modo, quem perhibes, pater est Thymbraeus
Apollo)

Inuifum fatis genuisti? aut quo tibi nostri

Pulsus amor? quid me coelum sperare iube-
bas? 325

En etiam hunc ipsum vitae mortalis honorem,

Quem mihi vix frugum et pecudum custodia sol-
lers

Omnia tentanti extuderat, te matre, relinquo.

Quin

phei, quae omnium prae-
cipue poeticos colores ad-
mittunt, eligere malluit,
quam siccum materiae ar-
gumentum ad calcem de-
ducere. Fingitur Aristaeus
apes amisisse, artemque re-
ficiendarum a Protheo didi-
cisse. Haec argumenti con-
nexio est. Conf. v. 319 cum
v. 555 - 558. Ceterum ele-
gantissima fabularum harum
narratio est, ornatusque in
elocutione exquisitissimus,
si modo animum aduertere,
ac singulas ideas, actiones-
que curiose examinare non
pigeat. Initium fit a pau-
pertate Aristaei, ad quam
redactus quum se in valle
Thessaliae, cui *Tempe* no-
men, tenere diutius non
posset, fugiens, i. e. disce-
dens ad matrem suam Cy-
renem se contulit. Pater Cy-
renes *Peneus* fluius erat, ad
cuius fontem regia Cyrenes
fuisse fingitur. Supplex ve-
niens Aristaeus ad Cyre-
nem ait: *mater - mater*, qua
voce repetita non potuit
non commoueri Cyrene.

Preces filii flebilem in mo-
dum, et ad excitandam ma-
terno praecipue in animo
commiserationem propo-
nuntur. Sed sentire oportet
similes adfectus, iisque
adfici, si quidem gustare
dulcedinem rerum lectarum
velis.

Thymbraeus sic dictus a
Troadis oppido Thymbra,
celeberrimoque ibi templo.

*Quo tibi nostri pulsus
amor?* Exultatne omnis
amor maternus e corde
tuo? *Pulsus*, qui non exui,
sed expelli a te debuit;
omnibus matribus innatus.

*En etiam - vitam - relin-
quo*, fame mori, vitamque
relinquere cogor, *custodia
sollers vitam* (vitae hono-
rem) *omnia tentanti extudit*,
bey aller Mühe und Arbeit
brachte ich doch nur küm-
merlich mein Leben durch.

Te matre. Miram vim
hae voculae habent. Tot,
tantisque aerumnis crucior
te matre - Dea -, quae mi-
serum cernens filium iuuare
aut non vis, aut non potes.

Quin age, et ipsa manu felices erue filuas;
 Fer stabulis inimicum ignem, atque interfice
 messes: 330

Vre fata, et validam in vites molire bipennem;
 Tanta meae si te ceperunt taedia laudis.

At mater sonitum thalamo sub fluminis alti
 Sensit. Eam circum Milesia vellera Nymphae
 Carpebant, hyali saturo fucata colore: 335

Drymoque Xanthoque, Ligeaque, Phyllidoceque,
 Caesariem effusae nitidam per candida colla:
 Nefaeae, Spioque, Thaliaque, Cymodoceque,

Cy-

Quin age. Conf. in primis v. 331. Sensus: Si honor filii tui te non tangit, age potius, ipsa euellere plantatas a me arbores; mitte ignem in stabula pecorum meorum; perde messem, et fata, exscinde vites cet. *Interficere messem* locutio insolita, sed qua, teste Nonio, etiam Cicero utitur: *Nulla modo facilius arbitror posse neque herbas arescere et interfici.* *Moliri bipennem*, magna vi, ac labore vibrare in vitem. Ceterum preces hae animi sunt rebus desperatis exacerbati, matrem ad inferendam vltimam perniciem prouocantis, ut eo certio-rem opem ferat.

Sub thalamo fluminis alti. Conf. v. 319 et 321. Preces enim has non coram fudit Aristaeus, sed ad caput, i. e. fontem fluuii; quasi ante portam regiae maternae.

Cyrene ima gurgitis tenebat; sed sensit gemitus vociferantis filii. Bene non audit tantum, sed sensit tacta dolore.

Eam circum - Nymphae. Pulcherrima pictura aulae regiae, quam sub vndis Dea tenebat Nymphis circumdata, quarum quaeuis suo occupata erat munere. *Vellera carpere*, puerum, spinen. *Vellera milesia*, optima, Mileto allata. Conf. Georg. 3, 306, *hyali colore*, grünlicht, gläsfärbigt. *Saturo*, largo. *Fucata*. Conf. Georg. 2, 465.

Drymo, Xantho, Ligea cet. Nympharum nomina. Sed mirare varietatem, ac pulchritudinem colorum, quibus quaeuis illarum pingitur, ne vel sicca nomina, vel idem continuo habitus fastidium legenti crearent. Conf. Aen. I, 71.

Cydippeque et flaua Lycorias; altera virgo,
 Altera tum primos Lucinae experta labores: 340
 Clioque et Beroe soror, Oceanitides ambae,
 Ambae auro, pictis incinctae pellibus ambae;
 Atque Ephyre, atque Opis, et Asia Deiopea;
 Et tandem positis velox Arethusa sagittis.
 Inter quas curam Clymene narrabat inanem 345
 Volcani, Martisque dolos et dulcia furta;
 Aque Chao denfos Diuum numerabat amores.
 Carmine quo captae dum fufis mollia pensa
 Deuoluunt, iterum maternas impulit aures
 Luctus Aristaei, vitreisque sedilibus omnes 350
 Obstupuere: sed ante alias Arethusa sorores
 Prospiciens, summa flauum caput extulit vnda;
 Et procul: O gemitu non frustra exterrita tanto,
 Cyrene soror, ipse tibi, tua maxima cura,
 Tristis Aristaeus Penei genitoris ad vndam 355
 Stat lacrimans, et te crudelem nomine dicit.
 Huic percussa noua mentem formidine mater,
 Duc, age, duc ad nos; fas illi limina Diuom
 Tan-

Positis sagittis, i. e. sine arcu, sine sagittis.

Curam inanem Vulcani, dolum, quo Marti, Venerique retibus obductis illudit. vid Mythol. p. 88.

Densos, multos, plurimos. A Chao, a mundi inde creati origine.

Iterum - impulit. Sensus. Non auditus prima vice Aristaeus querelas suas repetere coepit. Iucundissima

imago est Nympharum in vitreis sedilibus obstupectarum. Ante alias vna audacior Arethusa supra vndas caput effert, prospiciens, curiosa, quid rerum agatur. Mox miserta infelcis Aristaei ad Cyrenem ait: o soror, cet.

Percussa mater respondit: duc - duc ad nos. - simul iubet cet.

Fas illi est, patet ei adi-

Tangere, ait: simul alta iubet discedere late
 Flumina, qua iuuenis gressus inferret. At illum 360
 Curuata in montis faciem circumstetit vnda,
 Adcepitque sinu vasto, misitque sub amnem.
 Iamque domum mirans genetricis, et humida re-

gna,
 Speluncisque lacus clausos, lucosque sonantes,
 Ibat, et ingenti motu stupefactus aquarum, 365
 Omnia sub magna labentia flumina terra
 Spectabat diuersa locis, Phasimque, Lycumque,
 Et caput, vnde altus primum se erumpit Enipeus,
 Vnde pater Tiberinus, et vnde Aniena fluente,
 Saxosumque fonans Hypanis, Myfusque Caicus,
 370

Et gemina auratus taurino cornua voltu
 Eridanus: quo non alius per pingua culta
 In mare purpureum violentior effluit amnis.
 Postquam est in thalami pendentia pumice tecta
 Per-

tus, licet adire, genitus enim matris suae quasi in com-
 est Deo patre, matre Nym- muni receptaculo congre-
 pha. gata. *Phasis*, *Lycus* fluiui

Illum vnda - accepit, or- Colchidis; *Enipeus*, Thessa-
 nate, pro ingressus est vn- liae; *Tiberinus* et *Anio* Ita-
 dam, peruenit ad regias liae; *Hypanis* Scythiae;
 matris Cyrenes aedes. *Caicus* Mysiae; *Eridanus*

Iamque mirans. Nil dul- iterum Italiae, seu Galliae
 cius allata h. l. admiratione cisalpinae.

Aristaei. Quid enim aliud Et caput, i. e. fontem,
 exspectares a iuvene, *humi-* Conf. supra v. 319 ad extre-
 da regna numquam visa in- mi caput amnis. Se erumpe-
 gressu, quam stuporem, in re dicitur, vt erumpere. Lu-
 quem mens iuuenilis abri- cret. l. 4, 1108. se erupit ve-
 pitur rebus insolitis prima nis collecta cupido.
 vice conspectis?

Omnia flumina, in domo Per pingua culta. Conf.
 supra v. 126.

Peruentum, et gnati fletus cognouit inanes 375
 Cyrene; manibus liquidos dant ordine fontes
 Germanae, tonsisque ferunt mantelia villis.
 Pars epulis onerant mensas, et plena reponunt
 Pocula. Panchaeis adolefcunt ignibus arae.
 Et mater, cape Maeonii carchesia Bacchi: 380
 Oceano libemus, ait. Simul ipfa precatur
 Oceanumque patrem rerum, Nymphasque sorores,
 Centum quae filuas, centum quae flumina, feruant.
 Ter liquido ardentem perfudit nectare Vestam:
 Ter flamma ad summum tecti fubiecta reluxit. 385
 Omine quo firmans animum, fic incipit ipfa:

„ Est in Carpathio Neptuni gurgite vates
 „ Caeruleus Proteus, magnum qui piscibus aequor
 „ Et iuncto bipedum curru metitur equorum.
 „ Hic

Dant fontes, i. e. aquas, ad lauandas rite pro more illorum temporum manus ante epulas. *Mantelia*, vel *mantilia*, Handtücher.

Panchaeis ignibus, thure, arabicis odoribus. Conf. Georg. 2, 139. *Adolefcunt*. Conf. eclog. 8, 65.

Carchesia. *Charchesia*, ein Gefäß, das außen rauch war, wie Hirsförner, länglicht, gegen die Mitte einwärts gedrückt, und mit Handheben. Conf. Ouid. metam. 7, 246. *Maeonii Bacchi*, i. e. vini Lydii; Lydia enim olim *Maeonia* vocabatur. *Ardentem Vestam*, i. e. ignem. vid. Mythol. p. 127.

Ter, non numerus certus pro incerto ponitur, sed mysticus est hic numerus in libatione. *Numero Deus* impare gaudet. Conf. eclog. 8, 73-75.

In Carpathio gurgite, in mari, quod *Carpathum* insulam alluit hodie *Scarpanto*, Cretam inter ac Rhodum.

Proteus. De Proteo vid. Mythol. p. 48. Consilium dat Cyrene Aristaeo, ut Proteum adeat; hic enim (conf. v. 397.) morbi causam, cur apes perierint, aperire poterit, simulque suggerere remedium, quo reparari apes, resque familiaris re-

- „ Hic nunc Emathiae portus patriamque reui-
 fit 390
 „ Pallenem. Hunc et Nymphae veneramur, et ipse
 „ Grandaeus Nereus. Nouit namque omnia va-
 tes,
 „ Quae sint, quae fuerint, quae mox ventura tra-
 hantur.
 „ Quippe ita Neptuno visum est: inmania cuius
 „ Armenta et turpes pascit sub gurgite phocas. 395
 „ Hic tibi, nate, prius vinclis capiundus, vt om-
 nem
 „ Expediat morbi causam, euentusque secundet.
 „ Nam sine vi non vlla dabit praecepta, neque
 illum
 „ Orando flectes: vim duram et vincula capto
 „ Tende. Doli circum haec demum frangentur
 inanes. 400

„ Ipsa

stitui queat *secundo euentu*. Sed quum Proteus varias et rerum, et animalium figuras induere solitus sit, vt se dando consilio subducatur; monet Cyrene, instruitque filium, qua arte capi Proteus, et ad dandum consilium cogi possit. Admirabili haec ornatu dicuntur a v. 387-450. Tandem Proteus v. 453 aperit Aristaeo, illum iusta Deorum ira puni-
 tum fuisse a v. 450-527. Morbi causam aperit quidem, sed de remedio tacet. Suasit igitur Cyrene Aristaeo; vt offensas a se Nymphas sacrificio placare, et
 eas sibi per hanc culpa-
 expiationem propitias red-
 dere conetur. Morem gerit
 filius matri. fit sacrificium.
 Nono post die rediens ad
 locum sacrificii Aristaeus e
 putrefactis caesorum bouum
 cadaueribus natas apes con-
 spicit, hacque via artem re-
 parandarum apum discit.
 Haec argumenti summa. Ip-
 sa elocutione nil diuinius,
 cuius ornatum copiamque
 poeticam per singulos ver-
 sus miraberis.
Emathiae portus Mace-
 doniae, cuius peninsula *Pal-*
lene est.
Turpes phocas, vitulos

- „ Ipsa ego te, medios quum sol adcenderit aestus,
 „ Quum sitiunt herbae, et pecori iam gratior
 vinbra est,
 „ In secreta fenis ducam, quo fessus ab undis
 „ Se recipit; facile vt somno adgrediare iacen-
 tem.
 „ Verum, vbi correptum manibus vinclisque
 tenebis; 405
 „ Tum variae eludent species atque ora ferarum.
 „ Fiet enim subito sus horridus, atraque tigris,
 „ Squamofusque draco, et fulua ceruice leaena:
 „ Aut acrem flammae sonitum dabit, atque ita
 vinclis
 „ Excidet, aut in aquas tenues dilapsus abibit. 410
 „ Sed quanto ille magis formas se vertet in omnes,
 „ Tanto, gnate, magis contende tenacia vincla:
 „ Donec talis erit mutato corpore, qualem
 „ Videris, incepto tegetet quum lumina somno.

Haec ait, et liquidum ambrosiae diffundit odo-
 rem: 415

Quo totum nati corpus perduxit: at illi
 Dulcis conpositis spirauit crinibus aura,

Atque

marinos. Conf. Georg. 3, 52.
 toruae formam bouis, ac
 turpe caput.

In secreta, i. e. in domum,
 in sedem Protei.

Tum variae species, quas
 Proteus induet, tibi illu-
 dent. Conabitur Proteus ti-

bi imponere, et manibus
 tuis elabi. Sed ne desine,
 Gnate, eum tam diu vin-
 culis constrictum tenere,
 donec formam Protei ite-
 rum adsumat.
 Perduxit, diffusum per
 totum corpus.

Atque habilis membris venit vigor. Est specus
ingens

Exesi latere in montis, quo plurima vento

Cogitur, inque sinus scindit sese vnda reductos;

420

Deprensis olim statio tutissima nautis.

Intus se vasti Proteus tegit obiice faxi.

Hic iuuenem in latebris auersum a lumine Nym-
pha

Conlocat: ipsa procul nebulis obscura resistit.

Iam rapidus torrens sitientes Sirius Indos 425

Ardebat; coelo et medium sol igneus orbem

Hauferat; arebant herbae, et caua flumina ficcis

Faucibus ad limum radii tepefacta coquebant:

Quum Proteus consueta petens e fluctibus antra

Ibat. Eum vasti circum gens humida ponti 430

Exsultans rorem late disperfit amarum.

P

Ster-

Habilis vigor, qui firma-
ret iuueniles artus, Aristaeo-
que vires adderet, quibus et
vincere Proteum; et victum
vinculis tenere posset.

*Deprensis tempestate ma-
ritima.*

Auersum a lumine - conlo-
cat, i. e. iuuenem in loco
antri,, qui vmbrosissimus,
opacissimus, remotissimus a
luce erat, quasi in insidiis
locat.

Nebulis, nube tecta in lo-
co remotiore constitit spec-
taculo adfutura, forte etiam
auxilio ventura, si vires fi-
lio deficerent.

Iam rapidus cet. Hac
elocutione vehementissi-
mum calorem notari, qua-
lis 1) per dies caniculares,
2) sub ipsa meridie sentitur,
dubium non est. *Sirium* h.
l. pro sole accipi debere
quidam interpretum putant;
sed redit sol versu sequente
426. *Rapidus torrens* pro
rapidus et torrens.

Gens humida - domum re-
dux exsultans - rorem ama-
rum, quia a mari haustum
dispergens - *phocae in litore*
se sternentes - Proteus in
scopulo confidens, et nume-
rum iniens pecorum - ima-

Sternunt se somno diuersae in litore phocae.
 Ipse, velut stabuli custos in montibus olim,
 Vesper vbi e pastu vitulos ad tecta reducit,
 Auditisque lupos acuunt balatibus agni, 435
 Confidit scopulo medius, numerumque recenset:
 Cuius Aristaeo quoniam est oblata facultas,
 Vix defessa senem passus componere membra,
 Cum clamore ruit magno, manicisque iacentem
 Occupat. Ille suae contra non inmemor artis, 440
 Omnia transformat sese in miracula rerum,
 Ignemque, horribilemque feram, fluuiumque li-
 quentem.

Verum, vbi nulla fugam reperit fallacia, victus
 In sese redit, atque hominis tandem ore locutus:
 Nam quis te, iuuenum confidentissime, nostras 445
 Iussit adire domus? quidue hinc petis? inquit.
 At ille:

Scis, Proteu, scis ipse: neque est te fallere cui-
 quam.

Sed tu desine velle. Deum praecepta fecuti

Ve-

gines sunt hilares, iocosae, poetico visui amoenissimae. <i>Vesper reducit vitulos ele-</i> <i>ganter, pro vespere redu-</i> <i>cuntur vituli.</i> Eleganter <i>item agni lupos acuunt ad</i> <i>furta, ad rapinas.</i> <i>Acuere,</i> <i>begierig, hzig machen.</i> <i>In sese redit, formam Pro-</i> <i>tei iterum induit.</i> <i>Neque est te fallere cui-</i> <i>quam, Graecismus, pro non</i> <i>licet cuiquam te fallere. De-</i>	<i>sine tu velle me fallere.</i> Put- cherrima rursus imago re- currit Protei more vaturn in furorem acti, - grauit frendentis, - voluentis ig- neos oculos - cet. furor ve- ro iste praecedere conti- nuo vaticinia debuit, vt va- tes diuino adflatus esse spi- ritu videretur, futura, rebus humanis maiora editurus praesagia. <i>Fatis resoluit ora,</i> <i>L. e. incepit fata euoluere.</i>
---	---

Venimus hinc lapsis quaesitum oracula rebus.
Tantum effatus. Ad haec vates vi denique
multa 450

Ardentes oculos intorsit lumine glauco,
Et grauiter frendens, sic fatis ora resoluit:

„ Non te nullius exercent numinis irae.

„ Magna luis commissa: tibi has miserabilis Or-
pheus

„ Haud quaquam ob meritum poenas, ni fata
resistant, 455

„ Suscitāt; et rapta grauiter pro coniuge faeuīt.

„ Illa quidem, dum te fugeret per flumina prae-
ceps,

„ Inmanem ante pedes hydram moritura puella

„ Seruantem ripas alta non vidit in herba.

„ At chorus aequalis Dryadum clamore supre-
mos 460

„ Inplerunt montes. Flerunt Rhodopeiae arces,

„ Altaque Pangaea, et Rhesi Mauortia tellus,

P 2

„ At-

Non nullius, i. e. vllius, alicuius numinis ira te persequitur, ob magna, quae commisisti, flagitia. Orpheus non suo merito (sed tuo) infelix maiora tibi illaturus fuisset supplicia, si fata permitterent; tua enim culpa factum est, vt dulcissimam amitteret coniugem.

Seruantem ripas, i. e. tenentem, incolentem, in iis latentem. Conf. Aen. 7, 52. tantas seruabat filia sedes.

Chorus aequalis sociarum Dryadum.

Rhodopeiae arces, montes Thraciae Rhodope, Pangaeus. Rhesus rex erat Thraciae. Tellus Mauortia dicitur Thracia; Thraces enim populus erat pugnax, bello celebris. Getae Thraciae vicina gens. Hebrus Thraciae flumen. Orithyia, vel Dea vel Nympha Thraciae credita est; Actias vel potius Attica dicitur; fabula enim

- „ Atque Getae, atque Hebrus, et Actias Ori-
thyia.
- „ Ipse cana solans aegrum testudine amorem,
„ Te, dulcis coniux, te solo in litore secum, 465
„ Te veniente die, te decedente canebat.
- „ Taenarias etiam fauces, alta ostia Ditis,
„ Et caligantem nigra formidine lucum
„ Ingressus, Manesque adiit, Regemque tremen-
dum,
- „ Nesciaque humanis precibus mansuescere cor-
da. 470
- „ At cantu conmotae Erebi de sedibus imis
„ Umbrae ibant tenues, simulacraque luce ca-
rentum :
- „ Quam multa in foliis animum se millia condunt,
„ Vesper ubi aut hibernus agit de montibus im-
ber :
- „ Matres, atque viri, defunctaque corpora vita 475
„ Magnanimùm heroum, pueri, innuptaeque
puellae,
- „ Inpositique rogis iuuenes ante ora parentum :
„ Quos circum limus niger, et deformis arundo
„ Cocyti, tardaque palus inamabilis vnda
„ Adligat, et nouies Styx interfusa coerces. 480

„ Quin

est *Orithyiam* illam *Erech-*
thei Athenarum regis fi-
liam raptam fuisse a Borea,
ac delatam in Thraciam.
Ipse Orpheus. vid. My-
thol. p. 210 - 212.

Umbrae ibant, sequeban-
tur canentem *Orpheum.*
Quos omnes - coerces, exi-
re prohibent, Cocytus, Styx
inferorum flumina.

„ Quin ipsae stupuere domus, atque intima Leti
 „ Tartara, caeruleosque inplexae crinibus angues
 „ Eumenides, tenuitque inhians tria Cerberus ora,
 „ Atque Ixionii vento rota constitit orbis.
 „ Iamque pedem referens casus euaserat omnes,

485

„ Redditaque Eurydice superas veniebat ad auras,
 „ Pone sequens; namque hanc dederat Proser-
 pina legem :

„ Quum subita incautum dementia cepit aman-
 tem,

„ Ignoscenda quidem, scirent si ignoscere Manes ;
 „ Restitit, Eurydicenque suam iam luce sub ipsa

490

„ Inmemor, heu ! victusque animi respexit. Ibi
 omnis

„ Effusus labor, atque inmitis rupta tyranni
 „ Foedera, terque fragor stagnis auditus Auerni.

„ Illa,

*Stupuere ad cantum Or-
 pheï. De Cerbero, Eumeni-
 dibus seu furiis, Ixionis
 poena vid. Mythol. p. 63.*

*Pone sequens Orpheum.
 Pone, gleich hinter ihm drein.*

*Hanc legem, ut reddita
 coniux pone sequeretur ma-
 ritum, nec ille sequentem
 respiceret.*

*Eurydicenque suam, bene
 iterum suam; quia reddi-
 tam.*

Victus animi, i. e. animo.

*Non temperare sibi potuit a
 respiciendo, victus vel cu-
 riositate vel amore.*

*Omnis effusus, frustra sus-
 ceptus, irritus factus labor.*

*Rupta foedera, lege, condi-
 tione non impleta, sub qua
 redditam a Plutone coniu-
 gem accepit. Ter fragor
 auditus tum iram Plutonis
 nuncians redire Eurydicen
 cogentis, tum reditum Eu-
 rydices omnibus Auerni
 incolis significans.*

„Illa, quis et me, inquit, miseram, et te perdidit,
Orpheu?

„Quis tantus furor? en iterum crudelia retro 495

„Fata vocant, conditque natantia lumina somnus.

„Iamque vale. Feror ingenti circumdata nocte,

„Inualidasque tibi tendens, heu non tua, palmas!

„Dixit, et ex oculis subito, ceu fumus in auras

„Connixtus tenues, fugit diuersa: neque illum,

500

„Prenfantem nequicquam umbras, et multa vo-
lentem

„Di-

Ille Eurydice. Hic vero, si unquam alibi a v. 494-515. subsiste lector, et in singulis versibus singulas ideas, expressionesque animaduerte. Nil dulcius illis, nil rectius, nihil ad cor hominis mouendum, ni omni sensu careat, excellentius. Age, breuiter examinemus. Vocat in primis flebilem in modum: *Orpheu!* nomen coniugis tenere amati. Sed nullum ei crimen obiicit: *quis - perdidit?* forte pacti nescia, quod cum Plutone iniit Orpheus, aut amore victa culpam refert in quemcumque. Sed addidit *me - et te* magnitudinem mali notans duobus illati vnus ob culpam. *Quis furor?* non putem hoc referri debere ad intemperantiam Orphei respicientis; sed ad iram, ad furorem Dei nescio cuius punientis; sequitur enim: *en iterum retro fata vocant,*

Eurydice pacti ignara obstupefit, cernit se puniri, nescia 1) a quo Deorum, 2) quam ob culpam, quae 3) vindicem criminis in furorem - tantum furorem egisset. Fata retro vocant - iterum vocant iam redditam. *Natantia* sunt lumina, lacrymis, - mortis item angustiis iterum subeundae. *Iam vale*, aeternum vale, feror, non abeo, sed abripior inuita, te non amplius visura. *Inualidas*, i. e. nil profuturas, frustra tendens palmas. *heu non tua* amplius, qui tua mox fui, tibi reddita. cet.

Fugit diuersa in loca, Eurydice retro, Orpheus superas in auras. Confer modum locutionis cum ea, quae v. 367. adlata est. Orpheus illam retinere cupiens, prenat umbram pro coniuge, vult multa dicere, vt solent vale inuicem dicentes, qui

- „ Dicere, praeterea vidit: nec portitor Orci
 „ Amplius obiectam passus transire paludem.
 „ Quid faceret? quo se rapta bis coniuge ferret?
 „ Quo fletu Manes, qua Numina voce moueret?

505

- „ Illa quidem Stygia nabat iam frigida cymba.
 „ Septem illum totos perhibent ex ordine menses
 „ Rupe sub aerea deserti ad Strymonis vndam
 „ Fleuisse, et gelidis haec euoluisse sub antris,
 „ Mulcentem tigres, et agentem carmine quer-
 cus.

510

- „ Qualis populea moerens philomela sub vmbra
 „ Amissos queritur fetus; quos durus arator
 „ Obseruans nido inplumes detraxit: at illa
 „ Flet noctem, ramoque sedens miserabile carmen
 „ Integrat, et moestis late loca questibus inplet.

515

- „ Nulla Venus, non vlli animum flexere hyme-
 naei.

„ So-

amant, redire iterum ad volucris. Quem enim non
 inferos, ac transiicere in- moueat iactura innocentissi-
 teriectum flumen properat, mae, et dulcissime canentis
 sed reiicitur a Charone. philomelae, quae sub vm-
 Quid igitur faceret coniu- bra arboris amissos pullos
 ge bis erepta? - - flebat per queritur? et qua ratione
 septem integros menses, et amissos? - Durus arator -
 flebilem casum tigribus, obseruans pullos inesse ni-
 quercubus - narrabat incon- do - rapuit, vi detraxit - et
 solabilis. quidem inplumes adhuc.

Iam frigida, iam mortua.

*Rupe sub aerea, i. e. sub
 alta.*

Qualis - philomela. Suauis-
 sima comparatio. Philome-
 la aptissima lustui poetico

Nulla venus. Referri haec
 ad Orpheum debent tanto
 moerore adfectum, vt amo-
 ribus, nuptiisque futuris
 continuo vale diceret.

„ Solus Hyperboreas glacies, Tanaimque niua-
lem,

„ Aruaque Rhipaeis numquam viduata pruinis

„ Lustrabat, raptam Eurydicen, atque inrita Ditis

„ Dona querens. Spretae Ciconum quo munere
matres, 523

„ Inter sacra Deum nocturnique orgia Bacchi,

„ Discerptum latos iuuenem sparsere per agros.

„ Tum quoque marmorea caput a ceruice reuol-
sum,

„ Gurgite quum medio portans Oeagrius Hebrus

„ Volueret, Eurydicen vox ipsa et frigida lin-
gua, 525

„ Ah miseram Eurydicen! anima fugiente vo-
cabat:

„ Eurydicen toto referebant flumine ripae.

Haec

Spretae - matres let. Lo-
cus vexatissimus, cuius ipsa
lectio dubia est. Alii enim
legunt: *spreto quo munere*;
alii *spretae matres*. Hi sub
munere nuptiale munus in-
telligunt *spretum* ab Or-
pheo; illi de pietate Or-
phei in coniugem expli-
cant, qua amoris pertina-
cia sperni se putabant ma-
trona Thraciae. Fabula est,
Orpheum inter Bacchi fe-
sta a matronis Thraciae
discerptum, eiusque caput
collo auulsum in praetereun-
tem Hebrum proiectum
fuisse. Ornat poeta fabulam,
narratque caput Orphei in

aquas proiectum frigida
lingua, moriente anima fu-
gente adhuc continuo Eu-
rydicen - Eurydicen Eurydi-
cen vocasse. Eccho e ripis
reddebat nomen Eurydices.
Miro haec ingenio dicun-
tur, sed subtiliore iudicio
causam discerpti Orphei
Zelotypiae matronarum
Thraciae adscribit, quae fe-
spretas arbitratae in rabiem
agebantur. *Cicones* gens
Thraciae circa Hebrum.
Marmorea ceruix non alia
est quam candida, pulchra,
Hebrus dicitur Oeagrius ab
Oeagro rege Thraciae, qui
nomen suum fluvio reli-

Haec Proteus : et se iactu dedit aequor in altum.
Quaque dedit, spumantem vndam sub vertice
torfit.

At non Cyrene: namque vltro adfata timen-
tem: 530

„ Nate, licet tristes animo deponere curas.
„ Haec omnis morbi caussa: hinc miserabile
Nymphae,
„ Cum quibus illa choros lucis agitabat in altis,
„ Exitium misere apibus. Tu munera supplex
„ Tende petens pacem, et faciles venerare Na-
paeas. 535

„ Namque dabunt veniam votis, irasque remit-
tent.

„ Sed, modus orandi qui sit, prius ordine dicam.
„ Quatuor eximios praestanti corpore tauros,
„ Qui tibi nunc viridis depascunt summa Lycae,
Q „ De-

quit. Proiectum in aquas | bulis tecta adstitit. Illa po-
caput elegantissime volui in | tius vltro natam adfata aie-
gurgite dicitur hinc et hinc | bat: depone metum fili!
iactatum, donec pleno al- | scis e Proteo morbi caussam,
ueo abripiatur. | quo apes tuae ad vnam om-
nes periere. Nymphae nem-

Iactu se dedit in altum. | pe sociae Eurydices (conf.
Viua expressio Protei in | v. 460.) miserabile hoc exi-
aquas se praecipitem agen- | tium apibus tuis immisere.
tis. Egit vero se praecipi- | Sed faciles eae ad dandam
tem *iactu* (mit einem | veniam sunt. fac preces, fac
Schwunge) quo aqua im- | sacrificia. Da inferias Or-
pulsata in spumas surrexit. | pheo discerpto, et Eurydi-

At non Cyrene. Pauor | cen venerare caesa vitula
corripuit Aristaeum, non | cet.
item Cyrenem matrem, quae, | Lycae montis Arcadiae,
vt v. 424. haud procul ne-

„ Delige, et intacta totidem ceruice iuuenecas. 540
 „ Quatuor his aras alta ad delubra Dearum
 „ Constitue, et sacrum iugulis demitte cruorem:
 „ Corporaque ipfa boum frondoso defere luco.
 „ Post, vbi nona suos Aurora ostenderit ortus,
 „ Inferias Orphei Lethaea papauera mittes, 545
 „ Placatam Eurydicen vitula venerabere caesa,
 „ Et nigram mactabis ouem, lucumque reuifas.
 Haud mora: continuo matris praecepta faceffit:
 Ad delubra venit; monstratas excitat aras;
 Quatuor eximios praestanti corpore tauros 550
 Ducit, et intacta totidem ceruice iuuenecas.
 Post, vbi nona suos Aurora induxerat ortus,
 Inferias Orphei mittit, lucumque reuifit.
 Hic vero subitum ac dicta mirabile monstrum
 Adspiciunt, liquefacta boum per viscera toto 555
 Stridere apes vtero, et ruptis efferuere costis;
 Immenfasque trahi nubes: iamque arbore summa
 Confluere, et lentis vuam demittere ramis.

Haec

Intacta ceruice, i. e. iuuen-
 cas nondum sub iupum mis-
 fas.

Dictu mirabile monstrum,
 i. e. rem miram, prodigio
 similem.

Stridere apes - efferuere.
 Nascuntur inprimis apes,
 sed strident, strepitum con-
 festim dant vix natae. Erum-
 punt e putrefactis visceribus
 boum, immo costas perrum-

punt non sine stridore. Ef-
 feruere, mit einem Getöse
 heraus fahren, wie ein sie-
 dendes Wasser mit einem Ge-
 räusche heraus läuft. Mox
 noua examina cogunt, infi-
 dent arbori, iunctaeque et
 velut in vuae speciem con-
 glomeratae inhaerent arbo-
 ri. conf. supra v. 257. pedi-
 bus connexae ad limina pen-
 dent.

Haec super aruorum cultu pecorumque cane-
bam

Et super arboribus: Caesar dum magnus ad al-
tum 560

Fulminat Euphraten bello, victorque volentes

Per populos dat iura, viamque adfectat Olympo.

Illo Virgilium me tempore dulcis alebat

Parthenope, studiis florentem ignobilis otî:

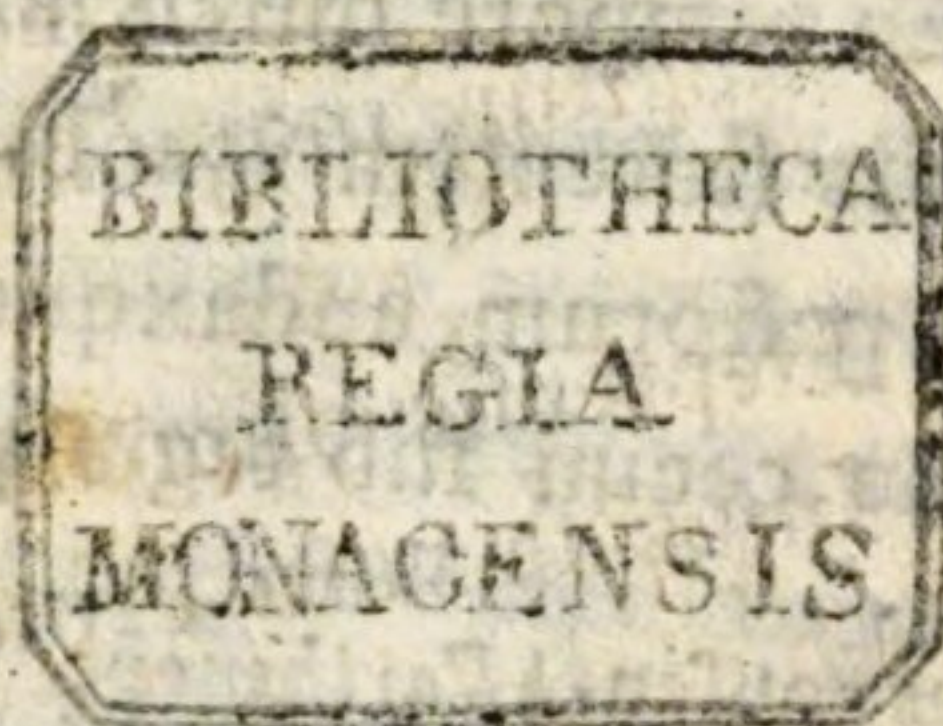
Carmina qui lusi pastorum, audaxque iuuenta, 565

Tityre, te patulae cecini sub tegmine fagi.

Haec super. Plures consen-
tiunt interpretes, hunc epi-
logum non esse a manu Virgi-
lii; ad rei argumentum
certe non pertinere vide-
tur; forte secundis curis
pro temporum illorum ra-
tione additus. In illam ae-
tatem haud dubie victoria
Caesaris incidit, qua Ae-
gyptum subegerat; et res
magnas aduersus Parthos
egisse videbatur. Quo nun-
cio Romam adlato negligere
oblatam sibi occasionem
noluit Maro, qua de Cae-
sare victoriis elato, ac no-
minis immortalitatem ad-
fectante bene mereri po-
terat. *Fulminat Euphratem*,
i. e. fulmine belli terret Eu-
phratis accolae. Conf. Aen.
12, 654. *Fulminat Aeneas
armis. Volentes populos*, non
inuitos, gaudentes subesse.
Sapiunt hae blanditiae spi-
ritum prorsus romanum,
quae non potuere non pla-
cere et Caesari, et populo.

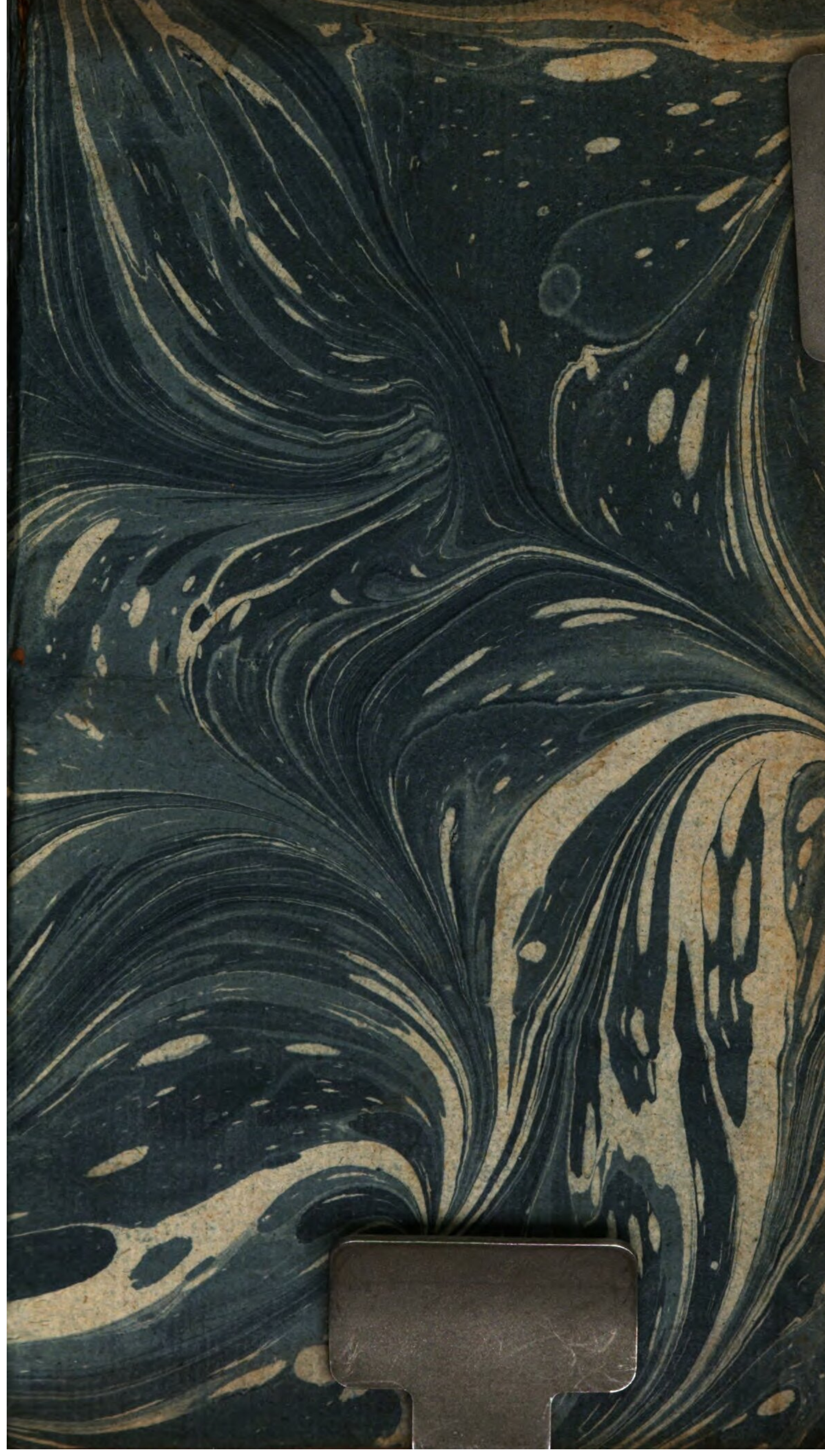
Parthenope hodierna Nea-
polis regni caput. *Floren-*
tem, i. e. celebrem studiis
artis poeticae. *Otium* (Μυση)
opponitur negotio publico
siue ciuili siue bellico. *Car-*
mina enim teste Ouid. trist.
1, 41. *secessum scribentis et
otia quaerunt.* *Ignobile otium*
vocat modeste de se sen-
tiens. Sequitur enim mox
audax iuuenta. Conf. Georg.
1, 40. Eclog. item 7, 25.
vbi se non nisi *crescentem*
poetam adpellat. Ceterum
Tacitus dial. de orat. ait:
*malo securum et secretum
Virgilii secessum*, in quo ta-
men neque apud D. Augu-
stum gratia caruit, neque
apud populum rom. notitia.
Testes Augusti epistolae: te-
stis ipse populus: qui auditis
in theatro versibus Virgilii
surrexit uniuersus, et forte
praesentem, spectantemque
Virgilium veneratus est sic
quasi Augustum.

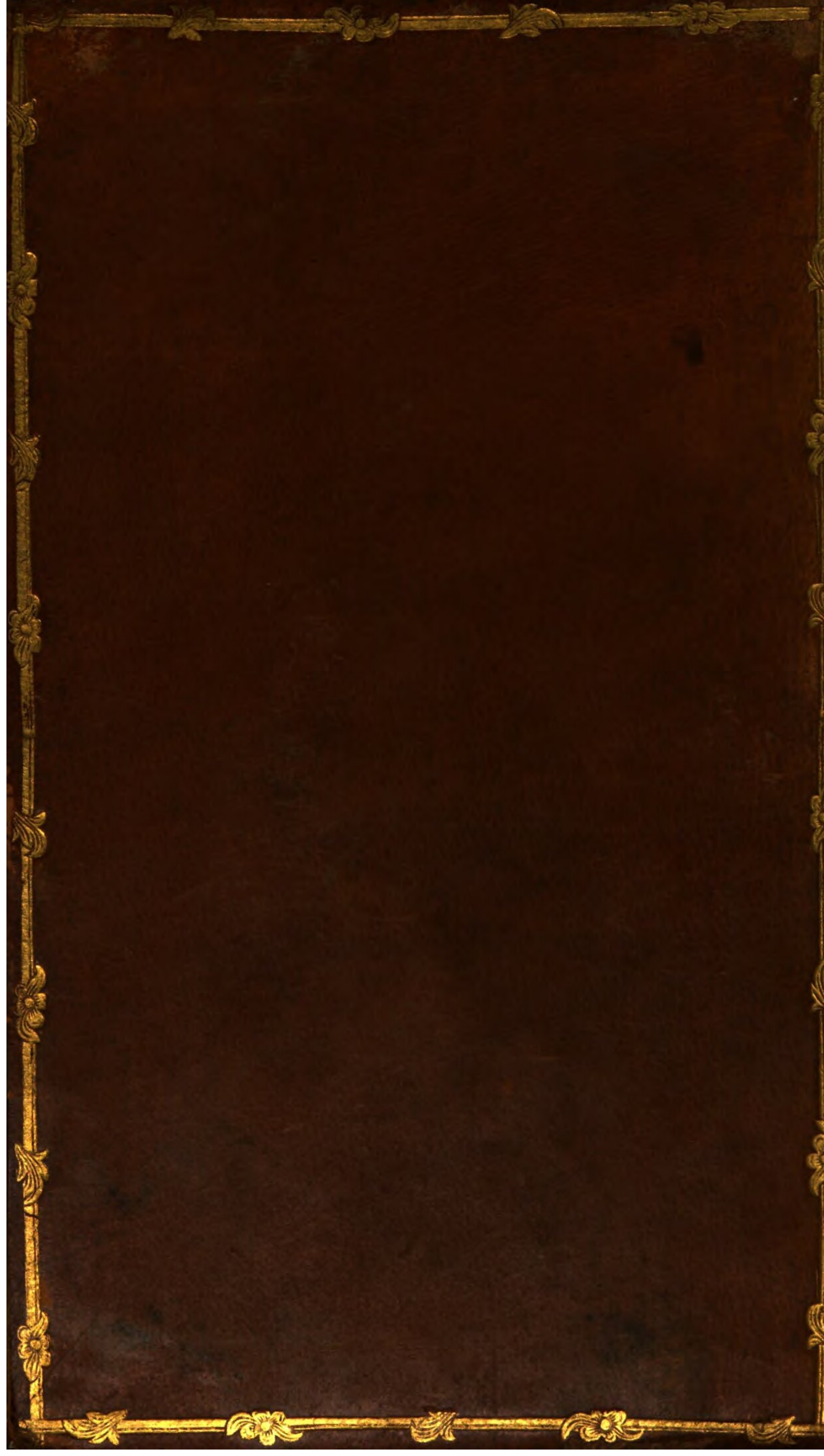

X III 90

Vergilius Maro, Publius, v70-v19 / Söckler, Johann Michael / Scheufel,
Joseph Ignaz

P. Virgilii Maronis Opera

Bd.: Tom. I.

Monachii 1780

A.lat.a. 2205-1

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10243118-7

VD18 80042074